

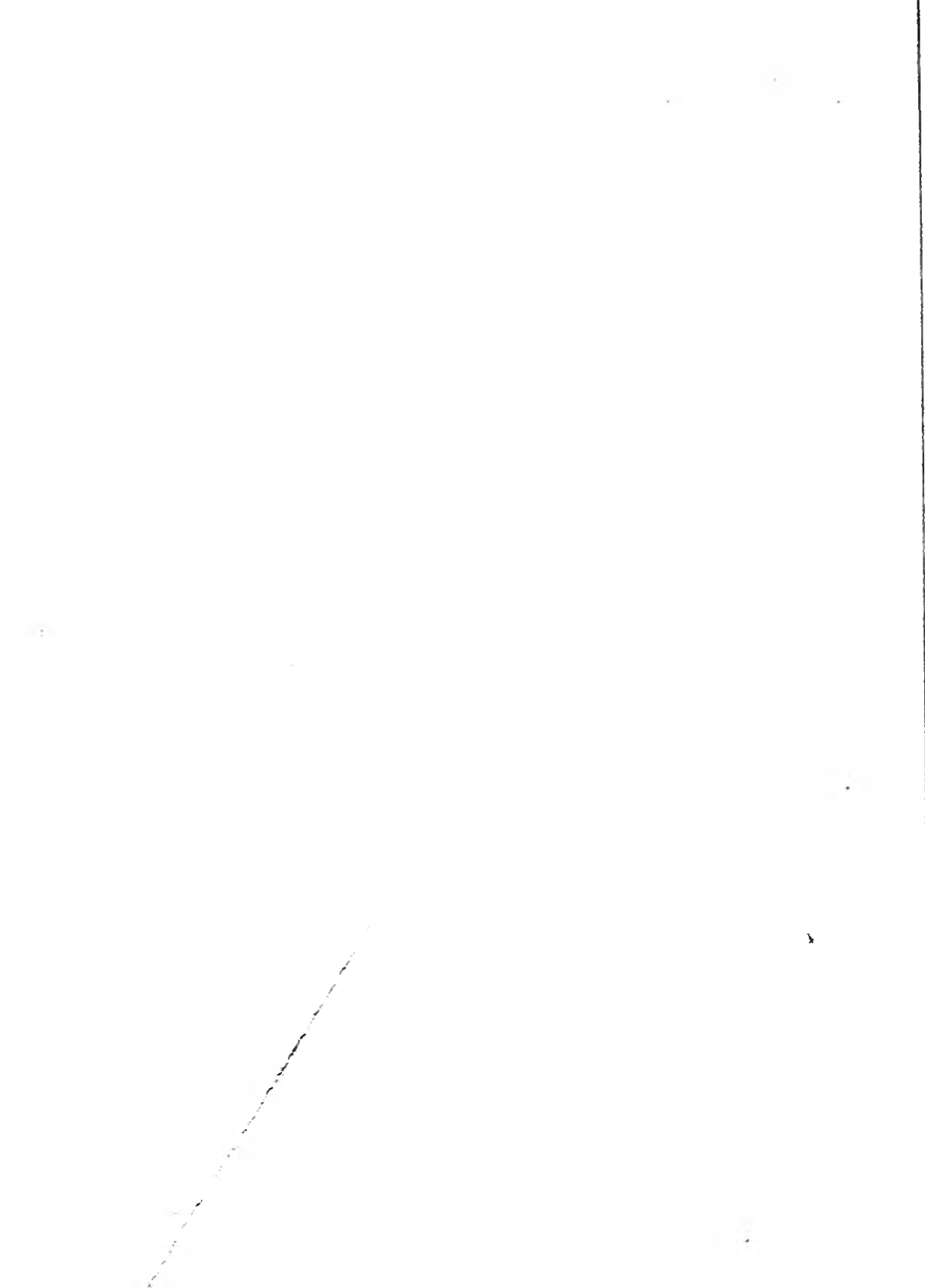
Régióba zártan

Szerkesztette
Bodó Barna

DIASZPÓRA
KÖNYVEK

3

Bodó Barna (szerk.)

Régióba zártan

Bodó Barna (coord.)
În căutarea regiunii

Editura MARINEASA
Timișoara Str. Mureș Nr. 34.
România
ISBN 978-973-631-467-4

Bodó Barna (szerk.)

Régióba zártan

SZÓRVÁNY
ALAPÍTVÁNY

DIASZPÓRA KÖNYVEK 3.

SOROZATSZERKESZTŐ

Bodó Barna

GRAFIKAI SZERKESZTŐ

Könczey Elemér

A kötet megjelenését támogatta az
„ESÉLY A STABILITÁSRA” Közalapítvány
Szeged

© Szórvány Alapítvány Temesvár
Marincasa Könyvkiadó
Felelős kiadó: Gabriel Marineasa
Korrektúra: Lázár Ildikó
Készült a Marineasa Nyomdában
Temesvár, 2008

Tartalom

- Régió keresése (Bodó Barna előszava) 7
- Bodó Barna: Identitás, régió, kultúra 9
- Bodó Barna: Régió és politika 23
- Bakk Miklós – Bodó Barna: A regionális érdekek diszkurzív megjelenítése 31
- Feleky Gábor: Az etnikumok helyzete és az etnikumközi viszonyok a Temes-Békés-Vajdaság régióban 43
- Albert Ferenc - Bodó Barna – Feleky Gábor: Térségi együttműködés és közvélemény 97
- Bodó Barna – Mariana Cernicova-Bucă – Somogyi Attila: A DKMT Eurorégió és a helyi politikai elit 137
- Bodó Barna: Sajtó és regionalizmus 155
- Ifj. Toró Tibor: A DKMT Eurorégió reprezentációja a médiában 176
- În căutarea regiunii (Postfață de Bodó Barna) 195

1911

1911

1911

1911

Régió keresése

Kell-e nekünk régió?

Ma már okkal tehetjük fel a kérdést, hiszen egy évtized alatt, amióta a Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió alapító okiratát ellenjegyezték, régióügyben mintha megállt volna az idő...

Ezt a kutató mondja, bár akár a politikus is mondhatná. Ha nem gondolna arra, hogy félreértik, szkeptikusnak ítélik. Ugyanis azt a tájat, amelyet a törökök Temesközből való kiűzetése után a császári akarat Bánságnak keresztelt és népek seregeivel töltött fel, nemhogy háborúk, de belső villongások sem fakadtak, a térség élte a – gazdasági – építkezés csendes és felelős évtizedeit. Itt van a régió – csak fel kell fedezni.

Itt egy új régiót, az európai együttműködésben kipróbált minta szerintit van mire építeni. Tudták ezt az alapítók, s azt is tudva tudták, hogy a régió alap gondolata szorosan kapcsolódik az egymásra való fokozott odafigyeléshez. Forrásszegény időkben különösen, de bármikor jól jöhet az együttműködés, a szomszéd tapasztalata. Mondd meg a régiós partnered, megmondom ki vagy. E parafrázist tessék végiggondolni...

Régió születik?

Tíz éve sokan hitték, sokan remélték.

A közös múlt okán. A közös érdekek – európai integráció és az ehhez szükséges tapasztalat – okán. A közös jövő okán: a szomszéd az marad holnapután is. Ha nem keressük meg a kultúra kínálatával, megkereshetjük a gazdaság imperatívuszainak nyomása alatt.

Tíz év azt mutatja: nem csupán a térség magyarországi – politikai-gazdasági – szereplői nem néznek erre, nem igazán érdekes, ami tőlük keletre van. De Temesvárról Nyugatot kémlelve sem nagyon látjuk meg a panorámába belelógó magyar településeket és térségeket.

Régiót idézek – szakemberek szerint zavar közepette.

A regionalizmushoz túl sok értelmezés tapad. Talán az a legnagyobb probléma, hogy folyton valamilyen jelzővel kell ellátni, mintha

komolyan attól kellene tartani, hogy önmagában félreérthető a fogalom. Nem én állítom, idézem. Mert ma aki regionalizmust mond, jelzőt is tesz melléje. Hogy kritikai. Meg autentikus. Ugyanakkor jó értelemben vett. És korszerű... Ha ennyi van – baj van.

Mármint az elmélettel. Csoda ezek után, hogy miért alakul hátrányosan a gyakorlat?

Fogalmazzuk át a kérdést: kell nekünk a régió? Megérthetjük napjaink határon átnyúló folyamatait, beilleszkedhetünk európai trendekbe, ha eltekintünk a régiók lététől, magától a jelenségtől?

Egyetlen tételben vagyok megingathatatlanul biztos: régiók nélkül nincs jövő, nem lehet továbblépni. S nem mert „ott Európában” valakik így gondolják, dehogyan. Azért nem, mert a fogalom kaméleon-volta éppen azt jelzi, van itt egy olyan sajátosság, egy olyan rejtett érték, amelyre igenis szüksége van annak, aki más, jobb jövőt akar.

Régióba zártak vagyunk. Régióba zártan kell végiggondolni, mibe zárt minket korunk.

Ez a válasz-kényszer dolgozott bennünk tíz éve, amikor – a hazai mai divat kialakulása előtt jóval – vizsgálni kezdtük, a Szórvány Alapítvány nyújtotta műhely keretei között, kinek mit jelent, ki miként értelmezi, ha azt mondom: régió.

Aztán tíz éve múltán az egyik kutatást – a régió kérdésének sajtó-jelenlétének vizsgálatát – újfent elvégeztük. Aztán az egészet összeszerkesztettük egy kötetbe.

Az eredmény – a látélet – most Önök elé kerül...

Indító kérdéseinkre minden olvasónk maga fogalmazhat választ.

Bodó Barna

Bodó Barna

Régió, identitás, kultúra*

Egy olyan városban, amely Európa kulturális fővárosának fontos és egyedülálló lehetőségére készül, a jelen konferencia nemcsak fontos, de természetesnek mondható. Az előadók köre jól mutatja, hogy milyen széles bontásban kívánják a szervezők a kulturális (kis)térségek kérdését körüljárni. Ennek tudatában köszönöm meg a szervezőknek, hogy e tanácskozáson előadással jelen lehetek.

Jelen helyzetben választ kell keresni arra a kérdésre, hogy mit jelent(het) az európai kulturális főváros minőség, ami általánosabban talán úgy fogalmazható meg, hogy milyen kérdésekkel szembesül a rendkívüli lehetőséggel élő város? Az *európai kulturális főváros* program illetve intézmény egyszerre jelenti elvi, stratégiai kérdések végiggondolását, a közösségre-városra vonatkozó konkrét programok megfogalmazását és kapcsolatépítést, esélyt egy – akár: vidéki – helyzetből való kitörés esélyét.

Amennyiben a helyzetet egy kisebbségi közösségre kívánjuk értelmezni, akkor a kérdés arra vonatkozik, hogy miként határozza meg önmagát az illető nemzeti/etnikai kisebbség, mi az a „hozzáadott érték”, amely az ő sajátja, ami általa és vele van jelen az illető térségben? Így jutunk el a regionális identitás kérdéséig, az ugyanarra a térségre vonatkozó párhuzamos, olykor egymást felülíró régiódiskurzusokig, annak felismeréséig, hogy egy tájnak/térségnek több olvasata lehetséges, amelyek létét és mibenlétét elemezni, tisztázni kell. Hiszen az egymást kiegészítő/felülíró régióértelmezések más-más feladatokat jelölnek ki az örökséggondozás területén például, másként kíván megmu-

---

* A 2006. május 24-26. között Pécsen megtartott, *Kulturális régiók szerepe Európában* c. nemzetközi konferencián elhangzott előadás átdolgozott változata.

tatkozni a többség és a kisebbség, s a sokszínűség infrastrukturális szempontból is külön elvárásokban és feladatokban mutatkozik meg. Szórványban élő magyarként nem szeretnék lemondani arról a lehetőségről, hogy ebben a körben néhány sajátos kérdést és értelmezést felvesek.

Az előadás három részre tagolódik – Régió és identitás, Kisebbségi identitás és régió, Régió és kultúra: kisebbségi régióépítkezés –, és jelezni kívánom, hogy nem törekszem tökéletes belső egyensúlyra az egyes kérdések taglalásában.

Régió és identitás

Alaptételként fogalmazható meg, hogy az EU-diskurzusban a nemzetnél erőteljesebbé válik a helyi és regionális identitástermelési törekvések legitimitációja, hiszen az Unió úgy határozza meg önmagát, hogy nemzetek és régiók Európája kíván lenni. Ez önmagában veszélyes lehet, mert nem figyelünk a lényegre, sodródunk az árral. Divat, hát regionalizálunk. Vagy legalábbis beszélünk róla.

A régió – minden és semmi. Mindenkinek van saját régió-értelmezése, mely működik, elvan vele. Nincs olyan elvont régió-képünk, nem látjuk mindannyian azt az általános és mindenki számára nyilvánvaló lényegét, ami beugrik bárkinek, például ha azt mondom: szék. A székre ülni szokás – ez a lényege. És a régió? Nehéz a válasz, mert az értelmezés több dimenzióban is elvégezhető – dilemmázunk. Ilyenkor mondjuk azt: értjük csak nem tudjuk megfogalmazni. Ugyanakkor a pontatlanság nem túl zavaró. A hétköznapi régió-értelmezés nem követeli meg a pontosságot. Ha a közértelmezés nem pontos, akkor a tudományt szokás segítségül hívni. A tudomány számára mindenekelőtt az tisztázandó, hogy mit vizsgál(jon): folyamatot vagy eredményt? Erre jön rá a régió-fogalom sokrétűsége.

Klasszikusan három tudományos közelítésmód létezik: pozitív-szcientista (reális – földrajzi régiók), normatív-formális (gazdasági-politikai szervezetek cselekvésrégiói), szimbolikus-informális (identitás). Ezt az értelmezési keretet némileg módosítja az általam javasolt, mely a régióra vonatkozó kérdések jellegét veszi alapul. Eszerint a régió jelent-

het elméleti, tudományos kérdést: miként írják le az egyes tudományágak a régiót. Klasszikusan a meglévőnek tekintett entitásra utaló (tér, terület, hely) kérdéseket vizsgálják. Ezt napjainkban mind többen tekintik felülvizsgálandó viszonyulásnak, a létezőnek tekintett (vélt) entitás helyett társadalmi folyamatokra helyezik a hangsúlyt. A lényeg a helyzet és folyamat közötti különbség. A régió nem adott az ember számára, csak kivételesen (sziget), vagyis ha természetes határok kijelölnek. A régió többnyire társadalmi konstrukció. És ami fontos kérdés: fentről lefelé vagy lentől felfelé mozgás alakítja ki? Politikai akarat hozza létre vagy társadalmi reprezentáció? Mindkettőre van példa, és az eredmény igen eltérő lehet. A régiót a létrehozó folyamat jellege szerint kellene vizsgálni.

A klasszikus pozitív-szcientista értelmezés alakzatokat ír le. Ennél átfogóbb az antropológia térfogalma, az identitásrégió, vagyis szimbolikus tér-kisajátítási eljárásokról, térbeli reprezentációkról szól.¹ A regionalizmus beépít, ugyanakkor előhív, meglehetősen élességgel, a hűtköznapit tudatba illerve tudatból, eseményeket és folyamatokat, hagyományt és napi kulturális értéket, olyan jellemzőket, amelyek által azzá leszünk, amivé etnikailag-kulturálisan lenni akarunk. A regionalizmus révén írjuk be magunkat környezetünkbe, illetve építjük fel önmagunk számára azt a térséget, ahol otthon vagyunk, amelyben és amely által jelenségek és kapcsolatok egyedivé, belsővé válnak.² A térségi azonosulás határai jelölik ki az identitásrégiót.

A politika szempontjából a régió tekinthető közigazgatási kérdésnek, állami-intézményes térstrukturálásnak, amikor a lehatárolódási folyamat eredményére utaló értelmezések és fogalmak (térség, övezet, zóna, areál, mező, doménium), nem állami politikai szereplőkre (pártok, mozgalmak, civilek) válnak fontossá.³

Gazdasági kérdésként a régió jelenthet versenyképességet (leíró), amikor egy tétező helyzet komparatív vizsgálatát végzik el, illetve a régió az utóbbi időben egyszerűen „pénzszivattyúként” működik, vagyis

---

¹ Vö. A. Gergely András: *Tér, idő, határ és átmenet – Politikai antropológiai esettanulmányok*. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest, 86. munkafüzet, 2001.

² Vö. Bodó Barna: *Politica regională și dezvoltarea teritorială*, Fundația Diaspora, Timișoara, 2003. 1. fejezet.

³ Vö. Bodó Barna: *Regionalizmus és közigazgatás Romániában*, előadás a Magyar Regionális Tudományok Társasága vándorgyűlésén, Sopron, 2005.

az Európai Unió finanszírozási politikáját véve alapul olyan struktúrák formális kialakítását jelenti, amelyek lehetővé teszik bizonyos pénzügyi források lehívását, illetve az uniós finanszírozási rendszerbe való bekapcsolódást.⁴ Vagyis a regionalizmusnak van egy pragmatikus, trendeket kihasználó, nemzetközi folyamatokra ráépülő változata, amelyet lényege szerint nehéz regionalizmusnak tekinteni.

A régió társadalmi kohéziót jelent: szeretnekk ott élni. Ez a ragaszkodás a társadalmi innováció alapja: a valahova tartozás, a helyi világ, a lokalitás vállalása. Ekként válnak lelki jelenségek gazdasági hatóerővé, ezért beszélhetünk *identitás-gazdaságtanról* (Garai László 2003). *Regionális identitás*: gazdasági folyamatok pszichológiai közvetítője – ez megmutatkozik, mint régiók, térségek, városok versenyképessége, sikerességi faktorok. A gazdasági értelmezés alapja a Maslow-féle szükséglet-hierarchia: a valahova tartozás szükségessége az alapszükségletek utáni legerősebb szociális szükséglet.

Összefoglalva, a régiódiskurzus három dimenziója közül az első: mit „lát” a tudomány, valami történik-megváltozik („Az identitás fogalmával akkor kezdtünk el foglalkozni, amikor az a történelem során problémává vált. Tettük ezt egy olyan országban, amely megkísérelte egyfajta magasabb rendű identitás kialakítását, mely eltért a bevándorlók magukkal hozott identitásától. És tettük ezt egy olyan időszakban, amikor a rohamos iparosodás ezeket a paraszti és patricius identitásokat már szülőföldjükön is veszélyeztette.” (Erikson 1991: 429). Másodszorban azt kell értelmezni, amit a politika tesz: a politika, a hatalom értelmezése és választásai: térséget tagol, erőforrásokat oszt el, erre közösségi válaszok – folyamat. Harmadszorban figyelmet érdemel a gazdasági hatás: lehet rangsoroló-kiemelő, ösztönző, igazoló. Ugyanis a gazdasági-társadalmi kapcsolatok, kötelékek erőssége változó, a társadalmi tér nem homogén, léteznek fejlődési gócek, ezek jellege, irányok eltérő.

Az identitásépítéssel kapcsolatos kérdések: milyen a folyamat jellege: az identitás épül vagy építik, illetve a folyamat kiterjedése: a szintjei.

---

⁴ Az olyan fejlesztési-statisztikai régiók, amelyeket Romániában vagy Magyarországon alakítottak ki, sem közigazgatásilag-politikailag, sem gazdaságilag nem tekinthetők régióknak.

Nemzeti identitás tudatos építést jelent, fentről lefelé (B. Anderson): kiválasztják az identitáskonstrukció alapelemeit, technikákkal létrehozzák a konstrukció részegységeit, és „fentről lefelé” terjesztik a készterméket. Olyan elemek kerülnek előtérbe, amelyek révén minél hamarabb meg lehet teremteni a tervezett kollektív identitás külső burkát (a „képzelt közösség” felületét). Első számú intézménye: az iskola. Vannak sajátos esetek, például Ausztria a második világháború után (az ország, a nyelv, a kultúra léte és különléte), illetve Németország a holokauszt után (önmagad vállalása, az a bizonyos hagyomány, nemzeti énkép). Mindenképpen tudatos építkezés.

A *regionális identitás* kialakulása nem egyértelmű – nincsenek (csak ritkán) világosan megfogalmazott célok, s alig vannak hozzá rendelhető intézményi programok. Kivéve: ha a régió közigazgatási autonómiával rendelkezik, illetve létezik a régió különállására vonatkozó valamilyen elképzelés (valamilyen autonómia, decentralizáció, dekoncentráció).

Regionális szinten a kérdés a régió léte, igenlése. Lehet: közigazgatási régió, működő intézményekkel, illetve kulturális régió, valamilyen hagyomány, közös érték kifejeződése mentális szinten. Az utóbbi mozgalommá alakulva az előbbi kialakítását célozza meg.

A *regióalakítás folyamatát* illetően szakaszok léteznek: a területi struktúra kialakítása, közös szimbólumok kialakítása – itt a kultúra lényegi, jeles személyek, stb. „címke, közös imázs”, intézmények kialakítása (Paasi 2005). A folyamat indulhat fentről (pl. történelmi Bánság, Székelyföld a kora középkorban: határvidékek – védelmi funkció): egy térség szimbolikus súlyú elemeit kiválasztják, megfelelően „csomagolják” és megpróbálják fentről lefelé elfogadtatni. Ez regionalizáció: a térség felruházása valamilyen strukturáló sajátossággal. Nem minden regionalizáció ilyen: van szimpla tértagolás is, igazgatási indíttatású. Amennyiben alulról indul – többnyire ez történik – regionalizmusról beszélünk. Ugyanis a regionális identitás történelmi, társadalmi szocializációs folyamatok eredménye. Valamit vállalunk, valamit képviselni akarunk.

Az eredmény lehet: a globálissal szembeni helyi válasz vagy a történelmi folyamatokra adott időbeli válasz. **Valamit itt vagy valamit most** már másként akarunk. Az építkezési gyakorlatok alapos elemzése döntheti el, hogy átmeneti rehabilitációs folyamatról van-e szó, vagy az 1989 utáni társadalmi „átmenet” egyik fontos tartalmi összetevőjéről.

A regionális identitás dimenziói: (van Houtum-Lagendijk 2001) stratégiai (közös cél, közös jövő) – ez akár politikainak is mondható, kulturális – nyelv, hagyomány, sajátosságok, amiben más, funkcionális (Lukovics, 2004)

Kisebbségi identitás – régió és identitás

A régió lehet egyben nyelvterület. Egy nyelven belül (nyelvjárás) vagy eltérő nyelveké. Sajátos kulturális jegyei vannak. Ezáltal is az, ami. Lehet történelmi folyamatok emléke, lenyomata, melyek nyelvileg nem rételeződnek. Kunság és Jászság – nehezen megfogalmazható jegyek, sajátosságok, éppen, mert nincs mögötte nyelvi másság.

Az **identitás** a legtisztább „szótári definícióban”: olyan alapvető és állandósult karakter, amely egyénre, csoportra, közösségre egyaránt érvényes mint saját individualitásuk, „szingularitásuk” mástól/másoktól megkülönböztető jegye, és ezt a különbséget egy adott állapot fölismerhetővé teszi, megjeleníti. Nem adott, ilyenként nem kezelhető természetes állapotnak, hiszen kialakul, és egy életen át végig alakul – tehát történeti. Nem vehető ténylegesen létezőnek, de el lehet és kell fogadni állandósultnak és koherensnek.

Értelmezési nehézséget okoz a bőség zavara, az identitást és kutatását illetően a XX. század vége felé jelentős a zavar. Tudományos szövegekben beszélnek *ego-identitásról* és *szociális identitásról* (E. Goffman), Pataki külön tárgyalja az *éni* és a *személyes* identitás fogalmát, utóbbi nála része az előbbinek, miközben jelzi, hogy számos szerző szinonimaként használja a két fogalmat. Az Eriksont idéző „I” (a reakív én) és a Mead használta „me” (a felépített én) között is különbség teendő. Az angol és amerikai szociál- és kultúraantropológia identitással kapcsolatos kutatási eredményei szerint merül fel a *kulturális*, a *szexuális*, a *kollektív*, a *nemzeti identitás*. (Sárkány Mihály). David Bailey és Stuart Hall szerint az *identitás helyzetfüggő* (situational), ugyanakkor van *repedezett* illetve *kimozdított* (fractured, decentered) *identitás* is. Az identitás fragmentációja, multiplikációja okán vezet be Donna Haraway a személyiség elemeinek egyfajta szétválasztása és újraegyesítése során kialakuló látszólagos identitás fogalmát, amelyet konkrét identitásként tételmez. R. Poledna azt emeli ki, hogy az *identitás relacionális*, kapcsolat- és viszonyfüggő. Simon

Frith az identitást esztétikai folyamatként igyekszik értelmezni, és tétel-
lezi a zenei identitást. Paul du Gay *szervező* (organizing) *identitás*ról szól,
miközben azt vizsgálja, a globalizáció milyen változásokat okozott a
közügyek intézésében. Vajda Zsuzsanna az én-, személyes, szociális
identitásokon túl utal a *szerepidentitásra* valamint a *morális identitásra* (az
értékválasztás morális aktusa fontos szerepet játszik az én-identitás-
ban). Hódi Sándor az elidegenedett, elszemélytelenedett viselkedéssel
kapcsolatosan beszél *egyensúlyozó identitás*ról. A kívánatos, a működő de-
mokráciák világát jellemző társadalmi tendenciák vezetnek el az *ideális*
identitás tételzéséig, amikor valaki bizonyos közösségi szempontok és
kívánalmak illetve erkölcsi-világnézeti meggyőződés szerint kíván élni.
(Hódi) Roger Scruton a – liberális, konzervatív, szociáldemokrata –
felfogás függvényében beszél eltérő identitásokról. Attól függően, hogy
az egyén társadalomképének a központjába milyen fő érték kerül – a
szabadság, elődök és hagyomány iránti kötelezettség, állampolgári hű-
ség, emberi jogok és a sor folytatható – sorsa és identitása más és más.
Az identitás és a hiedelmek viszonyát elemezve, a nemzeti tudat kar-
bantartó mechanizmusainak a számba vételekor jelöli meg Hoppál Mí-
hály a *történeti identitást*, mint tipikusan hiedelemjellegű tudásszerkezetet.
Amikor Szummer Csaba általában szól *modern identitás*ról, akkor az ez-
redvég identitást meghatározó leképezéseinek fontos összetevőit veszi
számba. A *hívő-identitás*, a Kovács-Vajda szerzőpáros szerint, a valláshoz
visszatalálók identitása, amely egyben *csoport- és etnikai identitásként* is
megnyilvánul. Preston nem beszél külön kulturális és politikai, hanem
csak összevont *kulturális-politikai identitás*ról. Dér Aladár szerint létezik
európai identitás, ugyanis az Európai Unió sem kerülheti meg a társadal-
mi-kulturális identitás, a küldetés és a legitimáció komplex kérdéskörét.
Miller az én-identitás mellett megnevezi a *nyilvános* (*public*) *identitást* is,
amelyet nála az egyénről a mások által kialakított részletes – nem globá-
lis – képc jelent.⁵

Pataki Ferenc kb. egy évtizede az identitáskutatás vonatkozásá-
ban fenyegető divathullámra utalt. (Pataki 1998: 361) Tudományszocio-
lógiai olvasatban: az identitásban elfogadhatatlan, hogy lényegében
megfoghatatlan. Amikor egy fogalom ellenáll az értelmezési kísérletek-
nek, de diadalútja tovább tart, jön a lázadás. Idézhetnénk továbbá tu-

⁵ Lásd Bodó Barna: *Az identitás egyetemessége*, Polis, Kolozsvár, 2003, 36-38.

dományos konferencián szerzett tapasztalatot is, ahol az egymást követő előadók igen eltérő módon értelmezték a fogalmat – amire (jelzés értékű!) a helyszínen semmilyen reakció nem született.

A Kuhn-féle terminológia értelmében az identitáskutatás pre-paradigmatikus fejlődési szakaszban van, amennyiben nem létezik egy olyan általános modell, egy átfogó fogalmi keret, amely a „normális” tudományfejlődés előfeltétele. A sokféle teória és értelmezés „tülemancipálta” az identitást és kutatását. *Konklúzió:*

„Az identitás akkor válhat az egyéni önmeghatározás széles értelmezési keretét biztosító kategóriájává, ha úgy szemléljük, mint az egyéni és a társadalmi közös produktumát, pontosabban a társadalmi hatásoknak azt az együttesét, amelynek az egyéni interpretációkban már mint az egyéni identitás alkotórészei, megjelennek. Ennek következtében szociális és egyéni identitás szembeállítás helyett hasznosabb volna az értelmezés szűkebb, illetve tágabb tartományát tenni a típusalkotás alapjává: az általános én-identitás feltehetően többet jelent, mint a nemzeti, nemi vagy éppenséggel a foglalkozási identitás. Az utóbbiak kétségkívül a társadalmi szereppel rokonítható, vagy legalábbis azzal szoros kapcsolatban lévő jelenségek. Az, amit általános én-identitásnak nevezünk, több ennél, és sokkal inkább a világnézet fogalmához közelíthető: az egyéni viselkedésbe beépülő társadalmi szabályok és elvárások, életcélok, az értékrend, a morális elvek választásának és érvényesülésének szabályozója.” (Vajda 1996: 9)

Kisebbségi identitás helyett – a kisebbségek viselkedését meghatározó társadalmi térről szólnék.

Az *etnikai közösség* többnyire kisebbség, regionálisan határozza meg önmagát: Székelyföld, Szász (Király) föld. Közösség és valakikkel szemben kisebbség, saját értékkel, külön valenciákkal, ami beépül a közös énképbe. Ez a más érték és cél. A vállalása, a régió és vállalása akkor könnyen és gyakran valaminek az ellenében, valaminek a *tagadása-ként* is létrejöhet. Főleg, ha a többség nem integrálni, hanem asszimilálni törekszik.

A *kisebbségi régióépítkezés* kétszeresen politikai töltetű: kinyilvánítás: egy külön érték vállalása és megjelenítése a társadalmi térben, illetve válasz a többségi (nemzet)építés folyamataira.

A mi vagyok, és mi nem vagyok kérdése. Meddig tartozom ide, mennyire tartozom oda – hisz állampolgárként van egy hovatarozásom, de elképzelhető, hogy nem ez az elsődleges számomra, hanem egy másik, lokális. Az etnoregionalizmus mentális szférájában tehát egy *régió etnikailag megalapozott képze*t áll, nemegyszer a határok „racionalizálása” mögött a „kis különbségek kulturális konfliktusai” húzódnak meg. Az úgynevezett többes identitás kérdése indokolt, de megtévesztő: nincs többféle identitásom, hanem a kontextusnak megfelelően dolgozom fel és jelenítem meg az éppen aktuális kapcsolatot. Temesvári magyar vagyok: román állampolgár és (nem: de, nem kell kötelező módon ellentételezni) az egyetemes magyarsághoz tartozó, aki éppen a nyelvhatáron él – ahol a valahova tartozás nem a helyzet által adott, ahol a helyzet válasz elé állít, mennyire vállalom a kétnyelvűséggel járó terheket, mennyire vállalom a más nyelvet beszélővel szembeni olykor fellépő gyanakvást, a többségi „érzékenység” retorzióit-reakcióit? Mert a nyelvi másságra a többség érzékeny, mintha neki volna félnivalója. Létezik olyan kisebbségi környezet, ahol a nemzeti/etnikai identitás egyes összetevői (nyelv, kisközösségi hagyomány, vallás, kultúra, nem erősítik egymást, hanem gyengítik, az egyénben konfliktust váltanak ki, mert döntésre kényszerítik a szűkebb közösség és a tágabb környezet által képviselt értékvilág között. (A jól ismert Makkai-dilemma: kisebbségi lét vállalhatatlan, mert embertelen, döntés elé állít.)

Örök kérdés: mikor milyen társadalmi folyamatokról hámozhatja le a kisebbség a politikai-ideológiai ráakódásokat? Egyesek szerint „a helyi és regionális identitások építésének, működésének jelenségköréről érdemes lehámozni a kisebbségvédelmi, nemzetmentő és más ideológiákat, hiszen itt sokkal egyszerűbb társadalmi folyamatról van szó.” (Bíró A. 2002). Csakhogy: a lokális társadalmakról szóló tapasztalat átadása, azaz a *határolt térbeli beszédmód* (A. Gergely András kifejezése az identitásrégióról) azt jelzi, hogy a kisebbségvédelem, nemzetmentés a helyzetből fakadóan benne van a diskurzusban, hiszen az **etnoregionalizmus** az etnikai identitástudat területi érvényességére, földrajzi és társadalmi-politikai térben való megjelenítésére vonatkozó törekvés. És

ahogyan a szerző folytatja: „nyomatékos hangsúlyt érdemlő az *etnikai* jelleg, az *identitást* meghatározó alkotóelemek hosszú sora, a területi és *térbeli reprezentáció* mikéntje, a társadalmi törekvések tartalmait hordozó *érdekkifejezés* és a régiófogalmakkal párhuzamban vagy ellentétben álló szimbolikus *térkiszajátítási* eljárás.” Magyarországi antropológust idéztem, akit a kisebbségi világban olykor megmutatkozó, a tudományost felülíró politikai hátsó szándékkal nem lehet megvádolni, akinek a véleményét kimondottan tudományos szempontok alakítják.

A *regionális tudatok, kishaza-, tájhaza-kötődések* vitatott kérdéseket is felvetnek, egyes közösségek esetében a függetlenség kérdését (Montenegro), más esetben az illető állam területén élő népcsoport jövőjét (ruszin). (Ábrahám–Gereben–Stekovics 2003). Megállapítható: autonómiával nem rendelkező kisebbségi közösségek vonatkozásában a megmaradás kérdése minden esetben felmerül. Vagyis az identitásépítés kérdése nem csupán vitatott, de konfliktust hordozó.

Régió és kultúra: kisebbségi régióépítkezés

Kisebbségi vonatkozásban a kulturális régió: bizonyos identitáselemeknek térbeli reprezentációja. Ismétlem: ez lehet közigazgatásilag elismert (autonómia), vagy lehet olyan értékrepresentáció és/vagy érdekkifejezés, amelynek nincs közigazgatási kerete. Itt válik szét a folyamat a nemzethez hasonlatos régióépítési és elsődlegesen kulturális (a politikai dimenziót elfedő, de nem kizáró) építési gyakorlattá. Az első esetben fontos és a nemzetépítésben hatásos intézményekre támaszkodhatnak, a másodikban a kulturális élet megnyilvánulásai válnak elsődlegessé.

Ezzel pedig egy olyan törésvonal tételeződik, amikor az egyik út modernnek számít, lehetővé teszi a modernizáció és a globalizáció hatásaira való reagálást, ezek folyamataira való ráhangolódást, a második viszont sokszor modernizáció-ellenesnek minősül, amikor úgymond a „múltba révedés”, az „etnikai gettó”, az „elszigetelődés” okozza az igazi bajt, hiszen az illető közösséget kizárja a kor domináns folyamataiból, „archaizálja”, életképtelenné teszi. Tagadhatatlan, hogy a kisebbségi különeműség jegyeinek a megőrzésére irányuló szándék bizonyos modernizációs kihívások vonatkozásában érzéketlenné tesz, de a saját

jegyek nem vállalása a közösségi másság feladását jelenti – vagyis újabb feszültség-forrással állunk szemben. Ebben a nyílt vagy rejtett vitában a nagyobb kisebbségi közösségek szintjén is belső konfliktusok alakulhatnak ki, hiszen a tömbben élők és a szórványok/szigetek helyzetértelmezései igenis eltérőek. Székelyudvarhely és Nagybánya magyarsága eltérő módon éli meg nemzeti identitását, következőképpen identitásépítési stratégiáik is különböznek.

Ebből az következik, hogy a kisebbségi régióépítési gyakorlat nem egységes például Erdély területén, bár nincs olyan erdélyi megye, ahol magyarok ne élneek. A kisebbségi identitásépítés kistérségekre, olykor ezeken belüli kisebb egységekre – nyelvi szigetekre és szórványokra – külön-külön értelmezendő. És mivel tömbben – helyi/regiónális többségi helyzetben – élők esetében a kollektív identitás építése hasonlítható a nemzetek identitásépítő gyakorlatához még akkor is, ha autonómia ennek kereteit nem biztosítja,⁶ azok érdemelnek külön figyelmet, akik a helyi többségtől elsősorban – de: mondhatni kizárólagosan – a kulturális tevékenységre kérhetnek és kapnak támogatást. Így kerül előtérbe a múlt, hiszen a kisebbség helyi jelenvalóságát és a helyi értékek közös tárához való hozzájárulásukat – igazolását annak, hogy fontos és hasznos tagjait adták a helyi közösségnek – fogják dokumentálni köztéri elemekkel (szobrokkal, emléktáblákkal, emlékművekkel), illetve kiadványokkal és rendezvényekkel. Ez nem személyes döntés, hanem a helyzet logikájából fakadó prioritás.

Erdélyben 1989 után – a kollektív identitások terén – igen jelentős rehabilitációs, illetve identitásalakítási gyakorlat mutatható ki. Az igen sokféle lokális és tágabb léptékű szimbolikus események, ünnepek gyakorlata mellett megjelentek kifejezetten pragmatikus identitásépítési kísérletek is. Ide tartozik többek között a kistérségi társulások kialakulásának folyamata.

A régióépítést illető lehetőségek – elvben (Bíró A. 2002):

---

⁶ A helyi közpénzek felett a helyi többség képviselői döntenek, miközben országosan a közösség kisebbségi, vagyis létezik a döntéshozatalnak egy olyan szintje, ahol helyzetük domináns, ami akkor is jelentős hatalom, ha az intézményi struktúra helyben nem alakítható át a helyi közösség érdekei szerint (ehhez kellene az autonómia).

Első modell: Szimbolikus elhatárolódás	Második modell: Pragmatikus építkezés
virtuális szereplők	valóságos szereplők
előzményekre való hivatkozás	jövőre való utalás
burok-teremtés	“mag” létrehozása
ünnepek nagy szerepe	napi események szerepe
szimbolikus elemek nagy szerepe	szimbolikus elemek kis szerepe

Bíró A. Zoltán szerint a helyi ünnep szervezői gyakran választják azt a megoldást, hogy az ünnepi esemény szerkezetéből minden helyi összetevőt kihagynak. A meghívott vendég, az elmondott szöveg, az ünnepi kellékek halmaza a helyi közösségtől teljesen független. A cél: a régióra egységes, markáns és jól forgalmazható identitáscímként ragaszszanak. Olyan egyszavas vagy egyszavas identitást, amelyet később majd részletesen is ki lehet dolgozni, ahhoz intézményeket, programokat és eseményeket lehet kapcsolni. Ilyen törekvés az, amely a régiót „kulturális régióként” próbálja meghatározni, a másik törekvés a sajátos fejlesztési régió címkéjével próbálkozik, *másfajta identitásépítési mintákat* is struktúráját és arculatát (név, vállalható szerep, belső hierarchia stb.). A létrehozott konstrukciónak strukturált és tárgyiasított intézményi „magja” van. A második esetben az ünnepek és szimbolikus események helyett közgyűlések, szakmai rendezvények, programok jelentik a főbb csomópontokat. A szimbolikus elemek szerepe a megjelenítési gyakorlatban is kisebb. A belső értékeket megjelenítő címer helyett a kapcsolatteremtést szolgáló logót helyezik előtérbe. Szimbolikus gesztusok helyett szórólappal, helyi újsággal, tévéműsorokkal igyekeznek elérni azokat, akik a kistérségben élnek. Az erőteljes önprezentáció itt is jelen van, de nem annyira a saját tagok felé, hanem sokkal inkább a potenciális partnerek felé irányul.

Mindez működik – tömbben. Amikor a kisebbség helyi többséget alkot.

Fronthelyzetben és szórványban egészen más a helyzet, ugyanis ahol a kisebbségi mindennapos élménye az ő nyelvi-kulturális mássága, amikor a szórvány és a szórványosodás asszimilációra hajlamosító közeget illetve folyamatot jelent, akkor ennek végeredménye a nyelvváltás, kultúraelhagyás vagy akár etnikai adaptáció. A szórványlét – Ilyés Zol-

tán szerint – az etnikai térszerkezet okán az egyén számára olyan társadalmi együttléte, társadalmi kapcsolatokat tesz lehetővé, amikor társas lény mivoltának a megélése nem teljes körű, mert a más kultúrájú többségi közegben megszűnik az övéi közötti jelenlét otthonossága, magától értetődő mivolta.⁷ Ebből a helyzetből jelenthet kitörést a beszorítottágot nehezen feldolgozók, illetve nem vállalók számára a nyelváltás. Amikor a modernizációra hangolódó pragmatikus építkezés éppen a különeműség megszűnésének egyik forrása.

A kisebbségi kollektív identitások létrehozása felveti tehát azt a kérdést is, hogy maga a létrehozási gyakorlat hogyan fog működni, a pragmatikus építkezés mennyire szorítja háttérbe az identitás nyelvi-kulturális elemeit, és válnak meghatározókká azok az általános térségi elemek, amelyeknek nincs etnikai-nyelvi relevanciája? A helyi fejlesztők legutóbbi quebec-i tanácskozásán úgy fogalmaztak: arra kell törekedni, hogy minden ember a saját környezetében fejlesztővé válhasson. Működés közben többen élő kisebbségi közösségekre érvényes, hogy a helyi, regionális identitásépítési gyakorlatok (a szubsziaritás elvének fokozatos érvényesülése folytán) esetében az erős helyi, regionális identitások már a forrásszerzés eszközei is lehetnek, szórványban a régió belüli etnikai viszony nem biztosítja a kulturális megmaradást.

Szórványban a másság megőrzésének az esélye a helyi közösség kulturális értékekhez való ragaszkodásának a függvénye. Kistérségek, amennyiben etnikailag a környezetüktől eltérőek, másságukat a helyi domináns kulturális szokások mellett, olykor ellenében kell(ene) megjeleníteni. Amennyiben ez elmarad vagy akadályokba ütközik, az illető közösség identitást vált, legfeljebb származástudatát fogja megőrizni.

Irodalom:

- A. Gergely András 2001: *Az etno-regionalizmus és a kultúrakutatás: az identitásrégióról*, MTAPTI, Budapest.
- Ábrahám Barna–Gereben Ferenc–Stekovics Rita 2003: *Nemzeti és regionális identitás Közép-Európában*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Piliscsaba.

---

⁷ Bővebben lásd: Ilyés Zoltán: A specializált háziipari tevékenység és a vallás szerepe egy allochton szórványközösség fennmaradásában. In: *Erdélyi Múzeum*, 2000/3-4.

- Anderson, Benedikt 2006: Elképzelt közösségek, L'Harmattan, Budapest.
- Bíró A. Zoltán 2002: A regionális identitás szerveződésének új formái In: *Kisebbségkutatás*, 2. sz.
- Bodó Barna 2003: *Az identitás egyetemessége*, Polis, Kolozsvár.
- Erikson, Erik H. 1991: *A fiatal Luther és más írások*, Gondolat, Budapest.
- Pataki Ferenc 1998: Identitás, személyiség, társadalom, In: Erős Ferenc (szerk.): *Megismerés, előítélet, identitás*, Új Mandátum, Budapest.
- Garai László 2003: *Identitásgazdaságtan: Gazdaságpszichológia másképpen*, TAS Kiadó, Budapest.
- Lukovics Miklós 2004: A regionális identitás szerepe a regionális gazdaságfejlesztésben In: Czagány L. - Garai L. (szerk.): *A szociális identitás, az információ és a piac*. SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei, JATE Press, Szeged, 214-228. o.
- Paasi, Anssi 2005. A régiók fejlődése és a regionális identitás kialakulása. In: *Tér és Társadalom*, 3, 70–79.
- Vajda Zsuzsanna 1996: Az identitás külső és belső forrásai, In: Erős Ferenc (szerk.): *Azonosság és különbözőség*, Scientia Humana, Budapest.
- van Flouren, Henk. – Lagendijk, Arnoud 2001: Contextualising Regional Identity and Imagination in the Construction of Polycentric Urban Regions: The Cases of the Ruhr area and the Basque Contry. In: *Urban studies*, 4, 747-767. o.

Bodó Barna

Régió és politika*

(mondd, csak mondd)

Vitázni szép, vitázni jó, vitázni érdemes.

Ha nincs együtt mindhárom elem – akkor gond van a vitával.

Bármely vita attól szép, hogy eszmék és értelmezések mérettetnek meg, hogy a vita megmutatja, szakemberek és műhelyek mit vallanak, milyen irányba tartanak. A szép ez esetben nem esztétikai vonatkozást jelent, hanem relevanciát: megmutat, *kiemel* vonulatokat és *beemel* értelmezéseket egy szakmai nyilvánosságba. *Színesít és pontosít*. Jó akkor lesz/lehet egy vita, mindenekelőtt a vitaindító maga, ha ösztönöz, ha reakcióra ingerel, ha kiváltja belőlünk a megszólalás vágyát, ha kihozza belőlünk addig rejtett, csak elemeiben létező véleményünket, mintegy *előbívja* és megformázza azt. Érdemesnek pedig akkor ítélnélhető a vita, ha *cseréje* alakul ki a véleményeknek, ha egymásnak adjuk tovább azt az eszmei labdát, amely – hólabdaként (?) – összegyűjti a vita során a különböző értelmezéseket, és úgy mutatja fel ezeket sajátos együttesben, hogy abból újabb valenciák olvashatók ki.

Ha a vita és elindítója nem jelöli ki napi dilemmák, választható prioritások, felvállalható stratégiák formájában azokat a kereteket, amelyek az együttgondolkodás eredményeként segítenek eligazodni és (legalább) értékítéleteket megfogalmazni – akkor gond van a vitával. Egy elméleti és ráadásul kisebbségi, tehát a fő politikacsinálók számára nyelvileg is nehezen hozzáférhető lapban elindított vita elsődleges célja mi lehet? A kérdés nem költői: a vitaindító szerzőihez, a szerkesztőhöz

---

* Megjelent a *Magyar Kisebbség* 2003/1-es számában.

éppúgy intézendő, miként azokhoz, akik egy ilyen vitába (?) bekapcsolódnak.

Míndez Horváth Réka és Veress Emőd vitaindítójával kapcsolatosan jutott eszembe. *Regionális politika és területfejlesztés Romániában* c. dolgozatuk bevezetőjében kijelentük: áttekintést, egyfajta helyzetjelentést nyújtanak egyrészt a létező avagy nem létező nemzetközi standardokról a regionális politika területén, bemutatnak bizonyos, a tizenötök Európájában létező gyakorlatot, majd a romániai helyzetet elemzik. Tudják, hogy szükséges, ezért célul tűzik ki egy jövőkép megfogalmazását is a romániai regionális politika és területfejlesztés számára. Ez viszont kissé súlytalanra sikeredett, nem jelzi, a felvillantott alternatívák (?) közül miért kellene az egyiket, miért volna jobb a másikat választani. A dolgozat jogi és procedurális kérdést/dilemmát lát és láttat ott, ahol ennél nem csupán többről, hanem *másról* is van szó.

(a téma gazdái)

A regionalizmus kezd polgárjogot nyerni a román közgondolkodásban. Érdemes volna alaposabban elemezni, egy ilyen állítás mögött mi a pontos tartalom, hol, kik és miként foglalkoznak a regionalizmus kérdésével. Taxatív számbavétel hiányában nehéz elhárítani a veszélyt: mi is úszunk az árral. Beszélünk a regionalizmusról, mert divat, mert ez eladható szakmai és politikai piacokon. A politika lassan tíz esztendeje tartja napirenden a kérdést. De már a megjelenés és annak kontextusa is jelzés értékű. Történt pedig, hogy valamikor 1993-ban, talán 1994-ben az a Văcăroiu-kormány, amely miközben mint eredendő bűntől óvta a megyéket a regionalizmustól – a Kárpátok Euro régió létrejöttére utalok, amikor Szatmár és Máramaros megyéink elöljáróit leváltással fenyegette meg a kormány illetékese, amiért képesek voltak aláírni az euró régió létrehozására vonatkozó szándéknyilatkozatot, s ahonnan a központi akarat visszaléptette a két megye akkori vezetését –, szóval ezenközben az európai politika illemszabályainak megfelelően a dán Ramboll intézettől megrendelte, európai pénzen (ezt különben jól tette) azt a tanulmányt, amelyet azóta is a romániai regionális fejlesztés Zöld Könyveként emlegetnek a kérdéskör iránt érdeklődők. A jó román politikai gyakorlat ezen példáján el lehet merengeni, persze amennyiben a

folyamat jellege érdekel minket. De talán fontosabb – itt és most –, ha arra figyelünk, ki és milyen gazdája a regionalizáció ügyének? Ezt azért tartom illőnek jelezni, hogy ne essünk a szövegelésért való szövegelés vétkébe.

A politikai érdeklődés a téma iránt érthető és természetes. Ha a jelszó *Irány Európa*, akkor figyelni kell arra, milyen kérdések és viták uralkodnak a működő demokráciák különböző tereit. Ha a regionalizmus – legyen regionalizmus. Az viszont egyáltalán nem a lényegre rejtő részletkérdés, hogy nálunk ki és miként tematizálja az idevágó diskurzust. Ha egy kérdés elsődlegesen, szinte kizárólagosan a politika erőterében létezik, akkor azzal komoly gond van. Vagy lesz, amikor a forma és tartalom közötti viszonyra onnan kérdezik rá, ahová oly nagyon igyekszik Románia. Kérdelem, magamtól is, hol vannak a szakintézeti jelentések, a kutatások, az akadémia távlatos szakmai programjai, amelyek az immár tízéves folyamatot valójában és lényegileg honosítanák? Kérdelem magamtól, mert kellő információ hiányában nem állíthatom keményen a témakör teljes mellőzésének a tényét, de egyetemi körökben, ahol a régió iránti érdeklődés megléte – tantárgyként való jelenléte okán – természetes, egyetlen pozitív jelzést sem kaptam.

Az a néhány oktató, aki a kérdéssel foglalkozik, többnyire nyugati pénzek segítségével tudott kutatni, egy-két elemzést, könyvet megjelentetni. Ez pedig azt is jelenti, a kérdéskör elsődlegesen a civil szféra vonalán és szintjén van jelen, ami szakmailag szinte kodifikálja, hogy egy újabb esetleges átfogó tanulmány elkészítése ismételten külföldi szellemi központ bevonását fogja jelenteni. Nincs a kérdéskörnek legitimitás, a kutatás intézményi világa által igazolt felelőse. Ami áttételesen azt jelzi, hogy igen alacsony az egyetemi oktatók/karok érdek megjelenítő és intézményt strukturáló ereje. Ugyanis érdekütközést nehéz feltételezni ott, ahol az akadémia világában is azon egyetemi oktatók számíthatnak szerepre, akik éppen elindítják a folyamatot. Azt a lehetőséget, hogy a tárgyat oktatókat nem érdekli a témakör intézményes elfogadtatása, magasabb szintű szakmai megjelenítése –, mint elképzelhető, elvettem.

Léteznek a statisztikai-fejlesztési régiók ügynökségei – ezek valóban gazdái a kérdéskörnek. De nem tudományos szempontból. Egy példát idevágóan: szegedi kezdeményezésre indult egy olyan (nyugati pénzeket felhasználó) program, amelynek célja az innovációs tevékeny-

séget megalapozó hálózatok kiépítése a Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégióban. Ezt az temesvári regionális ügynökség térségünkben úgy futtatja, hogy annak nincs jele és látszata a sajtóban, nincs nyilvánossága, nem lépteti be a potenciális partnereket. Létrehoztak bizottságokat, ezek dolgoznak, el is készül majd egy jelentés, és marad a kérdés: mi lesz a haszna? Mit hoz a regionalizmus közös konyhájára egy olyan program, amelyről a potenciális haszonélvezők, a címzettek még csak nem is tudnak? A temesvári műegyetemről – egyik legnagyobb fél országban – egyetlen embert sem vontak be a programba! Ezek a programok azok szakmai épülését szolgálják, akik – szerencsésükre és véletlenszerűen – részt kapnak benne.

(régió – te ki vagy?)

A politika számára a régió elsődlegesen jogi és közigazgatási kérdés. A politika intézményei – közismert – döntenek és igazgatnak. Ebből kifolyólag a politikus szinte kikerülhetetlenül jogszabályokban gondolkodik, igyekszik a felmerülő problémát, dilemmát jogi, kodifikációs kérdésként megfogalmazni. A politikus, legyen akár kormányzati szereplő, s nem döntéshozó a parlamentben, akkor is szereti szabályozni a helyzetet, ugyanis ez teszi számonkérhetővé a teljesítményt. Van egy előírás, azt kell teljesíteni, betartani, érvényesíteni.

A szakember előbb látni-ismerni kívánja a folyamatot. Milyen összetevők határozzák meg, azokra miként lehet hatni, egy esetleges beavatkozás következményeit mennyire és miként lehet előre látni. A szakembert – a kutatót – a folyamat érdekli és a jelenség, a politikust az eredmény.

Ha a politika tematizálja a regionalizmus-diskurzust, akkor minden csélyünk megvan arra, hogy a dolgok lényegéig ne, vagy csak igen sok buktatón át jussunk el. Olvasom a háttérjelentést arról a 2002. októberi tanácskozásról, ahol magas kormányfői jelenléttel és még vagy négy miniszter asszisztálásával tárgyaltak a regionalizmusról. Államtitkárral folyosót lehetett rekeszteni akkor Színaján. A bemutatott keret világos volt és egyértelmű: ha az Európai Unió így akarja, így teszi, akkor ez a modell. Ha nekik *fontos* a régió, számunkra is *fontos leend*. Persze: honosítunk, hagyományaink szerint. Nyugaton felelős politikusnak

eszébe nem jut szakpolitikáról szólni, hogy a megfelelő *policy paper*-eket el ne készítették volna. Nálunk az igazodás a fontos. Ha így szaladnak neki a tanácskozás előkészítői/részvevői a témának, akkor nem csoda az olyan édes megnyilatkozás, miszerint a „szerepét olyan szinten kell működtetni, hogy a régió a lehető legközelebb kerüljön a polgárokhoz”. (Hadd ne áruljam el, melyik megyei tanács elnökétől idéztem.) Aki ezt kijelentette/leírta, az csak annyit felejtett el, hogy a régió köztes szintje a közigazgatásnak – amennyiben van közigazgatási szerepe –, és még két közigazgatási szint létezik *alatta*. A közigazgatás általános jellemzője a szubszidiaritás, amelynek értelmében nem egyes szintek jogosítványait kell lennebb vinni, hanem általában a döntéshozatalt. A(z idézett) politikus szakmai-tudományos tájékozatlanságán túl valamire még érdemes felfigyelni: miközben rangos tanácskozáson, mindenféle európai magas tisztségek viselői előtt egy konferencián a fentebb idézett az üzenet, az élet más úton halad. Éppen a vitaindítók közlik, hogy a Năstase-kormány rendeleti úton megváltoztatta az idevágó törvényt (!), az országos regionális fejlesztési tanács kompetenciáit elvonta és közvetlenül – kézi vezérléssel – irányítja a regionális fejlesztési politikát.

Az ilyen szövegek borzasztóan bájosak – csakhogy bájosak is. Mit fogalmaztak meg politikus uramék a régiók dolgában? Nem azért jöttek össze, hogy valami nagyon jót ki ne találjanak. Hát persze hogy van ötlerük, és a pontokba foglalt variánsokat javaslatokként illendő kezelni. 1. Maradjon a mai helyzet. 2. Legyen 10-12 régió a mai 8 helyett. 3. Csökkentsék a megyék számát felére – vonjanak össze két-két megyét. Ki találja ki, Székelyföld vonatkozásában mit tartalmaz a javaslat? Brassó „viszi” Kovásznát, Maros pedig Hargitát. Vége a magyar tömbvilágnak. Amilyen gyanakvó vagyok, arra vetemedem, hogy feltételezzem: ez a fő oka a változatok előterjesztésének. Illerve az egész mesének akár. Arról ugyanis egyetlen aprócska észrevétel sincs a jelzett jeles szövegben, hogy miért kellene ekként átszabni az ország közigazgatási térképét. Nincs hatáselemzés, nincs potenciál-vizsgálat – csak a pőre javaslat. Ezt a politikai szándékot értem – s ha a szándék politikai, mivelé nek nem szokás gazdaságossági érvekkel kozmetikázni. De az már tényleg párját ritkítja, ahogyan a változatok egymás mellé pottyantói elfeledik, a mai régiók statisztikaiak, a holnapi megyés dolog közigazgatási kérdés. Miként történne meg a váltás? És mi lenne azzal a regioná-

lis szinttel – NUTS 2 –, amelynek romániai megjelenítése volt a cél? Olyan „apróságtól” pedig, hogy a 3. számú változat például Arad és Hunyad megyéket miként is házasítaná össze, a közigazgatási kényszer-együttlétlen kívül mit jelentene, úri nagyvonalúsággal tekintettek el a színajai konferenciázók.

A régió nem a ki tud lehetetlenebbet mondani jegyében zajló közigazgatási játék. A régió élő struktúra, helyi hálózatokkal, vonzásoközpontokkal, amelyek gazdasági, kulturális vonatkozásban meghatározzák a lokalitás működését. A régió nem pusztá adat vagy statisztikai halmaz – a régió térszerkezet, amelyet az idők során vonzások és tasztítások alakítottak ki, illetve olyanná, amilyen. A régió sorsok összegezése.

A régió létezik. Neve sok van. Románul nevezhetik országnak („țara Oașului”), magyarul legyen föld (Székelyföld), a lényeg marad: nem ma jön létre, nem politikai szándék vagy közigazgatási játék hozza létre. A régió nem jelent(hetne) semmi újat. Új az, ahogyan a régió országos szinten vagy határmenti kapcsolatokban megnyilvánul. Erőtlen sége kihat más térségekre, hiszen rendre elvándorlók hullámaint bocsátja ki, szociális és közbiztonsági kérdések sorát indukálva. Ezt a bizonytalansági tényezőt a területfejlesztés szeretné a minimálisra csökkenteni.

A régió egy nagyobb térség gazdasági-társadalmi folyamatainak a keretét jelenti, a regionális politika pedig az ide irányuló szakmai-politikai figyelmet. Vizsgálhatók az összetevők kizárólag az óhajtott régió szintjén is, de ennek kevés az értelme. A lényeg a lokalitás működésének a megértése, a helyi vonzásokcentrumok kimutatása, a létező erővonalak felrajzolása. Ha mindezt látjuk, legyen a kép ideiglenes, akkor következhetnek a regionalizációs elképzelések változatokkal és alakzatokkal. Ezek nélkül nem régiókról szól a történet – hanem politikáról. Olyan szándékokról, amelynek a régió egyszerű eszköze. Lehet eszköze az európai integrációs játéknak, ahogyan eszköze lehet bizonyos létező, hagyományos térstruktúrák megbontásának.

(itt a vita, bol a vita)

Könyveket, szaklapokat teszek és veszek. Versenyképesség. Verseny és/vagy együttműködés. Tér, határ és átmenet. Területhasználat. Könyvek címei, szakmai elemzések címszavai. A sort folytathatnám – a

jelzés a célom. Jelzése annak, mit vizsgál, miről szól például a magyar szakma a regionalizmus dolgában.

A régió kérdése a romániai magyar nyilvánosságban is jelen van. Két külön sikot tudok elkülöníteni. Az egyik politikai – amikor a hatalmi elképzelések és szándékok tematizálnak. A másik civil/szakmai – a helyi érdekek, a szomszédsági kapcsolatok strukturáló hatásának következtében. A másodikról elmondható, igyekszik szakmai kérdéseket is vizsgálni, példaként a Civitas idevágó projektjét említhetném (lásd: *Romániai Magyar Évkönyv 2002*). A kettő között van kapcsolat, lennie kell átmenetnek – egy ilyen vitában lehetne ezt megfelelő módon elemezni, megjeleníteni.

A *Magyar Kisebbség* igen jól választott, amikor a regionalizmust vitatémaként kijelölte. Horváth Réka és Veress Emőd vitaindítója jó, információban gazdag, a maga nemében teljes értékű írás. Bajom velem az, hogy vitaindítónak szánták. Ha egy dolgozat volna a vita sok állásfoglalása közül – akkor a helyén volna. Így viszont nem csak az a gondom, hogy nem hozza be azokat az alapvető kérdéseket a vita virtuális asztalára, amelyekről a regionalizáció szól, hanem (főleg) az, hogy elfogadja a román politika által kijelölt értelmezési keretet. Jogi és közigazgatási kérdést láttat ott, ahol másra – gazdaságra, infrastruktúrára, hálózati rendszerekre, innovációs potenciálra ésatöbbi – kellene elsődlegesen figyelni. Ha mi másként tematizálnánk, ha erőteljesen jelenítenénk meg a regionalizmus igazi kérdéseit, akkor talán a román szakma is erősebben rámozdulna, de azt mindenképpen észrevenné, hogy két alapvetően eltérő diskurzus létezik a témában. A vitaindító kérdéskezelése nem gyengíti, éppenséggel visszaigazolja a román közvéleményben eleve létező, történelmileg kódolt értelmezést, hogy a regionalizmus játék. Olyan politikai játék, amelyben okkult szándékok húzódnak meg, történelmi vereséget kívánnak valakik általa orvosolni, vagy legalábbis enyhíteni. Az európai mázra alig figyelnek oda – ez beletartozik abba a folyamatba, amelynek során ma azok privatizálnak vadul, akik 10 éve még éjt nappá téve skandálták: nem adjuk el az országot.

Komoly és tisztességes szakmai megnyilvánulások léteznek egyetemi körökben. Mint térben hozzám közelebb állót, a temesvári tudományegyetem földrajzosainak a mintegy öt éve tartó, határmenti egyetemi kapcsolatokra épülő regionális programjait említeném. Kérdelem a

programok fő animátorát a minap, 2003-ban mit szerveznek. Semmit – pénzt Romániában talán helyi szinten kap, nincs támogatás, képtelen tartani a ritmust a szomszédokkal. A 2002-es rendezvény mindenféle szempontból kimerítette. A sajtó nyilvánosságában nem ilyen és hasonló kérdésekről kapunk tájékoztatást, hanem arról például, miként alakul az Erdély-Bánság Liga¹ sorsa.

A Liga is érdekes – de csak áttételesen van köze a regionaliz-mushoz.

---

¹ Politikai mozgalomként kívánták elindítani, a túlzott Bukarest-központúság ellenében, de nem sikerült bejegyeztetni.

Bakk Miklós – Bodó Barna

A regionális érdek diszkurzív megjelenítése

Kelet-Közép-Európában ötven éven át az *átalakítás* és *modernizáció* volt a politikai kulcsszó. Jellemzői: tudatosság, világosan megfogalmazott célok, pontosan kijelölt eszközök és módozatok. Az átalakítás szinonimájaként szerepelt a *megtervezhetőség*, az ebből fakadó összes elvi vonzatokkal és gyakorlati következményekkel együtt. Mind az átalakítás, mind a modernizáció döntően állami feladatként fogalmazódott meg.

A kommunista totalitarizmust követő időkben az addig hirdetett tudatosság és célzatosság helyett a leplezhetetlen zavar és a sodródás vált általánossá, mely kiterjedt egész Európára és identitási, valamint intézményi válságot eredményezett. Az újrafogalmazási kényszer legitimációs mozzanataként, mind többször és folyamatosan változó alakzatokban jelentkezik a *regionalizmus*, amely társadalomépítő vezérelvként is megfogalmazódott.

A regionalizmus fogalmi összetettsége

A kilencvenes években a regionalizmus egyszerre jelentett tematizációs keretet és megoldási modellt – tehát egy paradigmátikus helyzet alakult ki. A regionalizmust mint kifejezést tucatszámú értelemben és jelentéssel használják mindmáig, könnyedén és a pontosság igénye nélkül. Mindezek mellett, sőt ellenére: a *regionalizáció-regionalizmus* fogalom-

együttese a jelenlegi átalakulási folyamat vizsgálatában paradigmaként hasznosítható.

A politikai, társadalmi, gazdasági szféra külön-külön honosított meg és használ *régió-értelmezéseket*, az eltérő értelmezésekhez rendre eltérő funkció is járul. A helyi tradíciók jegyében kell szólni *az alulról építkezés regionalizmusáról*,¹ elkülönítve ezt a (nagy)politikai architektúra integrációs érdekeket hordozó *regionalizációjától*. Értelmezhető a régió történeti kategóriaként, illetve nemzetközi politikai intézményrendszerként.² A szintekre történő „szétanalizálás” szempontjai a globális-lokális összefüggésrendszerben a folyamatok leírásának választott lehetőségeként értelmezett hatásmechanizmusok. Három szint módszertani megkülönböztetése tűnik indokoltnak: a geopolitikai szint, a regionális közép szint és a lokalitás – a helyi társadalmak – szintje. Az intézményrendszerként történő értelmezés sajátos funkciók azonosítását teszi lehetővé. A politika új szóhasználata – a *nemzetek és régiók Európája* – jelez valamit, valami változik, valamit újra kell fogalmazni.

Félelmet keltő sokszor és sokak számára a régió történeti kategóriájának a felbukkanása. Kelet-Közép-Európában a kialakult nemzeti keretek nem történeti határokkal, hanem etnikai és nyelvi határok szerint tagoltak. Minden etnikai helyzetet a történelmi háttéren túl a tegnapi és a mai status quo határoz meg, az idevágó diskurzus állandó szereplői az „igények” és „revánsok” jogossága. A '90-es évek elején-közepén még az volt a kérdés: mit rejt a régió fogalma, milyen politikai elképzelésnek, mi több, szándéknak lehet a trójai falova? Amikor a helyi politikus a regionális fejlődés szempontjai mellett érvel, mennyire gondol kizárólagosan a gazdaságra, hátha fő célja a neki nem tetsző központtól való minél erősebb eltávolodás? A határok racionális megítélése nem nélkülözheti a szabad önrendelkezés szempontját. Nyuga-

---

¹ Egyes szerzők ezt „új regionalizmusnak nevezik”. Lásd Brenner, N.: *New State Spaces: Urban Governance and the Rescaling of Statehood*. Oxford University Press, 2004. Lovering, J.: „Theory Led by Policy: The Inadequacies of the ‘New Regionalism’ (Illustrated from the Case of Wales)”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 1999 / 2 (23), 379-395.

² Albert Ferenc – Bakk Miklós – Bodó Barna: *Factors and Mechanisms of the Regionalization in Central-Eastern Europe*. In: Bodó Barna (Editor): *Local Identity and Regionalism*, Diaspora Papers, Szórvány Alapítvány, Temesvár, 1998.

ton azért alakulhattak ki viszonylag stabil határok, mert a vitás területek státusáról többnyire népszavazások döntöttek.

A regionalizmus-diskurzus ráirányítja a figyelmet a bármely országban létező belső különbözőségekre, eltérő lokális értékrendekre és karakterjegyekre. Különösen fontosá ez akkor válhat, ha az ország képtelen megbirkózni „egyesített” mivoltával, a különböző táji-történeti egységek eltérő hagyományait a központi politikai akarat a homogenizáció eszközével kívánja elmosni-felszámolni. A berendezkedő demokrácia feltépi az arcnélküliség kényszerburkát, az idegen, ráerőltetett minták alól felsejlenek a helyi öntudat méltóságát nyújtó „autentikus lét” elemei, a helyi szerepek identitásképző megnyilvánulásai, szimbólumai.

A nyílt erőszak hiányában előbukkannak az etnikai másság jegyei is, kialakulnak a közösségi kohézió, a kisebbségi szolidaritás hálói. Megjelenítődik az *etnoszféra*, amelynek kétségtelenül vannak regionális dimenziói is. A többféle másság egyszerre jelenítődik meg, összekapcsolódnak akkor is, ha nincs közöttük lényegi kapocs. A régió-diskurzus nyíltan vagy rejtve etnicizálódik.

Amikor az állam tagolja a teret a modern társadalmakra jellemző módon, akkor regionalizál, vagyis bizonyos elvek – szubszidiaritás és decentralizáció – figyelembe vételével teljesít közösségi funkciót, tehát közigazgatás társadalmilag visszaigazolt célok – létező erőforrások maximális kiaknázása, gazdasági növekedés és társadalmi kiegyenlítődés – elérése érdekében.

Az állami-intézményes regionalizáció által követett célok szerint létezik politikai-legitimációs szerep, gazdasági-közpolitikai szerep és közigazgatási-adminisztratív szerep. Ezen klasszikusnak mondható szerepek mellé társítható a legfrissebb, az európai uniós csatlakozás folyamata okán jelentkező: a forrásszerzés. Ezt a szerepet a korábbiaktól eszközjellege különbözteti meg. Ugyanis az államok és régiók Európájába belépésre készülő tagországok olyan régiókat hoztak létre, amelyeket az érdemi, közigazgatási funkciókkal is rendelkező régiók ellentételezéseként formainak-formálisnak kellene neveznünk, hiszen ezek az ún. gazdasági-statisztikai régiók sem közigazgatási, de még identitásré-

gióknak sem feleltethetők meg.³ Ezek társulásnak tekinthetők, de nem valamilyen közfeladat jegyében hozták ezeket létre, hanem bizonyos források potenciális jogalanyaként. Létüket indokoló szempont: az uniós finanszírozási rendszerben létezik egy olyan regionális szint,⁴ amelynek megfelelője Közép-Kelet-Európa legtöbb országában nincs meg, minek okán az ennek a szintnek megfelelő európai forráselosztásból az illető országok kimaradnának.

A regionalizmus-diskurzus néhány teoretikus előfeltevése

A fogalmi sokrétűség, amely a politikai diskurzusba bekerülő kifejezéseket jellemzi, nem csupán a politikai beszédmód köznyelviséggel összefüggő lazaságát jelzi. Gadamer szerint „az emberi tapasztalatnak a nyitottság és a bizonytalanság a lényege, annak az elfogadása, hogy a régi tudás az új helyzet megértésének fényében megváltozhat, ami persze kockázatot jelent, de ez együtt jár minden megértéssel és mások felé fordulással”.⁵

A tapasztalatnak ez az alapvetően dialogikus jellege a politikában sajátos összefüggésbe kerül annak folytán, hogy a politika valósága maga is beszédközpontú, és ez kettős dimenzióban érvényesül: 1. egyrészt vitaként arról, hogy melyek a köz (a közösség) konkrét, megoldandó kérdései; 2. másrészt, ezzel egy időben, a szerep és a stílus révén a közösség és valóság „határainak” folyamatos és polemikus újradefiniálásában. A politika diszkurzív természetét mindig ebben a kettős összefüggésben kell értenünk, ebben jelenik meg az, hogy „a poli-

---

³ A regionalizmussal foglalkozó szakirodalom normatív-formális regionalizációként beszél közigazgatási térfelosztásról s mellé rendelt közpolitikai feladatstrukturálásról. Ami az EU-integráció jegyében több országban – Magyarországon, Romániában – bekövetkezett, már nem nevezhető formális regionalizációnak, hiszen a kifejezés „foglalt”. Az érdemi regionalizáció jegyében létrehozott struktúra jellemzői a jól meghatározott területen választások révén kialakuló döntéshozatali és végrehajtási intézmények, és az ezek működését szolgáló anyagi források megléte.

⁴ Ez a NUTS-rendszer, amely szerint az EU-s tagországok központi és helyi közigazgatási szintjei közötti regionális struktúrákat 3, a két végpontot is ideszámítva 5 konvencionálisan megalkotott csoportba sorolják.

⁵ Gadamer, Hans-Georg: *Igazság és módszer*. Budapest: Gondolat, 1984. 243-252.

tika nem létezik az érintettek folyamatos jelentésadása nélkül, ami pedig rivalizáló jellegű, vagyis az egyetértés és az elutasítás mentén szerveződik”.⁶

Természetesen, a két dimenzió nem válik szét: a polemikus politika megnyilvánulásai – írja Szabó Márton –, például az, hogy van-e ellenség, mi a közügy, kiküszöbölhetőek-e a félreértések stb., egyszerre szólnak a konkrét dologról és a határról.⁷ Sőt, a határkijelölés már maga tartalmazza a konkrét dologra való reflektálást, a neki megfelelő aktuális pozíciók (hatalmi „helyek”) kijelölését, és egy általános, hagyományokhoz és konszenzusokhoz tapadó definíció-módosító vagy megerősítő mozzanatot.

Ennek a kijelölésnek egyik, történelmi korokon átívelő értelmező modelljét Reinhart Koselleck adta meg a fogalomtörténet és társadalomtörténet összefüggéseire vonatkozó értekezéseiben. Arra a felismerésre épít, hogy a modern korban a „helyes” fogalmak használatáért vívott harc „roppant társadalmi és politikai erőre tett szert”.⁸ Koselleck szerint „a fogalmak ugyan politikai és társadalmi tartalmakat ragadnak meg, de szemantikai funkciójuk, teljesítőképességük nem vezethető le maradéktalanul azokból a társadalmi és politikai adottságokból, amelyekre vonatkoznak”. A fogalmak nem csupán lenyomatok, szemantikai rögzítők, hanem „a lehetséges tapasztalatok és a gondolható elméletek horizontját” is kijelölik, megvonva egyúttal azok határait.⁹ A politika polemikus mezejében, ahol nyelvek és beszédmódok küzdenek, a határmegegyezési küzdelem, mely a „lehetséges tapasztalatokért” és a „gondolható elméletekért” folyik, folyamatosan, a körülmények partikularitásához és a tapasztalati horizonthoz viszonyítva jelöli ki, meddig terjedhet a politikai cselekvés, milyen eszközöket használhat, kiknek a javára.

Koselleck a politikai cselekvés határkijelölő vonatkozásait fogalomtörténeti (történeti-szemantikai) összefüggésben olyan kifejezések

---

⁶ Szabó Márton: *Diszkurzív térben. Tanulmányok a politika nyelvéről és a politikai tudásról*. Budapest: Scientia Humana, 1998. p. 343.

⁷ Szabó: i.m. 345.

⁸ Koselleck, Reinhart: *Elmúlt jövő. A történelmi idők szemantikája*. Budapest: Atlantisz, 2003, 127.

⁹ Koselleck: i.m., 136.

kapcsán vizsgálta, mint például az 'alkotmány', a 'rendelet', a 'szövetség' (Bund, Bündnis) fogalmai, vagy akár a 'demokrácia' kérdése.¹⁰ Egy példa: a 'szövetség' fogalomtörténete követhetővé teszi, hogy a kezdetben *városok szövetségére* utaló szó – mely tartalmazta e szövetség szembenállását a *birodalommal* – miként alakul át olyan fogalommá, mely végül magát a birodalmat is leírja. De mindeközben nem egy folyamat szemantikai epifenoménjáról van szó, hanem arról is, hogy a fogalom maga is alakította a politikai gyakorlatot kijelölve a lehetséges gyakorlatok (a felhasználható eszköz-együttesek) horizontját.

A *regionalizmus* fogalmának sokrétűsége az elmúlt másfél évtizedben szintén ilyen határkijelölő, nyílt vagy rejtett polemikus ellentét alapján értelmezhető, mely nemcsak feltárja – a fogalomtörténeti elemzés nyomán –, hogy a politikai szféra milyen belső hatalommegosztásokat fogad el, illetve zár ki, hanem eszközül is szolgál ahhoz, hogy a befogadás és kizárás határait módosítsa. A *regionalizmus-diskurzus* ekként a hatalom gyakorlásának – megosztásának, legitímálásának, korlátozásának stb. – legfontosabb konszenzuális elemeire hat, azokat próbálja új tapasztalati horizontok feltárásával megváltoztatni. A rendszerváltás politikai folyamatának egészébe helyezve azt a hipotézist is megfogalmazhatjuk, hogy a *regionalizmus* e folyamat egyik fontos *diskurzuscsomópontja*,¹¹ a hatalom és a politikai közösség átalakításában az egyik legfontosabb polemikus kiindulópont. A regionalizmus-diskurzust ekként a Szabó Márton által javasolt három dimenzió mentén vizsgálhatjuk: a politikai *szerep*, majd *téma* végül a *stílus* határkijelölő gyakorlata és horizontja felől.¹²

---

¹⁰ E fogalomtörténeti munkák zöme a Reinhart Koselleck, Werner Conze és Otto Brunner által szerkesztett *Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland* című lexikonban olvashatóak (a nyolckötetes lexikon 1972 – 1997 között készült el). Lásd még: Koselleck: *Elmúlt jövő*. i.m. 127-129; 133-135; 138-145.

¹¹ E fogalmat Szabó Márton nyomán használjuk. Lásd i.m., 345.

¹² Lásd Szabó, i.m. 345-346.

Regionális diskurzus Romániában: 1990-2005

Amint láttuk, a regionalizmus fogalmi sokrétősége, összetettsége az EU-integráció hatására vált igazi tematizációs erővé. Érthető tehát, hogy a régiók kérdésében a változás Románia uniós integrációjának politikai célként 1994-1995 fordulóján történt megfogalmazásával indult el. Az 1990-es évek eleje és 2005 közötti időszakban a régió politikai elitjét három olyan fontos kihívás érte, amelyre a nyilvános választ a regionális érdekre való hivatkozással kellett megadni.

Az első jelentős kihívást a határmenti együttműködések lehetősége, konkrétan pedig a Kárpátok Eurorégió megalakulása jelentette Románia észak-nyugati megyéi számára. Az eurorégió megalakításáról szóló egyezményt Magyarország, Lengyelország, Szlovákia és Ukrajna egymással határos régióinak képviselői 1993. február 14-én írták alá Debrecenben, az egyezmény a lengyel, a magyar és az ukrán hivatalos külpolitika, azaz az illető kormányok támogatásával jött létre, és a kezdeményezők szándékai szerint Románia hivatalosan később is csatlakozhat az egyezményhez. Az eurorégiót Ion Iliescu román államfő már február 23-án ingerülten bírálta, gyanúsnak találván, hogy azt éppen Magyarország kezdeményezte. Ennek ellenére Máramaros és Szatmár megyék bejelentették, hogy csatlakozni kívánnak az eurorégióhoz. A román kormány 1994. január 7-én nyilatkozatot adott ki, amelyben érvénytelennek nyilvánította a két megye csatlakozását a Kárpátok Eurorégióhoz. A Bukaresttel folytatott burkolt vitában a két északi megye vezetői számára bátorítást jelenthetett, hogy ezzel egy időben Arad és Temes megye bevonásával tárgyalások kezdődtek a Duna-Körös-Maros-Tisza nevű eurorégió megalakításáról is.

Temes megye a regionalizmus kérdésében első csatáját 1993-1994-ben vívta meg. 1994-ben a történelmi Bánság megyéi – Arad, Temes, Krassó-Szörény – előbb Baden-Württemberg majd Észak-Rajna Vesztfália német tartományok részvételével készítettek elő *nemzetközi gazdasági társulást*, előbb társasági, majd alapítványi formában. Bár az együttműködés anyagi támogatást hozott volna a térség számára, semmiféle politikai konnotáció nélkül, a hivatalban lévő kormány mindkettőt ellenezte, ugyanis a hatályos román törvények tiltották a megyék számára

olyan szerep vállalását, amely a nemzetközi életben jogi személyként jeleníti meg ezeket. Ennek ellenére a bánsági megyék a társulást Észak-Rajna Vesztfáliával aláírták, ami ellen a kormány területi biztosa, a prefektus pert indított és nyert. A megye annyit tett, amennyit ekkor tehetett: 1995-ben a megyei területfejlesztési ügynökséget (ADETIM) hozott létre, és ugyanígy tett Arad meg Krassó-Szörény is. Amikor az 1998/151-es törvény a makrorégiók szintjén írta elő hasonló ügynökség létrehozatalát, Temes megye a kérdésben többéves tapasztalattal rendelkezett, és így láthatott hozzá a szervezéshez.

1995-től kezdődően több romániai megye, az elsők között Hargita és Temes megye, belép az *Európai Régiók Egyesületébe*, illetve 1996-tól kezdve egyre több megye tagja az Európa Tanács testületeként működő *Helyhatóságok Kongresszusának*. Egyik-másik helyi politikus – megyei közgyűlési elnök, nagyváros polgármestere – ezen intézmények tevékenységében nemzetközi szerephez jut, részt vállal a regionalizmus ügyének szolgálatában Romániától keletre.

Szatmár és Máramaros hivatalos felvételére a Kárpátok Euro régióba végül 1997-ben került sor az eurorégió áprilisban, Szatmárnémetiben megtartott tanácskozásán, amelyen végül öt romániai megye, Szatmár, Bihar, Szilágy, Botoşani és Máramaros vált a szervezet tagjává (később tagságot kapott Hargita, Beszterce-Naszód valamint Succava megye is). Ekkorra azonban a román megyék már több projektből is kimaradtak, és nyilvánvalóvá vált az is, hogy a Kárpátok Euro régió már méreteinél fogva sem alkalmas a hatékony regionális együttműködésre. E felismerés meghatározó volt abban, hogy az Északnyugat Régió két határmenti megyéjében, Biharban és Szatmáron kisebb eurorégiók kialakításának a terve is felmerüljön.

2000 októberében létrejött az Interregio trilaterális együttműködés Szabolcs-Szatmár-Bereg, Szatmár és a kárpátaljai megyék részvételével, mely programrégióként működik a Kárpátok Euro régió belül, és bázisául a Nyíregyháza–Ungvár–Szatmárnémeti városkapcsolatok szolgálnak. 2001. április 30-án Bihar és a magyarországi Hajdú-Bihar megye képviselői szándéknyilatkozatot írtak alá a Bihar–Bihar Euro régió létrehozásáról. Ugyanakkor tervbe vették a Hajdú-Bihar–Bihar Euro régió szervezetének, mint a két történeti-földrajzi egység, Bihar és a Hajdúság együttműködése keretének a létrehozását is, amely a két nagyváros, Deb-

recen és Nagyvárad együttműködésén alapul majd. Mindennek fontos szerepe lett abban, hogy az Északnyugat Régió tervezésében a valós térkapcsolatokat mindinkább figyelembe vevő együttműködések formálódjanak ki.

Ezen első kihívás nyomán kibontakozó regionalizmus-diskurzusban az *ellenségkonstruáló határkijelölés* volt a domináns, amelynek diszkurzív célja a posztkommunista '89-es berendezkedés megőrzése volt annak nyomán, hogy a helyi politika (bel- és külföldi) kapcsolattrendszerei megkezdték a '89-'90-ben kialakult hatalomkoncentráció lebontását. A kijelölés stílusa és tematizációjának módja még a politikai gondolkodás nemzetállami tradicionalizmusát jelenítette meg: a politikai „idegent” és az ellenfelet, mint ellenséget a „nemzet” – a „mi” legkézenfekvőbb és legkevésbé reflektált létmódja – segítségével tette láthatóvá, felfoghatóvá.

A második kihívást a regionalizmussal kapcsolatos nyilvános diskurzus átalakulása, és az új regionális pártok bejegyzésének kísérletei jelentették. 1998-ban elindult az az értelmiségi vita, amely Románia európai felzárkóztatásának és regionális-közjogi átszervezésének (esetleges föderalizációjának vagy Erdély devolúciójának) a kérdéseit egymás összefüggésében vizsgálta. Ennek volt közbeszéd-alakító műhelye a 2000-ben Kolozsvár székhellyel megalakult román-magyar *Provincia*-csoport, és az általa kiadott *Provincia* című, két (román és magyar) nyelvű havilap (mely 2000 áprilisa és 2002 szeptembere között jelent meg), valamint a *Pro Europa Liga* által kiadott *Altera* című folyóirat vonzasköre. A vita 2001 decemberében kulminált, amikor a *Provincia*-csoport közzétette *Memorandumát* a romániai régiók létrehozásáról. A tematizációs kísérlet sikeresnek bizonyult, mivel mind Adrian Năstase kormányfő és a kormánypárt, mind pedig az ellenzéki pártok és a politikai élet legtöbb szereplője megszólalt ebben a vitában.

A politikai elit megszólításának e kísérlete azonban csak annak folytán lehetett hatásos, hogy eközben sor került néhány olyan pártbejegyzési kísérletre is, amelyek regionális pártok létrehozására irányultak, és ekként a romániai pártrendszer alapvető fejlődési kérdéseit állították az előtérbe. Sabin Gherman 2001. augusztusában bejelenti, hogy *Erdély-Bánság Liga* néven regionális pártot kíván bejegyezni, és elindítja a pártbejegyzéshez szükséges szervezőmunkát és aláírásgyűjtést. A meg-

alakítandó párt alapító kongresszusát 2002. március 23-án tartják Kolozsvárt, ezen Ghermant ideiglenes elnökké választották. A párt bejegyzését 2002. novemberében a bukaresti Törvényszék elutasította. A Moldvában jóval korábban bejegyzett Moldvaiak Pártját a kormány-pártnak sikerült fúzióra kényszerítenie és beolvasztania (a Moldvaiak Pártja és a Szociáldemokrata Párt közötti fúzióról a döntés még 2000. márciusában megszületett).

A Provincia-csoport és a Gherman-féle kezdeményezés váltotta ki azt, hogy néhány párt regionális programokban kezdett gondolkodni. A kormányzó Szociáldemokrata Párt (PSD) Kolozs megyei szervezetének elnöke, Ioan Rus belügyminiszter még 2001 októberében bemutatta pártja „kolozsvári szárnyának” *Erdélyi Kiáltvány* című dokumentumát, amely szerint Erdély évszázadok óta európai térség, és a feladata az, hogy az egész Románia húzóerejévé, mozdonyává váljon (ugyanakkor Székelyföld „enklavizálásával”, a Hargita és Kovászna megyei románok diszkriminálásával vádolta meg az RMDSZ-t és Magyarországot).

2002 májusában a Nemzeti Liberális Párt (PNL) két parlamenti képviselője, Ioan Păun Otuman szenátor és Viorel Coifan képviselők bejelentették, hogy tervezetet készítettek Románia regionalizálásáról, amely szerint Románia 7-8 nagyobb régióra osztható, és e régiók kialakítása érdekében módosítani kell az alkotmányt.¹³ A *Románia közigazgatási decentralizációja* c. tervezet azonban nem vált a liberálisok hivatalos dokumentumává. Mindazonáltal e két dokumentum is jelzi, hogy a pártok kezdték felismerni: programjaikba regionalizációs koncepciókat is be kell építeniük.

E második kihívás diszkurzív feldolgozása már tartalmazta azt a felismerést, hogy a regionalizációs folyamat az európai integráció részeként nem állítható szembe a politikai közösség egészének érdekében. A határkijelölő vita így arra a kérdésre terelődött, hogy mit jelent a regionalizmus Romániában: egy új politikai közösség kialakítását-e (ahogy a diskurzusépítő értelmiségi viták szeretnék ezt megfogalmazni), avagy

---

¹³ A dokumentumot a Nemzeti Liberális Párt (PNL) nevében készítették: A PNL álláspontja a Románia regionális fejlesztése révén megvalósuló közigazgatási decentralizáció kérdéséről c. elemzés megjelent a *Provincia*, 2002. 5 (22). számában.

a létező politikai közösség *adaptációs eszköztárának* a bővítését (ahogy a parlamenti pártok politikai elitjei kezdtek erről egy politikai konszenzust kialakítani). A stílus tekintetében egy pluralizálódás ment végbe, három diskurzusmód viszonylagos elhatárolódásával. Az első stílust a „*morális elutasítás*” jellemzi; ez a korábbi kihívásra adott válasz továbbélése, amely a status quo őrzését totális ellenségkonstruálással kívánja „megoldani”, amely elutasítja a régiókérdés bármilyen „közügyesítését”, hiszen általa nem oldódik meg semmilyen, a politikai közösségre tartozó kérdés, sőt, veszélybe kerül maga a közösség is. A második stílust a *technikizáló racionalizálás* jellemzi. Ebben a regionalizáció kimondottan hatalom- és közigazgatástechnikai kérdésként jelenik meg, a „jó kormányzás” hatékonyságának, az Európai Unióhoz való igazításának kérdéseként. E második stílus azt az adaptációs fordulatot jelzi, amelyben a „régió kérdésének” sikerült a politikai tematizációk terén határmódosítást elérni és közügyvé emelni a regionalizáció kérdését, de csupán addig a határig, ahol még nem következik be a status quo gyökeres átalakítása. Végül a harmadik stílus azokban az értelmiségi tematizációkban jelent meg, amelyek magára a politikai berendezkedés mögött levő hatalmi status quo-ra is rákérdéznek. Nem egységes stílus ez, inkább azokat a tematizációkat készíti elő, amelyekkel később a megerősödő regionális és lokális elitek élhetnek.

A harmadik kihívást az észak-erdélyi autópálya jelentette. Az európai uniós tervekkel összhangban levő dél-erdélyi autópályával szemben az észak-erdélyi sztráda gondolata már 2000. táján körvonalazódott. Minthogy megvalósítása egybeesett az amerikai stratégiai tervekkel, s mivel ennek a tervnek a prioritássá emelését a magyar kormány is szorgalmazta (Orbán–Năstase találkozó, 2001. július, Medgyessy–Năstase találkozó, 2003. január), a román kormány 2003. decemberében, hosszas viták után – állást foglalva az EU és az Egyesült Államok közötti stratégiai és érdek-konfliktusban is – aláírta az amerikai Bechtel céggel az autósztráda kivitelezésére vonatkozó szerződést. A konfliktus nem csupán az európai és amerikai kapcsolatok és víziók mentén osztotta meg a román politikai elitet, hanem a térségi érdekek összefüggően is. Különböző érdek- és lobbicsoportok jöttek létre mind a kormánykoalíción, mind az egyes pártokon belül, és a különböző pártok azonos érdekű csoportjai olykor nyilvánosan is közös lobbiterveket

fogalmazzák meg. Ez viszont szintén alkalmas volt arra, hogy a regionális érdeket világosabban is megfogalmazzassa az egyes politikai csoportokkal. A politika diszkurzív terében ez a regionális lobbicsoportok léteének az elfogadását jelentette. Új stílus, új tematizálás nem jelent meg, csupán a regionalizáció technicizáló-racionalizáló diskurzusa mögé szerveződtek világosan körülhatárolható érdekcsoportok.

Feleky Gábor

Az etnikumok helyzete és az etnikumközi viszonyok a Temes-Békés-Vajdaság régióban*

I. METODOLÓGIAI MEGJEGYZÉSEK

1. A vizsgálat alapjául szolgáló kérdőív kidolgozásában Albert Ferenc, Bodó Barna (Szórvány Alapítvány, Temesvár, Románia), Hódi Sándor (AIGIS Kutatóintézet, Ada, Jugoszlávia) és Feleky Gábor (JATE Szociológia Tanszék, Szeged, Magyarország) vettek részt.

2. A kutatás egyfelől helyzetfelmérési kísérletet (milyen szociológiai jellemzőkkel rendelkeznek a különböző etnikai csoportok, milyen társadalmi távolságok vannak közöttük, hogyan vélekednek egymásról, hogyan látják régiójuk helyzetét, hogyan viszonyulnak az európai integráció eszméjéhez stb.), másfelől pedig azt kívánta megvizsgálni, hogy mindezek az értékelések és vélekedések milyen összefüggésekkel magyarázhatók.

3. Explicit hipotézisként azt fogalmazzuk meg, hogy a csoportközi társadalmi távolságok feltehetően nagyobbak a településeken élő „tösgyökeresek” és a frissen betelepültek között (függetlenül a nemzetiségtől), mint a huzamosabb ideje együtt élő nemzetiségi csoportok között.

---

* A kutatásra az anyagi támogatást az Európa Tanács Bizalomerősítő Programja keretében a Szórvány Alapítvány pályázta meg 1996-ban. A kutatásból és regionális konferenciából álló programban a Szórvány Alapítvány a kutatás koordinálására a JATE Szociológia Tanszékének vezetőjét, Feleky Gábort kérte fel.

Az elemzés jelenlegi fázisában az adatok nem látszanak alátámasztani ezt a hipotézist: a helyben élés időtartamának (s így bizonyos fokig az életkornak is) alig van szerepe a kérdőívvel mérni kívánt függő változók befolyásolásában.

4. Mivel a felmérés **nem reprezentatív** mintán készült, a kapott eredmények érvényességét csak nagyfokú óvatossággal lehet a vizsgált térség egészére kiterjeszteni. Fontos megjegyezni, hogy etnikai csoportok körében végzett felmérések során nem lehetséges szigorúan reprezentatív minta kialakítása, hiszen az etnikumok szerinti elkülönített listákat feltételezne.

5. A **mintavétel** során a rendezőelvek a következők voltak:

- a költségek által behatárolt nagyságú (kb. 900 fős) mintában mindhárom ország érintett régiója azonos aránnyal (kb. 300-300 fővel) képviseltesse magát
- az egyes régiókon belül a mintába bekerülők felét (kb. 150 fő) egy nagyváros lakosai, másik felét pedig egy kis település (lehetőleg falu) lakosai alkossák
- a kiválasztott településeken belül a ténylegesen megkérdezettek körét a kérdezőbiztosok a számukra elérhetőnek tartott módon választották ki (volt ahol listáról, volt ahol ún. hólabda-módszer segítségével).

6. A minta tényleges összetétele az alábbiak szerint alakult:

Magyarország	302 fő
• Békéscsaba	197
• Nagybánhegyes	105
Románia	299 fő
• Temesvár	149
• Varjas	150
Vajdaság	306 fő
• Szabadka	153
• Ada	153
Összesen	907 fő

II. AZ ALMINTÁK (TERÜLETI NEMZETISÉGI CSOPORTOK) DEMOGRÁFIAI ÉS SZOCIOLÓGIAI TÉNYEZŐK SZERINTI ÖSSZETÉTELE

1. Mintánkat három alapvető szempont szerint rétegeztük: (1) *nemzetiség*, (2) *ország*, (3) *település*. A nemzetiség és az ország figyelembe vételével alakítottuk ki az elemzéshez használt legfontosabb független változót, mely *területi nemzetiségi csoportokat* (békési magyar, békési szlovák, bánsági magyar, bánsági román, vajdasági magyar és vajdasági szerb kategóriákat) tartalmaz. A települési helyszínekből egy összevont *településtípus* változót készítettünk (város és falu kategóriákkal). Az elemzésnél a *településtípus* magyarázóereje elhanyagolhatónak bizonyult, azt a legtöbb esetben „elnyomta” a *nemzetiség*, így a főbb tendenciákat elsősorban a *területi nemzetiségi csoportok* változó szempontjából mutatjuk be.

2. A *területi nemzetiségi csoportok* az alapvető demográfiai és szociológiai jellemzők tekintetében nem tekinthetők homogénnek, több területen is jelentős eltéréseket mutatnak, ami a vonatkozó adatok értelmezése során nem hagyható figyelmen kívül.

2.1 Életkori átlagok (év)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemz. (Vajdaság)	Összes
Átlagi	42,6	51,6	46,4	39,7	38,1	34,4	39,0	42,2
N =	168	133	153	134	153	99	67	907

* a két szélső típust a szlovákok és a szerbek képviselik: a *szlovák* al minta főként idősekből tevődik össze (52 éves átlagéletkora), míg a *szerb* al minta igen fiatal (35 éves átlagéletkora)

2.2 Nemek szerinti összetétel (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemz. (Vajdaság)	Összes
Férfi	52,1	48,1	51,6	44,0	47,7	50,5	52,2	49,3
Nő	47,9	51,9	48,4	56,0	52,3	49,5	47,8	50,7
N =	167	131	153	134	153	99	67	904

* nincs érdemleges eltérés az egyes csoportok között

2.3 Családi állapot (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Más nemz. (Vajdaság)	Összes
nőten, hajad.	13,1	9,8	9,8	19,5	32,9	48,5	32,8	21,6
házas	60,7	53,8	72,5	62,4	43,4	32,0	29,9	53,7
elvárt, külön él	9,5	7,6	5,2	3,1	8,6	9,2	10,5	7,4
özvegy	7,1	15,9	6,5	8,3	5,3	1,0	7,5	7,5
életfárrsal	9,6	12,8	5,9	6,9	9,8	9,2	19,5	9,7
N =	168	132	153	133	152	97	67	902

* jelentős eltérések vannak: a *vajdasági* minta fiatalsága a családi állapotban is kifejezésre jut: a házasok aránya 32-43%, szemben a magyarországi al minta 54-61%, a *romániai* al minta 62-73%-os arányával)

2.4 Átlagos gyermekszám (év)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemz. Vajdaság)	Összes
Átlagi	2,0	1,9	1,7	2,2	2,0	1,7	1,80	1,9
N =	157	125	150	93	100	50	43	718

* viszonylag magas gyerekszám figyelhető meg a *bánsági románoknál* (a 2,2-es átlag az egyszerű reprodukciót biztosítja), a *bánsági magyarok* és a *vajdasági szerbek* alacsony mutatói fogyó népességet jeleznek)

2.5 Iskolai végzettség szerinti összetétel (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
1 maxun. ált. iskola	8,5	43,5	27,5	25,4	20,9	13,3	16,4	22,6
2 szakmunkásképző	28,7	20,6	30,7	17,9	20,3	13,3	23,9	22,8
3 közép iskola	38,4	24,4	30,7	30,6	40,5	37,8	29,9	33,6
4 felsőfokú	24,4	11,5	11,1	26,1	18,3	35,7	29,9	21,1
N =	164	131	153	134	153	98	67	900
„Átlag”	3,8	3,0	3,3	3,6	3,6	4,0	3,7	3,5

* a minta iskolai végzettség szempontjából nagy eltéréseket mutat: a *vajdasági szerbek* al mintája mutatja a legkedvezőbb paramétereket

(36% diplomás, 74% érettségizett), a *magyarországi szlovákoké* a legkedvezőtlenebb (12% diplomás, 36% érettségizett), ez nyilván összefügg az alminták életkori átlagai közti hasonló eltérésekkel.

2.6 A foglalkozás jellege (%-ban)

Figyelemre méltó a romániai almintában az önállóak alacsony aránya (2-7%), ez a piaccgazdasági modernizáció viszonylagos megkésettiségre utal.

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
önálló	11,8	11,5	6,6	1,5	9,0	12,9	16,1	9,1
fizikai alkalmazott	22,2	13,0	23,0	22,6	12,4	10,6	10,7	17,4
szellemi alkalmazott	43,8	17,6	15,8	28,6	29,7	54,1	41,1	30,9
nem dolgozik	22,2	58,0	54,6	47,4	49,0	22,4	32,1	42,6
N =	153	131	152	133	145	85	56	855

* az aktív keresők magas aránya tekintetében kiemelkedik a *magyarországi magyar* és a *vajdasági szerb* almintá (78-78%), míg az inaktívak igen magas (50% körüli) aránya jellemzi a *többi* területi nemzetiségi csoportot

2.7 Az inaktívak státusa (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
tanuló	5,9	3,9	9,5	17,5	26,3	14,3	7,4	12,7
munkanélküli	25,5	10,4	10,7	14,3	33,8	50,0	7,4	20,0
nyugdíjas	51,0	76,6	53,6	33,3	27,5	17,9	48,1	46,6
hib., eltarított	17,6	9,1	26,2	34,9	12,5	17,9	37,0	20,7
N =	51	77	84	63	80	28	27	410

* figyelemre méltó, hogy míg a *vajdaságiak* között elsősorban a munkanélküliség, a *békésiek és a bánsági magyarok* között döntően a nyugdíjas státus magyarázza az inaktivitást

2.8 Vallás szerinti összetétel

(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
katolikus	61,3	32,8	77,3	4,5	92,1	4,0	65,7	50,6
pravoszláv, görög-kat.	2,5	7,6	2,0	95,5	0	89,9	22,4	27,8
protestáns	30,7	58,0	20,0	0	3,9	1,0	1,5	18,3
nincs válasz	5,5	1,5	0,7	0	3,9	5,1	10,4	3,3
N =	163	131	150	134	152	99	67	896

* a vallási megoszlás tekintetében jellegzetes típusok figyelhetők meg: katolikus *vajdasági magyarok*, pravoszláv *románok és szerbek*, katolikus többségű és protestáns kisebbségű *békési és bánsági magyarok*, protestáns többségű és katolikus kisebbségű *szlovákok*

2.9 „Helybéliek” és „bevándorlók”

(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
a településen	47,0	60,9	25,5	26,3	53,6	32,3	50,7	42,2
a megyében	36,3	31,6	15,7	17,3	33,3	29,2	35,8	28,0
a régióban	8,9	4,5	17,0	15,0	6,5	10,4	7,5	10,2
más ország-részben	7,7	3,0	41,8	39,8	1,3	11,5	3,0	16,5
más országban	0	0	0	1,5	5,2	16,7	3,0	3,1
N =	168	133	153	133	153	96	67	903

* a helyben születés szempontjából mintánk jól láthatóan két körbe rendezhetők a területi nemzetiségi csoportok (az alminták):

- „helybéli csoportok 1” (ezen a településen születettek): *békési szlovákok* (61%), *vajdasági magyarok* (54%), *békési magyarok* (47%)
- „helybéli” csoportok 2” (ebben a megyében születettek): *békési szlovákok* (93%), *vajdasági magyarok* (87%), *békési magyarok* (83%)
- „bevándorló csoportok 1” (nem ezen a településen születettek): *bánsági magyarok* (75%), *bánsági románok* (74%), *vajdasági szerbek* (68%)

- „bevándorló csoportok 2” (nem ebben a megyében születettek): bánági magyarok (59%), bánági románok (56%), vajdasági szerbek (39%).

Összességében megállapítható, hogy a főbb demográfiai és szociológiai mutatók tekintetében lényeges eltérések mutathatók ki az egyes alminták (területi nemzetiségi csoportok) összetételében. Mindazonáltal a korreláció számítások nyomán érdekes tendencia rajzolódott ki: a személyes lét hagyományos szociológiai paraméterei (úgy mint nem, életkor, iskolai végzettség, foglalkozási státus, családi státus stb.) többnyire háttérbe szorultak, s főként a csoportszintű változók (nemzetiség, régió, település) bírtak magyarázóerővel. Megkérdezetteink választait tehát nem személyes jellemzőik, hanem csoportkötődéseik motiválták elsősorban, a személyes lét szintjét a csoportlét szintje felszívta magába. Kutatásunk megerősítette: az etnikumközi kapcsolatokban az egyének elsősorban mint csoporttagok vesznek részt, mégpedig *etnikai és területi* (regionális, települési) *csoportok* tagjaiként. A válaszok egyénektől származnak ugyan, de csoportokról szólnak, s így adnak képet a régió csoportközi viszonyairól.

III. A KISEBBSÉGI JOGOK ÉS A NEMZETISÉGI VISZONYOK MEGÍTÉLÉSE

1. A kisebbségek állami támogatása

A más nemzetiségbeliekhez való toleráns és pozitív viszonyra utal, hogy a megkérdezettek *nagy többsége (77,8%) kifejezetten egyetért* a kisebbségeknek nyújtandó állami segítséggel.

A kisebbségi nemzetek tagjai természetesen még ennél is *nagyobb arányban* tartják jogosnak az állami támogatást (*magyarországi szlovákok: 83,6%, romániai magyarok 98,0% és a vajdasági magyarok 98,6%-ban*).

Az állami segítséget illetően ugyanakkor egyfajta „szűkkeblűségre” utal, hogy a *magyarországi magyarok* esetében csak szerény többségben (60,9%) ill. a *vajdasági szerbek* körében pedig kisebbségben (39,2%) vannak az elvet támogatók. A *szerbek* jelentik az egyetlen csoportot, mely-

ben érdemleges nagyságú (15,5%-os) ellenzéke van a kisebbségek állami segítségének.

Néhány érdekesebb **korrelációra** érdemes felhívni a figyelmet, bár ezek nem eredményeznek a nemzeti csoportokéhoz hasonló eltéréseket.

- A *kutatási helyszínek* közti legnagyobb különbséget érdekes módon a két vajdasági helyszín reprezentálja: *Adán legnagyobb* (91,4%) a támogatók aránya, *Szabadkán a legkisebb* (58,3%).
- Az *életkor*, a *település jellege*, a *vallás* és a *családi állapot* hatása is kimutatható. *Magasabb* (80% feletti) a támogatók aránya az *idősek*, a *falusiak*, a *katolikusok* és *protestánsok* és a *bázas* családi állapotúak körében, ugyanakkor *alacsonyabb* (kb. 60 és 70% közötti) a támogatási arány a *városiak*, a *pravoszlávok* és a *meg nem kereszteltek*, továbbá a *nőtlenek*, *hajadonok* és az *egyedül élők* körében. Mindazonáltal látni kell, hogy az ezen viszonylatokban meglévő különbségek nagysága nem éri el a nemzetiségi csoportok közötti eltérések mértékét.

2. Anyanyelv és kisebbségi jogok

A megkérdezettek egészét tekintve csaknem teljes körű támogatottságot élvez az az igény, hogy a kisebbségeknek lehessen *anyanyelvi írott sajtója* (96,5%), *anyanyelvi tv és rádió adásai* (95,9%), továbbá *anyanyelven tanulhassanak az általános és középiskolában* (92,1%). E területeken semmilyen érdemleges eltérés sem tapasztalható a nemzetiségi csoportok között.

Az *egyetemen történő anyanyelvi tanulás* (72,7%), a *közintézményekben történő anyanyelv-használati jog* (66,6%), továbbá a *külön iskolák és egyetemek* (56,1%) kérdésében azonban már távolról sincs ilyen egyetértés, ezt jelzi a támogatottsági arány fokozatos csökkenése.

Az *anyanyelven történő egyetemi tanulmányokat* legkevésbé a *magyarországi magyarok* (46,5%) és a *vajdasági szerbek* (47,8%) támogatják, szemben pl. a *romániai románok* 81,3%-ával!

A *külön iskolák és egyetemek* jogát megint csak a *vajdasági szerbek* (30,0%) és a *magyarországi magyarok* (37,5%) támogatják **legkevésbé**. Kisebbségben vannak a támogatók a *magyarországi szlovákok* (48,3%) és a *romániai románok* (45,5%) között is.

A *közintézményekben történő anyanyelv-használati jog* támogatása terén a *szerb „ellenállás”* lényegesen kisebb (54,3%-os támogatottság), ismételten szembeötlő azonban a *magyarországi magyarok „szűkkeblűsége”* (mindössze 33,1%-os támogatottság). Meglepő az is, hogy a *szlovák* kisebbség körében ismét alulmaradtak a támogatók (41,6%-os támogatói aránnyal).

A nemzetiségi jellemzőkön kívül más szisztematikus **korreláció** nem mutatkozott, néhány tényező hatását azonban ki lehetett mutatni.

- Az *anyanyelvi egyetemi tanulmányok* (72,7%-os átlagos támogatottság) esetében a *vallás* (*katolikusok* körében 81,4%, a *meg nem kereszteltek* körében viszont csak 53,6% a támogatók aránya) és a *kutatási helyszín* (*Ada* 91,7%, *Nagybányegyes* 37,6%) tekintetében mutatkoztak viszonylag jelentős eltérések.
- A *közintézményekben történő anyanyelv-használati jog* esetében ismét a *vallás* (a *katolikusok* 78,8%-a egyfelől, a *protestánsok* 49,0%-a másfelől) és a *kutatási helyszín* (*Ada* és *Várjas* 88,7-89,9%-a egyfelől, *Nagybányegyes* 28,4%-a másfelől) tekintetében mutatkozott érdemleges összefüggés.

3. Az etnikai helyzet 1989 utáni alakulásának értékelése

Az összkép egészében véve **nagyfokú elégedetlenséget** tükröz. A *gazdasági élet* területén határozott **romlást**, az *iskolaügy* és a *kulturális élet* területén **enyhe romlást**, az *anyanyelvhasználat* és a *szabadságjogok* terén **változatlanságot** érzékelnek a megkérdezettek. Az összkép azonban itt félrevezető, hiszen mögötte *szinte drámai különbségek* rajzolódnak ki, különösen a kisebbségi helyzetű csoportok esetében.

A „végpontokat” a *bánsági* (viszonylagos elégedettség) és a *vajdasági* (nagyfokú elégedetlenség) régió csoportjai reprezentálják. Mind ez közvetlenül is tükrözi a demokratikus folyamatoknak kedvező ro-

mániai politikai változások hatását, szemben a jugoszláviai politikai folyamatoknak a nemzetiségi viszonyokat kedvezőtlenül érintő változtatlanságával.

A csoportközi eltérések leginkább a javulást érzékelők arányán keresztül demonstrálhatók.

- Az *iskolaügy* terén javulást érzők átlagos arányát (19,8%) tekintve óriási mértékben térnek el a *bánsági magyarok* (58,5%) szemben a *vajdasági magyarokkal* (2,7%), a *romániai megkérdeszettek* (43,3%) szemben a *vajdaságiakkal* (3,5%), a *román nemzetiségűek* (30,3%) szemben a *szerbekkel* (6,2%), a *bánsági Varjas* (51,5%) szemben a *vajdasági Ada* ill. *Szabadka* (3,4-3,6%) lakóival.
- Kis eltéréssel hasonló arányú csoportkülönbségek figyelhetők meg az *anyanyelvhasználat* (19,8%), a *kulturális élet* (20,1%), a *gazdasági élet* (8,9%) és a *szabadságjogok* (29,4%) értékelése terén. A *bánsági magyarok*, a *romániai megkérdeszettek*, a *román nemzetiségűek*, a *Varjas községbeliek* és a *jövőt tekintve optimisták* képviselik az átlagnál nagyobb javulást érzékelőket. A *vajdasági magyarok* és *szerbek*, a *vajdasági megkérdeszettek*, a *szerb nemzetiségűek*, *Ada* és *Szabadka lakosai* és a *jövőt tekintve pesszimisták* viszont csak *alig* érzékelnek javulást.
- A legnagyobb csoportközi különbség a *szabadságjogokban történt változások* értékelése kapcsán volt mérhető: a *romániai magyarok* 74,6%-a érzékelt javulást, szemben a *vajdasági magyarok* 1,4%-val!

IV. A RÉGIÓ 1989 UTÁNI HELYZETÉNEK ÉRTÉKELÉSE, TÁRSADALMI PROBLÉMÁK ÉS JÖVŐKÉP

1. A régió 1989 utáni helyzetének értékelése

A kérdőív konstrukciójából is következően a *régió helyzetének értékelése teljes mértékben követi az etnikai helyzet analízisét*, azaz a megkérdeszettek értékelésében ez a két terület összefonódott (nem vált el egymástól). Ez azt jelenti, hogy

- az összkép e téren is inkább negatív;

- a javulást érzékelők összaránya teljes mértékben hasonló az etnikai helyzet kapcsán kimutatható arányokkal: az iskolaügy (18,8%), a kulturális élet (17,8%), a gazdasági élet (10,5%) és a szabadságjogok (28,0%);
- a javulást érzékelők arányainak szélsőértékeit ugyanazok a csoportok mutatják: a *romániai magyarok viszonylagos elégedettsége* egyfelől, a *vajdasági magyarok és szerbek nagyfokú elégedetlensége* másfelől;
- a romániai magyarok ill. Varjas és Temesvár lakói körében az adott területen javulást érzékelők aránya kettő-négyszerese (a szabadságjogok területén pl. a 75%-ot is eléri) az átlagnak, míg a vajdasági magyarok és szerbek ill. Ada és Szabadka lakói körében csak töredéke (0-5% között mozog) az átlagnak;
- a régió helyzetének értékelése szoros összefüggést mutat az *etnikai helyzet értékelésével* ill. a *jövőképpel*: az *etnikai helyzetben javulást érzékelők* és a *jövőt illetően optimisták* javulást érzékelnek a régió helyzetében is;
- akiknek szülei és maguk is a *kérdés helyszínén (településén) születtek*, azok rendre *kritikusabbnak* bizonyultak: másokhoz képest csekélyebb mértékben észleltek javulást.

2. Társadalmi problémák

Mindhárom régióra egységesen volt jellemző, hogy a megélhetést közvetlenül befolyásoló folyamatokat tartották a leglényegesebb problémáknak: az *életszínvonal csökkenését* (92,9%), a *munkanélküliséget* (92,4%) és az *inflációt* (92,2%). Fontosságát tekintve e körbe került a *bűnözés és a korrupció* (89,6%) problémája is. E folyamatok és jelenségek értékelése tekintetében semmiféle csoportkülönbség sem volt megfigyelhető.

Csak a második körbe sorolták a megkérdezettek az *emberi szabadságjogok biztosítását* (72,1%), az *Európától való lemaradást* (70,4%), a *társadalmi reformok ügyét* (65,6%), a *társadalmi egyenlőtlenség problémáját* (63,1%), a *kisebbségi jogok biztosítását* (59,1%), a *nemzetiségi kérdés rendezését* (55,3%).

Érdemleges csoportkülönbségek (korrelációk) az utóbbi négy problémakör (reformok, egyenlőtlenség, kisebbségi jogok, nemzetiségi kérdés) kapcsán voltak megfigyelhetők.

- A *nemzetiségi kérdés rendezése* az átlagosnál (55,3%) lényegesebb probléma a *vajdasági magyarok* (83,0%), a *vajdaságiak* (71,7%), *Ada lakosai* (80,1%), a *magyar nemzetiségűek* (60,1%), a *katolikusok* (63,4%) és a *falusiak* (67,1%) körében. Velük szemben állnak (elégedettebbek) a *magyarországi magyarok* és a *romániai románok* (27,2-32,1%), a *magyarországiak* (39,7%), *Békéscsaba lakói* (31,1%), a *román nemzetiségűek* (32,4%), a *pravoszlávok* (40,7%) és a *városiak* (45,7%).
- A korrelációk és a megfelelő arányok teljes mértékben analóg módon alakulnak a *kisebbségi jogok* esetében is.
- A *társadalmi reformok* kérdése az átlagosnál (65,6%) nagyobb mértékben jelent problémát a *romániai magyarok* (84,7%), a *jugoszláviai* és a *romániai megkérdezettek* (71,0-76,7%), *Ada, Szabadka* és *Varjas lakói* (74,2-82,7%), továbbá a *szerb nemzetiségűek* (71,8%) számára. Az átlagosnál kevésbé jelent problémát a *magyarországi magyarok* és *szlovákok* (47,2-48,6%), a *magyarországi megkérdezettek* (47,6%), *Nagybányegyes lakói* (40,0%) és a *szlovák nemzetiségűek* számára.
- A *társadalmi egyenlőtlenség* problémáját az átlagosnál (63,1%) lényegesebbnek tartják a *romániai* és a *vajdasági magyarok* (75,4-77,3%), a *vajdasági megkérdezettek* (74,8%), *Varjas* és *Ada lakói* (76,3-81,5%), továbbá a *szerb* és a *magyar nemzetiségűek*. Velük szemben állnak a *magyarországi szlovákok* (40,2%), a *magyarországi megkérdezettek* (47,8%), *Nagybányegyes lakói* (42,9%) és a *szlovák nemzetiségűek* (40,7%).

A politikai-ideológiai problémákhoz képest az emberek számára nagyobb relevanciával bírnak a *megélhetést befolyásoló tényezők!*

A *politikai-ideológiai összefüggésekkel bíró jelenségek* elsősorban a *vajdasági és a bánsági régióban* jelentenek számottevő problémát, a *magyarországi megkérdezettek* a szomszédoknál kevésbé sümülálja.

3. Jövőkép

Az eddigi elemzésekből egyértelmű, hogy az etnikai és a regionális *helyzetértékelés és jövőkép* szorosan összefügg egymással. A szembeötlő változás az etnikai és regionális helyzet értékelési adataihoz képest, hogy *a jövőt a megkérdezettek valamivel kedvezőbben látják, mint a jelenlegi helyzetet* (emlékezetes, hogy a szabadságjogok alakulásának kivételével még a 20%-ot sem haladta meg a javulást érzékelők átlagos aránya). A *régió-nemzet-ország hármás jövőjét* tekintve viszont a pesszimisták kisebbségben, az optimisták pedig többségben (átlagban 40% körüli arányban) vannak. A pesszimista-optimista arány a régió jövője tekintetében 22:40, a nemzeti jövő esetében 15:38, az ország jövője terén pedig 25:40.

A *térség-nemzet-ország hármás* tekintetében az összefüggések és azok erőssége teljes mértékben hasonló (tehát a megkérdezettek itt is összekapcsolták, avagy itt sem tudták élesen elválasztani egymástól az érintett területeket). A csoportkülönbségeket a régió jövője tekintetében mutatjuk be. Az adatok ismét *a romániai térség „eufóriáját”* tükrözik.

Az átlagos bizakodási arányhoz (39,2%) képest kitűnnek az optimisták igen magas arányával a romániai románok (83,6%) és a romániai magyarok (68,1%), a romániai megkérdezettek (75,2%), Temesvár és Varjas lakosai (74,0-76,4%) és a román nemzetiségűek (83,1%). Velük szemben áll a „pesszimista zóna”: a magyarországi magyarok (19,5%) és szlovákok (22,6%), a vajdasági szerbek (24,5%) és magyarok (26,3%), a magyarországi és a vajdasági megkérdezettek (20,8% és 26,3%), Szabadka lakói (8,0%) és a szlovák nemzetiségűek (22,4%).

A jövőkép a nemzeti csoportokon (és természetesen az etnikai ill. a regionális helyzet értékelésén) kívül néhány más tényezővel is mutat összefüggést, pl. a *vallással*, a *születési hellyel* és az *anyagi helyzettel*.

- Az optimisták arányát átlag (39,2%) feletti a pravoszláv vallásúak (60,6%), a nem helyben születettek (66,0%) és a jó anyagi helyzetűek, tehát a magukat az anyagi létra 6-9. fokára helyezők (56,3-66,7%) között.

- **Átlag alatti** az optimisták aránya a *katolikusok* (33,3%), a *protestánsok* (26,6%), a *meg nem kereszteltek* (10,0%), a *helyben születettek* (32,5%) és a *rossz anyagi helyzetűek*, tehát a magukat az anyagi létra 1-3. fokára helyezők (19,2-21,9%) között.

Érdekes és biztató mozzanatoknak tűnik, hogy *személyes jövőjük* tekintetében a megkérdezettek – a régió-nemzet-ország hármasként – **bizakodóbbak**, az optimisták ugyanis (nagyon szerény, 51,3%-os) többségben vannak. A többlet itt kizárólag abból fakad, hogy a korábbi optimista zóna (Románia) változatlan szintű bizakodásához a pesszimista zóna (Magyarország, Vajdaság) értékei javultak átlagosan 10%-kal.

Személyes jövőjét tekintve az optimisták aránya a legmagasabb továbbra is a *bánsági románok* és *magyarok* (87,2% és 67,6%), a *bánsági megkérdezettek* (77,1%), *Temesvár* (77,6%) és *Varjas* (76,7%) lakói, továbbá a *román nemzetiségűek* (87,4%). Velük szemben áll a *magyarországi szlovákok* (32,3%) és *magyarok* (34,4%), a *magyarországi megkérdezettek* (33,3%), *Nagybányai* (29,3%) és *Szabadka* (30,7%) lakói, valamint a *szlovák anyanyelvűek* (28,3 %) igen mérsékelt optimizmusa.

- A személyes jövő megítélése tekintetében is ugyanazok a személyes tényezők bírnak **magyarázóerővel**, mint a régió-nemzet-ország hármasként, tehát a *vallás*, a *helyben születés* és az *anyagi helyzet*.
- Még egy korrelációt érdemes kiemelni. Mind a térség-nemzet-ország hármasként, mind pedig a személyes jövő tekintetében 80 % feletti volt az optimisták aránya azok körében, *akik a gazdasági élet területén érzékeltek javulást* a nemzetiségi helyzetben ill. a régió helyzetében.

Látható tehát, hogy a *jövőképben is jól elválík egymástól* egy optimista (Bánság) és egy pesszimista (Vajdaság, Magyarország) zóna. A pesszimista zóna lakói azonban elkülönítik egymástól a tágabb közösség és a személyes lét kilátásait, utóbbit valamivel kedvezőbbnek ítélve meg.

V. AZ EURÓPAI ÉS A TÉRSÉGI INTEGRÁCIÓ PROBLÉMÁJA

1. Az Európa-problematika

Az adatok egyértelműen mutatják, hogy az Európához való felzárkózás kérdése igen nagy jelentőséggel bír az itt élő emberek gondolkodásában. Jelentős arányú az *Európához való „erős” kötődés* (71,4%), az *Európától való lemaradást* lényeges problémának tekintik (70,4%), a térség fejlődése szempontjából releváns tényezők között első helyre rangsorolták az *EK-hoz való csatlakozást*, s így értelemszerűen az *EK-csatlakozás iránt érdeklődők* többségben vannak az érdektelekekhez képest. Ezek azonban csak az összegző képek. Az Európa-gondolat vonzereje itt-ott jelentős csoporteltéréseket mutat.

Az *Európához való „erős” kötődés* átlag (71,4%) feletti arányban jellemzi a *magyarországi magyarokat* (80,5%) és *szlovákokat* (78,4%), a *bánsági románokat* (88,1%) és *magyarokat* (77,8%), a *bánsági* (83,1%) és *magyarországi* (79,7%) megkérdezetteket, *Nagybánbgyes* (86,2%), *Várjas* (83,8%), *Temesvár* (82,4%) és *Békéscsaba* (76,5%) lakóit, továbbá a *román nemzetiségűeket* (87,5%).

Velük szemben állnak *alacsonyabb* (de összegészében szintén jelentős) arányú „erős” kötődéseikkel a *vajdasági szerbek* (43,9%) és *magyarok* (55,6%), a *vajdasági megkérdezettek* (52,5%), *Ada* (47,5%) és *Szabadka* (57,5%) lakói, továbbá a *szerb nemzetiségűek* (46,6%).

- A személyes tényezők közül átlag (71,4%) feletti erősségű kötődést eredményezett a *bázis családi állapot* (77,8%), ha valaki *régóta (több mint 26 éve) lakik helyben* (79,0%), *erősen kötődik településhez-régióhoz-országához* (78,9-84,8-86,2%).

Módosul a kép akkor, ha azok arányát vizsgáljuk, akik az *Európától való lemaradást lényeges problémának* tekintik. Messze az átlag (70,4%) alatti érzékenységet mutatnak a korábban jelentős „Európa-kötődést” mutató *magyarországi szlovákok* (30,4%) és *magyarok* (41,3%), *magyarországi megkérdezettek* (37,0%), *Békéscsaba* (31,1%) és *Nagybánbgyes*

(48,4%) lakói és a *szlovák nemzetiségűek* (31,0%). Problémaérzékenységben viszont az **átlag feletti** romániaiak elé sorolódnak a *vajdasági szerbek* (86,7%) és *magyarok* (86,7%), a *vajdasági megkérdezettek* (87,4%), *Szabadka* lakói (90,1%) és a *szerb nemzetiségűek* (86,4%). A magyarázatot feltehetően a gazdaságok állapotában és az életkörülményekben meglévő különbségek adják: a rosszabb helyzet valószínűsíthetően nagyobb mértékben növeli a lemaradás miatti aggodást.

- A személyes tényezők közül csökkenti az „aggódási rátát”, ha valaki *idős és több mint ötven éve helyben él* (48,9%), ha *semmiképpen sem áll szándékában elköltözni az országból* (55,5%), ha egyébként is *kevésbé zavarják egyes társadalmi problémák* (32,4-66,0%).

Nyilván a személyes élet gondjai is közrejátszanak abban, hogy viszonylag szerény mértékű (31,8%) azok aránya, **akiket az EK-csatlakozás „élénken” foglalkoztat**. A magasabb „aggódási ráta” miatt természetesen elsősorban a bányászati és a vajdasági régiót foglalkoztatja átlag feletti arányban a csatlakozás kérdése. A *vajdasági magyarok* (48,0%), a *vajdasági megkérdezettek* (43,5%) és *Szabadka* lakói (50,3%) tanúsítják a legnagyobb érdeklődést. Velük szemben a „hűvösebb” *magyarországi magyarok* (18,6%) és *szlovákok* (22,4%), a *magyarországi megkérdezettek* (20,5%), *Nagybányegyes* (19,2%) és *Békéscsaba* (21,1%) lakói, valamint a *szlovák nemzetiségűek* (23,0%) állnak.

- A személyes tényezők közül az **iskolai végzettség**, az **életkor** és a **foglalkozás jellege** mutatott korrelációt a csatlakozás iránti érdeklődéssel. A *főiskolai-egyetemi végzettségűek* (44,7%), a *20-40 év közötti korosztály* (38,0-38,2%) és a *gazdaságilag önállóak* (41,6%) rátái állnak szemben a csak *általános iskolai végzettségűek* (16,9%), az *50-60 év közöttiek* (25,8%), a *fizikai foglalkozásúak* (27,0%) és a *nem dolgozók* (25,9%) alacsonyabb arányaival.

2. A határmenti együttműködés fontossága

Meglehetősen **nagyarányú** (86,1%) **támogatottságot élvez** az a gondolat, hogy *szükség van a szomszédos országok határmenti térségei közötti*

együtműködésre. A magas értékből következik, hogy nincsenek drámai mértékű csoporteltérések.

Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy a magyar térség affinitása nagyságrenddel alacsonyabb, mint akár a bánági, akár a vajdasági régióé. A magyarországi magyarok (66,9%) és szlovákok (75,0%), a magyarországi megkérdezettek (70,6%), Nagybánhegyes (69,5%) és Békéscsaba (71,1%) lakói „mérsékelten erős” egyetértéséhez képest a romániai magyarok (96,0%), a vajdasági magyarok (94,0%), a vajdasági megkérdezettek (94,0%), Ada (93,3%), Szabadka (94,7%) és főleg Temesvár (98,6%) lakói részéről a legmagasabb az interregionális együttműködés támogatottsága. A nemzetiségi csoporteltéréseken túl más korrelációk nem voltak megfigyelhetők.

VI. TÁRSADALMI TÁVOLSÁGOK

Kutatásunkban a társadalmi távolság mérésére a Bogardus-skála egy módosított változatát, ill. a másik nemzetnek pozitív jellemzők tekintetében történő értékelését használtuk. Az adatok elemzése során világossá vált, hogy a válaszok ill. értékelések szinte kizárólag a nemzetiségi csoporthelyzettel és a más nemzetbeliekre kiterjedő hálózatokkal állnak összefüggésben.

A csoportközi távolságokat négy területen kívánjuk bemutatni. Először a Bogardus-skála két item-jét használjuk az összefüggések demonstrálására: a *szociális térben* határvonalat jelentő *munkahelyi felettesként*, ill. a *magánéleti térben* határvonalat jelentő *házastársként* való elfogadást. A harmadik és negyedik területet a nemzetet jellemző tulajdonságok értékelése képviseli: a pozitív tulajdonságok közül a „nyílt” és a „barátságos” minősítés tükrözi leginkább az elfogadhatóságot.

Az egyoldalú választások és minősítések ill. az egyoldalú választások és minősítések összevetése alapján készített csoportközi kölcsönös távolság-index alapján az alábbi társadalmi távolság relációk voltak kimutathatók.

1. A munkahelyi felettesként való elfogadás terén

A romákhoz való viszony

- Minden nemzetiségi csoport rangsorában a romák az utolsók.
- A romák alacsonyfokú (24,9%) átlagos elfogadottságához képest szinte teljes diszpreferencia (2,3 és 4,2%) mutatkozik meg a *magyarországi megkérdezettek* (szlovákok és magyarok) részéről.
- A romák viszonylag nagyfokú elfogadottságát jelezték a *romániai megkérdezettek*: a románok 38,1, a magyarok 55,6 %-os arányban.

A megkérdezett nemzetiségi csoportok közti viszony

- A megkérdezett nemzetiségi csoportok közül kitűnik nagyfokú toleranciájával a *románság* és különösen a *romániai magyarság*, közepesen erős intoleranciájával a *szlovákság*.
- A legnagyobb társadalmi távolság a *szlovák-szerb*, a *szlovák-román* és a *magyarországi magyar-szerb* viszonylatban mutatható ki.

2. A házastársként való elfogadás terén

A romákhoz való viszony

- Minden nemzetiségi csoport rangsorában a romák az utolsók.
- A romák igen-igen alacsonyfokú (8,0%) átlagos elfogadottságához képest abszolút (0-0%) diszpreferencia mutatkozik meg a *magyarországi megkérdezettek* (szlovákok és magyarok) részéről.
- A romák elfogadottsága a *romániai magyarok* között volt a legnagyobb (18,3%).

A megkérdezett nemzetiségi csoportok közti viszony

- A legnagyobb társadalmi távolság a *szlovák-szerb*, a *szlovák-román* és a *magyarországi magyar-szerb* viszonylatban mutatható ki.
- A megkérdezett nemzetiségi csoportok közül kitűnik nagyfokú toleranciájával a *románság* és különösen a *romániai magyarság*, közepesen erős intoleranciájával a *szlovákság*.

3. A „nyílt” minősítés terén

A romákhoz való viszony

- A romákat 6 nemzetiségi csoport közül csak 3 sorolja az utolsó helyre.
- Figyelemre méltó, hogy a vajdasági szerbek saját magukon (55,4%) kívül a romákat tekintik leginkább (28,2%) nyíltnak.
- A *magyarországi szlovákok* és *magyarok* messze az átlag (21,6%) alatti arányban (5,0 és 6,3%), a *romániai* és a *vajdasági magyarok* az átlag feletti arányban (34,0 és 35,3%) tartják nyíltnak a romákat.

A megkérdezett nemzetiségi csoportok közti viszony

- Etnocentrizmusra utaló tény, hogy csaknem minden csoport saját nemzetét tekinti a legnyíltabbnak (furcsa kivételként a vajdasági magyarok maguk elé helyezik a szerbeket).
- Minden nemzet a románságtól kapja a legjobb, a szerbségtől pedig a legrosszabb értékeléseket.
- A nyíltság tekintetében csaknem maximális a távolság a *szerb-magyarországi magyar*, a *szerb-szlovák*, a *szerb-romániai magyar* és a *szerb-vajdasági magyar* viszonylatban.

4. A „barátságos” minősítés terén

A romákhoz való viszony

- A romákat a barátságosság tekintetében 6 nemzetiségi csoport közül 5 az utolsó helyre sorolja.
- A *magyarországi szlovákok* és *magyarok* messze az átlag (17,6%) alatti arányban (6,6 és 6,2%), a *romániai magyarok* jóval az átlag feletti arányban (37,5%) tartják barátságosnak a romákat.

A megkérdezett nemzetiségi csoportok közti viszony

- Etnocentrizmusra utaló tény, hogy minden csoport saját nemzetét tekinti a legbarátságosabbnak.
- Minden nemzet a *románságtól* kapja a legjobb, a *szerbségtől* pedig a legrosszabb értékeléseket.

- A barátságosság tekintetében a legjelentősebb a távolság a *szerb-magyarországi magyar*, a *szerb-szlovák*, a *szerb-vajdasági magyar* és a *szerb-romániai magyar* viszonylatban jelentkezik.

5. A távolság-mátrixok alapján kirajzolódó jellegzetességek

- a magyarországi magyarok és szlovákok *romákkal szembeni* nagyfokú (kirekesztő) intoleranciája
- a magyarországi magyarok és szlovákok *szerbekkel szembeni* nagyfokú távolságtartása
- a magyarországi szlovákok románokkal szembeni távolságtartása
- a szerbség másokkal szembeni nagyfokú távolságtartása,
- a bánági magyarok és románok romákkal szembeni toleranciája
- a bánági magyarok és románok egymással szembeni nagyfokú toleranciája
- románság minden más csoporttal szembeni mutatott nyíltsága

A korrelációs számítások alapján bebizonyosodott, hogy a másik nemzetbelivel szembeni távolságtartást nagyságrenddel (csaknem felére) csökkentü, ha személyes kapcsolataink vannak van az adott nemzet-hez tartozókkal. Érdekes módon a rokoni, baráti, munkatársi, szomszédi és egyéb ismerősi kapcsolatok közül a *szomszédsági kapcsolat* tűnik a közeledést (elfogadást) leginkább segítőnek.

Táblázatok

V12 táblázat: A vallásgyakorlás intenzitása
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
1 nem gyakorolja	45,0	27,3	14,6	6,0	20,4	34,7	32,8	25,2
2 ritkán, ünnepeken	37,5	31,1	48,3	60,9	53,9	53,1	47,8	47,1
3 havonta 1-2 alk.	8,8	18,9	23,2	29,3	17,1	6,1	17,9	17,6
4 min. hetente	8,8	22,7	13,9	3,8	8,6	6,1	1,5	10,1
„Átlag”	1,8	2,4	2,4	2,3	2,1	1,8	1,9	2,1

V13.4 táblázat: A szülők jelenlegi lakóhelye
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
a településen	57,4	69,6	45,5	51,0	70,5	53,8	60,7	58,6
a megyében	27,2	20,3	9,9	13,5	17,8	14,3	28,6	18,5
a régióban	7,4	7,6	8,9	9,6	6,8	9,9	5,4	8,0
más ország-részben	8,1	2,5	33,7	25,0	0,7	9,9	1,8	11,8
más országban	0	0	2,0	1,0	4,1	12,1	3,6	4,8

V14 táblázat: Hol töltötte gyerekkorát?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
falu	39,8	53,4	58,9	66,4	68,9	55,6	52,2	56,5
város	60,2	46,6	41,1	33,6	31,1	44,4	47,8	43,5

V16.1 táblázat: Kötődés a környékhez
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
„Átlag”(1-3)	2,3	2,6	2,5	2,7	2,5	2,2	2,7	2,5

V16.2 táblázat: Kötődés ehhez a településhez
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
„Átlag”(1-3)	2,5	2,8	2,6	2,9	2,6	2,3	2,8	2,6

V16.3 táblázat: Kötődés ehhez a megyéhez
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
„Átlag”(1-3)	2,4	2,6	2,6	2,8	2,4	2,1	2,7	2,5

V16.4 táblázat: Kötődés ehhez a régióhoz
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
„Átlag”(1-3)	2,3	2,6	2,5	2,9	2,5	2,2	2,7	2,5

V16.5 táblázat: Kötődés ehhez az országhoz
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
„Átlag”(1-3)	2,8	2,9	2,4	2,9	2,2	2,5	2,5	2,6

V16.6 táblázat: Kötődés Európához
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
„Átlag”(1-3)	2,8	2,8	2,7	2,9	2,5	2,3	2,6	2,7

V16.1-16.6 táblázat: Területi kötődések
(„átlagok” 1-3)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
a környékhez	2,3	2,6	2,5	2,7	2,5	2,2	2,7	2,5
a településhez	2,5	2,8	2,6	2,9	2,6	2,3	2,8	2,6
a megyéhez	2,4	2,6	2,6	2,8	2,4	2,1	2,7	2,5
a régióhoz	2,3	2,6	2,5	2,9	2,5	2,2	2,7	2,5
az országhoz	2,8	2,9	2,4	2,9	2,2	2,5	2,5	2,6
Európához	2,8	2,8	2,7	2,9	2,5	2,3	2,6	2,7

V17.1 táblázat: Költözési szándék a településen belül
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Temesi magyar	Bánsági román	Vajdaság magyar	Vajdasági szerb	Más nemzet	Összes
1 semmiképpen	20,8	39,8	48,4	72,4	39,2	28,6	44,8	41,6
2 nem valószínű	20,8	25,6	24,8	11,9	16,3	10,2	11,9	18,3
3 valószínűleg	20,8	13,5	19,6	14,2	20,3	18,4	13,4	17,7
4 szinte biztosan	37,5	21,1	7,2	1,5	24,2	42,9	29,9	22,4
„Átlag” (1-4)	2,8	2,2	1,9	1,4	2,3	2,8	2,3	2,2

V17.2 táblázat: Költözési szándék a megyében más településre
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Más nemzet	Összes
1 semmiképpen	21,4	42,1	49,3	67,2	32,7	29,6	44,8	40,4
2 nem valószínű	23,8	24,8	30,9	15,7	34,0	8,2	17,9	23,5
3 valószínűleg	38,1	22,6	13,8	14,2	24,8	29,6	22,4	23,9
4 szinte biztosan	16,7	10,5	5,9	3,0	8,5	32,7	14,9	12,2
„Átlag”(1-4)	2,5	2,0	1,8	1,5	2,1	2,7	2,1	2,1

V17.3 táblázat: Költözési szándék más ország részbe
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
1 semmiképpen	25,6	58,6	51,6	61,2	41,8	23,5	46,3	44,2
2 nem valószínű	36,9	25,6	27,5	20,1	30,7	14,3	23,9	26,7
3 valószínűleg	24,4	10,5	13,1	14,9	23,5	29,6	23,9	19,4
4 szinte biztosan	13,1	5,3	7,8	3,7	3,9	32,7	6,0	9,7
„Átlag”	2,3	1,6	1,8	1,6	1,9	2,7	1,9	1,9

V17.4 táblázat: Költözési szándék más európai országba
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet	Összes
1 semmiképpen	58,9	80,5	44,1	50,7	26,1	15,3	25,4	45,6
2 nem valószínű	23,2	15,0	16,4	7,5	28,1	12,2	14,9	17,6
3 valószínűleg	13,1	2,3	17,8	27,6	34,6	37,8	47,8	23,3
4 szinte biztosan	4,8	2,3	21,7	14,2	11,1	34,7	11,9	13,5
„Átlag”	1,6	1,3	2,2	2,1	2,3	2,9	2,5	2,0

V17.5 táblázat: Költözési szándék más földrészre
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 semmiképpen	78,0	92,5	64,9	53,0	40,1	37,8	38,8	60,6
2 nem valószínű	15,5	6,8	19,2	10,4	23,0	11,2	29,9	15,9
3 valószínűleg	4,8	0,8	7,9	22,4	24,3	22,4	17,9	13,5
4 szinte biztosan	1,8		7,9	14,2	12,5	28,6	13,4	10,0
„Átlag”(1-4)	1,3	1,1	1,6	2,0	2,1	2,4	2,1	1,7

V21.1 táblázat: A kapcsolattartás más nemzetiségű rokonnal
(gyakoriság, %-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 ritkábban	11,0	11,5	39,1	18,7	32,3	20,0	11,5	21,1
2 min. havonta	26,5	19,8	24,5	17,2	22,9	26,0	11,5	21,7
3 min. hetente	48,4	49,6	28,5	32,1	30,2	28,0	47,5	38,3
4 naponta	14,2	19,1	7,9	32,1	14,6	26,0	29,5	18,9
„Átlag”(1-4)	2,7	2,8	2,1	2,8	2,3	2,6	3,0	2,6

V21.2 táblázat: A kapcsolattartás más nemzetiségű baráttal
(gyakoriság, %-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet.	Összes
1 ritkábban	17,8	10,3	23,5	7,2	9,5	9,6	4,8	13,2
2 min. havonta	24,3	16,7	18,8	8,0	21,1	9,6	4,8	13,2
3 min. hetente	36,8	46,0	44,3	48,8	44,2	28,8	47,6	42,7
4 naponta	21,1	27,0	13,4	36,0	25,3	56,2	39,7	28,2
„Átlag”(1-4)	2,6	2,9	2,5	3,1	2,9	3,3	3,2	2,9

V21.3 táblázat: A kapcsolattartás más nemzetiségű munkatárssal
(gyakoriság, %-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 ritkábban	16,2			1,2	6,3	21,0	8,0	8,1
2 min havonta	4,3	6,9	1,4	1,2	3,1	6,5	14,0	4,7
3 min hetente	2,6	1,7	4,3	4,7	17,2	17,7	14,0	7,9
4 naponta	76,9	91,4	94,2	93,0	73,4	54,8	64,0	79,2
„Átlag”(1-4)	3,4	3,8	3,9	3,9	3,6	3,1	3,3	3,6

V21.4 táblázat: A kapcsolattartás más nemzetiségű szomszédal
(gyakoriság, %-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 ritkábban	4,5	1,6	13,8	6,0	20,2	28,2	10,9	10,8
2 min. havonta	3,9	3,2	4,6	3,0	8,1	10,3	15,6	5,8
3 min. hetente	38,7	31,0	16,4	28,6	42,4	15,4	34,4	29,5
4 naponta	52,9	64,3	65,1	62,4	29,3	46,2	39,1	53,9
„Átlag”(1-4)	3,4	3,6	3,3	3,5	2,8	2,8	3,0	3,3

V21.5 táblázat: A kapcsolattartás más nemzetiségű ismerőssel
(gyakoriság, %-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 ritkábban	36,4	19,8	35,4	27,9	38,9	35,6	20,6	31,5
2 min. havonta	24,7	40,5	25,2	33,6	26,7	18,4	39,7	29,3
3 min. hetente	29,9	35,9	27,2	20,5	25,2	17,2	25,4	26,6
4 naponta	9,1	3,8	12,2	18,0	9,2	28,7	14,3	12,6
„Átlag”(1-4)	2,1	2,2	2,2	2,3	2,0	2,4	2,3	2,2

V22.1 táblázat: A más nemzetiségű rokonnal való kapcsolattartás
(jellegc, %-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nincs kapcsolat	1,8	0	3,4	0,8	5,4	8,0	0	2,4
2 köszönő viszony	0	0,9	1,4	0	2,2	0	1,6	0,8
3 alkalmi beszélg.	11,4	4,4	22,3	12,1	20,4	12,0	6,6	13,5
4 kölcs. látogatás	36,8	39,5	25,7	5,3	40,9	22,0	26,2	27,7
5 kölcs. segítség	50,0	55,3	47,3	81,8	31,2	58,0	65,6	55,6
„Átlag”(1-5)	4,3	4,5	4,1	4,7	3,9	4,2	4,6	4,3

V22.2 táblázat: A más nemzetiségű baráttal való kapcsolattartás gyakorisága, %-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet.	Összes
1 nincs kapcsolat	0,8	0,9	2,7	1,6		1,4	0	1,2
2 köszönő viszony	2,4	0,9	0,7	0	2,1	0	1,6	1,1
3 alkalmi beszélget.	27,6	22,4	30,2	16,9	35,4	21,9	14,5	24,9
4 kölcs. látogatás	24,4	22,4	18,8	22,6	30,2	27,4	30,6	24,9
5 kölcs. segítség	44,7	53,4	47,7	58,9	32,3	49,3	53,2	48,6
„Átlag” (1-5)	4,1	4,3	4,1	4,4	3,9	4,2	4,4	4,2

V22.3 táblázat: A más nemzetiségű munkatárssal való kapcsolattartás gyakorisága (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet.	Összes
1 nincs kapcsolat	1,0	0	5,6	0	10,9	3,3	0	2,9
2 köszönő viszony	8,9	11,1	2,8	9,2	7,8	18,0	10,0	9,4
3 alkalmi beszélget.	37,6	24,1	23,9	18,4	34,4	32,8	36,0	29,5
4 kölcs. látogatás	2,0	5,6	4,2	16,1	14,1	21,3	40,0	13,1
5 kölcs. segítség	50,5	59,3	63,4	56,3	32,8	24,6	14,0	45,1
„Átlag” (1-5)	3,9	4,1	4,2	4,2	3,5	3,5	3,6	3,9

V22.4 táblázat: A más nemzetiségű szomszédal való kapcsolattartás gyakorisága (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet.	Összes
1 nincs kapcsolat	0	0	5,9	1,5	3,1	6,4	3,1	2,7
2 köszönő viszony	18,5	13,6	18,3	5,3	24,7	21,8	9,42	15,8
3 alkalmi beszélget.	18,5	22,9	15,7	22,7	41,2	32,1	40,6	25,4
4 kölcs. látogatás	19,3	16,1	9,8	22,7	8,2	15,4	17,2	15,6
5 kölcs. segítség	43,7	47,5	50,3	47,7	22,7	24,4	29,7	40,5
„Átlag” (1-5)	3,9	4,0	3,8	4,1	3,2	3,3	3,6	3,8

V22.5 táblázat: A más nemzetiségű rokonnal való kapcsolattartás gyakorisága (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzet.	Összes
1 nincs kapcsolat	5,3	5,7	6,0	1,6	13,7	8,2	0	6,2
2 köszönő viszony	33,8	30,9	22,8	13,8	39,7	40,0	26,2	29,4
3 alkalmi beszélget.	45,7	54,5	43,0	64,2	36,6	31,8	50,8	46,8
4 köles látogatás	9,9	6,5	12,8	8,9	5,3	12,9	13,1	9,6
5 köles segítség	5,3	2,4	15,4	11,4	4,6	7,1	9,8	8,0
„Átlag” (1-5)	2,8	2,7	3,1	3,1	2,5	2,7	3,1	2,8

V24.1 táblázat: Elfogadna-e egy magyart ...
(az 'igen' válaszok %-ban)

	magyaró.-i magyar	magyaró.-i szlovák	bánsági magyar	bánsági román	vajdasági magyar	vajdasági szerb
... honfitársként?		97.7		94.8		80.8
... helyi lakosként?		97.7		89.6		78.8
... munkatársként?		77.4		86.6		78.8
... felettesként?		70.7		78.4		65.7
... szomszédként?		95.5		92.5		79.8
... vendégként?		91.0		88.1		74.7
... barátként?		90.2		91.0		73.7
... családtagként?		86.5		67.2		55.6
... házastársként?		67.7		54.5		43.4
N=		133		134		99

V24.2 táblázat: Elfogadna-e egy románt ...
(az 'igen' válaszok %-ban)

	magyaró.-i magyar	magyaró.-i szlovák	bánsági magyar	bánsági román	vajdasági magyar	vajdasági szerb
... honfitársként?	69.6	83.5	96.7		58.8	76.8
... helyi lakosként?	64.3	69.9	94.1		60.8	70.7
... munkatársként?	50.0	37.6	87.6		54.9	68.7
... felettesként?	20.8	19.5	85.0		39.9	56.6
... szomszédként?	44.0	36.8	96.1		51.0	64.6
... vendégként?	37.5	24.1	90.2		44.4	58.6
... barátként?	36.9	23.3	90.8		41.8	61.6
... családtagként?	16.7	12.8	76.5		32.7	39.4
... házastársként?	9.5	6.8	63.4		16.3	32.3
N =	168	133	153		153	99

V24.3 táblázat: Elfogadna-e egy szerbet ...
(az 'igen' válaszok %-ban)

	magyaró.-i magyar	magyaró.-i szlovák	bánsági magyar	bánsági román	vajdasági magyar	vajdasági szerb
... honfitársként?	61.3	78.9	94.1	88.1	71.2	
... helyi lakosként?	53.6	65.4	92.8	83.6	69.9	
... munkatársként?	43.5	35.3	86.9	82.8	70.6	
... felettesként?	20.2	21.8	79.1	76.9	47.7	
... szomszédként?	39.3	42.1	93.5	85.8	68.0	
... vendégként?	30.4	37.6	89.5	80.6	56.2	
... barátként?	28.6	30.8	87.6	84.3	56.2	
... családtagként?	15.5	12.0	65.4	61.2	41.2	
... házastársként?	7.1	6.8	51.6	44.8	19.6	
N=	168	133	153	134	153	

V24.4 táblázat: Elfogadna-e egy szlovákot ...
(az 'igen' válaszok %-ban)

	magyaró.-i magyar	magyaró.-i szlovák	bánsági magyar	bánsági román	vajdasági magyar	vajdasági szerb
... honfitársként?	77.4		89.5	71.6	53.6	71.7
... helyi lakosként?	78.6		87.6	67.9	57.5	65.7
... munkatársként?	69.6		82.4	67.2	54.9	62.6
... felettesként?	39.3		75.2	65.7	35.3	53.5
... szomszédként?	75.6		87.6	70.9	45.8	61.6
... vendégként?	68.5		82.4	64.9	39.2	56.6
... barátként?	64.3		79.1	65.7	37.9	56.6
... családtagként?	45.8		61.4	47.0	26.8	43.4
... házastársként?	32.7		48.4	38.1	15.7	33.3
	168		153	134	153	99

V24.5 táblázat: Elfogadna-e egy romát ...
(az 'igen' válaszok %-ban)

	magyaro.-t magyar	magyaro.-i szlovák	bánsági magyar	bánsági román	vajdasági magyar	vajdasági szerb
... honfitársként?	45.2	58.6	81.0	77.6	47.1	60.6
... helyi lakosként?	22.6	44.4	76.5	70.1	45.8	51.5
... munkatársként?	16.1	12.0	66.7	55.2	37.3	45.5
... felettesként?	4.2	2.3	55.6	38.1	21.6	28.3
... szomszédként?	8.9	2.3	67.3	55.2	26.8	40.4
... vendégként?	7.1	3.0	43.8	22.4	21.6	33.3
... barátként?	8.3	3.0	41.8	22.4	21.6	34.3
... családtagként?	3.6	0.8	21.6	14.2	15.0	16.2
... házastársként?	0	0	18.3	9.7	8.5	10.1
N=	168	133	153	134	153	99

A cellák jelölése:

	maximális értékek
	minimális értékek
	a saját nemzet értékelése

A másik nemzetbelit
„MUNKAHELYI FELETTESKÉNT”
elfogadók arányai a választó csoportban
(%)

választott választó	magyart	románt	szerbet	szlovákot	romát
• Mo. magyar	-	20,8	20,2	39,3	4,2
• Mo. szlovák	70,7	19,5	21,8	-	2,3
• Ro. magyar	-	85,0	79,1	75,2	55,6
• Ro. román	78,4	-	76,9	65,7	38,1
• Va. magyar	-	39,9	47,7	35,3	21,6
• Va. szerb	65,7	56,6	-	53,5	28,3
Átlagosan	72,9	45,4	50,1	53,5	24,9

**A „MUNKAHELYI FELETTESKÉNT”
való elfogadás
terén meglévő kölcsönös távolság indexeinek sorrendje**

1.	0,62	szlovák - szerb
2.	0,57	szlovák - román
3.	0,57	Mo. magyar - szerb
4.	0,50	Mo. magyar - román
5.	0,47	Va. Magyar - szlovák
6.	0,45	Mo. magyar – szlovák
7.	0,43	Va. Magyar - szerb
8.	0,41	Va. Magyar - román
9.	0,40	szerb - román
10.	0,28	szerb - Ro. magyar
11.	0,27	szlovák - Ro. magyar
12.	0,18	román - Ro. magyar

* Az index 0 és 1 közötti értékeket vehet fel:

1 = maximális zártság (mindkét oldalon 0 %-os "elfogadás")

0 = maximális nyitottság (mindkét oldalon 100 %-os elfogadás)

** Az index értékeinek praktikus értelmezése: mindkét oldalon az értéknek megfelelő %-os arányban vannak a másikat el nem fogadók.

*** A nemzetiségi csoportpárok első tagja a „zártabb”.

**A másik nemzetbeli
„HÁZASTÁRSKÉNT”
elfogadók arányai a választó csoportban
(%)**

választott/ választó	magyart	románt	szerbet	szlovákot	romát
• Mo. magyar	-	9,5	7,1	32,7	0
• Mo. szlovák	67,7	6,8	6,8	-	0
• Ro. magyar	-	63,4	51,6	48,4	18,3
• Ro. román	54,5	-	44,8	38,1	9,7
• Va. magyar	-	16,3	19,6	15,7	8,5
• Va. szerb	43,4	32,3	-	33,3	10,1
Átlagosan	58,6	26,6	27,8	34,1	8,0

**A „HÁZASTÁRSKÉNT”
való elfogadás
terén meglévő kölcsönös távolság indexcinek sorrendje**

1.	0,80	szlovák - szerb
2.	0,78	szlovák - román
3.	0,75	Mo. magyar - szerb
4.	0,69	Va. magyar - szerb
5.	0,68	Mo. magyar - román
6.	0,65	Va. magyar - román
7.	0,61	szerb - román
8.	0,58	Va. magyar - szlovák
9.	0,53	szerb - Ro. magyar
10.	0,50	Mo. magyar - szlovák
11.	0,42	Ro. magyar - szlovák
12.	0,41	román - Ro. magyar

- * Az index 0 és 1 közötti értékeket vehet fel:
 1 = maximális zártság (mindkét oldalon 0 %-os "elfogadás")
 0 = maximális nyitottság (mindkét oldalon 100 %-os elfogadás)
- ** Az index értékeinek praktikus értelmezése:
 mindkét oldalon az értéknek megfelelő %-os arányban vannak a másikat el
nem fogadók
- *** A nemzetiségi csoportpárok első tagja a „zártabb”

**A másik nemzetbeli
„NYÍLTKÉNT”
minősítők arányai a minősítő csoportokban
(%)**

minősített/ minősítő	magyart	románt	szerbet	szlovákot	romát
• Mo. magyar	(36,2)	8,7	9,7	31,3	6,3
• Mo. szlovák	37,5	3,4	15,9	(57,8)	5,0
• Ro. magyar	(75,9)	57,6	43,2	55,1	34,0
• Ro. román	67,7	(85,4)	76,3	85,1	15,7
• Va. magyar	(41,1)	32,9	53,8	20,8	35,3
• Va. szerb	2,3	15,1	(55,4)	7,8	28,2
Átlagosan	44,9	37,1	43,2	39,6	21,6

**A „NYÍLTKÉNT”
való minősítés
terén meglévő kölcsönös távolság indexeinek sorrendje**

1.	0,94	szerb - Mo. magyar
2.	0,88	szerb - szlovák
3.	0,77	szerb - Ro. magyar
4.	0,72	szerb - Va. magyar
5.	0,71	Va. magyar - szlovák
6.	0,66	Mo. magyar - szlovák
7.	0,62	Mo. magyar - román
8.	0,56	szlovák - román
9.	0,54	szerb - román
10.	0,54	szlovák - Ro. magyar
11.	0,50	Va. magyar - román
12.	0,37	Ro. magyar - román

* Az index 0 és 1 közötti értékeket vehet fel:
 1 = maximálisan negatív értékelés (mindkét oldalon 0 %-os értékelés)
 0 = maximálisan pozitív értékelés (mindkét oldalon 100 %-os értékelés)

** Az index értékeinek praktikus értelmezése:
 mindkét oldalon az értékek megfelelő %-os arányban vannak a másikat pozitívan nem értékelők

*** A nemzetiségi csoportpárok első tagja a „zártabb”

**A „BARÁTSÁGOSKÉNT”
való minősítés
arányai a minősítő csoportban
(%)**

minősített/ minősítő	magyart	románt	szerbet	szlovákot	romát
• Mo. magyar	58,6	10,9	13,4	52,0	6,2
• Mo. szlovák	56,2	12,6	28,1	73,8	6,6
• Ro. magyar	84,0	68,9	50,0	66,0	37,5
• Ro. román	73,8	91,5	86,6	85,1	20,6
• Va. magyar	58,9	13,4	32,8	21,9	25,2
• Va. szerb	12,6	13,0	52,6	14,8	12,8
Átlagosan	58,8	39,6	42,8	53,2	17,6

**A „BARÁTSÁGOSKÉNT”
való minősítés
terén meglévő kölcsönös távolság indexeinek sorrendje**

1.	0,87	szerb - Mo. magyar
2.	0,79	szerb - szlovák
3.	0,77	szerb - Va. magyar
4.	0,69	szerb - Ro. magyar
5.	0,61	Va. magyar - szlovák
6.	0,58	Mo. magyar - román
7.	0,56	Va. magyar - román
8.	0,51	szlovák - román
9.	0,50	szerb - román
10.	0,45	Mo. magyar - szlovák
11.	0,39	szlovák - Ro. magyar
12.	0,29	Ro. magyar - román

- * Az index 0 és 1 közötti értékeket vehet fel:
1 = maximálisan negatív értékelés (mindkét oldalon 0 %-os értékelés)
0 = maximálisan pozitív értékelés (mindkét oldalon 100 %-os értékelés)
- ** Az index értékeinek praktikus értelmezése:
mindkét oldalon az értékeknek megfelelő %-os arányban vannak a másikat pozitívan nem értékelők
- *** A nemzetiségi csoportpárok első tagja a „zártabl”

**V25.1 táblázat: A viselkedést mennyire határozza meg a származás?
(%-ban)**

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 semennyire	3,2	4,8	23,4	42,9	14,9	7,4	11,9	16,0
2 kevéssé	29,7	25,4	30,7	33,8	25,5	26,3	20,3	28,1
3 eléggé	45,2	45,2	30,7	22,6	40,4	37,9	49,2	37,9
4 nagyon	21,9	24,6	15,3	0,8	19,1	28,4	18,6	18,0
„Átlag” (1-4)	2,9	2,9	2,4	1,8	2,6	2,9	2,7	2,6

V25.2 táblázat: A viselkedést mennyire határozza meg a kultúra?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 semennyire	0,6	0,8	7,6	3,0	1,4		1,7	2,3
2 kevésbé	24,7	23,8	20,1	22,6	9,0	7,3	10,0	17,9
3 eléggé	36,4	35,7	41,7	46,6	29,9	44,8	38,3	38,7
4 nagyon	38,3	39,7	30,6	27,8	59,7	47,9	50,0	41,1
„Átlag” (1-4)	3,1	3,1	3,0	3,0	3,5	3,4	3,4	3,2

V25.3 táblázat: A viselkedést mennyire határozza meg az anyanyelv?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 semennyire	26,0	11,9	24,0	48,1	28,0	9,5	13,1	24,6
2 kevésbé	47,4	56,3	34,9	39,8	37,8	62,1	54,1	45,9
3 eléggé	13,6	16,7	28,8	9,8	18,2	12,6	24,6	17,5
4 nagyon	13,0	15,1	12,3	2,3	16,1	15,8	8,2	12,0
„Átlag” (1-4)	2,1	2,3	2,3	1,7	2,2	2,3	2,3	2,2

V25.4 táblázat: A viselkedést mennyire határozza meg a nemzetiség?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 semennyire	14,7	9,4	32,9	46,6	21,0	9,5	11,7	22,1
2 kevésbé	40,4	46,9	28,6	43,6	41,3	56,8	41,7	42,0
3 eléggé	28,8	23,4	27,1	9,8	21,7	18,9	36,7	23,0
4 nagyon	16,0	20,3	11,4		16,1	14,7	10,0	12,9
„Átlag” (1-4)	2,5	2,5	2,2	1,6	2,3	2,4	2,5	2,3

V25.5 táblázat: A viselkedést mennyire határozza meg a lakóhely?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 semennyire	14,7	21,0	34,9	72,2	25,9	14,7	14,8	29,8
2 kevésbé	34,6	46,8	33,6	21,8	44,1	55,8	42,6	38,7
3 eléggé	35,3	21,0	26,0	4,5	24,5	16,8	26,2	22,4
4 nagyon	15,4	11,3	5,5	1,5	5,6	12,6	16,4	9,1
„Átlag” (1-4)	2,5	2,2	2,0	1,4	2,1	2,3	2,4	2,1

V25.6 táblázat: A viselkedést mennyire határozza meg a szülőföld?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 semennyire	17,5	23,2	32,4	52,6	34,3	22,1	28,3	30,4
2 kevéssé	44,2	44,8	36,0	36,1	37,1	52,6	36,7	40,9
3 eléggé	21,4	23,2	24,5	9,8	23,1	16,8	33,3	21,0
4 nagyon	16,9	8,8	7,2	1,5	5,6	8,4	1,7	7,8
„Átlag” (1-4)	2,4	2,2	2,1	1,6	2,0	2,1	2,1	2,1

V26.1 táblázat: Igaz-e, hogy a magyarok ...
(az 'igaz' válaszok %-ban)

	magyaró.-i magyar	magyaró.-i szlovák	bánsági magyar	bánsági román	vajdasági magyar	vajdasági szerb
...fegyelmezettek?	52,0	43,0	66,9	85,4	56,5	40,7
...szorgalmasak?	49,7	55,4	81,5	84,6	71,6	39,5
...becsületesekek?	37,7	33,1	74,3	76,9	47,2	21,8
...összetartóak?	25,3	33,8	37,7	90,0	15,4	25,9
...kulturáltak?	47,3	47,3	75,7	83,8	73,8	32,6
...nyitlak?	16,2	37,5	75,9	67,7	11,1	2,3
...barátságosak?	58,6	56,2	84,0	73,8	58,9	12,6
N=	152	130	144	130	124	87

V26.2 táblázat: Igaz-e, hogy a románok ...
(az 'igaz' válaszok %-ban)

	magyaró.-i magyar	magyaró.-i szlovák	bánsági magyar	bánsági román	vajdasági magyar	vajdasági szerb
...fegyelmezettek?	2,9	8,3	34,1	90,8	8,4	1,8
...szorgalmasak?	8,6	11,7	38,2	81,5	10,8	7,4
...becsületesekek?	2,9	2,6	41,4	82,2	8,4	1,8
...összetartóak?	55,2	51,6	57,5	76,9	33,7	17,0
...kulturáltak?	1,4	10,7	41,9	83,7	10,8	5,6
...nyitlak?	8,7	3,4	57,6	85,1	32,9	15,1
...barátságosak?	10,9	12,6	68,9	91,5	13,4	13,0
N=	137	119	135	130	82	54

V26.3 táblázat: Igaz-e, hogy a szerbek ...
(az 'igaz' válaszok %-ban)

	magyaró-i magyar	magyaró-i szlovák	bánsági magyar	bánsági román	vajdasági magyar	vajdasági szerb
...fegyelmezettek?	22,7	35,1	42,9	76,3	7,0	22,7
... szorgalmasak?	15,3	27,0	66,7	81,4	9,5	38,7
... becsületesek?	7,2	15,0	59,2	78,4	13,7	26,3
... összetartóak?	69,3	61,0	76,1	82,7	64,1	33,3
... kulturáltak?	11,4	21,1	48,9	76,5	10,3	21,0
... nyíltak?	9,7	15,9	43,2	76,3	53,8	55,1
... barátságosak?	13,4	28,1	50,0	86,6	32,8	52,6
N=	112	114	100	97	116	76

V26.4 táblázat: Igaz-e, hogy a szlovákok ...
(az 'igaz' válaszok %-ban)

	magyaró-i magyar	magyaró-i szlovák	bánsági magyar	bánsági román	vajdasági magyar	vajdasági szerb
...fegyelmezettek?	40,9	71,1	44,8	83,0	23,3	18,9
... szorgalmasak?	58,0	82,8	54,5	78,7	27,8	25,0
... becsületesek?	38,9	66,1	60,7	76,6	24,7	15,1
... összetartóak?	64,2	61,1	72,3	80,9	31,5	25,5
... kulturáltak?	33,1	70,3	52,2	74,5	31,1	26,9
... nyíltak?	31,3	57,8	55,1	85,1	20,8	7,8
... barátságosak?	53,0	73,8	66,0	85,1	21,9	14,8
N=	151	126	47	47	103	54

V26.5 táblázat: Igaz-e, hogy a romák ...
(az 'igaz' válaszok %-ban)

	magyaró-i magyar	magyaró-i szlovák	bánsági magyar	bánsági román	vajdasági magyar	vajdasági szerb
...fegyelmezettek?	0	0,8	6,1	17,6	3,9	3,8
... szorgalmasak?	0	0	7,6	16,7	3,0	7,7
... becsületesek?	1,4	0,8	5,0	14,8	3,9	5,1
... összetartóak?	82,9	75,2	82,1	45,9	60,2	30,8
... kulturáltak?	0	0	1,8	15,7	3,9	3,9
... nyíltak?	6,3	5,0	34,0	15,7	35,3	28,2
... barátságosak?	6,2	6,6	37,5	20,6	25,2	12,8
N=	146	121	104	107	103	78

A cellák jelölései:	
<input type="text"/>	maximális értékek
<input type="text"/>	minimális értékek
<input type="text"/>	a saját nemzet értékelése

V27 táblázat: Túl sok itt az idegen?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	12,4	22,8	21,1	38,0	28,2	40,2	30,8	26,4
2 inkább nem	14,3	41,5	27,3	41,9	28,2	30,9	41,5	30,8
3 inkább igen	54,7	22,8	30,5	8,5	27,5	8,2	18,5	26,6
4 igen	18,6	13,0	21,1	11,6	16,2	20,6	9,2	16,2
„Átlag” (1-4)	2,8	2,3	2,5	1,9	2,3	2,1	2,1	2,3

V28 táblázat: Az államnak segítenie kell-e a kisebbségeket kultúrájuk megőrzésében?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	4,3	1,6	0,7	3,0		15,5	3,1	3,5
2 részben	34,8	14,8	1,3	20,3	1,4	45,4	21,9	18,6
3 igen	60,9	83,6	98,0	76,7	98,6	39,2	75,0	77,8
„Átlag” (1-3)	2,6	2,8	3,0	2,7	3,0	2,2	2,7	2,7

V29.1 táblázat: Egyetért-e veled, hogy a kisebbségek anyanyelven tanuljanak az általános és a középiskolában?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	13,8	3,1	2,7	15,7	0,7	12,9	8,1	7,9
2 igen	86,2	96,9	97,3	84,3	99,3	87,1	91,9	92,1
„Átlag” (1-2)	1,9	2,0	2,0	1,8	2,0	1,9	1,9	1,9

V29.2 táblázat: Egyetért-e vele, hogy a kisebbségek anyanyelven tanuljanak az egyetemen?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	53,5	39,0	5,4	18,7	4,9	52,2	24,2	27,3
2 igen	46,5	61,0	94,6	81,3	95,1	47,8	75,8	72,7
„Átlag” (1-2)	1,5	1,6	1,9	1,8	2,0	1,5	1,8	1,7

V29.3 táblázat: Egyetért-e vele, hogy a kisebbségeknek külön iskoláik és egyetemük legyen?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	62,5	51,7	7,5	54,5	29,5	70,0	43,5	43,9
2 igen	37,5	48,3	92,5	45,5	70,5	30,0	56,5	56,1
„Átlag” (1-2)	1,4	1,5	1,9	1,5	1,7	1,3	1,6	1,6

V29.4 táblázat: Egyetért-e vele, hogy a kisebbségeknek anyanyelv használati joguk legyen a közintézményekben?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	66,9	58,4	5,4	38,1	1,4	45,7	21,3	33,4
2 igen	33,1	41,6	94,6	61,9	98,6	54,3	78,7	66,6
„Átlag” (1-2)	1,3	1,4	1,9	1,6	2,0	1,5	1,8	1,7

V29.5 táblázat: Egyetért-e vele, hogy a kisebbségeknek anyanyelvi tv és rádióadásai legyenek?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	7,5			6,0		16,1	1,6	4,1
2 igen	92,5	100,0	100,0	94,0	100,0	83,9	98,4	95,9
„Átlag” (1-2)	1,9	2,0	2,0	1,9	2,0	1,8	2,0	2,0

V29.6 táblázat: Egyetért-e vele, hogy a kisebbségeknek anyanyelvi írott sajtójuk legyen?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	8,1			4,5		11,8	1,6	3,5
2 igen	91,9	100,0	100,0	95,5	100,0	88,2	98,4	96,5
„Átlag” (1-2)	1,9	2,0	2,0	2,0	2,0	1,9	2,0	2,0

V30.1 táblázat: Mennyire jellemző Önre, hogy „nehéz élethelyzetekben általában magamat okolom és hibáztatom”?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem jellemző	26,4	32,8	32,2	8,2	31,8	50,5	34,8	29,8
2 se igen, se nem	42,8	35,2	32,9	43,3	45,0	28,3	40,9	38,7
3 igen, jellemző	30,8	32,0	34,9	48,5	23,2	21,2	24,2	31,5
„Átlag” (1-3)	2,0	2,0	2,0	2,4	1,9	1,7	1,9	2,0

V30.2 táblázat: Mennyire jellemző Önre, hogy „az embereket általában aljassnak és önzőnek tartom, akik ki akarják használni a másikat”?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem jellemző	48,8	54,7	20,7	6,0	40,1	48,5	39,4	36,2
2 se igen, se nem	36,9	26,6	16,0	29,1	32,2	33,3	36,4	29,5
3 igen, jellemző	14,4	18,8	63,3	64,9	27,6	18,2	24,2	34,3
„Átlag” (1-3)	1,7	1,6	2,4	2,6	1,9	1,7	1,8	2,0

V30.3 táblázat: Mennyire jellemző Önre, hogy „szerintem minden rosszban van valami jó is, csak rá kell jönni, mi az”?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem jellemző	16,5	12,6	10,6	1,5	12,6	32,7	16,7	13,8
2 se igen, se nem	39,2	44,1	17,7	24,6	35,1	32,7	39,4	32,8
3 igen, jellemző	44,3	43,3	71,6	73,9	52,3	34,7	43,9	53,4
„Átlag” (1-3)	2,3	2,3	2,6	2,7	2,4	2,0	2,3	2,4

30.4 táblázat: Mennyire jellemző Önre, hogy „ha megbántanak, szabadjára engedem érzéseimet, haragomat”?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem jellemző	50,3	45,3	38,2	13,4	34,9	39,8	37,9	37,3
2 se igen, se nem	29,2	34,4	22,4	48,5	32,2	25,5	33,3	32,1
3 igen, jellemző	20,5	20,3	39,5	38,1	32,9	34,7	28,8	30,6
„Átlag” (1-3)	1,7	1,8	2,0	2,2	2,0	1,9	1,9	1,9

V30.5 táblázat: Mennyire jellemző Önre, hogy „ha valami nem is a kedvem szerint történik, mégis próbálok derűsen felfogni a dolgot”?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem jellemző	21,9	11,9	13,1	7,5	27,6	39,8	24,2	19,9
2 se igen, se nem	43,6	48,4	25,5	43,3	39,5	30,6	45,5	39,6
3 igen, jellemző	31,9	39,7	61,4	49,3	32,9	29,6	30,3	40,5
„Átlag” (1-3)	2,1	2,3	2,5	2,4	2,1	1,9	2,1	2,2

V30.6 táblázat: Mennyire jellemző Önre, hogy „nem akarom, hogy mások megtudják, sokszor milyen nehéz helyzetben vagyok”?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem jellemző	17,5	15,0	22,9	4,5	13,2	16,3	9,1	14,6
2 se igen, se nem	29,4	41,7	19,6	39,6	33,6	24,5	34,8	31,6
3 igen, jellemző	53,1	43,3	57,5	56,0	53,3	59,2	56,1	53,8
„Átlag” (1-3)	2,4	2,3	2,3	2,5	2,4	2,4	2,5	2,4

30.7 táblázat: Mennyire jellemző Önre, hogy „ha gondjaim támadnak, evéssel, ivással, gyógyszerekkel nyugtatom magam”?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem jellemző	75,0	73,2	71,5	46,3	74,3	76,5	69,7	69,5
2 se igen, se nem	15,6	17,3	6,0	26,9	14,5	8,2	15,2	14,9
3 igen, jellemző	9,4	9,4	22,5	26,9	11,2	15,3	15,2	15,7
„Átlag” (1-3)	1,3	1,4	1,5	1,8	1,4	1,4	1,5	1,5

V31.1 táblázat: Értékek fontossága: családi élet
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
Átlag	9,7	9,7	9,5	9,6	9,6	9,5	9,4	9,6

V31.2 táblázat: Értékek fontossága: szeretet
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
Átlag	9,6	9,8	9,6	9,3	9,5	9,2	9,1	9,5

V31.3 táblázat: Értékek fontossága: egészség
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
Átlag	9,8	9,8	9,8	9,8	9,7	9,9	9,7	9,8

V31.4 táblázat: Értékek fontossága: anyagi jólét
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
Átlag	8,8	8,9	8,9	8,9	8,2	8,5	9,0	8,7

V31.5 táblázat: Értékek fontossága: önmegvalósítás
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
Átlag	8,5	8,0	8,9	8,9	8,2	8,5	9,0	8,5

V31.6 táblázat: Értékek fontossága: munka
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
Átlag	8,4	8,4	9,2	9,1	8,0	8,6	8,6	8,6

V31.7 táblázat: Értékek fontossága: tudás, szakértelem
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
Átlag	8,6	8,5	9,1	8,8	8,1	8,5	8,7	8,6

V31.8 táblázat: Értékek fontossága: szabadság
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
Átlag	8,9	8,5	9,5	9,7	8,8	9,2	9,6	9,1

V31.9 táblázat: Értékek fontossága: közbiztonság
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
Átlag	9,4	9,3	9,3	9,5	8,6	8,9	9,4	9,2

V31.10 táblázat: Értékek fontossága: egyenlőség
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
Átlag	8,3	8,0	9,4	9,5	8,5	8,2	9,1	8,7

V32.1 táblázat: A legfontosabb érték
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdasági magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 családi élet	25,9	34,4	41,2	36,8	34,0	23,2	11,9	31,4
2 szeretet	9,0	16,8	11,1	11,3	15,0	12,1	6,0	12,0
3 egészség	53,0	40,5	39,9	31,6	34,0	56,6	55,2	43,1
4 anyagi jólét	6,6	6,9	2,0		5,2	5,1	9,0	4,7
5 önmegvalósítás	0,6	0,8	0,7		0,7		1,5	0,6
6 munka	0,6		0,7	9,0	0,7		3,0	1,9
7 tudás, szakértelem					1,3			0,2
8 szabadság	0,6		3,3	8,3	4,6	3,0	10,4	3,8
9 közbiztonság	1,2	0,8	0,7	1,5	2,6		1,5	1,2
10 egyenlőség	2,4		0,7	1,5	2,0		1,5	1,2

V32.2 táblázat: A második legfontosabb érték
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 családi élet	32,7	24,4	17,6	22,6	17,0	19,2	19,4	22,3
2 szeretet	21,8	30,5	32,7	14,3	34,0	21,2	11,9	25,1
3 egészség	21,8	26,7	26,1	24,1	18,3	24,2	20,9	32,3
4 anyagi jólét	11,5	6,1	4,6	3,8	8,5	23,2	19,4	9,8
5 önmegvalósítás	1,2	2,3	2,6	2,3	2,0	1,0	4,5	2,1
6 munka	4,2	6,1	6,5	11,3	3,3	1,0		5,1
7 tudás, szakértelem	1,2		2,0	1,5	2,6	2,0	1,5	1,6
8 szabadság	1,8	1,5	4,6	14,3	7,8	8,1	14,9	6,8
9 közbiztonság	3,0	2,3	2,6	4,5	4,6		6,0	3,2
10 egyenlőség	0,6		0,7	1,5	2,0		1,5	0,9

V32.3 táblázat: A harmadik legfontosabb érték
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 családi élet	17,6	16,8	13,1	11,3	16,3	25,3	25,4	17,0
2 szeretet	15,8	16,0	9,2	3,8	10,5	9,1	9,0	10,8
3 egészség	11,5	14,5	19,6	18,0	24,8	15,2	6,0	16,5
4 anyagi jólét	16,4	13,7	11,8	4,5	15,0	24,2	19,4	14,3
5 önmegvalósítás	3,6	2,3	2,6	3,0	3,3	1,0	1,5	2,7
6 munka	6,1	6,1	16,3	15,8	3,3	3,0	9,0	8,7
7 tudás, szakértelem	3,0	5,3	3,9	2,3	2,6	3,0		3,1
8 szabadság	7,9	3,8	15,7	18,0	14,4	13,1	19,4	12,7
9 közbiztonság	15,2	19,8	2,6	11,3	6,5	3,0	7,5	9,8
10 egyenlőség	3,0	1,5	5,2	12,0	3,3	3,0	3,0	4,6

V33.1 táblázat: Egyetért-e vele: a gyermekek által megtanulandó legfontosabb erény az engedelmesség és a tekintélytiszteltet (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	29,3	33,9	8,6	3,7	34,9	38,1	43,3	25,5
2 se igen, se nem	47,0	36,3	8,6	8,2	39,5	20,6	25,4	27,3
3 igen	23,8	29,8	82,9	88,1	25,7	41,2	31,3	47,2
„Átlag” (1-3)	1,9	2,0	2,7	2,8	1,9	2,0	1,9	2,2

V33.2 táblázat: Egyetért-e vele: az országnak jogszabályok és politikai programok helyett inkább határozott és bátor vezetőkre van szüksége, akik rendet tudnak tartani (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	17,3	19,8	16,1	2,2	34,0	42,9	31,3	22,0
2 se igen, se nem	39,1	44,8	17,9	10,5	31,3	25,5	37,3	28,8
3 igen	43,6	35,3	73,4	79,9	34,7	31,6	31,3	49,2
„Átlag” (1-3)	2,3	2,2	2,6	2,8	2,0	1,9	2,0	2,3

V33.3 táblázat: Egyetért-e vele: gyakran a testi fenytés a legcélravezetőbb gyereknevelési módszer (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	50,0	61,8	73,9	60,9	74,3	81,4	67,2	66,3
2 se igen, se nem	39,0	28,5	7,2	27,8	20,4	14,4	25,4	23,5
3 igen	11,0	9,8	19,0	11,3	5,3	4,1	7,5	10,2
„Átlag” (1-3)	1,6	1,5	1,5	1,5	1,3	1,2	1,4	1,4

V33.4 táblázat: Egyetért-e vele, hogy az embereket két csoportra lehet osztani: erősekre és gyengékre (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	38,0	37,8	32,6	25,0	42,1	37,1	35,8	35,6
2 se igen, se nem	42,4	39,5	20,3	43,9	35,5	28,9	49,3	36,5
3 igen	19,6	22,7	47,1	31,1	22,4	34,0	14,9	27,9
„Átlag” (1-3)	1,8	1,8	2,1	2,1	1,8	2,0	1,8	1,9

V34.1 táblázat: Hogyan alakult etnikai közösségének helyzete 1989 óta az iskolaügy területén (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 romlott	31,4	32,1	11,4	14,2	68,7	44,1	55,7	36,2
2 nem változott	56,2	51,4	30,1	55,8	28,6	49,5	41,0	44,1
3 javult	12,4	16,5	58,5	30,0	2,7	6,5	3,3	19,8
„Átlag” (1-3)	1,8	1,8	2,5	2,2	1,3	1,6	1,5	1,8

V34.2 táblázat: Hogyan alakult etnikai közösségének helyzete 1989 óta az anyanyelvhasználat területén (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 romlott	6,3	6,7	8,8	2,4	63,9	39,8	33,9	22,5
2 nem változott	86,5	77,5	33,3	76,4	35,4	54,8	56,5	59,0
3 javult	7,1	15,8	57,8	21,1	0,7	5,4	9,7	18,5
„Átlag” (1-3)	2,0	2,1	2,5	2,2	1,4	1,7	1,8	2,0

V34.3 táblázat: Hogyan alakult etnikai közösségének helyzete 1989 óta a kulturális élet területén (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 romlott	41,1	29,1	13,1	13,5	59,9	54,8	55,7	36,6
2 nem változott	51,6	46,2	40,0	61,1	30,6	36,6	32,8	43,4
3 javult	7,3	24,8	46,9	25,4	9,5	8,6	11,5	20,1
„Átlag” (1-3)	1,7	2,0	2,3	2,1	1,5	1,5	1,6	1,8

V34.4 táblázat: Hogyan alakult etnikai közösségének helyzete 1989 óta a gazdasági élet területén (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 romlott	81,0	78,6	29,2	54,3	89,7	80,6	72,6	68,5
2 nem változott	15,1	19,7	39,4	34,1	9,6	18,3	19,4	22,6
3 javult	4,0	1,7	31,4	11,6	0,7	1,1	8,1	8,9
„Átlag” (1-3)	1,2	1,2	2,0	1,6	1,1	1,2	1,4	1,4

V34.5 táblázat: **Hogyan alakult etnikai közösségének helyzete 1989 óta az emberi szabadságjogok területén**
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 romlott	16,5	3,4	4,2		71,2	62,4	50,0	27,5
2 nem változott	63,0	81,0	21,1	42,6	27,4	32,3	35,5	43,1
3 javult	20,5	15,5	74,6	57,4	1,4	5,4	14,5	29,4
„Átlag” (1-3)	2,0	2,1	2,7	2,6	1,3	1,4	1,6	2,0

V35.1 táblázat: **Hogyan alakult a régió helyzete 1989 óta az iskolaügy területén**
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 romlott	49,3	61,9	13,0	12,2	67,6	50,0	51,6	43,5
2 nem változott	41,9	26,5	26,8	56,1	27,7	46,7	43,5	37,7
3 javult	8,8	11,5	60,2	31,7	4,7	3,3	4,8	18,8
„Átlag” (1-3)	1,6	1,5	2,5	2,2	1,4	1,5	1,5	1,8

V35.2 táblázat: **Hogyan alakult a régió helyzete 1989 óta a nemzetiségi viszonyok területén**
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 romlott	8,3	13,8	7,5	6,8	70,5	50,0	33,3	25,9
2 nem változott	79,9	80,5	34,0	71,4	29,5	48,9	58,7	57,0
3 javult	11,8	5,7	58,5	21,8		1,1	7,9	17,1
„Átlag” (1-3)	2,0	1,9	2,5	2,2	1,3	1,5	1,7	1,9

V35.3 táblázat: **Hogyan alakult a régió helyzete 1989 óta a kulturális élet területén**
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas.m agyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 romlott	48,3	52,9	7,9	13,3	60,1	54,4	56,5	40,8
2 nem változott	43,0	33,6	49,2	56,3	33,1	35,6	33,9	41,4
3 javult	8,6	13,4	42,9	30,5	6,8	10,0	9,7	17,8
„Átlag” (1-3)	1,6	1,6	2,3	2,2	1,5	1,6	1,5	1,8

V35.4 táblázat: **Hogyan alakult a régió helyzete 1989 óta a gazdasági élet területén**
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 romlott	82,7	83,7	25,0	49,2	91,9	84,4	74,2	69,3
2 nem változott	13,5	14,6	37,1	36,4	7,4	13,3	16,1	20,2
3 javult	3,8	1,6	37,9	14,4	0,7	2,2	9,7	10,5
„Átlag” (1-3)	1,2	1,2	2,1	1,7	1,1	1,2	1,4	1,4

V35.5 táblázat: **Hogyan alakult a régió helyzete 1989 óta az emberi szabadságjogok területén**
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 romlott	18,7	9,2	2,8		70,3	65,6	50,8	28,1
2 nem változott	66,0	79,8	22,8	42,4	27,7	30,0	33,3	43,9
3 javult	15,3	10,9	74,5	57,6	2,0	4,4	15,9	28,0
„Átlag” (1-3)	2,0	2,0	2,7	2,6	1,3	1,4	1,7	2,0

V36.1 táblázat: **Mennyire tartja lényeges problémának az inflációt?**
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem lényeges		1,6	3,4	0,7	0,7	1,0		1,1
2 kevésbé lényeges	12,4	11,3	4,7	3,7	10,0	2,0	9,1	7,8
3 lényeges	87,6	87,1	91,9	95,5	89,3	96,9	90,9	91,0
„Átlag” (1-3)	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	3,0	2,9	2,9

V36.2 táblázat: **Mennyire tartja lényeges problémának a munkanélküliséget?**
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem lényeges		2,4	4,0	0,7	1,4	2,0	3,0	1,8
2 kevésbé lényeges	4,9	9,4	10,7	6,0	3,4	1,0	4,5	6,0
3 lényeges	95,1	88,2	85,3	93,3	95,3	97,0	92,5	92,2
„Átlag” (1-3)	3,0	2,9	2,8	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9

V36.3 táblázat: Mennyire tartja lényeges problémának az életszínvonal csökkenését?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem lényeges			0,7	0,7	1,3	1,0		0,6
2 kevésbé lényeges	4,9	8,6	7,4	7,5	8,0	2,0	6,0	6,5
3 lényeges	95,1	91,4	91,9	91,8	90,7	97,0	94,0	92,9
„Átlag” (1-3)	3,0	2,9	2,9	2,9	2,9	3,0	2,9	2,9

V36.4 táblázat: Mennyire tartja lényeges problémának a nemzetiségi kérdést?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem lényeges	2,5	4,7	5,3	22,4	1,4	4,0		6,1
2 kevésbé lényeges	70,4	39,4	22,7	45,5	15,6	42,4	26,9	38,6
3 lényeges	27,2	55,9	72,0	32,1	83,0	53,5	73,1	55,3
„Átlag” (1-3)	2,2	2,5	2,7	2,1	2,8	2,5	2,7	2,5

V36.5 táblázat: Mennyire tartja lényeges problémának a bűnözést, a korrupciót?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem lényeges	0,6	0,8	3,4	1,5	2,0	3,0	1,5	1,8
2 kevésbé lényeges	9,2	10,3	6,8	2,2	10,0	16,2	6,0	8,6
3 lényeges	90,2	88,9	89,9	96,3	88,0	80,8	92,5	89,6
„Átlag” (1-3)	2,9	2,9	2,9	2,9	2,9	2,8	2,9	2,9

V36.6 táblázat: Mennyire tartja lényeges problémának (kérdésnek) az emberi szabadságjogok biztosítását?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem lényeges		5,0	1,4	13,4	1,3	6,1	3,0	4,1
2 kevésbé lényeges	43,5	42,0	11,5	30,6	8,0	15,2	6,0	23,8
3 lényeges	56,5	52,9	87,2	56,0	90,7	78,8	91,0	72,1
„Átlag” (1-3)	2,6	2,5	2,9	2,4	2,9	2,7	2,9	2,7

V36.7 táblázat: Mennyire tartja lényeges problémának (kérdésnek) a kisebbségi jogok biztosítását? (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem lényeges		4,7	1,3	19,4	1,4	12,5	3,0	5,7
2 kevésbé lényeges	69,4	30,5	16,0	44,8	8,1	49,0	26,9	35,2
3 lényeges	30,6	64,8	82,7	35,8	90,5	38,5	70,1	59,1
„Átlag” (1-3)	2,3	2,6	2,8	2,2	2,9	2,3	2,7	2,5

V36.8 táblázat: Mennyire tartja lényeges problémának (kérdésnek) a társadalmi reformok megvalósítását? (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem lényeges	5,7	7,2	4,4	3,0	1,4	5,1	3,0	4,2
2 kevésbé lényeges	47,2	44,1	10,9	40,3	22,3	23,5	13,4	30,2
3 lényeges	47,2	48,6	84,7	56,7	76,4	71,4	83,6	65,6
„Átlag” (1-3)	2,4	2,4	2,8	2,5	2,8	2,7	2,8	2,6

V36.9 táblázat: Mennyire tartja lényeges problémának a társadalmi egyenlőtlenséget? (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem lényeges	5,0	7,1	7,2	3,8	1,3	6,1	4,5	4,9
2 kevésbé lényeges	41,6	52,7	17,4	41,4	21,3	27,6	16,4	32,0
3 lényeges	53,4	40,2	75,4	54,9	77,3	66,3	79,1	63,1
„Átlag” (1-3)	2,5	2,3	2,7	2,5	2,8	2,6	2,7	2,6

V36.10 táblázat: Mennyire tartja lényeges problémának az Európától való lemaradást? (%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem lényeges	13,1	13,9	0,7	0,8	2,0	6,1	1,5	5,7
2 kevésbé lényeges	45,6	55,7	11,3	18,8	11,3	7,1	7,5	24,0
3 lényeges	41,3	30,4	87,9	80,5	86,7	86,7	91,0	70,4
„Átlag” (1-3)	2,3	2,2	2,9	2,8	2,8	2,8	2,9	2,6

V37 táblázat: Foglalkoztatják-e az EK-hoz való csatlakozással kapcsolatos kérdések?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 egyáltalán nem	28,1	37,6	20,5	13,6	12,7	17,5	10,4	20,9
2 többé-kevésbé	53,5	40,0	49,7	53,0	39,3	52,6	38,8	47,2
3 élesen	18,6	22,4	29,8	33,3	48,0	29,9	50,7	31,8
„Átlag” (1-3)	1,9	1,8	2,1	2,2	2,4	2,1	2,4	2,1

V39 táblázat: Szükségesnek tartja-e a határmenti interregionális együttműködést?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	6,4	2,4		0,7	0,7	2,1	3,0	2,2
2 nem tudom	26,8	22,6	4,0	8,2	5,3	6,3	3,0	11,7
3 igen	66,9	75,0	96,0	91,0	94,0	91,6	94,0	86,1
„Átlag” (1-3)	2,6	2,7	3,0	2,9	2,9	2,9	2,9	2,8

V40.1 táblázat: Hogyan ítéli meg a régió jövőbeni kilátásait?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 borúlátóan	30,5	33,9	6,9	3,7	30,3	15,3	34,8	21,7
2 is-is	50,0	43,5	25,0	12,7	43,4	60,2	47,0	39,1
3 bizakodóan	19,5	22,6	68,1	83,6	26,3	24,5	18,2	39,2
„Átlag” (1-3)	1,9	1,9	2,6	2,8	2,0	2,1	1,8	2,2

V40.2 táblázat: Hogyan ítéli meg nemzeti közösségének jövőbeni kilátásait?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 borúlátóan	21,3	13,8	6,2	3,0	30,3	11,2	19,7	15,3
2 is-is	58,8	69,1	24,0	16,5	46,1	62,2	65,2	46,7
3 bizakodóan	20,0	17,1	69,9	80,5	23,7	26,5	15,2	38,0
„Átlag” (1-3)	2,0	2,0	2,6	2,8	1,9	2,2	2,0	2,2

V40.3 táblázat: **Hogyan ítéli meg az ország jövőbeni kilátásait?**
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 borúlátóan	34,5	41,9	11,0	4,5	40,1	14,3	28,8	25,4
2 is-is	35,2	41,9	26,0	16,4	36,2	56,1	43,9	34,9
3 bizakodóan	30,3	16,1	63,0	79,1	23,7	29,6	27,3	39,7
„Átlag” (1-3)	2,0	1,7	2,5	2,7	1,8	2,2	2,0	2,1

V40.4 táblázat: **Hogyan ítéli meg saját jövőbeni kilátásait?**
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 borúlátóan	27,0	25,2	11,5	3,0	17,8	4,1	10,6	15,2
2 is-is	38,7	42,5	20,9	9,8	38,8	49,0	43,9	33,5
3 bizakodóan	34,4	32,3	67,6	87,2	43,4	46,9	45,5	51,3
„Átlag” (1-3)	2,1	2,1	2,6	2,8	2,3	2,4	2,3	2,4

V41.1 táblázat: **Számíthat-e az ember családja segítségére a bajban?**
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	0,6	0,8	5,9	3,0	1,3	3,0	3,0	2,4
2 olykor	22,2	22,7	7,2	10,4	9,2	18,2	16,4	14,9
3 igen	77,2	76,5	86,8	86,6	89,5	78,8	80,6	82,6
„Átlag” (1-3)	2,8	2,8	2,8	2,8	2,9	2,8	2,8	2,8

V41.2 táblázat: **Számíthat-e az ember rokonai segítségére a bajban?**
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	1,2		16,3	4,5	6,5	5,1	6,0	5,7
2 olykor	57,5	50,0	29,4	23,1	54,2	60,6	55,2	46,2
3 igen	41,3	50,0	54,2	72,4	39,2	34,3	38,8	48,1
„Átlag” (1-3)	2,4	2,5	2,4	2,7	2,3	2,3	2,3	2,4

V41.3 táblázat: Számíthat-e az ember barátaí segítségére a bajban?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	3,0	2,3	12,4	6,0	4,6			4,6
2 olykor	54,5	38,9	27,5	44,0	52,3	68,7	52,2	47,1
3 igen	42,5	58,8	60,1	50,0	43,1	31,3	47,8	48,2
„Átlag” (1-3)	2,4	2,6	2,5	2,4	2,4	2,3	2,5	2,4

V41.4 táblázat: Számíthat-e az ember ismerősei segítségére a bajban?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	19,2	17,7	21,6	16,4	15,7	17,2	19,4	18,2
2 olykor	71,3	70,0	52,3	64,2	72,5	75,8	73,1	67,7
3 igen	9,6	12,3	26,1	19,4	11,8	7,1	7,5	14,2
„Átlag” (1-3)	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0	1,9	1,9	2,0

V41.5 táblázat: Számíthat-e az ember szomszédai segítségére a bajban?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	15,0	15,3	19,0	8,2	15,7	27,3	20,9	16,6
2 olykor	66,5	51,9	32,7	61,9	63,4	58,6	62,7	56,3
3 igen	18,6	32,8	48,4	29,9	20,9	14,1	16,4	27,1
„Átlag” (1-3)	2,0	2,2	2,3	2,2	2,1	1,9	2,0	2,1

V41.6 táblázat: Számíthat-e az ember állami intézmények segítségére a bajban?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	55,9	42,5	54,7	52,6	52,0	55,6	55,4	52,6
2 olykor	41,0	54,2	34,5	42,9	44,7	40,4	44,6	42,9
3 igen	3,1	3,3	10,8	4,5	3,3	4,0		4,5
„Átlag” (1-3)	1,5	1,6	1,6	1,5	1,5	1,5	1,4	1,5

V41.7 táblázat: Számíthat-e az ember humanitárius szervezetek segítségére a bajban?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	58,7	55,4	37,4	48,9	35,8	55,1	44,8	47,8
2 olykor	36,8	42,0	44,3	45,1	57,0	40,8	47,8	44,9
3 igen	4,5	2,7	18,3	6,0	7,3	4,1	7,5	7,3
„Átlag” (1-3)	1,5	1,5	1,8	1,6	1,7	1,5	1,6	1,6

V41.8 táblázat: Számíthat-e az ember az egyház segítségére a bajban?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	65,4	43,7	33,1	33,8	44,1	70,4	47,8	47,8
2 olykor	28,3	37,0	22,1	43,6	45,4	31,4	40,3	33,9
3 igen	6,3	19,3	44,8	22,6	10,5	8,2	11,9	18,3
„Átlag” (1-3)	1,4	1,8	2,1	1,9	1,7	1,4	1,6	1,7

V41.9 táblázat: Számíthat-e az ember valamely párt segítségére a bajban?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	90,3	89,0	73,6	91,8	73,9	86,9	83,6	84,0
2 olykor	9,0	10,2	17,1	6,0	24,8	8,1	11,9	12,9
3 igen	0,6	0,8	9,3	2,2	1,3	5,1	4,5	3,2
„Átlag” (1-3)	1,1	1,1	1,4	1,1	1,3	1,2	1,2	1,2

V41.10 táblázat: Számíthat-e az ember saját nemzetársai segítségére a bajban?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	29,1	14,4	20,9	42,4	28,9	28,6	17,9	26,7
2 olykor	66,7	67,2	34,0	51,5	63,8	62,2	71,6	58,3
3 igen	4,2	18,4	45,1	6,1	7,2	9,2	10,4	15,0
„Átlag” (1-3)	1,8	2,0	2,2	1,6	1,8	1,8	1,9	1,9

V41.11 táblázat: Számíthat-e az ember honfitársai segítségére a bajban?
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	23,2	19,5	27,5	40,9	31,1	33,7	14,9	27,9
2 olykor	72,6	74,0	34,9	52,3	61,6	58,2	74,6	60,1
3 igen	4,3	6,5	37,6	6,8	7,3	8,2	10,4	12,0
„Átlag” (1-3)	1,8	1,9	2,1	1,7	1,8	1,7	2,0	1,8

V41.12 táblázat: A bajban az ember csak magában bízhat
(%-ban)

	Békési magyar	Békési szlovák	Bánsági magyar	Bánsági román	Vajdas. magyar	Vajdasági szerb	Egyéb nemzetis.	Összes
1 nem	24,0	23,3	37,1	5,3	19,1	1,0	7,5	18,7
2 olykor	43,7	37,2	17,2	30,1	11,8	6,1	10,4	24,3
3 igen	32,3	39,5	45,7	64,7	69,1	92,9	82,1	57,0
„Átlag” (1-3)	2,1	2,2	2,1	2,6	2,5	2,9	2,7	2,4

Térségi együttműködés és közvélemény*

I. INVOKÁCIÓ

Közvéleménykutatás a regionalizmusról, 1999-ben, a romániai Temes és a magyarországi Csongrád megyékben.

Mindennapjainkat átható, meghatározó kérdéssé vált a regionalizmus? Mikor, hogyan... Mintha valamiféle ellentmondás rejlene itt, hiszen a köz véleményét olyasmiről szokás/illik tudakolni, ami közismerten fontos. Események és folyamatok azért kerülnek a köz figyelmének előterébe, mert általánosak és sorsfordítóak, s a polgár mint ilyenekről alkotja meg és fejezi ki véleményét. Jó öreg igazság ez a politikával foglalatосkodók körében. A köz véleményét már Jefferson, az amerikai liberális demokrácia atyjának a korában azért kellett ismerni, mert a politika vonatkozásában „más megszorító szabályozást nem ismerünk - így Th. Jefferson -, mint a közvélemény által gyakorolt cenzúrát”¹. Vagyis a demokráciát vállaló jogállamban a kifejezés szabadsága nem önmagában cél, hanem a hatalomgyakorlás reflexív eszköze.

A közvélemény, a nyilvánosság teoretikusai szerint a helyzet mára némileg más értelmezést kapott, ugyanis a köz véleményét azon, egymással versengő reklámfolyamatok alakítják ki, amelyek megvallott

---

* A temesvári Szórvány Alapítvány keretében 1999-ben elvégzett kutatás jelentése. A kutatás támogatója az Illyés Közalapítvány volt. A kutatás három kérdéskörre terjedt ki: a közvélemény alakulása, a helyi politikai elit és a regionalizmus kérdése, illetve a regionalizmus kérdésének jelenléte a sajtóban.

¹ Ld. Jefferson: *Second Inaugural Address*, 1805 március.

címzettje éppen a közszféra. Vagyis a közvélekedésben nem hosszú élettapasztalat csapódik le, sokkal inkább a politikai kommunikáció „eredményessége” mutatkozik meg. Továbbá, miközben nehéz tagadni Landshut megállapítását, miszerint a népszuverenitás hordozója végül is a közvélemény,² ezen közvélemény normaként és jogi szempontból alig behatárolható. Ennek csak egyik okára mutat rá Hennis, amikor megállapítja, hogy a köz véleménye éppúgy épül mindenféle, egymásnak ellentmondó, humoros, olykor vulgarizáló véleményekből, mint a szakmailag megalapozott diskurzusokból.³ Maga a társadalom azzal a kérdéssel boldogul nehezen, hogy miként válhat-váljon dominánssá, kerüljön előnyös helyzetbe az avatott vélekedés az avatatlannal szemben.

Kutatásunk célja közösségünk regionalizmussal kapcsolatos vélekedését megismerni, miközben fel kell tennünk a kérdést: mennyire ismeri, ismerheti a régió lakossága a regionalizmust mint öntételező folyamatot, mint politikai építkezési eljárást, mint gazdasági-pénzügyi keretet, mint közigazgatási kihívást. A sor folytatható, ami jelzi, a regionalizmus fogalma kétszeresen is paradigmaticus: egyrészt mert napjaink európai politikai-gazdasági építkezésének kulcselemévé vált, másrészt mert szinte annyiféle értelmezést kapott, ahányat a paradigma „kitalálója”, Thomas Kuhn adott a tudományról szóló tudományt forradalmasító fogalmának.

A regionalizmus valóban közbeszéd tárgya a poszttotalitarista térségben,⁴ de még maga a politikai elit sem képes árnyaltan közelíteni hozzá, Romániában legalábbis a korábbi politikai tév- és rögeszmék jegyében kezeli – a kor szempontjából, természetesen, anakronisztikusan.

Indokolt-e ilyen körülmények között a köz véleményét a kérdéssel kapcsolatosan kutatni? Ha a kutatást elvégeztük, válaszuk nyilvánvalóan igen volt, éspedig azért, mert úgy véljük, maga a politikai vita

---

² Landshut: *Volkssuveranität und Öffentliche Meinung*, In: Festschrift für Lauen, Hamburg, 1953.

³ W. Hennis: *Meinungsforschungen und repräsentative Demokratie*, In: Recht und Staat, Tübingen, 1957, 56.

⁴ Pl. Romániában a hatalom csúcsán is zavart kelt, ha néhány értelmiségi azon gondolkodik, milyen politikai-gazdasági haszonnal járna egy esetleges föderalizáció abban az országban, amely közismerten több történeti tájegységből alakult ki. (Lásd a *Kolozsvári Nyilatkozat* körüli 1999. május-júniusi politikai reakciókat.)

nyerhet azáltal, hogy szereplői képet kapnak arról, a mindenható népmiként és mennyire „vevő” egy nemzetközileg „forró” témára.

II. A MINTA

1. A minta kialakítása

A kutatás – elsősorban az anyagi lehetőségek hiánya, másodsorban pedig a speciális területi elhelyezkedés technikai problémái miatt – nem vállalkozhatott reprezentatív mintavételre. 1000 fős, nem reprezentatív mintánkat az alábbi rendezőelvek (kvóták) szerint alakítottuk ki:

- A román oldalon Temes, a magyar oldalon Csongrád megye volt a kiszemelt területi egység, mindkét határmenti megyében 500-500 fő lekérdezését végeztük el.
- A minta belső arányait településtípusok kiválasztásával alakítottuk ki, ebben szerepeltek a régióközpontok (Temesvár és Szeged 250-250 fővel) egy-egy határközeli kisebb település (Csanád és Kübekháza 125-125 fővel), valamint egy-egy, a határtól viszonylag távolabb fekvő település (Igazfalva és Kistelek 125-125 fővel).
- A településeken belüli mintavétel Magyarországon bevásárlóhelyeken történő megszólítások módszerével történt, úgy, hogy a kérdezőbiztosoknak egy kvóta előírásait kellett alkalmazni (fele-fele arányban kerüljenek be nők és férfiak, egyharmados arányban kerüljenek be 30 év alattiak, 30 és 50 év közöttiek, valamint 50 év felettiak).
- Romániában a megkérdezetteket lakásukon kerestük fel. A települési arányok meghatározásánál figyelembe vettük a helyi etnikai összetételt. Temesváron három városnegyedben történt a lekérdezés, az első családi házas, a második harminc éve meglévő lakótelep, a harmadik pedig alig tíz esztendeje alakult ki. A temesvári mintát egyformán osztottuk el a három városnegyed között. Más előírás Temesváron illetve a két faluban nem létezett.

2. A minta összetétele

A minta összetételét, s annak országokénti eltéréseit az alábbi összegző táblázat szemlélteti.

A két részminta közti (országokénti) eltérés nem drámai ugyan, ám néhány ponton figyelemre méltó. A **demográfiai-társadalmi** összetétel eltérései közül az érdemel kiemelést, hogy a magyarországi részminta *fiatalabb, iskolázottabb*, nagyobb *gazdasági aktivitást* mutató, kedvezőbb *foglalkozási* összetételű, nagyobb területi kötődést mutató.

A széles értelemben vett **szociokulturális** tényezők terén erőteljesebbek a különbségek. Az *anyanyelv* tekintetében a magyarországi részminta csaknem teljesen homogén, ugyanakkor a romániai részmintában kb. 1/3 a nem román anyanyelvűek aránya. A *vallásosság* terén két meghatározó különbség ragadható meg. Egyfelől az, hogy míg Csongrád megyében a római katolikus, addig Temesben az ortodox vallásfelekezet jelenti a domináns vallást, csaknem hasonló kb. kétharmados arányban; másfelől pedig az, hogy míg Csongrád megyében a „be nem jegyzettek” aránya 13,4%, addig Temesben ez a kategória csaknem ismeretlen.

VÁLTOZÓ	Kategória	TERÜLETI MINTA		
		Csongrád megye	Temes megye	Mindkét régió
ÉLETKORI CSOPORT		%	%	%
236	14–29 év	29,3	18,8	24,1
391	30–49 év	36,7	41,5	39,1
368	50 év és felette	33,9	39,7	36,8
	Átlagéletkor	42,6 év	45,8 év	44,2 év
ISKOLAI VÉGZETTSÉG		%	%	%
N=290	Max. 8 általános	23,7	35,7	29,7
N=214	Szakmunkásképző	24,9	18,9	21,9
N=319	Főiskola, egyetem	32,9	32,4	32,6
N=155	Főiskola, egyetem	18,6	13,1	15,8
GAZDASÁGI AKTIVITÁS		%	%	%
N=444	Aktív	54,5	35,2	44,8
N=548	Inaktív	45,5	64,8	55,2
FOGLALKOZTATÁS JELLEGE		%	%	%
N=67	Önálló	11,0	2,6	6,8
N=226	Fizikai alkalmazott	23,8	21,8	22,8
N=151	Szellemi alkalmazott	19,7	10,8	15,2
N=548	Inaktív	45,5	64,8	55,2
ANYANYELV		%	%	%
N=630	Magyar	98,2	27,6	62,9
N=492	Csongrád			49,2
N=138	Temes			13,8

VÁLTOZÓ	Kategória	TERÜLETI MINTA		
		Csongrád megye	Temes megye	Mindkét régió
N=322	Román	0,0	6,4	32,2
N=49	Egyéb	1,8	8,0	4,9
VALLÁS		%	%	%
N=70	Nincs bejegyezve	13,8	0,4	7,1
N=433	Római katolikus	68,6	18,8	43,5
N=165	Protestáns	16,0	16,4	16,2
N=302	Ortodox	0,2	60,3	30,4
N=22	Egyéb	1,4	4,0	2,7
SAJÁT SZÜLETÉSI HELYE		%	%	%
N=374	Ezen a településen	37,4	37,6	37,5
N=325	Ebben a régióban	38,6	26,6	32,6
N=272	Máshol	19,5	35,0	27,3
N=26	Másik országban	4,4	0,8	2,6
APJA SZÜLETÉSI HELYE		%	%	%
N=259	Ezen a településen	28,0	24,0	26,0
N=349	Ebben a régióban	40,3	29,9	35,1
N=318	Máshol	23,8	40,1	32,0
N=69	Másik országban	7,9	6,0	6,9
ANYJA SZÜLETÉSI HELYE		%	%	%
N=268	Ezen a településen	30,5	23,2	26,9
N=331	Ebben a régióban	38,0	28,5	33,2
N=332	Máshol	23,5	43,1	33,3
N=66	Másik országban	8,0	5,2	6,6
ÉLETE EZEN A TELEPÜLÉSEN		%	%	%
N=204	25%-nál kevesebb	13,9	27,7	21,0
N=163	25–49% között	17,3	16,2	16,8
N=171	50–74% között	15,2	19,8	17,6
N=435	75% és több	53,6	36,3	44,7
	Átlag	70,4	57,8	63,9

III. TÁJÉKOZOTTSÁG A HATÁRMENTI EGYÜTTMŰKÖDÉS TERÉN

A Románia és Magyarország közötti határon átnyúló együttműködés létrehozásához vonatkozó általános kérdés három, szinte egyforma nagyságú populációra osztotta a válaszolókat: *egyáltalán nem tájékozott* 30,9%, *gyengén tájékozott* 37,5% és *tájékozott* 31,4%-a a mintának.

Ezen általános kép több irányban finomítható. Akik valóban követik az eseményeket, a megkérdezetteknek csak az 5,5%-át teszik ki, vagyis bár érdeklődés létezik, ez nem jelent odafigyelést. Romániában az érdeklődés mértéke szignifikánsan nagyobb - a *nem tájékozottak aránya Magyarországon 41,0%, Romániában 20,8%* -, miközben az *odafigyelés Magyarországon fokozottabb - 8,4% a szomszédos 2,6%-hoz képest*. Érdekes, hogy Romániában a vidék vezet: a két faluban mindenki „hallott valamit” az együttműködésről, miközben Temesvárt a teljesen tájékozatlannak aránya eléri a 41,6%-ot. Temesvár azért is külön figyelmet érdemel, mert az eseményeket követők aránya itt a legkisebb. Ennek okát külön kérdéssel nem kutattuk, de minden bizonnyal belejátszik az érdeklődés mértékének alakulásába az, hogy a város hagyományosan német orientációjú, s 1989 után a német tőke és különféle támogatások komoly szerepet töltenek be a város (és a megye) életében. Úgy tűnik, **Temesvár ha nyugatra néz, Magyarországon túlra tekint**. A két temesi falu kirívó helyzetére magyarázat lehet, hogy az egyik közvetlenül a határ mellett fekszik (Csanád), ahol hét éve szeretnék azt az új határátkelőt megnyitni, amely Temesvár és Szeged között, Arad kiiktatásával, jelentősen csökkentené a távolságot.⁵ A másik temesi falu - Igazfalva - jelentős magyar kisebbséggel rendelkezik, ezért érdeklődhetnek itt fokozottan a magyarországi kapcsolatok iránt.

Magyar oldalon Kübekháza fekszik közel a határhoz, ahol nem terveznek határátkelőt, és Kistelek esetében sincs semmi külön oka a Romániára való fokozott odafigyelésnek. Szeged érdeklődési indexe szinte megegyezik a Temesváréval, s rosszabb a falvakénál. Ez azt jelenthetné, hogy nagyvárosban jobban ismerik az ilyen együttműködések „szimbolikus” jellegét, vagyis azt, hogy a meghirdetett politikai szándék és a megvalósulás között van némi út.

Korrelációk a tájékozottság tekintetében

- életkor és tájékozottság mutat némi összefüggést: az idősek tájékozottabbak a fiataloknál

---

⁵ A határátkelőt 2000 őszén, a két ország miniszterelnökeinek a jelenlétében megnyitották.

Tájékozottsági kategória	Átlag életkor (év)
(1) <i>semmit sem tud</i>	39,8
(2) <i>„valamit hallott”</i>	45,3
(3) <i>„többé-kevésbe tudja”</i>	46,9
(4) <i>ismeri és követi</i>	49,0
<i>Mind</i>	44,2

Korcsoport	Tájékozottsági kategória %			
	(1) <i>nem tájékozott</i>	(2) <i>gyengén tájékozott</i>	(3) <i>tájékozott</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
14–29 év	46,1	34,0	19,9	1,77
30–49 év	27,1	38,9	34,0	2,13
50 év és több	25,1	38,7	36,2	2,18
<i>Mind</i>	30,9	37,6	31,4	2,06

- a **nem** és tájékozottság: a férfiak valamivel tájékozottabbak

Nem	Tájékozottsági kategória %			
	(1) <i>nem tájékozott</i>	(2) <i>gyengén tájékozott</i>	(3) <i>tájékozott</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
Férfi	28,1	35,7	36,2	2,16
Nő	33,5	39,2	27,2	1,97
<i>Mind</i>	31,0	37,6	31,5	2,06

- az **iskolai végzettség** és tájékozottság: van némi összefüggés, de a kapcsolat nem lineáris, hanem inkább U-alakú (összességében a diplomások és a legalacsonyabb iskolai végzettségűek a legtájékozottabbak)

Iskolai végzettség	Tájékozottsági kategória %			
	(1) <i>nem tájékozott</i>	(2) <i>gyengén tájékozott</i>	(3) <i>tájékozott</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
Max. 8 általános	25,6	41,5	32,9	2,11
Szakk munkásképző	35,0	42,1	22,9	1,93
Érettségi	34,2	31,7	34,2	2,06
Diploma	29,0	36,8	34,2	2,13
<i>Mind</i>	31,0	37,7	31,3	2,06

- a saját ill. az anyai **születési helye** is mutat némi összefüggést a tájékozottsággal: a nem ebben a régióban született megkérdezettek ill.

akiknek anyja sem ebben a régióban született, azok nagyobb fokú tájékozottságot mutattak

Saját születési hely	Tájékozottsági kategória %			
	(1) <i>nem tájékozott</i>	(2) <i>gyengén tájékozott</i>	(3) <i>tájékozott</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
Ezen a településen	30,7	42,0	27,3	2,04
Ebben a régióban	35,5	33,6	30,9	2,00
Másutt az országban	25,4	36,8	37,9	2,13
Másik országban	38,5	23,1	38,5	2,16
Mind	31,0	37,3	31,6	2,06

Anyja születési helye	Tájékozottsági kategória %			
	(1) <i>nem tájékozott</i>	(2) <i>gyengén tájékozott</i>	(3) <i>tájékozott</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
Ezen a településen	31,0	42,2	26,9	2,01
Ebben a régióban	36,7	33,6	29,7	2,00
Másutt az országban	25,6	38,6	35,8	2,14
Másik országban	27,3	33,3	39,4	2,23
Mind	30,8	37,6	31,6	2,06

- a foglalkoztatottság jellege is mutat némi összefüggést a tájékozottsággal (leginkább a szellemi alkalmazottak, legkevésbé a fizikai alkalmazottak tájékozottak)

Foglalkoztatottság jellege	Tájékozottsági szint
	„Átlag” (1–4 skálán)
Önálló	2,07
Fizikai alkalmazott	1,96
Szellemi alkalmazott	2,13
Aktív összesen	2,03
Inaktív összesen	2,09
Mind	2,07

- anyanyelv és tájékozottság: a románok tájékozottabbak a magyaroknál

Anyanyelv	Tájékozottsági kategória %			
	(1) <i>nem tájékozott</i>	(2) <i>gyengén tájékozott</i>	(3) <i>tájékozott</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
Magyar	34,0	38,0	28,0	2,01
Csongrád megyei	41,3	35,4	23,2	1,90
Temes megyei	8,0	47,1	44,9	2,41
Román	25,2	37,0	37,9	2,15
Egyéb	28,6	36,7	34,7	2,14
Mind	30,9	37,6	31,5	2,06

- ország, konkrét település, határközelség összefüggései

Ország/település	Tájékozottsági kategória %			
	(1) <i>nem tájékozott</i>	(2) <i>gyengén tájékozott</i>	(3) <i>tájékozott</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
ORSZÁG				
Magyarország	41,0	35,4	23,6	1,91
Románia	20,8	39,8	39,4	2,21
TELEPÜLÉS				
Szeged	42,2	35,1	22,7	1,88
Kübekháza	38,4	40,8	20,8	1,93
Kistelek	41,1	30,6	28,2	1,96
Temesvár	41,6	35,6	22,8	1,82
Csanád	0	31,2	68,8	2,73
Igazfálva	0	56,8	43,2	2,47
TELEPÜLÉS-TÍPUS				
Határmenti	19,2	36,0	44,8	2,33
Nagyváros	41,9	35,3	22,8	1,85
„Fávoli”	20,5	43,8	35,7	2,22
MIND	30,8	37,6	31,6	2,06

- a vallásfelekezet és tájékozottság: a protestánsok és az ortodoxok leginkább, a be nem jegyzettek legkevésbé

Vallásfelekezet	Tájékozottsági kategória %			
	(1) <i>nem tájékozott</i>	(2) <i>gyengén tájékozott</i>	(3) <i>tájékozott</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
Nincs bejegyezve	37,1	45,7	17,1	1,87
Római katolikus	38,0	33,3	28,7	1,97
Protestáns	21,2	44,8	33,9	2,19
Ortodox	26,5	36,4	37,1	2,13
Egyéb vallású	13,6	59,1	27,3	2,18
Mind	30,8	37,6	31,6	2,06

V. HÍRFORRÁSOK: TÁJÉKOZÓDÁS A HATÁRMENTI EGYÜTTMŰKÖDÉS FELŐL

Külön vizsgáltuk, *bonnan és miként tájékozik* a polgár, illetve valamely, az együttműködéssel kapcsolatos mozzanat mennyire *válík eseményé* számára. Ez utóbbi vonatkozás nehezen mérhető, bár jelzés értékű a rendezvényen való részvétel, illetve ha egy kérdést utólag beszélgetés során felidéznek, visszatérnek rá.

Az együttműködés témája a médiában jelen van,⁶ sőt, leginkább a sajtóban van jelen. A média típusai közül *legkevésbé a rádió* szerepel idevágó információ forrásaként – 21,4 %-os arány –, *újságból* a megkérdezettek 23,4, *tévéből* 37,1 százaléka tájékozik. Ez alighanem megfelel a sajtó ágazatok szerinti „szerepmegosztásának”: a rádiózás többnyire háttértevékenység, s a legtöbbet hallgatott kereskedelmi rádiók rövid hírblokkokon kívül alig foglalkoznak politikai kérdésekkel. Az írott sajtó – romániai viszonylatban főleg – drága, a lakosság fő információforrása a tévé. Romániában jóval alacsonyabb a sajtóból tájékozódók aránya (19,4 % a csongrádi 27,3 %-hoz képest), miközben a rádió és a tévé vonatkozásában országok szerint nincs szignifikáns különbség. Egy település – Kübekháza, a magyar átlagnál jóval alacsonyabb mértékű – 22,4 %-os arányszámával „kilóg” a sorból. Miközben rádióból *Szegeden* átlagon felül tájékoznak, *Temesvár* a másik pólust jelenti, a legalacsonyabb romániai értékkel.

Az együttműködéssel kapcsolatos *rendezvényen* való részvételi arány roppant alacsony, 2,5 százalékos. A csongrádi érték a temesinck négyszerese. *Temes megyében félezer megkérdezettből 5-en vettek részt* ilyen rendezvényen – valamennyien igazfalviak. Ez alighanem testvértelepülési találkozó lehetett. Magyar oldalon Kübekházáé a csúcs, 15 esettel, amire magyarázatul szolgálhat, hogy 1997 és 98-ban hármas határtalálkozót rendeztek a magyar-jugoszláv-román határ találkozási pontjánál, Kübekháza közvetlen, szervezői részvételével. Csánádon is volt, néhány évvel ezelőtt, ideiglenes határnyitással egybekö-

---

⁶ Jelen kutatás három részre tagolódik. Ezek egyike tartalomelemzés: több lap hat éves periódust átfogó, a regionális együttműködéssel kapcsolatos írásainak tartalomelemzése, külön-külön országonként.

tött program, a Szent Gelléltre való emlékezés jegyében. Érdekes, hogy senki nem idézte ezt fel, illetve nem sorolta ide. Temesvár nulla és Szeged négy esettel szintén meglepetés, hiszen a két megyeszékhelyen egymást érik az együttműködés jegyében szervezett kulturális, gazdasági programok, ha már a politika valóban szűkebb kört érint közvetlenül.

Ami a témáról való *beszélgetéseket* illeti, az igenlő válaszok aránya 15,8 százalék – vagyis a román-magyar együttműködés általában nem beszédtema. A szinte 5 percentes temesi többlet érdemel figyelmet, két okból. Általában a *személyes élményeket* szokás utóbb beszélgetések során felidézni, és ebben Temes – lásd a rendezvényen való részvételeket – Csongrádnál lényegesen rosszabbul áll. A témához kapcsolódó rendezvényeken való alacsony részvételi esetszám arra enged következtetni, hogy *nem saját élmény* felidézését jelentik a beszélgetések, hanem a téma iránti átlagos érdeklődésre utalnak inkább, és láttuk, hogy ennek mértéke Romániában magasabb.

- Legutóbb mit hallott a határmenti együttműködésről?

INFORMÁCIÓ	Magyarország Csongrád megye N=157	Románia Temes megye N=216	Mind
- határesemény, utazások	21,0	55,6	41,0
- bel- és külpolitikai esemény	21,7	8,8	14,2
- politikusi találkozó	5,1	17,6	12,3
- gazdasági, kulturális és egyéb rendezvény	26,8	9,3	16,6
- együttműködés (települési, közlekedési, egyéb)	8,9	5,6	7,0
- nemzetiségi, kisebbségi kérdés	8,9	0,5	4,0
- az együttműködés minősítése	7,6	2,8	4,8

V. A HATÁRMENTI EGYÜTTMŰKÖDÉS FONTOSSÁGA

Négyfokozatú skála segítségével vizsgáltuk, mennyire tartják a megkérdezettek fontosnak a határon átnyúló együttműködést. A „*semmi értelmét nem látom*” és a „*nem túl fontos az egész*” illetve a „*viszonylag fontos*” és a „*nagyon fontos*” kérdésekre adott válaszok összevonásával kapott kép „*élesebb*”. A minta vonatkozásában 10,4% nem tartja fontosnak, 89,6% pedig fontosnak tekinti ezt az együttműködést. Miközben Magyaror-

szágon Szeged a legmagasabb arányt (90,8%) „hozta”, a másik oldalon Temesváré a minimum (89,3%), a teljes minta vonatkozásában Kük-bházán a legalacsonyabb ezen arány (81,6%), annak ellenére, hogy határmenti település. Ebből kifolyólag a határmenti településeken kapott érték alacsonyabb, mint a határtól távoli falvakon kapott. Az országok összevont értékei Románia elsőbbségét hozzák 91,7%-os fontossági aránnyal a magyarországi 87,6%-hoz viszonyítva. Az eltérés kicsiny, ezért az együttműködés jövőjével kapcsolatos kérdésre kapott válaszokkal összevetve fogjuk értékelni.

Korrelációk az együttműködés fontossága tekintetében

- az életkor és az együttműködés fontossága: az idősebb korosztály tartja leginkább fontosnak

Fontossági kategória	Átlag életkor (év)
(1) <i>semmi értelme</i>	42,9
(2) <i>nem túl fontos</i>	42,9
(3) <i>viszonylag fontos</i>	40,8
(4) <i>nagyon fontos</i>	46,5
<i>Mind</i>	44,2

Korcsoport	Fontossági kategória				
	(1) <i>semmi értelme</i>	(2) <i>nem túl fontos</i>	(3) <i>viszonylag fontos</i>	(4) <i>nagyon fontos</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
14–29 év	4,3	6,4	46,0	43,4	3,29
30–49 év	2,9	7,8	30,6	58,7	3,45
50 év és több	3,9	5,8	27,7	62,6	3,49
<i>Mind</i>	3,6	6,7	33,2	56,5	3,43

- a nem és fontosság: nincs különbség

Nem	Fontossági kategória				
	(1) <i>semmi értelme</i>	(2) <i>nem túl fontos</i>	(3) <i>viszonylag fontos</i>	(4) <i>nagyon fontos</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
Férfi	3,9	6,9	31,1	58,1	3,43
Nő	3,1	6,8	35,2	54,9	3,42
<i>Mind</i>	3,5	6,9	33,3	56,4	3,43

- az iskolai végzettség és fontosság:

- magas fokú a támogatottság minden végzettségi kategóriában, főként a diplomások emelkednek ki, az alapfokú végzettségűek részéről mutatózó magas támogatottsági szint összefügg az együttműködést erősen támogató kistélepülések demográfiai összetételével

Iskolai végzettség	Fontossági kategória				
	(1) <i>semmi értelme</i>	(2) <i>nem túl fontos</i>	(3) <i>viszonylag fontos</i>	(4) <i>nagyon fontos</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
Max. 8 általános	4,5	9,1	29,0	57,3	3,59
Szaktanácsképző	5,2	9,0	35,4	50,5	3,31
Érettségi	2,9	5,8	37,7	53,7	3,42
Diploma	1,3	1,3	29,5	67,8	3,64
Mind	3,6	6,8	33,3	56,3	3,42

- a saját, az apa ill. az anya születési helye nem mutat korrelációt
- ugyanakkor átlag feletti támogatottság mutatkozik azok részéről, akiknél a saját, az apa ill. az anya születési helye másik országban volt, de az elemszám alacsony!

Saját születési hely	Fontossági szint
	„Átlag” (1–4 skálán)
Ezen a településen	3,46
Ebben a régióban	3,36
Másutt az országban	3,44
Másik országban	3,71
Mind	3,43

Apa születési hely	Fontossági szint
	„Átlag” (1–4 skálán)
Ezen a településen	3,37
Ebben a régióban	3,37
Másutt az országban	3,47
Másik országban	3,72
Mind	3,43

Anyja születési helye	Fontossági szint
	„Átlag” (1–4 skálán)
Ezen a településen	3,41
Ebben a régióban	3,38
Másutt az országban	3,42
Másik országban	3,74
Mind	3,43

Élethányada ezen a településen	Fontossági szint
	„Átlag” (1–4 skálán)
25%-nál kevesebb	3,50
25–49% között	3,35
50–74% között	3,48
75% és több	3,40
Mind	3,43

- a foglalkoztatottság jellege is mutat némi összefüggést a fontossággal
- leginkább a szellemi alkalmazottak, legkevésbé a fizikai alkalmazottak tartják fontosnak

Foglalkoztatottság jellege	Fontossági kategória				„Átlag” (1–4 skálán)
	(1) <i>semmi értelme</i>	(2) <i>nem túl fontos</i>	(3) <i>viszonylag fontos</i>	(4) <i>nagyon fontos</i>	
	%				
Onálló	6,1	7,6	24,2	62,1	3,42
Fizikai alkalmazott	4,5	9,4	38,8	47,3	3,29
Szellemi alkalmazott	0,7	4,7	27,3	67,3	3,61
Inaktív összesen	3,8	5,8	33,8	56,7	3,43
Mind	3,6	6,6	33,3	56,5	3,43

- anyanyelv és fontosság: gyakorlatilag nincs különbség

Anyanyelv	Fontossági kategória				„Átlag” (1–4 skálán)
	(1) <i>semmi értelme</i>	(2) <i>nem túl fontos</i>	(3) <i>relatív fontos</i>	(4) <i>nagyon fontos</i>	
	%				
Magyar	3,8	6,4	31,2	58,6	3,44
Csongrád megyei	4,9	7,7	34,1	53,3	3,36
Temes megyei	0,0	1,5	20,3	78,2	3,77
Román	2,9	7,7	36,1	53,2	3,40
Egyéb	4,3	6,4	40,4	48,9	3,34
Mind	3,6	6,8	33,2	56,4	3,42

- a vallásfelekezeti és fontosság: gyakorlatilag nincsenek érdemleges különbségek
- érdekes a protestánsok átlag feletti szintje

Vallásfelekezet	Fontossági kategória				„Átlag” (1–4 skálán)
	(1) <i>semmi értelme</i>	(2) <i>nem túl fontos</i>	(3) <i>relatív fontos</i>	(4) <i>nagyon fontos</i>	
	%				
Nincs bejegyezve	1,4	8,6	40,0	50,0	3,39
Római katolikus	4,2	6,5	32,9	56,4	3,41
Protestáns	1,8	3,7	26,4	68,1	3,61
Ortodox	3,4	8,3	34,8	53,4	3,38
Egyéb vallású	4,8	4,8	52,4	38,1	3,24
Mind	3,4	6,7	33,3	56,6	3,43

- ország, konkrét település, határközelség összefüggései: nincs érdemleges eltérés

Ország/település	Fontossági kategória				„Átlag” (1–4 skálán)
	(1) <i>semmi értelme</i>	(2) <i>nem túl fontos</i>	(3) <i>relatív fontos</i>	(4) <i>nagyon fontos</i>	
	%				
ORSZÁG					
Magyarország	4,8	7,6	34,4	53,2	3,36
Románia	2,3	6,0	32,0	59,8	3,49
TELEPÜLÉS					
Szeged	2,8	8,4	34,7	56,2	3,44
Kübekháza	6,4	12,0	40,0	41,6	3,17
Kistelek	7,3	5,6	28,2	58,9	3,39
Temesvár	3,4	7,3	42,1	47,2	3,33
Csanád	2,4	4,8	21,6	71,2	3,62
Igazfalva	0,0	4,8	23,4	71,8	3,67
TELEPÜLÉSTÍPUS					
Határmenti	4,4	8,4	30,8	56,4	3,39
Nagyváros	3,1	6,8	38,2	51,9	3,39
„Távolí”	3,6	5,2	25,8	65,3	3,53
MIND	3,6	6,8	33,2	56,4	3,42

- Miért fontos az együttműködés? – nyitott kérdésre adott válaszok megoszlása:

MIÉRT FONTOS AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS?	Magyarország Csongrád megye N=440	Románia Temes megye N=411	MIND
- a béke, a jószomszédság miatt	29,1	39,7	34,2
- az egymásrataltság, a kölcsönös segítség miatt	13,0	16,1	14,5
- a politikai közeledés, a biztonság miatt	10,5	6,6	8,6
- etnikai, kisebbségi szempont miatt	23,4	4,4	14,2
- a határok átjárhatósága, az európai integráció miatt	3,9	9,7	6,7
- gazdasági és egyéb előny vagy haszon miatt	10,0	15,3	12,6
- egyéb ok miatt	3,2	4,6	3,9
- negatív attitűd: az együttműködés ellenzése	7,0	3,6	5,4

VI. AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS: ELŐNY AVAGY HÁTRÁNY?

Amíg egy kérdésről az általánosság szintjén van szó, nehéz megállapítani, hogy a kapott válasz mit tükröz: tapasztalatra támaszkodó véleményt avagy propaganda-elemekből összeálló meggyőződést. Párhuzamos és tükör-megfogalmazású kérdés-együttesek segítségével kuttattuk, miként vélekednek a megkérdezettek a határon átnyúló együttműködés előnyeit és hátrányait illetően. Az első kérdés általánosan előnyre avagy hátrányra, a továbbiak bizonyos területekre vonatkoztak. Az előny-hátrány kérdéseit illető válaszok, összesítve:

	Nincs előny		Kizárólag előny (nincs hátrány)	
	Nem ért egyet	Egyetért	Nem ért egyet	Egyetért
Összesen	94,5%	5,5%	31,0%	69,0%
Magyarország	92,8%	7,2%	34,5%	65,5%
Románia	96,2%	3,8%	27,6%	72,4%

A *nincs előny* és *kizárólagos előny* kérdések általános megfogalmazásában egymást kiegészítjük, de nem szimmetrikusak. Aki úgy gondolja, hogy az együttműködés mindenképpen előnyös, nem állította azt is, hogy semmiféle hátrányra nem kell számítani. A táblázatból látható, Romániában kevesebben vélik úgy, hogy semmilyen előnye nincs az együttműködésnek, illetve többen vannak azok, akik szerint kizárólag csak előnyös lehet a határ menti együttműködés.

Vessük össze ezt az eredményt a területek szerinti válaszokkal.

ELŐNY	Politikai téren		Gazdaság		Kultúra		Környezetvéd.		Emberi kapcs.		Európ. integr.	
	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen
Összesen	69,6	30,4	47,1	52,9	73,3	26,7	92,0	8,0	64,4	35,6	85,8	14,1
Magyaro.	56,5	43,5	37,9	62,1	58,7	41,3	84,2	15,8	51,1	48,9	79,0	21,0
Románia	82,8	17,2	56,2	43,8	88,0	12,0	99,8	0,2	77,8	22,2	92,6	7,2

HÁTRÁNY	Politikai téren		Gazdaság		Kultúra		Környezetvéd.		Emberi kapcs.		Európ. integr.	
	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen
Összesen	92,6	7,4	94,8	5,2	98,4	1,6	99,0	1,0	95,8	4,2	95,9	4,1
Magyaro.	89,0	11,0	92,8	7,2	97,2	2,8	98,4	1,6	94,8	5,2	97,0	3,0
Románia	96,2	3,8	96,8	3,2	99,6	0,4	99,6	0,4	96,8	3,2	94,8	5,2

Az általános és a területek szerinti vélemények között jelentős különbség figyelhető meg. Miközben az *általános* – 94,5%-os – vélemény az, hogy az együttműködés előnyös, amikor be kellene jelölni, *milyen területeken* jelentkeznek a várható előnyök, nagy mértékben változik a kép. Mivel a válaszlehetőségek közül akárhány bejelölhető volt, nincs miért azt feltételezni, hogy az egyes területek adatait össze kellene adni, hogy megkapjuk, mennyire vélik előnyösnek az együttműködést. Leginkább gazdasági téren számítanak előnyre – 52,9%-a –, a legkevésbé a környezetvédelem – 15,8% – területén. Ez utóbbi *alultájékozottságot* jelez, hiszen a környezet kérdései kimondottan olyanok, amelyek nem „üsztelik” az országhatárokat.⁷ Meglepő továbbá a kulturális kapcsolatokra vonatkozó alacsony érték: miközben a térség országainak kulturális kormányzatai *nemzeti prioritásnak* tekintik *önnön kulturális értékeik külföldi megismertetését*, illetve a művelődés terén az együttműködést - ez regionális szinten mintha más elbírálásban részesülne.⁸

⁷ 1999 esőzései és árvizei miatt került a kiemelt magyar-román PHARE CBC-programok közé a Tisza felső szakaszának a szabályozása. Mivel a Tisza Románia és Magyarország között nem határfolyó, ezért a határmenti - crossborder co-operation - programba való felvétel a sajtóba is kiszivárgó vitát váltott ki.

⁸ Ha országosan is érvényes az itt kapott eredmény, akkor a multikulturalitás fogalma, amely Romániában az utóbbi esztendő politikai vitáiban - az állami magyar egyetem okán - kulcsfontosságúvá vált, nem a különböző kultúrák iránti érdeklődést, a közve-

Figyelmet érdemlő tény, hogy bár a temesi megkérdezettek a csongrádiaknál nagyobb arányban látták előnyösnek a határmenti együttműködést, a területek szerinti válaszok során a magyarországi válaszadóktól kaptuk, kivétel nélkül minden vonatkozásban, a pozitívabb értékelést. A különbségek nagyok, a legjelentősebb éppen a politikára vonatkozik.

Ami a potenciális *hátrányokat* illeti, az általános és a konkrét válaszok között még **nagyobb a különbség**. A kettősség itt is jelen van: a válaszadók közel egyharmada úgy véli, hogy az együttműködésnek lehetnek hátrányos vonatkozásai is, de amikor az egyes területeket kellene bejelölni, szinte mindenki csak a pozitív dimenziót látja. Temes megyében általánosságban többen tartanak a hátrányoktól, a konkrét kérdések vonatkozásában Csongrád a tartózkodóbb. Kérdés, mivel magyarázható, hogy mind az előnyök, mind a hátrányok vonatkozásában az általános illetve a konkrét kérdésekre kapott válaszok az országok között egymáshoz képest fordított sorrendet alakítanak ki. A válasz feltételezhetően a két országra jellemző **politikai kultúra másságával**, eltérő mivoltával kapcsolatos. *Romániában a tájékoztatás bosszú ideig a végletekig politizált volt*, mindenért a párt felelt, *sokkal inkább, mint Magyarországon. Romániában nem alakul(hatott) ki az a belső ellenzék*, amely a szomszédos országokban s így Magyarországon is a bársenyos forradalom előfeltétele volt. Romániában 1989 után is, a Ion Iliescu névvel jelzett korszakban szakmai kérdésekre még szinte kivétel nélkül politikai-kulturális (értsd: nemzetre hivatkozó) volt a válasz. Ennek a politikának nem volt igazi tematizációs ereje, az általános nemzetin kívül érdeket nem tudott megjeleníteni és elfogadtatni. A közügyeket a lakosság ezen a homályos politikai „szemüvegen” keresztül érzékelte. *Ez a politika 1996 után annyiban változott*, hogy felhagytak a „nemzeti” érdek politikai bunkóként való használatával, de nem sikerült legyőzni a nemzeti kommunizmus idején kialakult politikai reflexeket. Az általános kérdéssel kapcsolatos **visszafogottság** és a konkrétumok vonatkozásában megmutatkozó **információ-hiány** egyaránt a korábbi időszak politikai gyakorlatának tudható be.

---

títés-befogadás iránti nyitottságot jeleníti meg, hanem politikai eszköz, amellyel a kisebbségi igény relativizálható illetve megkérdőjelezhető.

Az *európai integrációval* és a politikai közeledéssel kapcsolatos kérdésekre kapott válaszokból kiolvasható, hogy a Románia-Magyarország és a Magyarország-Románia kapcsolat **nem szimmetrikus**.⁹ Román oldalon az előnyökről valamivel visszafogottabban vélekednek, miközben az esetleges hátrányoktól való félelem egyedül ebben a vonatkozásban nagyobb mértékű a magyar oldalon tapasztaltnál. Ez esetben a magyarázat abban keresendő, hogy Közép-Kelet-Európa országai számára az óhajtott, vágyott Európa nyugatra van. A térség ha Európát mond, nyugatra tekint. Ha Románia nyugat felé fordul, egyszerű földrajzi okokból sem kerülheti ki Magyarországot. Ezzel is magyarázható, hogy miért válik fontosabbá a román-magyar együttműködés – mint láttuk – román oldalon. Vagyis miközben Magyarország számára Románia mint **térségi stabilizációs tényező** fontos, az európai integrációs folyamat érdekében jóba kell lenni vele, Romániának a magyar **integrációs lépéselőny** és az európai, nyugat-kelet irányban terjedő infrastrukturális hálózat szempontjából is tekintettel kell lennie Magyarországra. Ez egyfajta kényszer, ami a politika által évtizedekig gerjesztett magyar-ellenesség miatt, fenntartást, óvatosságot ébreszt.

Korrelációk a **negatív értékelésűek** tekintetében

- a negatív értékelésűek átlagosnál magasabb arányai (vastagon szedve)

	%
Átlagban	5,4
Életkor	
- 14-29	5,0
- 30-39	1,6
- 40-49	9,0
- 50-59	7,4
- 60-69	5,7
- 70 és több	2,5
Iskolai végzettség	
- max. 8 általános	7,6
- szakmunkásképző	8,9
- érettségi	3,4
- diploma	1,9

⁹ A jelen kutatás ezt a helyi politikai-közigazgatási elit lekérdezése során hangsúlyosan jelezte.

	%
- alapfok	7,6
- középfok	5,6
- felsőfok	1,9
Foglalkoztatottság jellege	
Onálló	11,9
- fizikai alkalmazott	5,3
- szellemi alkalmazott	1,3
- inaktív	5,5
Ország	
- Magyarország	7,2
- Románia	3,8
Anyanyelv	
- magyarországi magyar	7,3
- romániai magyar	0,0
- román	5,3
- egyéb	4,1

Korrelációk a pozitív értékelésűek tekintetében

- a pozitív értékelésűek átlagosnál magasabb arányai vastaggal szedve

	%
Átlagban	69,0
Ország	
Magyarország	65,5
Románia	72,4
Anyanyelv	
magyarországi magyar	65,7
romániai magyar	81,2
román	69,9
egyéb	61,2
Település	
Szeged	66,7
Kübekháza	68,0
Kistelek	60,7
Temesvár	60,8
Csanád	82,4
Igazfalva	85,6
Határmenti	75,2
Nagyváros	63,7
„Távoli”	73,3

VII. AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS JÖVŐJE: OPTIMIZMUS AVAGY PESSZIMIZMUS

A határmenti együttműködés erősödésével-jövőjével kapcsolatos véleményeket ötlépcsős kérdés segítségével vizsgáltuk, ezek: „*egyáltalán nem bízik*”; „*inkább borúlátó*”; „*nem tudja megítélni*”; „*mérsékelt bizakodás*”, illetve „*nagyon optimista*” az együttműködés jövőjét illetően. Ez alkalommal is szükségesnek éreztük az összevonást: az első két kérdés a borúlátókat, a harmadik kérdés a bizonytalanokat jelöli ki míg az utóbbi kettőre pozitívan válaszolók a derülátóak. Az együttműködés jövőjét a megkérdezettek 12,2%-a pesszimistán ítéli meg, a bizonytalanok aránya 26,1%, míg az optimistáké 61,7%. A temesi falvak a legderülátóbbak (86,4 és 83,9%), míg Temesvár a legkevésbé optimista (47,5%). A csongrádi települések arányszámai 55-60 százalék körüliek, ezek között nincs szignifikáns különbség. Mivel a csongrádi minimum Szegedé, felmerül a kérdés: miért éppen a nagyvárosok a legtartózkodóbbak? Egyféle magyarázat lehet, hogy a helyi-regionális politika körébe tartozó határon átnyúló együttműködés politikai központjai ezek a nagyvárosok éppen, vagyis az itt lakók, közelebb lévén a ezekhez, reálisabban látják a helyzetet, annak ellenére, hogy a fontosságát elismerik.

Az eurorégiós politika kimondottan a regionális központok aktivitásától függ, vagyis az általánosan megfogalmazott mérsékelt optimizmus Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégióra is vonatkozik.

Korrelációk a jövő megítélése tekintetében

- az életkor és a jövő megítélése: az idősebbek bizakodóbbak

A jövő megítélése	Átlag életkor (év)
(1) egyáltalán nem bízik benne	40,6
(2) inkább borúlátó	41,2
(3) nem tudja megítélni	41,3
(4) mérsékleten bizakodó	45,9
(5) nagyon optimista	47,1
Mind	44,3

Korcsoport	A jövő megítélése (%)			
	1 <i>pesszimista</i>	2 <i>bizonytalan</i>	3 <i>optimista</i>	„Átlag” (1–5 skálán)
14–29 év	16,5	33,9	49,6	3,33
30–49 év	11,4	25,3	63,3	3,63
50 év és több	9,9	22,0	68,0	3,69
Mind	12,1	26,2	61,8	3,58

- a nem és a jövő megítélése: a férfiak bizakodóbbak, a nők bizonytalanabbak

Nem	A jövő megítélése (%)			
	1 <i>pesszimista</i>	2 <i>bizonytalan</i>	3 <i>optimista</i>	„Átlag” (1–5 skálán)
Férfi	11,7	21,4	67,0	3,69
Nő	12,7	30,6	56,6	3,47
Mind	12,2	26,3	61,5	3,57

- az iskolai végzettség és a jövő megítélése: az optimizmus általánosan jellemző, de ezen belül a diplomások a legoptimistábbak

Iskolai végzettség	A jövő megítélése (%)			
	1 <i>pesszimista</i>	2 <i>bizonytalan</i>	3 <i>optimista</i>	„Átlag” (1–5 skálán)
Max. alapfokú	11,5	24,7	63,9	3,58
Középfokú	13,1	29,3	57,6	3,51
Felsőfokú	11,9	17,9	70,2	3,75
Mind	12,4	26,1	61,5	3,57

- a saját, az apa ill. az anya születési helye és a jövő megítélése: nincs érdemi összefüggés

Saját születési hely	Az optimizmus szintje
	„Átlag” (1–5 skálán)
Ezen a településen	3,58
Ebben a régióban	3,55
Másutt az országban	3,59
Másik országban	3,56
Mind	3,57

Apa születési helye	Az optimizmus szintje
	„Átlag” (1–5 skálán)
Ezen a településen	3,54
Ebben a régióban	3,56
Másutt az országban	3,60
Másik országban	3,66
Mind	3,58

Anya születési helye	Az optimizmus szintje
	„Átlag” (1–5 skálán)
Ezen a településen	3,56
Ebben a régióban	3,57
Másutt az országban	3,55
Másik országban	3,78
Mind	3,57

Élethányada ezen a településen	Az optimizmus szintje
	„Átlag” (1–5 skálán)
- 25%-nál kevesebb	3,70
- 25–49% között	3,52
- 50–74% között	3,52
- 75% és több	3,57
Mind	3,58

- a foglalkoztatottság jellege és a jövő megítélése: nincs összefüggés

Foglalkoztatottság jellege	A jövő megítélése			„Átlag” (1–5 skálán)
	1 <i>pesszimista</i>	2 <i>bizonytalan</i>	3 <i>optimista</i>	
	%			
Önálló	13,6	24,2	62,1	3,59
Fizikai alkalmazott	12,9	29,9	57,1	3,50
Szellemi alkalmazott	13,3	25,3	61,3	3,62
Inaktív összesen	11,3	25,1	63,6	3,59
Mind	12,2	26,2	61,7	3,58

- anyanyelv és a jövő megítélése

Anyanyelv	A jövő megítélése (%)			„Átlag” (1–5 skálán)
	1 <i>pesszimista</i>	2 <i>bizonytalan</i>	3 <i>optimista</i>	
Magyar	16,4	21,1	62,5	3,55
- Csongrád megyei	20,6	22,8	56,6	3,45
- Temes megyei	1,5	14,7	83,8	3,88
Román	4,8	32,8	62,4	3,65
Egyéb	4,1	49,0	46,9	3,51
Mind	12,2	26,1	61,7	3,58

- a vallásfelekezet és a jövő megítélése: a protestáns (és az ortodox) bizakodóbb

Vallásfelekezet %	A jövő megítélése			
	1 <i>pesszimista</i>	2 <i>bizonytalan</i>	3 <i>optimista</i>	„Átlag” (1–5 skálán)
Nincs bejegyezve	28,6	28,6	42,9	3,14
Római katolikus	14,8	23,1	62,0	3,57
Protestáns	9,8	20,2	69,9	3,70
Ortodox	4,5	32,6	62,9	3,65
Egyéb vallású	18,2	31,8	50,0	3,36
Mind	12,0	26,1	62,0	3,58

- ország, konkrét település, határközelség összefüggései

Ország/település %	A jövő megítélése			
	1 <i>pesszimista</i>	2 <i>bizonytalan</i>	3 <i>optimista</i>	„Átlag” (1–5 skálán)
ORSZÁG				
Magyarország	20,6	22,6	56,8	3,45
Románia	3,5	29,8	66,7	3,70
TELEPÜLÉS				
Szeged	20,2	24,6	55,2	3,40
Kübekháza	20,2	18,5	61,3	3,51
Kistelek	21,8	22,6	55,6	3,50
Temesvár	6,3	46,2	47,5	3,42
Csanád	0,8	12,8	86,4	4,02
Igazfalva	0,8	15,3	83,9	3,92
TELEPÜLÉSTÍPUS				
Határmenti	10,4	15,7	73,9	3,76
Nagyváros	13,5	35,1	51,4	3,41
„Távolí”	11,3	19,0	69,8	3,71
MIND	12,2	26,1	61,7	3,58

VIII. A DUNA-KÖRÖS-MAROS-TISZA EUORÉGIÓ ISMERETE A LAKOSSÁG KÖRÉBEN

Az eurorégiós megállapodást 1997 végén írták alá a felek,¹⁰ amit az embargó sújtotta Jugoszláviához tartozó Vajdaság részvétele okán komoly politikai viták és egyeztetések előztek meg. Az aláírás aktusát köszöntötték összeurópai intézmények vezetői is, mondhani jelentős nemzetközi eseménynek számított. A régió vezető szerve, az Elnökök Fóruma rendszeresen ülésezik, ami a helyi politikának egyik fontos eseménye.

A DKMT-vel kapcsolatos *tájékozottságra* vonatkozó kérdés négy fokozatú volt: „nem ismeri”, „valamit hallott róla”, „többé-kevésbé ismeri”, „*tízszo nyilag jól ismeri*” a folyamatot. A válaszolóknak több, mint a fele – 57,6% – nem hallott a DKMT-ről; valamit hallott róla 29,7%, többé-kevésbé tájékozottnak 10,4% mondta magát és 2,3% állítja, hogy ismeri a folyamatot. Országok szerinti bontásban a következőt kapjuk: Csongrád megyében a megkérdezettek 68,3%-a, Temesben 46,9%-a nem hallott semmit a DKMT-ről. Az alkérdések súlyozásával 1-től 4-ig a minta átlaga 1,57, ami a tájékozottságot valahol a „semmi” és „valami” közötti sávba helyezi. Magyarország átlaga 1,41, a Romániáé némileg magasabb: 1,74. A települések szerinti értéksor – Kistelek 1,36; Kübekháza 1,39; Szeged 1,45; Temesvár 1,63; Igazfalva 1,73; Csanád 1,96 – jelzi, hogy a tájékozottság mértéke egyenesen **arányítható az együttműködéshez kötődő érdekekhez**. Csanád a határátkelő okán, Igazfalva a magyar-magyar kapcsolatok vonalán mutat nagyobb érdeklődést. De még ez utóbbi esetekben sem beszélhetünk jól tájékozottságról, sokkal inkább – mint más helyütt jeleztük már – érdeklődésről.

Magyarul: a **DKMT nem téma**. Egyelőre még nem téma, a lakosságnak több, mint kétharmada (70,3%-a) nem követi a régiós eseményeket. Külön vizsgáltuk a tájékozódás mértékét és forrásait. A kérdésre kapott válaszok összesített adatait az alábbi táblázatban foglaltuk össze.

---

¹⁰ A Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió alapítói: Arad, Temes, Krassó-Szörény, Hunyad megyék Romániából, Békés, Csongrád, Bács-Kiskun, Szolnok megyék Magyarországról és a jugoszláviai Vajdaság. A kezdeményezés – 1992-ben – Csongrád megyétől eredt, a megvalósításban „húzó” partnere Temes megye volt.

DKMT	Követi az eseményeket		Követi az újságban		Követi a rádióban		Követi a tévében		Részt vesz rendezvényen		Beszélget ismerőssel		Beszélget szakértővel	
	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen
Összes	70,3	29,7	89,5	10,5	91,2	8,8	85,4	14,6	99,7	0,3	97,1	2,9	99,2	0,8
Magy.	87,4	12,6	89,0	11,0	93,2	6,8	89,6	10,4	99,6	0,4	97,6	2,4	99,4	0,6
Rom.	53,2	46,8	90,0	10,0	89,2	10,8	81,2	18,8	99,9	0,2	96,6	3,4	99,0	1,0

Az eseményekre való odafigyelés általános adatait összevetve a tájékozottságra vonatkozó adatokkal azt kapjuk, hogy az általános odafigyelés-eseménykövetés (29,7%) alacsonyabb fokú a tájékozottságnál (29,7+12,7 = 42,4%). Ez érdekes helyzet, mivel a tájékozódás minden formáját felölelő kérdésre – a fentiek kiegészítéseként szerepelt az „*egyéb módon*” nyitott alkérdés is –, alacsonyabb értéket kaptunk, mint az általános tájékozottságra vonatkozóra. Általában a fordított viszony figyelhető meg, illetve az a normális. Még furább a helyzet, ha a területek szerinti válaszokat is figyelembe vesszük: a legmagasabb érték a tévére vonatkozó 14,6% is csak fele az általánosnak. Nehéz azt elképzelni, hogy egyesek csak a tévében, mások kizárólag az újságban követik a DKMT-re vonatkozó híreket, vagyis nem indokolt az egyes értékeket összeadni, hogy az általános érdeklődés mértékét megkapjuk. A helyzetet magyarázandó alighanem lélektani tényezők hívhatók segítségül: a kérdéskört fontosnak érezvén a megkérdezett igent mond arra, hogy követi-e a folyamatot, de később nem tud pontosítani, vagyis a konkrétumokra vonatkozó kérdések segítségével kapjuk meg a *reális képet*. A DKMT iránti érdeklődés mértéke aligha haladja meg az általános érték – 29,7% – felét. Érdekes továbbá, hogy a téma iránt a határmenti és a „távolí” településeken megnyilvánuló érdeklődés, ha nem fűződik valamilyen érdekezéshöz, nem különbözik egymástól.

A települések szerinti bontásból látni, a DKMT eseményei iránt az érdeklődés legalacsonyabb Kübekházán (8,8%), a legnagyobb Csánádon (28,8%), ha Temesvárt nem számítjuk. Utóbbi 66,4%-os eseménykövetéssel kivételt képez. Ezt az adatot a területekre való lebontás távolról sem igazolja.

A rendezvényeken való részvétellel kapcsolatos három pozitív válasz elhanyagolható szám. A DKMT-nek nem sikerült, rendezvények

által, a lakosság elé lépni. A DKMT nem beszédtema sem városi, sem falusi környezetben.

Korrelációk a DKTM-tájékozottság tekintetében

- életkor és tájékozottság: a fiatalok ismerik legkevésbé

Tájékozottsági kategória	Átlag életkor (év)
(1) <i>semmit sem tud</i>	42,8
(2) <i>„valamit hallott”</i>	45,8
(3) <i>„többé-kevésbé tudja”</i>	45,0
(4) <i>ismeri és követi</i>	51,8
<i>Mind</i>	44,1

Korcsoport	Tájékozottsági kategória			
	(1) <i>nem tájékozott</i>	(2) <i>gyengén tájékozott</i>	(3) <i>tájékozott</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
	%			
14–29 év	67,6	24,1	8,3	1,41
30–49 év	53,5	31,9	14,7	1,64
50 év és több	55,2	31,3	13,5	1,61
<i>Mind</i>	57,5	29,8	12,7	1,57

- a nem és tájékozottság: a férfiak jobban ismerik, mint a nők

Nem	Tájékozottsági kategória			
	(1) <i>nem tájékozott</i>	(2) <i>gyengén tájékozott</i>	(3) <i>tájékozott</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
	%			
Férfi	49,9	33,8	16,3	1,69
Nő	64,4	26,3	9,3	1,47
<i>Mind</i>	57,6	29,8	12,6	1,57

- az iskolai végzettség és tájékozottság: a tájékozottság az iskolai végzettségi szinttel párhuzamosan emelkedik

Iskolai végzettség	Tájékozottsági kategória			
	(1) nem tájékozott	(2) gyengén tájékozott	(3) tájékozott	„Átlag” (1–4 skálán)
	%			
Max. 8 általános	63,6	26,6	9,8	1,47
Szakmunkásképző	57,5	33,5	9,0	1,52
Érettségi	55,2	31,0	13,8	1,61
Diploma	50,3	30,3	19,4	1,75
Mind	57,4	30,1	12,4	1,57

- a saját ill. az anya születési helye: nincs érdemi különbség, az azonban igen érdekes, hogy a DKTM ismertsége nem a nagyobb helyi kötődésűek esetében a legmagasabb

Saját születési hely	Tájékozottsági kategória			
	(1) nem tájékozott	(2) gyengén tájékozott	(3) tájékozott	„Átlag” (1–4 skálán)
	%			
Ezen a településen	58,3	30,1	11,6	1,56
Ebben a régióban	57,1	31,2	11,7	1,58
Másutt országban	55,8	29,4	14,9	1,61
Másik országban	65,4	15,4	19,2	1,54
Mind	57,4	29,9	12,7	1,58

Apa születési helye	Tájékozottsági kategória			
	(1) nem tájékozott	(2) gyengén tájékozott	(3) tájékozott	„Átlag” (1–4 skálán)
	%			
Ezen a településen	58,5	30,2	11,2	1,55
Ebben a régióban	57,6	30,3	12,1	1,57
Másutt	56,3	28,8	14,9	1,60
Másik országban	56,5	31,9	11,6	1,58
Mind	57,4	29,9	12,7	1,58

Anya születési helye	Tájékozottsági kategória			
	(1) nem tájékozott	(2) gyengén tájékozott	(3) tájékozott	„Átlag” (1–4 skálán)
	%			
Ezen a településen	60,2	29,7	10,2	1,52
Ebben a régióban	58,2	29,7	12,1	1,57
Másutt	54,2	30,3	15,5	1,63
Másik az országban	59,1	28,8	12,1	1,56
Mind	57,5	29,8	12,7	1,58

Élethányada ezen a településen	Tájékozottsági kategória			
	(1) <i>nem tájékozott</i>	(2) <i>gyengén tájékozott</i>	(3) <i>tájékozott</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
	%			
25%-nál kevesebb	56,7	23,2	20,2	1,65
25–49%	60,1	30,7	9,2	1,50
50–74%	51,8	34,5	13,7	1,66
75% és több	58,2	31,6	10,2	1,54
Mind	57,1	30,2	12,7	1,58

- a foglalkoztatottság: leginkább a szellemi alkalmazottak ismerik

Foglalkoztatottság jellege	Tájékozottsági szint
	„Átlag” (1–4 skálán)
Önálló	1,62
Fizikai alkalmazott	1,53
Szellemi alkalmazott	1,67
Inaktív összesen	1,57
Mind	1,58

- anyanyelv és tájékozottság: leginkább a temesi magyarok, valamint az egyéb (nem magyar vagy román) nemzetiségűek, legkevésbé a csongrádi magyarok

Anyanyelv	Tájékozottsági kategória			
	(1) <i>nem tájékozott</i>	(2) <i>gyengén tájékozott</i>	(3) <i>tájékozott</i>	„Átlag” (1–4 skálán)
	%			
Magyar	63,0	26,9	10,1	1,49
Csongrád megyei	68,9	24,3	6,7	1,40
Temes megyei	41,9	36,0	22,1	1,81
Román	49,2	34,9	15,9	1,70
Egyéb	42,9	32,7	24,5	1,86
Mind	57,6	29,7	12,7	1,57

- a vallásfelekezet és tájékozottság: leginkább az ortodoxok

Vallásfelekezet	Tájékozottsági kategória			
	(1) nem tájékozott	(2) gyengén tájékozott	(3) tájékozott	„Átlag” (1–4 skálán)
	%			
Nincs bejegyezve	66,7	24,6	8,7	1,42
Római katolikus	62,3	28,8	8,8	1,48
Protestáns	54,3	31,7	14,0	1,61
Ortodox	48,8	32,9	18,3	1,73
Egyéb vallású	76,2	19,0	4,8	1,29
Mind	57,5	30,0	12,5	1,57

- ország, konkrét település, határközelség összefüggései

Ország/település	Tájékozottsági kategória			
	(1) nem tájékozott	(2) gyengén tájékozott	(3) tájékozott	„Átlag” (1–4 skálán)
	%			
ORSZÁG				
Magyarország	68,3	24,3	7,4	1,41
Románia	46,9	35,2	17,9	1,74
TELEPÜLÉS				
Szeged	67,9	22,1	10,0	1,45
Kübekháza	68,8	24,8	6,4	1,39
Kistelek	68,5	28,2	3,2	1,36
Temesvár	50,8	38,0	11,2	1,63
Csanád	40,3	27,4	32,3	1,96
Igazfalva	45,5	37,4	17,1	1,73
TELEPÜLÉSTÍPUS				
Határmenti	54,6	26,1	19,3	1,67
Nagyváros	59,3	30,1	10,6	1,54
„Távoli”	57,1	32,8	10,1	1,55
MIND	57,6	29,7	12,7	1,57

IX. AZ EURORÉGIÓS EGYÜTTMŰKÖDÉS HIVATALOS TÁMOGATOTTSÁGÁNAK MEGÍTÉLÉSE

A következőkben azt kívántuk felmérni, miként ítélik meg a megkérdezettek a DKMT Eurorégió támogatottságát helyi, megyei illetve országos szinten.¹¹ Az eredményt az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

¹¹ Kérdés, miként válaszol az, aki nem hallott a DKMT létezéséről. Ezt kellene válaszolnia, bár elintézheti ezt egy általános *nem tudom*-mal. A Csongrád megyei megkérdezettek szinte pontosan hozták a korábbi, 68,3 eredményt: ez alkalommal 70,7%-ra

DKMT támogatottság	Helyi szinten				Megyei szinten				Országos szinten			
	Nem tudja	Nem	Nemigen	Igen	Nem tudja	Nem	Nemigen	Igen	Nem tudja	Nem	Nemigen	Igen
Összesen	46,9	6,8	11,7	34,6	50,7	2,8	11,7	34,8	57,5	8,0	13,5	21,0
Magyaro.	29,9	12,9	23,1	34,0	41,5	7,5	17,7	33,3	32,2	7,9	19,7	40,1
Románia	52,7	4,7	7,8	34,8	53,9	1,2	9,6	35,3	66,6	8,0	11,3	14,1

A regionális együttműködés elsősorban a *helyi* és a *megyei szintre* vonatkozik, és e két szint vonatkozásában gyakorlatilag nincs eltérés Csongrád és Temes között. Ha településtípusok szerint is megvizsgáljuk a *helyi támogatottságot*, előjön a várt képlet: a határmenti települések adatai messze a legmagasabbak (60,2%), a régiópolitika nagyváros központjai hozzák a közép szintet (31,5%) és az ún. „távoli” településeken kapott érték a legalacsonyabb (15,8%). Ez a tagolódás a *megyei támogatottság* vonatkozásában már nem ismétlődik meg.

Az *országos támogatottsággal* kapcsolatosan két érdekes adat érdemel figyelmet. A **magyarországi** megkérdezettek úgy vélik, hogy ezt a típusú együttműködést a leginkább központi szinten támogatják. **Romániában** a megyeinél jóval kedvezőlenebbnek ítélik meg a főváros hozzáállását, a különbség tehát jelentős. Ez akár a decentralizáció folyamatával kapcsolatos véleményként is értékelhető, a két ország vonatkozásában: a **szubszidiaritás** elvét alkalmazó – magyarországi – központi hatalom akkor is támogatónak számít, ha a történések még nem tették szükségessé egyértelmű megnyilatkozását.

Politikai támogatottság*	Nem tudom	Nem	Igen is, nem is	Igen
KDNPP	69,6%	6,7%	8,4%	15,3%
NLP	71,5%	7,4%	8,8%	12,3%
DP	73,1%	6,0%	9,3%	11,6%
RMDSZ	51,7%	1,2%	3,9%	43,2%
TDP	64,7%	19,8%	6,0%	9,5%
NEP	62,3%	30,7%	3,5%	3,5%
NRP	64,7%	31,6%	1,6%	2,1%

jött ki a DKMT-t nem ismerők tábora. Temesben viszont a megelőző kérdés által kialakított 46,9%-os *nemleges csoport* 15,0%-ra „fogyott”, főleg a temesvári válaszolók miatt, ahol a korábbi 57,6%-ból itt nulla lett.

* A betűszavak feloldása: KDNPP – Keresztyendemokrata Nemzeti Parasztpárt; NLP – Nemzeti Liberális Párt; DP – Demokrata Párt; RMDSZ – Romániai Magyar Demokrata Szövetség; TDP – Társadalmi Demokrácia Pártja; NFP – Nemzeti Egységpárt; NRP – Nagy-Románia Párt.

Temes megyében azt is vizsgáltuk, a regionális együttműködés parlamenti pártok általi támogatottságát miként ítélik meg a válaszadók. Az eredményt a fenti táblázat tartalmazza.

Az 1996 előtti kormánykoalíció és a jelenlegi pártjai között a különbség egyértelmű, a ma kormányzó erők javára. A volt koalíció pártjairól világosabb a kép: kevesebb a „*nem tudom*” válasz, de még az „*igen is, nem is*”. Sajtóelemzésből ismert,¹² hogy a pártok a határon átnyúló együttműködés kérdésében alig nyilatkoztak meg, vagyis az itt kapott kép a pártok általános politikai programjai és gyakorlata alapján alakult ki. Az RMDSZ külön képlet, a legegyszerűsebb irányultsággal.

Csongrádban a pártokra vonatkozó kérdés nem szerepelt a kérdőívben. Ellenben két olyan kérdést is szerepelt a vizsgálatba, amely Temes megyében nem került lekérdőzésre: szükséges-e folytatni a továbbiakban a jugoszláviai *Vajdasággal az együttműködést* illetve szerintük *Románia avagy Jugoszlávia a fontosabb partner Magyarország számára*. A Vajdasággal való **feltétlen együttműködés** mellett van 49,9%, feltételekkel további 32,5% igenli a kapcsolatot, miközben a határozatlanok aránya 6,6%. A két szomszédos országgal való kapcsolatot **egyformán fontosnak** tartja a túlnyomó – 76,4%-os – többség, miközben Romániát enyhe többség – 11,3% a 6,1%-hoz képest – favorizálja Jugoszláviával szemben.

X. AZ EURORÉGIÓS EGYÜTTMŰKÖDÉS JÖVŐJÉNEK MEGÍTÉLÉSE

Ez a kérdés nem a kapcsolat jövőjére vonatkozott, hanem a kapcsolat hatásának a megmutatkozására. Ha a bizonytalanok „*nem tudom*” válaszait is figyelembe vesszük, a hatás jelentkezését pár évre, de egy évtizednél kevesebbre becsülők aránya 40,3%, szinte egyforma a határ két oldalán. A bizonytalanok nélkül viszont a pár év alatti eredmé-

---

¹² Utaltunk már a jelen kutatás egy másik vizsgálatára, hat esztendő sajtójának a tartalom-elemzésére.

nyességet jóslók köre Csongrádban 49,3, Temesben pedig 77,5%-os, vagyis utóbbi sokkal inkább számít a közeli eredményekre.

Korrelációk a DKMT jövőjét illetően

- az életkor: nincs érdemi összefüggés, de feltűnő a nagyon pesszimizták magas átlagéletkora

A DKMT haszna mikor jelentkezik?	Átlag életkor (év)
(1) semmit sem hallott róla	43,4
(2) máris	44,7
(3) pár év múlva	45,2
(4) egy évtized múlva	43,4
(5) még hosszabb idő múlva	45,3
(6) soha	56,2
(7) nem tudja	44,0
Mind	44,2

Korcsoport	A DKMT haszna mikor jelentkezik?						
	Nem ismeri	Máris	Pár év	Évtized	Még több	Soha	Nem tudja
	%						
14-29 év	48,5	1,7	17,8	6,2	2,5	0,4	22,8
30-49 év	37,6	3,8	26,3	5,1	3,3	0,8	23,0
50 év és több	41,8	2,2	24,2	4,1	2,7	1,9	23,1
Mind	41,8	2,7	23,5	5,0	2,9	1,1	23,0

Korcsoport	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (DKMT ismerői körében, N=582)						
	Nem tudja	Soha	Több mint egy évtized	Egy évtized	Pár év	Máris	„Átlag” (1-6 skálán)
	%						
14-29 év	44,4	0,8	4,8	12,1	34,7	3,2	3,0
30-49 év	36,9	1,2	5,3	8,2	42,2	6,1	3,4
50 év és több	39,7	3,3	4,7	7,0	41,6	3,7	3,2
Mind	39,5	1,9	5,0	8,6	40,4	4,6	3,2

Korcsoport	A DKTM haszna mikor jelentkezik? (az érdemben válaszolók körében, N=352)					
	Soha	Több mint egy évtized múlva	Egy évtized múlva	Pár év múlva	Máris	(1-5 skálán)
	%					
14-29 év	1,4	8,7	21,7	62,3	5,8	3,6
30-49 év	1,9	8,4	13,0	66,9	9,7	3,7
50 év és több	5,4	7,8	11,8	69,0	6,2	3,6
Mind	3,1	8,2	14,2	66,8	7,7	4,7

- a nem: nincs érdemi összefüggés

Nem	A DKMT haszna mikor jelentkezik?						
	Nem ismeri	Máris	Pár év	Évtized	Még több	Soha	Nem tudja
	%						
Férfi	38,3	3,2	28,7	6,6	3,6	1,5	18,1
Nő	44,7	2,3	19,0	3,4	2,1	0,8	27,8
Mind	41,7	2,7	23,6	4,9	2,8	1,1	23,2

Nem	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (DKMT ismerői körében, N=581)						
	Nem tudja	Soha	Évtizednél több	Egy évtized	Pár év	Máris	„Átlag” (1–6 skálán)
	%						
Férfi	29,3	2,4	5,9	10,7	46,6	5,2	3,6
Nő	50,2	1,4	3,8	6,2	34,4	4,1	2,9
Mind	39,8	1,9	4,8	8,4	40,4	4,6	3,2

Nem	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (az érdemben válaszolók körében, N=350)						
	Soha	Évtizednél több idő múlva	Egy évtized múlva	Pár év múlva	Máris	„Átlag” (1–5 skálán)	
	%						
Férfi	3,4	8,3	15,1	65,9	7,3	3,7	
Nő	2,8	7,6	12,4	69,0	8,3	3,7	
Mind	3,1	8,0	14,0	67,1	7,7	3,7	

- az iskolai végzettség 1:

Iskolai végzettség	A DKMT haszna mikor jelentkezik?						
	Nem ismeri	Máris	Pár év	Évtized	Még több	Soha	Nem tudja
	%						
Max. ált. Isk.	49,7	0,7	23,8	4,1	1,0	1,0	19,7
Szakm.képző	47,7	1,9	21,0	4,2	1,9	0,9	22,4
Érettségi	34,8	4,7	23,8	5,3	3,8	1,9	25,7
Diploma	34,2	3,2	26,5	7,7	6,5	0,0	21,9
Mind	41,9	2,7	23,6	5,1	3,0	1,1	22,6

Iskolai végzettség	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (DKMT ismerői körében, N=581)						
	Nem tudja	Soha	Évtizednél több idő	Egy évtized	Pár év	Máris	„Átlag” (1–6 skálán)
	%						
Max. ált. isk.	39,0	2,1	2,1	8,2	47,3	1,4	3,3
Szakm.képző	42,9	1,8	3,6	8,0	40,2	3,6	3,1
Érettségi	39,4	2,9	5,8	8,2	36,5	7,2	3,2
Diploma	33,3	0,0	9,8	11,8	40,2	4,9	3,4
Mind	38,9	1,9	5,1	8,8	40,7	4,6	3,2

Iskolai végzettség	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (%) (az érdemben válaszolók körében, N=350)					
	Soha	Több mint egy évtized múlva	Egy évtized múlva	Pár év múlva	Máris	(1-5 skálán)
Max. ált. isk.	3,4	3,4	13,5	77,5	2,2	3,7
Szakképző	3,1	8,3	14,1	70,3	6,2	3,7
Érettség	4,8	9,5	13,5	60,3	11,9	3,7
Diploma	0,0	14,7	17,6	60,3	7,4	3,6
Mind	3,2	8,4	14,4	66,6	7,5	3,7

- az iskolai végzettség 2:

Iskolai végzettség	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (%)						
	Nem ismeri	Máris	Pár év	Évtized	Még több	Soha	Nem tudja
Alapfok	49,7	0,7	23,8	4,1	1,0	1,0	19,7
Középfok	40,0	3,6	22,7	4,9	3,0	1,5	24,4
Felsőfok	34,2	3,2	26,5	7,7	6,5	0,0	21,9
Mind	41,9	2,7	23,6	5,1	3,0	1,1	22,6

Iskolai végzettség	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (%) (DKMT ismerői körében, N=568)						
	Nem tudja	Soha	Évtizednél több idő	Egy évtized	Pár év	Máris	„Átlag” (1-6 skálán)
	%						
Alapfok	39,0	2,1	2,1	8,2	47,3	1,4	3,3
Középfok	40,6	2,5	5,0	8,1	37,8	5,9	3,2
Felsőfok	33,3	0,0	9,8	11,8	40,2	4,9	3,4
Mind	38,9	1,9	5,1	8,8	40,7	4,6	3,3

Iskolai végzettség	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (az érdemben válaszolók körében, N=347)					
	Soha	Több mint egy évtized múlva	Egy évtized múlva	Pár év múlva	Máris	(1-5 skálán)
	%					
Alapfok	3,4	3,4	13,5	77,5	2,2	3,7
Középfok	4,2	8,4	13,7	63,7	10,0	3,7
Felsőfok	0,0	14,7	17,6	60,3	7,4	3,6
Mind	3,2	8,4	14,4	66,6	7,5	3,7

- a saját, az apa ill. az anya születési helye

Saját születési hely	
Ezen a településen	3,7
Ebben a régióban	3,8
Másutt az országban	3,7
Másik országban	3,4
Mind	3,7

Apa születési helye	
Ezen a településen	3,7
Ebben a régióban	3,7
Másutt az országban	3,6
Másik országban	3,6
Mind	3,7

Anyja születési helye	
Ezen a településen	3,6
Ebben a régióban	3,7
Másutt az országban	3,7
Másik országban	3,9
Mind	3,7

- élethányad és a DKMT haszna

Élethányada ezen a településen	A DKMT haszna mikor jelentkezik?						
	Nem ismeri	Máris	Pár év	Évtized	Még több	Soha	Nem tudja
	%						
25%-nál kevesebb	39,7	2,0	29,9	7,4	1,5	1,0	18,6
25–49% között	44,2	3,7	23,3	1,8	2,5	3,1	21,5
50–74% között	35,7	4,1	26,9	1,8	3,5	1,2	26,9
75% és több	42,3	2,3	20,0	6,0	3,7	0,5	25,3
Mind	40,9	2,8	23,8	4,8	3,0	1,1	23,3

Élethányada a településen	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (DKMT ismerői körében, N=575)						
	Nem tudja	Soha	Évtizednél több idő	Egy évtized	Pár év	Máris	„Átlag” (1–6 skálán)
	%						
25%-nál kevesebb	30,9	1,6	2,4	12,2	49,6	3,3	3,6
25–49% között	38,5	5,5	4,4	3,3	41,8	6,6	3,2
50–74% között	41,8	1,8	5,5	2,7	41,8	6,4	3,2
75% és több	43,8	0,8	6,4	10,4	34,7	4,0	3,0
Mind	39,8	1,9	5,0	8,2	40,3	4,7	3,2

Élethányada a településen	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (az érdeemben válaszolók körében, N=346)					
	Soha	Évtizednél több idő	Egy évtized múlva	Pár év múlva	Máris	(1–5 skálán)
	%					
25%-nál kevesebb	2,4	3,5	17,6	71,8	4,7	3,7
25–49% között	8,9	7,1	5,4	67,9	10,7	3,6
50–74% között	3,1	9,4	4,7	71,9	10,9	3,8
75% és több	1,4	11,3	18,4	61,7	7,1	3,6
Mind	3,2	8,4	13,6	67,1	7,8	3,7

• a foglalkoztatottság jellege

Foglalkoztatottság jellege	A DKMT haszna mikor jelentkezik?						
	Nem ismeri	Máris	Pár év	Egy évtized	Még több	Soha	Nem tudja
	%						
Önálló	53,7	3,0	23,9	6,0	0,0	3,0	10,4
Fizikai alkalm.	44,2	3,1	23,0	4,9	2,2	0,9	21,7
Szellemi alkalm.	43,7	5,3	20,5	7,3	6,6	0,0	16,6
Inaktív összesen	38,0	1,8	24,8	4,4	2,6	1,1	27,4
Mind	41,3	2,7	23,7	5,0	2,9	1,0	23,3

Foglalkoztatottság jellege	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (DKMT ismerői körében, N=581)						
	Nem tudja	Soha	Évtizednél több idő	Egy évtized	Pár év	Máris	„Átlag” (1-6 skálán)
	%						
Önálló	22,6	6,5	0,0	12,9	51,6	6,5	3,8
Fizikai alkalmazott	38,9	1,6	4,0	8,7	41,3	5,6	3,3
Szellemi alkalm.	29,4	0,0	11,8	12,9	36,5	9,4	3,6
Inaktív összesen	44,1	1,8	4,1	7,1	40,0	2,9	3,1
Mind	39,7	1,7	5,0	8,6	40,4	4,6	3,2

Foglalkoztatottság jellege	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (az érdemben válaszolók körében, N=350)					
	Soha	Évtizednél több idő	Egy évtized múlva	Pár év múlva	Máris	(1-5 skálán)
	%					
Önálló	8,3	0,0	16,7	66,7	8,3	3,7
Fizikai alkalm.	2,8	6,5	14,3	67,5	9,1	3,7
Szellemi alkalm.	0,0	16,7	18,3	51,7	13,3	3,6
Inaktív összesen	3,2	7,4	12,6	71,8	5,3	3,7
Mind	2,8	8,3	14,2	67,0	7,7	3,7

• anyanyelv

Anyanyelv	A DKMT haszna mikor jelentkezik?						
	Nem ismeri	Máris	Pár év	Egy évtized	Még több	Soha	Nem tudja
	%						
Magyar	58,7	2,5	18,6	6,8	2,7	0,6	10,0
- csongrádi	69,7	2,4	12,4	7,7	2,6	0,8	4,3
- temesi	19,6	2,9	40,6	3,6	2,9	0,0	30,4
Román	13,7	3,1	32,3	1,9	3,4	1,9	43,8
Egyéb	8,2	2,0	28,6	2,0	2,0	2,0	55,1
Mind	41,8	2,7	23,5	5,0	2,9	1,1	23,1

Anyanyelv	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (DKMT ismerői körében, N=428)						
	Nem tudja	Soha	Évtizednél több idő	Egy évtized	Pár év	Máris	„Átlag” (1–6 skálán)
	%						
Magyar	24,2	1,5	6,5	16,5	45,0	6,2	3,8
- csongrádi	14,1	2,7	8,7	25,5	40,9	8,1	4,0
- temesi	37,8	0,0	3,6	4,5	50,5	3,6	3,4
Román	50,7	2,2	4,0	2,2	37,4	3,6	2,8
Egyéb	60,0	2,2	2,2	2,2	31,1	2,2	2,5
Mind	39,6	1,9	5,0	8,6	40,3	4,6	3,2

Anyanyelv	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (az érdemben válaszolók körében, N=218)					
	Soha	Évtizednél több idő	Egy évtized múlva	Pár év múlva	Máris	(1–5 skálán)
	%					
Magyar	2,0	8,6	21,8	59,4	8,1	3,6
- csongrádi	3,1	10,2	29,7	47,7	9,4	3,5
- temesi	0,0	5,8	7,2	81,2	5,8	3,9
Román	4,4	8,0	4,4	75,9	7,3	3,7
Egyéb	5,6	5,6	5,6	77,8	5,6	3,7
Mind	3,1	8,2	14,2	66,8	7,7	3,7

• a vallásfelekezet

Vallás-felekezet	A DKMT haszna mikor jelentkezik?						
	Nem ismeri	Máris	Pár év	Évtized	Még több	Soha	Nem tudja
	%						
Nincs bejegy.	67,1	4,3	15,7	5,7	2,9	0,0	4,3
Róm. kat.	57,3	2,3	18,0	6,9	3,0	0,9	11,5
Protestáns	42,4	2,4	25,5	6,7	3,0	0,0	20,0
Ortodox	13,9	2,3	34,1	1,7	2,6	1,7	43,7
Egyéb vallású	27,3	4,5	4,5	0,0	4,5	4,5	54,5
Mind	41,6	2,5	23,7	5,0	2,9	1,0	23,2

Vallás- felekezet	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (DKMT ismerői körében, N=579)						
	Nem tudja	Máris	Pár év	Egy évtized	Évtizednél több idő	Soha	„Átlag” (1–6 skálán)
	%						
Nincs bejegy.	13,0	0,0	8,7	17,4	47,8	13,0	4,3
Róm. kat.	27,0	2,2	7,0	16,2	42,2	5,4	3,6
Protestáns	34,7	0,0	5,3	11,6	44,2	4,2	3,4
Ortodox	50,8	1,9	3,1	1,9	39,6	2,7	2,9
Egyéb vallású	75,0	6,3	6,3	0,0	6,3	6,3	1,8
Mind	39,7	1,7	5,0	8,6	40,6	4,3	3,2

Vallás- felekezet	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (%) (az érdemben válaszolók körében, N=350)					
	Soha	Évtizednél több idő	Egy évtized múlva	Pár év múlva	Máris	(1-5 skálán)
Nincs bejegy.	0,0	10,0	20,0	55,0	15,0	3,8
Róm. kat.	3,0	9,6	22,2	57,8	7,4	3,6
Protestáns	0,0	8,1	17,7	67,7	6,5	3,7
Ortodox	3,9	6,3	3,9	80,5	5,5	3,8
Egyéb vallású	25,0	25,0	0,0	25,0	25,0	3,0
Mind	2,9	8,3	14,3	67,3	7,2	3,7

- ország, konkrét település, határközelség összefüggései

	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (%)						
	Nem ismeri	Máris	Pár év	Évtized	Még több	Soha	Nem tudja
ORSZÁG							
Magyarország	69,1	2,4	13,2	7,6	2,6	1,0	4,2
Románia	14,4	3,0	33,8	2,4	3,2	1,2	42,0
TELEPÜLÉS							
Szeged	69,4	3,2	12,7	7,9	2,8	1,6	2,4
Kübekháza	68,8	0,8	12,0	10,4	1,6	0,8	3,6
Kistelek	68,5	2,4	15,3	4,0	3,2	0,0	6,5
Temesvár	70,4	4,8	24,4	2,0	4,0	2,0	26,2
Csanád	24,8	0,8	51,2	2,4	3,2	0,8	16,8
Igazfalva	32,0	1,6	35,2	3,2	1,6	0,0	26,4
TELEPÜLÉSTÍPUS							
Határmenti	46,8	0,8	31,6	6,4	2,4	0,8	11,2
Nagyváros	35,1	4,0	18,5	5,0	3,4	1,8	32,3
„Távoli”	50,2	2,0	25,3	3,6	2,4	0,0	16,5
MIND	41,8	2,7	23,5	5,0	2,9	1,1	23,1

	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (%) (DKMT ismerői körében, N=583)						
	Nem tudja	Soha	Évtizednél több	Egy évtized	Pár év	Máris	„Átlag” (1-6 skálán)
ORSZÁG							
Magyarország	13,5	3,2	8,4	24,5	42,6	7,7	4,0
Románia	49,1	1,4	3,7	2,8	39,5	3,5	2,9
TELEPÜLÉS							
Szeged	7,8	5,2	9,1	26,0	41,6	10,4	4,2
Kübekháza	17,9	2,6	5,1	33,3	38,5	2,6	3,8
Kistelek	20,5	0,0	10,3	12,8	48,7	7,7	3,9
Temesvár	62,7	2,0	4,0	2,0	24,5	4,8	2,4
Csanád	22,3	1,1	4,3	3,2	68,1	1,1	4,0
Igazfalva	38,8	0,0	2,4	4,7	51,8	2,4	3,3

TELEPÜLESTÍPUS							
Határmenti	21,1	1,5	4,5	12,0	59,4	1,5	3,9
Nagyváros	49,7	2,8	5,2	7,7	28,5	6,1	2,8
„Távoli”	33,1	0,0	4,8	7,3	50,8	4,0	3,5
MIND	39,6	1,9	5,0	8,6	40,3	4,6	3,2

	A DKMT haszna mikor jelentkezik? (az érdemben válaszolók körében, N=350)					
	Soha	Évtizednél több idő	Egy évtized múlva	Pár év múlva	Máris	(1-5 skálán)
	%					
ORSZÁG						
Magyarország	3,7	9,7	28,4	49,3	9,0	3,5
Románia	2,8	7,3	5,5	77,5	6,9	3,8
TELEPÜLÉS						
Szeged	5,6	9,9	28,2	45,1	11,2	3,5
Kübekháza	3,1	6,3	40,6	46,9	3,1	3,4
Kistelek	0,0	12,9	16,1	61,3	9,7	3,7
Temesvár	5,4	10,8	5,4	65,6	12,9	3,7
Csanád	1,4	5,5	4,1	87,7	1,4	3,8
Igazfalva	0,0	3,8	7,7	84,6	3,8	3,9
TELEPÜLESTÍPUS						
Határmenti	1,9	5,7	15,2	75,2	1,9	3,7
Nagyváros	5,5	10,4	15,2	56,7	12,2	3,6
„Távoli”	0,0	7,2	10,8	75,9	6,0	3,8
MIND	3,1	8,2	14,2	66,8	7,7	3,7

Bodó Barna
Mariana Cernicova-Bucă
Somogyi Attila

A Duna-Körös-Maros-Tisza eurorégió és a helyi politikai elit

Régiók és integráció

A poszttotalitarista térségben a modernizáció és a demokratizáció kérdései együtt jelentkeznek. Miközben gazdasági, szociális, közigazgatási feladatok sorával találják szemben magukat, a térség országainak néhány meghatározó jelentőségű elvi kérdésére is választ kell adniuk. Az első, lélektanilag is próbára tevő: sikerült-e ezen országoknak a szerencsétlen és nyomasztó szovjet-orosz hatástól megszabadulniuk,¹ haladhatnak-e végre a saját útjukon? Össznépi lidércnyomásként jelentkező igény, hogy e kérdésre egyértelmű válasz szülessen, miközben az euro-atlanti integráció hihetetlenül felértékelődik: a polgár szinte egyetlen választ fogad el ebben a kérdésben, éspedig az integrációs folyamat elindítót. Elvárás alapú, új típusú dialógusképtelenség van kialakulóban. Az általánossá váló diskurzus lényege: eleget szenvedtünk ellenséges hatalmak kénye-kedvének kiszolgáltatva, megérdemlünk végre némi emberiséget. És mit kap helyette? A polgár továbbra sem érzi magát biztonságban – főleg falun –, illetve a kialakuló világot káoszként érzékelő váro-

---

¹ Bár a mai Oroszország nem hasonlítható az 1989 előtti Szovjetunióhoz, a nagy szomszéd léte és jelenléte a volt szovjet blokk országaiban még mindig egyfajta biztonsághiány érzését kelti.

siakba beleszorul a szó.² Általános az elhagyatottság érzése. Az integráció igénylése lényegében egy segélykiáltás.

Még ha a polgár elvárásai társadalmi és történelmi szempontból teljesen indokolta is, az integráció nem tekinthető méltányossági alapon jelentkező kárpótlásnak. Megfelelő teljesítmény, demokratikus keretek, a demokratikus Nyugat által elfogadott szabályok, és eljárások rendszerbe vételének a képessége az integráció előfeltétele. Az integráció igénylista folytatható volna, de további példák nélkül is megállapítható: a jelenlegi nyugati gyakorlat a poszttotalitarista térség számára modellté válik. És bár nyugati körök mindegyre az ellenkezőjét hangoztatják, a modernizáció a nyugati tájakon működő megoldások és minták átvételének mutatkozik.

Az általános jövőstratégiákra vonatkozó döntésektől egészen bizonyos helyi, etnikai, közösségi önmeghatározási tételezéseikig a modernizációs dilemmák szinte mindenütt fellelhetők. A modernizáció mint térségi imperatívusz, a polgár számára egyre inkább nem állapotként, hanem – mutatis mutandis – hovatarozásként jelentkezik. Ahhoz a térséghez való tartozásként, amelyből ezen országokat a második világháború után kiszakították. Az ekként átértelmezett modernizáció társadalmilag a természeteshez való visszatérést jelenti, vagyis az emberi dimenzió előtérbe kerülése modernizációs jelenségnek mutatkozik. Mivel a mindennapok tapasztalataként fellépő biztonságihiány és rendetlenség nem tekinthetők a normalitás részének, a hatalom és a lakosság mintha két párhuzamos diskurzust jelenítenének meg, amelyek legfőbb a végtelenben találkoznak. A humánushoz való visszatérés folyamatában az embertelen társadalom nehéz örökségét hordozó országok polgárai számára az euro-atlanti integráció nem csupán választott megoldások érvényességét szavatolja, de azok közösségét is jelenti, akik a megoldást hozó döntéseket kimunkálják. Az integráció belépés a történelmi nyertesek körébe.³ A polgár számára az integráció nem politikai-társadalmi-gazdasági program kérdése, hanem kilépés a vesztesek köréből, és átlépés a nyertesek közé. A polgár a jelzett átértékelődésből kifolyólag

---

² Lásd: *Ițetele schimbării. Români și provocările tranziției*, Nemira 1999. pp. 200-210.

³ J. le Rider szerint Észak-Európa szinte minden esetben pozitív képet ébreszt, miközben Mitteleurópa sikertelenséget s bajt asszimilál. Lásd: J. le Rider: *Mitteleurópa*, Poliron Iasi, 1997.

türelmetlen, azonnali választ vár, és a vágyott megoldás-hovatartozás érdekében fogadja el a szokatlant. A politikus viszont – a döntés felelősségének tudatában, illetve egyfajta politikai tradíció kényszere alatt – a kipróbált és biztosak hitt úttól nem szívesen tér el. Ő nem kívánja országát „kiárusítani”.⁴

A regionalizmus politikai lakmuszként megmutatja, hogy az egyes országok hatalmi intézményei miként válaszoltak – avagy nem válaszoltak – a nemzetközi kihívásra. Korunk Európája a jelenlegi trendek hatása alatt a nemzetek versus régiók Európájává vált.

A versus nem „vagy” jelentésű, miként sokan gondolják, illetve hiszik, hanem „felé” – a folyamatot idézi. A régiók Európája paradigma, a Maastrichtban elfogadott egyezmény szerint, európai integrációs modellt jelenít meg. A kezdeményező, fejlett gazdasággal rendelkező szövetségi államok, gazdasági érvek és a második világháborút követő politikatörténet idevágó tapasztalatának alapján alakították ki a kereteket. Az egyesülő Európában a széles jogosítványokkal rendelkező régiók léte gazdasági-közigazgatási esély arra, hogy az egységessé váló, de továbbra is nagy gazdasági-szociális különbségek terhét hordozó Európában fékezni, visszafogni lehessen a gazdasági különbségekből fakadó és a mozgás-szabadságot kihasználó nagy belső migrációt. Az új európai építkezés az egyenlő esélyek jegyében kialakuló⁵⁵ köztes területi-közigazgatási egységekkel számol. A régiók meglévő és megmaradó kulturális sokszínűsége mellé belép a gazdasági dimenzió. Továbbá az uniós regionalizáció közigazgatásilag uniformizál, mindenekelőtt azért, hogy az egyes országokban a II. szubszidiaritási szinten meglévő – például Németország és Franciaország közötti - jelentős különbségeket mérsékelje, illetve kezelhetővé tegye.

Ugyanakkor számolni kell a jelenség másik összetevőjével, a helyi közösségi érdekek politikai tagolásának és megjelenítésének növekvő igényével. A történelem némiképp ismétli önmagát, amennyiben a hatvanas évek Franciaországában az első régiós mozgások éppen az állam mibenlétével kapcsolatosan jelentkeztek. A francia régiók nem olyan tartományi

---

⁴ Románia esete világosan mutatja, hogy a nemzetközileg kedvező helyzetek és trendek nem kiaknázása az egész átalakítási folyamatot kérdőjelezi meg. Amit 1991-93-ban az ország nem kívánt magánosítani/eladni, különben meglehetősen pénzért, azt 1999-ben térítésmentesen is hiába kínálgatja a külföldi vállalkozóknak.

⁵ Jauregui, G., Națiunea și statul național în perspectiva UE, In: *Alterra* nr. 9/1998, p. 61-76.

sajátosságok kifejezői és megjelenítői, amelyek alapját képezhetnék valamilyen helyi autonómia igénylésének. Ennek ellenére a francia kivétel – Korzika sajátos státusa: nyelvi autonómiája – jelzi, hogy olyan helyi identitásokat megjelenítő és képviselő folyamattal állunk szemben, amelyet a nemzetállami politika sem fojthat teljességgel vissza. Amikor a francia közigazgatási törvény „területi közösségekről” szól,⁶ a szövetségi államokban használatoshoz közel álló terminológiát használ, bár az első esetben a cél a dekoncentráció, a második esetben pedig a létező egységek közötti diszparitások mérséklése. Az első esetben egyes központi hatalmi jogosítványoknak alsóbb szintekre való leadásával elsősorban közigazgatási mozgásról van szó, a másodikban a létező helyi érdekeknek és sajátosságoknak az országos szinten történő politikai megjelenítéséről. Miközben a dekoncentráció felülről lefelé történő mozgással, a szubszidiaritás elvének érvényesítésével bizonyos jogosítványokat lead, a föderalizmus alulról, a létező sajátostól indít, és ezen regionális érdekeket képviseli a közös állam struktúráiban.

A regionalizmus témakörét a törésvonal-elmélet⁷ segítségével is tárgyalhatnánk, de a teljes körű elemzés helyett egyetlen törésvonalra utalunk: az egyik póluson a centrum nemzeti elitjét találjuk, annak belső ellentmondásaival, a másik végleten a perifériát saját belső feszültségeivel. Érdekes volna felidézni, az egymást követő történelmi korokra milyen ellentmondások voltak jellemzőek, de e nélkül is elfogadható Rokkan megjegyzése, miszerint a konfliktusok alapját egyszerre több ellentmondás szolgáltatja. A modernizációs folyamat kezdetén két konfliktus, a területi és a kulturális általában együtt jelentkezik. Rokkan idevágóan egy szülőhazájából, Norvégiából származó példával él, ahol a mind erősebb osztálytudattal rendelkező földművesek a polgárok ellen, pontosabban az általuk képviselt normák és értékrend ellen fordultak. Rokkan szerint a modernizáció a gazdasági érdekek és ellentmondások jelentőségének növekedésével jár, a kulturális-területiek rovására. Íme, ismét csak a gazdaság primátusa a más típusú érdekek előtt.

---

⁶ Lásd: Marcou, G., *Descentralizarea regională*, In *Alterra* Nr. 9/1998. p. 7-35.

⁷ Rokkan, S., *Eine Familie von Modellen für die vergleichende Geschichte Europas*, *Zeitschrift für Soziologie*, (9)2 1980, 118-128. Lásd: *Törésvonalak és értékválasztások*, Budapest, 1994.

Korunk működő demokráciáinak gyakorlata szerint a politika alapvető tényezőjévé váló regionalizmust – „nincs mit tenni” alapon – a posztkommunista országok is elfogadják, ámbar kezdetben nem igazán világos mihez kellene/lehetne kezdeni e vonatkozásban.

Románia elsőként a Kárpátok Eurorégió létrehozása kapcsán ütközött a kérdéssel. Amikor az ország északnyugati megyéinek - Szatmár, Máramaros - tanácselnökei kifejezték csatlakozási szándékukat a Magyarország, Szlovákia, Lengyelország, Ukrajna határok menti megyéinek, tartományainak tervezett régiójához, a bukaresti reakció azonnali volt: mivel az akkori helyi közigazgatási törvény ilyen együttműködést nem tett lehetővé,⁸ a társulni szándékozó elnököket leváltással és törvény elé állítással fenyegették meg. A két megyei elnök visszakozott, és jóval később léptek be az eurorégióba, miután a 22/1997-es Sürgősségi Kormányrendelet⁹ Romániát ebben a tekintetben az európai mezőnybe sorolta.

1996 előtt Romániában törvényes rendelkezés a regionális fejlesztési politikákat illetően nem létezett, a megyék emiatt nemzetközi lehetőségektől estek el. Temes megye esetét taglalni fogjuk. A kormány nemzetközi szervezetek tudományos, logisztikai és pénzügyi támogatásával kezdeményezte a regionális fejlesztési politika *Zöld Chartá*-jának elkészítését. A Văcăroiu-kormány előkészítette Charta bemutatására 1997 májusában került sor, a kormányzat regionális kérdésben tapasztalható kétkulacsosságának legékezebb bizonyítékaként. Míközben a regionális politikát törvényes rendelkezés nem szabályozta, és ezért minden helyi mozgást a központi politika tiltott, maga a kormány PHARE-pénzen és a neves dán intézet, a Ramboll Csoport szakmai támogatásával a lehető legteljesebb „nyitottságról” tévén tanúbizonytságot, dolgozott idevágó stratégiája előkészítésén. A regionalizálendő Európa felé küldött politikai üzenet a belpolitikai gyakorlat szöges ellentéte volt.¹⁰

---

⁸ A 69/1991-es törvény a helyi közigazgatási autonómiát korlátozza: a jelzett elvek gyakorlati érvényesítése – a központi hatalom szerint - Románia egységes nemzetállam jellegét nem érinthetik, amit Bukarest úgy értelmez, hogy a megyék semmilyen nemzetközi aktusnak nem lehetnek az alanyai.

⁹ A 22/1997-es kormányrendelet a következőképpen rendelkezik: „a megyék teljesen szabadon kezdeményezhetnek (...) és dönthetnek a helyi közérdek képviselését és ügyvitelét illetően.”

¹⁰ Szatmár és Máramaros megyék tanácselnökei például konzultatív joggal részt vehettek volna a Kárpátok Eurorégió munkájában, ha a kormány komolyan támogatni

A *Zöld Charta* a regionális fejlesztés alapegységének a makrorégiót tekinti, egy *olyan fogalmat állítván a stratégia középpontjába*, amellyel kapcsolatosan több kérdés merül fel bel- és külföldön. Mi a célja a makrorégiók *létrehozatalának*? *Miként alakul* a megye-makrorégió kapcsolat, ha minden közigazgatási jogosítvány a megyéknél marad? *Miként viszonyulnak* ezek az uniós Európa régióihoz, amelyek az integrációs folyamat lényegi elemei? A *Zöld Charta* javasolta megoldás *magán viseli a kor jegyeit*: lehetővé teszi Románia számára az Európai Unió régiós pénzügyi forrásainak az elérését, de a nyugati rendszer lényegi elemeit nem emeli be a közigazgatási struktúrába.¹¹ A regionális fejlesztési törvény (151/1998) nem oldja fel a megye-makrorégió dilemmát, az itt bevezetett rendezés formái: a makrorégiók kizárólag területi meghatározottságúak, miként egy lakótelep bármely nagyvárosban, külön közigazgatási jogosítványok nélkül.

Bár a központi hatalom évekig semmit sem tett a regionalizmus ügyében, a helyi társadalom megmozdult. A soketnikumú és toleranciájáról ismert Bánság hagyományai szinte biztosra „ígérték” a határon átnyúló térségi együttműködés elindítását, ami be is következett. A német tartományokkal kialakuló kapcsolatok alapjául a bánsági német közösség szolgált, amelynek nagyobb része, a nemzeti-kommunista politika hatására ki-, illetve visszavándorolt őseinek a hazájába. Települések, illetve megyék-tartományok között partnerkapcsolati megállapodások jöttek létre. Az együttműködés, a jelzett sajátosságoknak köszönhetően, mind szélesebbé és átfogóbbá vált. Felvetődött egy kérdés: a történelmi régió gazdasági és kulturális eredményeire közismerten büszke bánságiak vajon miként és mennyire képesek kiaknázni a régiós kapcsolatépítésben és az együttműködési stratégiák kialakításában egy olyan tartományi hovatartozás tudatát, amely mögött nemzetközileg ismert és elismert teljesítmény van. Létezik tehát egyrészt egy történelmi régió, a – jelenleg három országhoz tartozó – Bánság, másrészt pedig, sajátos lokálpatriotizmusként, kultusza van mindennek, ami bánsági címkével ellátható. Egyfajta válasz a jelzett kérdésre: helyi kezdeményezésnek köszönhetően létrejött a Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió.

---

kívánta volna a regionalizmus ügyét.

¹¹ Az országon belüli regionalizáció és a határokon átnyúló régiós kapcsolatok elkülönülő, párhuzamos folyamatok.

Miközben tudjuk, milyen elvi és gyakorlati indokok játszhattak szerepet a DKMT Eurorégió létrehozatalában, fontos tudni, miként vélekednek e kérdésben a helyi és térségi politika szereplői. A kérdést az is indokolja, hogy az új együttműködési keret kialakítását a politikai és gazdasági színtér nem minden szereplője szorgalmazta egyformán, és e vonatkozásban a helyi közösségek sem nyilvánítottak ki semmilyen konkrét véleményt. Feltételezhető, hogy az Eurorégió a politikai elit bizonyos részének elsődleges ügye, amely politikai eszköztára révén igyekezni fog a saját érdekeit érvényre juttatni. A kérdésre válasz a politikai színtér valamennyi szereplőjének a megszólaltatásával kapható, lássuk a várható két diskurzust: miként vélekedtek a támogatók és miként azok, akik kevésbé lelkesednek a régiós mozgásokért. További kérdés, hogy helyi szinten létezik-e elegendő mozgástér és megfelelő intézményi háttér az együttműködéshez, a törvényes keret lehetővé teszi-e, hogy a regionalizmus túljusson a kinyilvánított jószándék szintjén. Végül, de nem utolsósorban azt volna jó tudni, kik és milyen politikai kínálattal lépnek be az érdekek helyi agregációs folyamatába.

A Szórvány Alapítvány 1998-ban kutatást kezdeményezett a határon átnyúló együttműködések kérdéskörét és azt a szerepet illetően, amelyet történelmi és újonnan kialakított régiók az európai integrációs folyamatban játszhatnak. Megtörtént a helyi közéleti elit megkérdezése a regionalizmus vonatkozásában – a feldolgozott válaszokat jelen dolgozat tartalmazza –, tartalomelemzés készült négy lap 1992-1998 közötti térségi együttműködéssel kapcsolatos írásairól, ugyanakkor a regionalizmussal és a DKMT-vel kapcsolatos közvélemény-kutatást végeztünk Temes és Csongrád megyében, egy ezerfős mintán.

DKMT-történet

A határon átnyúló térségi együttműködés javaslatát Lehmann István, Csongrád Megye Közgyűlésének elnöke fogalmazta meg 1992-ben, egy Temes megyei látogatás alkalmából. Az első lépés időpontja 1992. szeptember 10., akkor írták alá a két megye közötti együttműködési megállapodást. A szerződés a gazdasági, tudományos, kulturális kapcsolatok élénkítésének és elmélyítésének az igényét fogalmazta meg, a két

közigazgatás azon szándékát, hogy e folyamatot a rendelkezésére álló eszközökkel támogatni fogja. Két évvel később, 1994-ben – az akkor létrehozott Kárpátok Eurorégió mintájára – a két megye hivatalosságai javaslatot dolgoztak ki a Duna-Matos-Tisza regionális együttműködés kialakítására. Mivel a román közigazgatási törvény (69/1991) csak testvér- és közvetlen együttműködési kapcsolatok létrehozását tette lehetővé külföldi megyékkel és településekkel, a nemzetközi jog alanyaiként szereplő struktúrákban való részvételt tiltotta, s mert Temes Megye Tanácsát egy nemzetközi gazdasági együttműködés miatt a központi hatalom képviselője a közigazgatási bíróság elé citálta, s az elindított programot leállította, a megyei vezetés 1994 márciusában az illetékes kormány szerv, a Helyi Közigazgatási Főosztály beleegyezését kérte a DMT Eurorégió megalakításához. Az elutasítás két szempontot nevezett meg;

- jogit: a hatályos 69/1991-es törvény kizárja ilyen típusú együttműködés kialakítását;
- célszerűségi: a Főosztály a harmadik országból való partner, a jugoszláv Vajdaság DMT-s jelenlétével kapcsolatosan fogalmazott meg fenntartásokat, ugyanis Jugoszláviát a bosnyák válság miatt nemzetközi büntető intézkedésekkel sújtották.

Az első gátló körülményt 1996 novemberében rendezte a választásokkal hatalomra került új kormány, a megyei közigazgatási hatóságok nemzetközi kapcsolatait tiltó szabályozás feloldásával, a 22/1996-os kormányrendeletben. A második gátló tényező vonatkozásában is történt némi időszakos javulás, miáltal lehetővé vált, hogy 1997 novemberében vajdasági részvétellel aláírják a Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió alapító okmányát.

Ez a némileg kedvezőbb időszak 1999 elejéig tartott, ugyanis a jugoszláviai helyzet újbóli – Koszovó miatti – válsága lehetetlenné tette átfogó régiós programok elindítását.

A kezdeményezők, Csongrád megye és Temes megye mellett a régiós együttműködésben részt vesz Bács-Kiskun, Békés és Szolnok megye Magyarországról, Arad, Hunyad és Krassó-Szörény megye Romániából, és a már említett Vajdaság tartomány. Békés megye kérésére bővült ki a régió neve az újabb folyónévvel, így a régiót röviden DKMT betűszóval jelölik.

Mivel a DKMT előkészítése időszakában, május utolsó vasárnapjára időzítve hármashatár találkozók megszervezése kezdődött el, Obéb (Románia)–Kübekháza (Magyarország)–Rabe (Jugoszlávia) települések közvetlen részvételével, május 30-át a DKMT napjává nyilvánították, amikor közös kulturális és sportrendezvények szolgálik a barátság és az együttműködés ügyét.¹²

Az alapító dokumentum értelmében az eurorégió egyeztető és vezető testülete az Elnökök Fóruma, amelynek munkáját a kilenc résztvevő közül egyéves időtartamra választott soros elnök vezeti. A DKMT első elnöke Csongrád megye képviselőjében Lehmann István volt, akitől 1999-ben a soros elnöki feladatokat Viorel Coifan, Temes Megye Tanácsának elnöke vette át.

A DKMT hivatalos nyelve az angol, a találkozók munkanyelvei a magyar, román, szerb.

Az együttműködés alapját a szakbizottsági tevékenység képezi. Az elnökök fórumának egy-egy tagja által irányítandó négy szakbizottság:

- gazdaság, infrastruktúra, turizmus;
- területfejlesztés, környezetvédelem;
- társadalmi-szociális kérdések;
- európai integráció, külkapcsolatok, média.

Az együttműködés eddigi eredményei eléggé halványak, leszámítva az *Euro-trio* folyóirat kiadását három – magyar, román, szerb – nyelven, teljesen azonos tartalommal és grafikával. A megyei közigazgatási szervek figyelme nem terjed ki olyan területekre és lehetőségekre, amelyek okkal érdemelnék meg ezt. Például a szegedi, temesvári és újvidéki tudományegyetemek földrajz tanszékei között jó kapcsolat és együttműködés alakult ki, melynek eredményeként az utóbbi időben több szakmai tanácskozás megszervezésére és közös kötet kiadására került sor éppen az eurorégió kérdéskörét illetően. Tevékenységük több figyelmet érdemelne, még akkor is, ha a földrajzosok bírálattal illették a politikusokat az eurorégió nagysága miatt – 6 millió lakosával nagyobb, mint több térségi állam –, tehát nem beszélhetünk hagyományos értelemben vett, határon átnyúló együttműködésről, ami sokkal kisebb, és valóban határ menti övezetekre terjed ki. A közigazgatás felelősei túlzott figyelmet szentelnek az együttműködés poli-

---

¹² 1999-ben, a koszovói háború miatt, a DKMT napját nem szervezték meg.

tikai és szimbolikus dimenzióinak, s bár minden dokumentumban és közszereplés alkalmával hangsúlyozzák, mennyire fontos a gazdasági együttműködés és az együttműködést vállaló partnerek létező régiós adottságainak a minél teljesebb kiaknázása, e téren igen kevés lépés történt.

A DKMT Eurorégió egyfajta szakítópróbáját 1999 tavasza hozta, két esemény okán: a magyarországi helyhatósági választásokkal 1998 őszén minden érdekelt megyében új helyi vezetés került pozícióba, ugyanakkor Magyarország integrációs lépéselőnyre tett szert a NATO-tagság és az EU-ba való belépésre készülők első körébe történt beválasztása kapcsán; a jugoszláv partner helyzetének rosszabbodása, a koszovói konfliktus kirobbanása miatt.

Az első tényező kihatott az Elnökök Fóruma 1999 februári tanácskozására, ahol a DKMT működtetését biztosító struktúra, illetve a munkabizottságok kérdése volt napirenden. A korábbi „zászlóshajó”, Csongrád megye szervezési kérdésekben „kivárt”, bizottsági elnökséget nem vállalt. A többi magyar megye alig kezdeményez, miáltal az a látzat, hogy az euro-integrációs mozgás első akadályán túl a magyar közigazgatás számára a DKMT már kevésbé jelentős.

A második körülmény viszont a DKMT teljes tevékenységét lebéníthatja. Azon nemzetközi pénzalapok, amelyekre – nyíltan, illetve magától értetődő módon – a DKMT tagjai számítottak, elérhetetlenné válnak, amennyiben valamely tag ellen – miként Jugoszlávia esetében – nemzetközi szankciókat léptetnek életbe. Ilyen helyzetben a DKMT létrehozatalának a legtöbb aláíró véleménye szerinti legfontosabb indoka, vagyis a regionális politikák számára létrehozott nemzetközi forrásokhoz való hozzáférés, illetve az idevágó sajátos érdekek nemzetközi színterén való képviselése válik illuzórikussá. Másrészt pedig a Vajdaság tartomány első emberének a NATO-bombázások elítélésére vonatkozó felkérését a DKMT vezérkara a vajdaságiak szenvedéseit elismerő és együttérző nyilatkozattal válaszolta meg.

A DKMT együttműködés eddigi története alapján megfogalmazódó következtetés, hogy kérdésfelvetései és tematizációs kísérletei jellegzetesen politikaiak voltak. Hasonló nyugati együttműködések elsőrendű célja bizonyos konkrét helyzet rendezése (mint például a Luxemburg, Belgium és Franciaország közös határsávjában létrehozott Fejlesztési Pólus esetében, a hervenés években, a kohászat válságát és a hatásait kezelendő). A posztkommunista térségben első számú gond a tökehi-

ány, ezért az ilyen típusú társulások fő célja új pénzügyi források biztosítása lesz.

Bár a helyhatóságok sikraszállnak a hathatósabb együttműködésért, és létrehozták már az együttműködést szolgáló intézményi struktúrákat, mozgásterüket az országos és a nemzetközi viszonyok határozzák meg. A DKMT, másfél évvel az alapító dokumentum aláírása után, még nem jutott túl a kezdeti szakaszon, ugyanis egyrészt hiányoztak ehhez az országon belüli kedvező feltételek, másrészt a nemzetközi politikának az egyik tagra vonatkozó ítélete a DKMT egészét érintő korlátozássá változott.

Románia esetében említést kell tennünk egy másik típusú regionális kapcsolatról is. Ezen együttműködési kereteket központi kezdeményezés hozta létre a DKMT mintájára, az ország keleti részének megyei számára. Az Ukrajnával 1997 júniusában megkötött alapszerződés két ilyen regionális együttműködés – Alsó-Duna és Felső-Prut – kialakítását veszi tervbe. Sajtóhírek szerint mindkettő csak papíron létezik, Ukrajna, Moldávia és Románia illetékes megyei közötti együttműködés szimbolikus.

Temes megye közigazgatási-politikai elitje és a regionalizmus

A kutatás kapcsán felmerülő módszertani kérdések közül a legfontosabb: a közigazgatási-politikai elit¹³¹³ válaszai mennyiben teszik lehetővé

---

¹³ A megkérdezettek: Temesvár polgármesterei; Temes Megye Tanácsa elnökei, Temes megye prefektusai (kormánybiztosai) 1992-1998 között. Továbbá minden parlamenti párt részéről megkerestünk egy képviselőt, rendszerint a megyei szervezet elnökét, ha az illető közigazgatási vezető is egyben, akkor valamelyik helyettesét. A megye nemzeti kisebbségi közösségeit képviselő szervezetek vezetőit is megkerestük és további egy képviselőjüket, aki a jelzett időszakban a megyei közgyűlés tagja volt. A kutatásba felvettek névsora: Ioan Pastiu - prefektus 1992-1995 között; Dan Poenaru - prefektus 1995-1996; Dumitru Gant - prefektus 1996-; Viorel Coifan - megyei tanácselnök 1992-; Viorel Oancea - polgármester 1992-1996, Gheorghe Ciuhandu - polgármester 1992-; Viorel Sasca - közgyűlési képviselő, a Keresztény-Demokrata Parasztpárt megyei alelnöke; Gheorghe Bogoevici - közgyűlési képviselő, a Nemzeti Liberális Párt megyei alelnöke; Dorel Borza - Temesvár alpolgármestere, a Demokrata Párt megyei elnöke; Grigore Silași - közgyűlési képviselő, a Társadalmi Demokrácia Pártjának megyei alelnöke; Viorel Negrea - közgyűlési képviselő, a Nemzeti Egységpárt megyei elnöke; Nicolae Negoescu - a Nagy-Románia Párt megyei elnö-

általánosító következtetések megfogalmazását, figyelembe véve, hogy viszonylag kis csoport válaszaival rendelkezünk. Úgy ítéljük meg, a kis létszám ellenére a politika ezen szférájára vonatkozóan érvényes következtetésekre juthatunk, mivel a mintában jelen van minden olyan politikai szereplő, aki befolyásolhatta-befolyásolhatja az események alakulását.

1. Az elit felkészültsége és a regionális együttműködés

A kinyilatkoztatások szintjén a helyi pártvezérek és helyhatósági vezetők kivétel nélkül azt vallják, hogy a határmenti együttműködés politikája hasznos, és előnyösen hat ki a területfejlesztés lehetőségeire. A helyzetismeret különböző, és pedíg attól függően, hogy:

1. *A válaszolónak vannak-e közigazgatási feladatai?* A közigazgatási vezetők – polgármester, alpolgármester, megyei tanács elnöke, prefektus – pontosabban fogalmazzák az együttműködés sajátosságainak a megjelölésekor, miközben a politikusok – akkor is, ha megyei képviselők, romániai terminológia szerint tanácsosok – problémalátása általánosítóbb, elméletibb.
2. *Személyes szakmai érdeke léte.* A megyei tanács elnökét, Viorel Coifant leszámítva két megyei képviselő, Grigore Silasi és Marossy Zoltán esetében beszélhetünk a kérdéskör alapos ismertetéről. Viorel Coifan az egész kérdés első számú felelőse a megyében, feladatai közé tartozik. Hét éve áll a megye közigazgatásának élén, lassan fél évtizede tagja és vezetője a strasbourgi Helyhatóságok Kongresszusán Romániát képviselő csoportnak, vagyis az európai gyakorlat közvetlen ismerője. Grigore Silasi egyetemi tanárként, a temesvári tudományegyetem mellett működő Európai Tanulmányok Intézeté-

---

ke; Toró T. Tibor - a Romániai Magyar Demokrata Szövetség megyei elnöke; Marossy Zoltán - közgyűlési képviselő, az RMDSZ megyei választmányának elnöke; Kari Singer - a Német Demokrata Fórum Bánsági tagozatának elnöke; Horst Martin - közgyűlési képviselő, NDF; Dragan Zsupunszki - a Szerbek Romániai Szövetségének elnöke; Nicolin Krsta - volt közgyűlési képviselő, SZRSZ; Carol Ivancsov - a Bánsági Bolgárok Szövetségének elnöke; Cornel Rezmives - közgyűlési képviselő a Romák Szövetsége részéről. Ioan Pastu egykori prefektus és Carol Ivancsov egykori parlamenti képviselő többszöri felkérésre sem válaszoltak pozitívan megkeresésünkre.

Az interjúk 1998. december 15. és 1999. március 15. között készültek négyszemközt, kiegészítő kérdések nélkül, egy kérdés-egy felelet módszerrel. Kari Singer és Dragan Zsupunszki írásban válaszoltak a kérdésekre.

nek vezetőjeként, Marossy Zoltán pedig Coifan elnök közverlén munkatársaként és segítőjeként a DKMT-folyamatban tettek szert alapos ismeretekre.

3. *Az együttműködés fontossága a válaszoló szempontjából.* A kisebbségi közösségek számára a határon átnyúló, regionális együttműködés nyitás ugyanakkor az anyaország felé, azon közös kultúra felé, amelyhez tartozik. Ezért minden kisebbségi vezető – a romák képviselőjét leszámítva, akik számára a határmenti együttműködés e vonatkozásban semmiféle többletet nem jelent – igazán érdeklődik a kérdés iránt. A legélénkebben a magyar közösség képviselői foglalkoznak a kérdéssel. Toró T. Tibor RMDSZ-elnök és Marossy Zoltán megyei képviselő nem csupán elméleti ismeretek, de konkrét javaslataik és terveik révén is külön csoportot képviselnek.

A lekérdezett politikai vezetők többsége a kérdéskört felületesen ismeri, a legáltalánosabb jellemzők szintjén. Arra a kérdésre, hogy: „Mí az Ön személyes véleménye általában a térségi, illetve a DKMT keretében kialakult együttműködésről?”, a válaszok általánosak – jó, hasznos, fontos –, Viorel Coifan, Grigore Silasi, Toró T. Tibor, Marossy Zoltán, Karl Singer és Horst Martin kivételével, akik árnyalják a képet, és jelzik, milyen kérdéseket kíván az idevágó európai politika megoldani. A megkérdezett politikai hovatartozása általában nem befolyásolja a válaszokat, a Nagy-Románia Párt helyi vezérének kivételével, aki külön felhívja a figyelmet arra a – különben objektíven nem minősíthető – szükségyszerűségre, hogy a partnerek egymással legyenek becsületesek, illetve arra, hogy az országos szintű együttműködés mindenkor fontosabb a helyinél.

Szintén elméleti vonatkozású észrevétel, hogy a helyi politikai elit képviselői eltérően vélekednek az együttműködés területének fontossági sorrendjét illetően. Kilencen – V. Sasca, V. Coifan, Gh. Ciuhandu, D. Borza, D. Gant, V. Oancea, Marossy Z., V. Negrea, K. Singer – a gazdasági kapcsolatokat, négyen – Gr. Silasi, Gh. Bogoevici, Toró T. T., H. Martin – a politikai szándékot, hárman pedig – N. Negoescu, D. Zsupunszki és C. Rezmives – az (inter)kulturális dimenziót tartják a legfontosabbnak. A megyei közgyűlésben korábban a szerb közösséget képviselő Nicolin Krsta fölöslegesnek érzi bármilyen sorrend felállítását, szerinte a gazdasági és a kulturális együttműködés egyformán fontos. Több válaszoló megjegyzi, hogy fontossági sorrend megállapítására

igazából nincs szükség, mások tagadják a regionális politikai dimenzió létét, ha volna, az állami jogosítványok megsértésének tekintenék. Vanak, akik nem egyenlő esélyű felek együttműködéséről szólnak, ugyanis az egyes partnerek – magyar, román, jugoszláv – nemzetközi megítélése nem egyforma (Gh. Bogoevici, Gh. Ciuhandu).

A történelmi hagyományok szerepét illetően a DKMT-kapcsolatok alakulásában a véleménykülönbségek nem mutatnak egyértelmű függést a politikai-ideológiai beállítódástól. Gr. Silasi az 1989 előtti kapcsolatokat idézte fel, amikor a különböző intézmények kapcsolata nem eurorégiós keretben valósult meg. A válaszolók többsége azt tartja, hogy a történelmi Bánság közös hagyománykészlete, az Osztrák-Magyar Monarchia idején kialakított, az eurorégió egészét átfogó infrastruktúra, valamint a régiós térség lakosságának¹⁴ konvergencia – a domináns jegyeket illetően lényegi különbségeket nem mutató – mentalitása a jó együttműködést elősegítő tényezők. A német kisebbség képviselője, Horst Martin az itteni közösségek együttélésével kapcsolatban egyetlen negatív tényezőként szükségesnek érzi felidézni a múlt század végi magyarosítási politikát. A szerbek képviselője, Nicolin Krsta úgy tartja, hogy az etnikumok közötti kapcsolatok nagyon jók voltak a történelem folyamán,¹⁵ és ez a kibontakozó regionális együttműködés legbiztosabb alapja. Dumitru Gant prefektus jogászként a „hagyomány” kifejezés nagyon pontos használatát igényli, elutasítván bármilyen utalást az 1919 előtti időkre. Toró T. Tibor szerint a történelmi Bánság valójában egy eurorégió volt, természetesen más politikai-közigazgatási környezetben, s ennek az emléke mindmáig hat.

Végezetül: a konkrét terveket, gyakorlati teendőket tekintve a helyi elit szinte semmit sem mond. Viorel Oancea, Temesvár korábbi polgármestere, a kutatás idején belügyminisztériumi államtitkár, a román-magyar együttműködés területéről csak a rendőrségi, hivatali kapcsolatait

---

¹⁴ A lakosság összetétele - etnikai szempontból és az itt leélt élethányadot, itteni tapasztalatot illetően - az utóbbi 80 évben alig változott Magyarországon, jelentősen átalakult Romániában, de a legnagyobb különbségek a Vajdaságban mutatkoznak. Lásd: Albert Ferenc-Bodó Barna-Papp Attila: *Peremlét és megmaradás*. Temesvár, 1997.

¹⁵ A szerbek és a németek helyi szinten az asszimiláció vonatkozásában külön véleményt képviselnek: az egykori magyar politikát a szerbek nem sérelmezik, az 1945 utáni román kisebbségpolitikát olykor igen; a németek szinte mindig felróják a dualizmus alatti magyarosítást, és nincs rossz szavuk a román kisebbségpolitikára, amely miatt visszamenekültek őshazájukba. Lásd: Bodó Barna (ed.): *Local Identity and Regionalism*, Timisoara, 1998.

említi; Temesvár polgármestere (Gheorghe Ciuhandu) és alpolgármestere (Dorel Borza) vagy szimbolikus mozzanatok – települési testvérkapcsolatok –, vagy pedig konkrét minták átvételét – a Szegeden működő Tel-park rendszer temesvári bevezetését – említik magyar vonatkozásban. Viorel Coifan, Gheorghe Bogoevici, Marossy Zoltán és Grigore Silași kivételével, akiknek vannak konkrét elképzeléseik és javaslataik, illetve ide sorolható még Dan Poenaru, egykori prefektus és egészségügyi államtitkár; a többiek inkább szemlélői mint résztvevői a jelzett folyamatnak. Léteznek javaslatok és témák a határmenti együttműködésre vonatkozóan, amelyek a válaszolók szakmai vagy civil, de nem politikai szerepvállalásaihoz kötődnek (Viorel Sasca, Viorel Negrea, Karl Singer).

2. Az együttműködés intézményi kerete

A határmenti együttműködés problémakörének ismerői szükségesnek tartják a DKMT működését szolgáló intézményi keret létrehozatalát. Az alábbi észrevételek fogalmazódtak meg:

1. ezen intézmények jellege ne politikai legyen (Gh. Bogoevici, Gr. Silași), hanem szolgáltató és az egész régióra kiterjedő hatású programok levezénylése a feladatuk;
2. az intézményi keretet nem szabadna csak a hivatalban levő közigazgatási elit köreire építeni, hanem a térség teljes szakmai potenciálját kellene bevonni (D. Poenaru), amelyet a működőképesség érdekében nem szabad túldimenzionálni (Marossy Z.);
3. intézményi keret hiányában az elképzelések papíron maradnak (V. Sasca, D. Borza), vagyis az együttműködés kezdő mozzanata éppen ezen intézményi keret létrehozása kell, hogy legyen, mivel helyi szakértők - eurokraták - nélkül az együttműködés egyes politikuskok személyi ambícióinak rendelhető alá (Toró T. T.).

Megjegyzés: a fenti észrevételek egy intézményi keret létrehozatalának a szükségességét jelzik, de egyetlen válaszoló sem tett idevágó konkrét javaslatokat. Elhangzott az is, hogy a sajtó bizonyos intézményi szerepköröket átvethetne, illetve hiába a keret, ha nem használják ki megfelelő módon (H. Martin).

3. A DKMT-együtműködés fő haszonélvezője

Amikor taglaló a válasz, a kérdezett nyíltan vagy áttételesen utal arra, hogy a politikai és/vagy gazdasági szempontból jobb helyzetű partner – tehát Magyarország – számára igazán előnyös az együtműködés, mind a szimbolikus szférában, a külföldre – az Európai Unió intézményei és meghatározó erői felé – közvetített jelzéseket illetően, mind pedig a gyakorlati haszon, a profit vonatkozásában. Néhány szempont, tételszerűen:

1. a félelem attól, hogy a magyar potenciális előny a továbbiakban újabb károkat okoz Romániának (N. Negoescu), amelyet alig csökkent a remény, hogy a folyamat pozitívan hat ki a határon túli, vagyis kisebbségi románsága kulturális helyzetére;
2. a globalizációs keretben a folyamat talán irányítható úgy, hogy Románia jelenlegi hátránya csökkenjen (G. Silași);
3. szükséges, hogy a román hátrányt a tárgyalások során figyelembe vegyék, és a folyamat legyen kompenzációs (V. Negrea);
4. az együtműködési elképzelések pontos megfogalmazása szükséges, hogy túl lehessen jutni a politikai nyilatkozatok szakaszán (D. Poenaru).

Ismételten megjegyzendő, hogy a kisebbségek valós előrelépésre számítanak mindenekelőtt a művelődés területén mindazon közösségek újraélesztésére, amelyek mai aggasztó helyzete részben abból adódik, hogy a „totalitárius internacionalizmus” idején semmilyen esélyük nem volt normális kapcsolat kialakítására az anyanemzettel.

4. Mi a teendő?

Bármely együtműködés sikerének első feltétele a közigazgatás decentralizációja azon országokban, ahol a központi hatalom miatt a helyi kezdeményezéseknek nincs mozgásterük. Ezen változtatások peremfeltételek, vagyis a helyi erőktől független alapfeltételek a regionalizmus vonatkozásában.

A teendővel kapcsolatban a legtöbben kifejtik, hogy a már megfogalmazott tervek, létező elképzelések gyakorlatba ültetésével kell indítani: a hét éve mind csak tervezett Csanád-Kiszombor határátkelő meg-

nyitása; a két világháború között még szállításra használt Bega-csatorna újbóli hajózhatóvá tétele; a térségi infrastruktúra fejlesztése. Ezen célok érdekében folyamatos a lobbizás és nyomásgyakorlás a nemzeti kormányoknál, valamint az európai pénzügyi források (PHARE) kezelőinél.

A DKMT tevékenységének finanszírozására 1999 tavaszán az Elnökök Fóruma temesvári ülésén egy közös alap létrehozásában egyeztek meg, miszerint minden tagmegye a lakosság arányában alapdíjat fizet be, de a jugoszláviai helyzet miatt az alap begyűjtésére nem kerülhetett sor.

Az RMDSZ-nek és a többi érintett kisebbségi szervezetnek komolyabb szerepet kell vállalnia egy olyan határon átnyúló kapcsolatrendszer kialakításában, amely képes a kapcsolatok dinamizálására már most, amikor a politikai feltételek nem igazán adottak ehhez, vagyis az 1999. tavaszi várakozást előkészítő szakasszá változtatná.

5. Akadályok

A helyi politikai elit képviselői a DKMT-együttműködés felfuttatásával kapcsolatban több gátló tényezőt jelölnek meg:

1. a partnerországokban a törvénykezés és a közigazgatás intézményeit illetően meglévő különbségek (Gh. Ciuhandu, V. Coifan, Marossy Z., Toró T. T.);
2. az infrastruktúra töredezettsége: határtérségi hidakat a háborúban vagy utána leromboltak, és ez ideig fel sem merült újjáépítésük (Gr. Silași, N. Krsta, H. Martin), közlekedési nehézségek a határátkelők hiánya miatt (D. Poenaru);
3. a partnerországok eltérő nemzetközi megítélése és mozgástere, különös tekintettel Magyarországra euro-integrációs mozgásaira: az EU-belépés felveti a vízumkényszer kérdését, aminek további komoly következményei is lehetnek a határon átnyúló térségi együttműködést illetően (D. Zsupunszki).

6. Szerepvállalás

Bár minden megkérdezett pozitívan értékelte a DKMT-együttműködés elindítását, közvetlen szerepvállalásra azok kivételével, akiknek hivatali felelőssége az ügyvitel, a többiek nem gondolnak. Az

együttműködés kétséget kizáróan első számú tényezője Viorel Coifan, őt segíti kulturális területen Ghorghe Bogoevici (utóbbi úgy is, mint a Temesvári Interkulturális Intézet irányítója), szerepet játszik javaslataival és a gyakorlatban is Marossy Zoltán, valamint ide sorolandó (az együttműködés kiszélesítésére vonatkozó) elvi felvetései okán Grigore Silasi. A helyi politikai-közigazgatási elit további tagjai – Nicolae Negoescu kivételével, aki maximálisan óvatos – elfogadják a megfogalmazódó elképzeléseket, javaslatokat, és semmilyen konkrét szerepet nem vállalnak.

7. Következtetések

- Miközben az együttműködést olyan „nehéz” partnerekkel, amilyen Magyarország az egyes pártok országos szinten igen eltérően ítéli meg, a helyi politikában ugyanezen kapcsolatot támogatják, éles különbség nem figyelhető meg a válaszoló politikai hovatartozását illetően. Különösen pozitív megítélésben részesül a DKMT Eurorégió, amelynek hasznosságát senki sem kérdőjelezi meg. A diskurzusok a prioritások, a folyamatjellegét illetően, illetve a központi és a helyi politika felelősségére és lehetőségeire vonatkozóan különböznek.
- A regionalizmus egyelőre inkább óhajként jelentkezik, hiányzik az együttműködést szolgáló intézményi keret. Ennek oka a DKMT létrejöttével kapcsolatos: a cél pénzügyi források feltárása és elérése volt, s nem valamilyen konkrét terv megvalósítása vagy helyzet rendezése.
- A helyi politika tényezői számára a DKMT-együttműködés jelenleg és még egy ideig nem kínál igazi mozgásteret, a helyi közigazgatás vezetői mellett a többieknek nem jut igazi szerep. Ezért alakul ki az a – téves – kép, hogy az együttműködés kizárólag a közigazgatási vezetők ügye és felelőssége. Az együttműködést szolgáló intézményi keret kialakítása minden bizonnyal változtatni fog a helyzeten.
- A fentiek értelmében igazi érdeklődés a regionalizmus kérdésköre iránt tehát a helyi közigazgatás vezetői és a nemzeti kisebbségek képviselői részéről tapasztalható. A többi helyi politikus a kérdéskört felületesen, az általánosságok szintjén ismeri.

Bodó Barna

Sajtó és regionalizmus

*A jövő kitalálásának legbiztosabb
módja a jelen megértése.*

John Naisbitt

Közép-Kelet-Európában a regionalizmus – de bármilyen más politikai-társadalmi jelenség – kérdéskörével kapcsolatos sajtóelemzés* megtervezésekor a szakmai-módszertani feladatok mellé elvi dilemmák is társulnak. Kérdés ugyanis, rendelkeznek-e a térség tranzíciót nyögő országai olyan független és hiteles sajtóval,¹ amilyennek a tartalomelemzésével John Naisbitt, mintegy két évtizede, felismerhette-kiszűr-hette a modern – amerikai – életet akkor jellemző, elhíresült munkájában megfogalmazott megatrendeket?

A kommunikációkutatás klasszikus kérdéseivel – ki, mit, kinek, miért, hogyan és milyen hatással mond – operáló kutatás, miközben hatást vizsgál, implicite azt is tételezi, hogy a kommunikáció eszközeit, a sajtót hiteles forrásnak tekintik. A hiteles és legitim sajtó létét/nem létét illető kérdés nem része semmiféle tartalomelemzésnek, felbukkanása mégis jogos. Tíz év elegendő-e a sajtó gyökeres megváltozására, arra, hogy a politika (ki)szolgálójából azon sokat idézett negyedik hatalom-

---

* A tanulmány elkészítésében közreműködtek: Joó Imre és Flozó Éva. Segítségüket ezúton is köszönöm.

¹ A romániai sajtó helye és helyzete a tranzíció folyamatában a szakmát – lásd pl.: P. Pânzaru: *Mass-media în tranziție*, București, 1996, M.Cernicova: *Stilul publicistic actual*, Timișoara, 1999 –, és a politikát – lásd többek között: A. Mungiu: *România după '89*, București, 1995, H.-R. Patapievic: *Politica*, București, 1996 – egyaránt élénken foglalkoztatja.

má váljon? Honnan a sajtó függetlenségét biztosító pénz illetve finanszírozási rendszer, miként tisztulhat meg a média világa, honnan és hogyan lép(het)nek színre az új szellem hordozói, mennyi idő alatt változatható meg a korábbi, sajtót elítélő közvélekedés? További kérdések helyett inkább egy parafrázis: minden közösségnek olyan sajtója van, amintőt megérdemel.

Ís ezt a sajtót jegyzik 1998-ban. A CURS² 1998 júniusi közvélemény-kutatása Románia 1989 utáni történetében első alkalommal a sajtó megítélését is vizsgálja.³ Igaz, nem az egész sajtóra, csak a televízióra kérdez rá, de az eredmény több mint meglepő: a lakosság az egyház és a hadsereg után a tévében bízik a leginkább! Közszolgálati vagy kereskedelmi tévé – szinte mindegy, a bizalom mindkettő iránt 55%-os, a bizalmatlanság a közszolgálattal szemben némileg nagyobb. Ezenközben a politika legfontosabb intézményei iránti bizalom – parlament 19%, kormány 27% – minimális. A viszonylag új helyzet - a sajtóra ma komolyan figyelnek Romániában (is) – okán felmerülő kérdés: mikorra tehető és minek köszönhető ez a váltás? Elemzők – H.-R. Patapievici – szerint mindenekelőtt a mostani kormánykoalíció „munkastílusának”, ugyanis a partnerek közötti vitás kérdések rendezésére nem a hivatalt, a politika intézményeit használták, hanem – a Victor Ciorbea kormányfő lemondásához vezető, 1997 őszén kezdődő folyamatban – az ugrásra kész, mindig botrányéhes sajtót, amely ekként váratlan esélyhez jutott. A sajtó teljesített: a „hozott” anyagból ügyesen dolgozott. További kérdés: ugyanilyen jól kezeli-e a jelenlegi kormányban feszültséget nem ébresztő problémaköröket, témákat is? Választ kérdésünkre e dolgozatban nem keresünk, a megjegyzést jelzésnek szántuk.

A regionalizmus nem tartozik a mostani kormány jelentős gondjai közé. 1996 előtt, a korábbi kormány számára sokkal inkább az volt, mert a regionalizmus világpolitikai kihívásaira adott visszautasító válaszai⁴ a központosított nemzetállam eszmei és törvényi korlátait idézték.

---

² CURS: *Centrul de sociologie urbană și regională*, vagyis *Városi és Térségi Szociológiai Központ*.

³ *Barometrul de opinie publică*, készült a Nyílt Társadalom Alapítvány megbízásából 1998 júniusában. Az ilyen vizsgálatok során a politikai intézmények közé általában felveszik a rádiót is, és nem kutadják a kereskedelmi média bizalmi indexét – de Romániában ez is sajtósan alakul.

⁴ A kérdéssel kapcsolatosan lásd kötetünkben: Bodó B. - M. Cernicova-Bucă - Somogyi A.: *A Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió és a helyi politikai elit*.

A téma önmagában is roppant fontos, a vizsgálat számára a lényeg: az európai politika paradigma-váltását és a kapcsolódó folyamatokat, illetve a helyi-regionális kezdeményezéseket miként jeleníti meg a sajtó egy olyan országban, ahol az európai integrációt nagyon szorgalmazzák.

A politika történeti

Regionalizmussal kapcsolatos esemény a rendszerváltás kezdete óta mindent háttérbe szorító főhírré nem vált. Bár a Románia számára politikai prioritást jelentő uniós integráció a kérdéskört közvetve avagy közvetlenül igen sokszor és lényegi vonatkozásokban is felveti, a téma megmaradt az olyan események kategóriájában, amelyek lényegesek ugyan, de itt és most, a belpolitikában hatásukat másodlagosnak tekintik.⁵ Az országos viszonyulástól a helyi némileg különböző lehet, amennyiben az illető település avagy megye számára elsőrendűen fontos eseményről, például eurorégió kialakításáról van szó.

A regionalizmus egy-egy eseménye a napi politika főbb hírei közé 1990 januárja óta alig néhány alkalommal kerül(het)et be. Magyarországon, Szlovákia, Lengyelország, Ukrajna és Románia határmenti, tehát szomszédos közigazgatási egységei - megyék, tartományok - 1992 végén előkészítették a *Kárpátok Eurorégió* megalakítását. A tárgyalásokon részt vettek Máramaros és Szatmár megyék képviselői is. A két megyei tanácselnököt a bukaresti kormány megfenyegette, hogy amennyiben aláírják a társulási protokollumot, leváltják és bíróság elé citálják őket, ugyanis a hatályos román törvények tiltották a megyék számára olyan szerep vállalását, amely a nemzetközi életben jogi személyként jeleníti meg ezeket. A két tanácselnök a társulási szerződést 1997-ben írta alá, miután a Ciorbea-kormány elhárította a korábbi jogi akadályokat.

1994-ben a történelmi Bánság megyéi – Arad, Temes, Krassó-Szörény – előbb Baden-Württemberg majd Észak-Rajna Vesztfália né-

---

⁵ A Soros Alapítvány anyagi támogatásával készülő közvélemény-kutatások (barométer vizsgálatok) eredményeit összefoglaló tanulmánykötet sem tételelesen, sem átrételelesen – szomszédosági kapcsolatok, geopolitikai hatások okán – nem foglalkozik a regionalizmus kérdésével. Lásd: *Fetele schimbării, Româniî și provocările tranziției*, București, 1999 c. kötetben.

met tartományok részvételével készítettek elő nemzetközi gazdasági társulást. Bár az együttműködés anyagi támogatást hozott volna a térség számára, bármilyen politikai konnotáció nélkül, a hivatalban lévő kormány a már idézett indokkal mindkettőt meggátolta, annyi különbséggel, hogy a bánsági megyék a társulást Észak-Rajna Vesztfáliával aláírták, ami ellen a kormány területi biztosa, a prefektus pert indított és nyert.

1992-ben írták alá Temes és Csongrád megyék közigazgatási vezetői a testvérmegyei szerződést. Lehmann István csongrádi elnök már akkor kifejtette, hogy szükségesnek tartja egy eurorégió kialakítását a térségben. A konkrét tervek 1994-re készültek el. 1996-ban, miután a Văcăroiu kormány képviselője aláírta a határon átnyúló együttműködések nemzetközi egyezményét, a tárgyalások felgyorsultak, és a Jugoszlávia elleni nemzetközi szankciók – részleges – feloldására kellett várni, hogy Vajdaság is bekerülhessen a történelmi Bánságra építő, a térségi folyók nevét viselő *Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégióba*.

Az Ukrajnával 1997-ben aláírt alapszerződés rendhagyó módon felső kezdeményezésre – a jelzett két esetben az indítványozás a megyék szintjéről történt – megfogalmazza két, román-moldáv-ukrán részvétellel kialakítandó eurorégió tervét. Az *Alsó-Duna* alapító okiratát 1998-ban aláírták, aminél több alig történt. A *Felső-Prut régió* esetében ennyi sem valósult meg, az előkészítő tárgyalásokat nem sikerült sikeresen lezárni.⁶

1997 májusában, a Ciorbea-kormány idején került bemutatásra az országon belüli regionalizációt előkészítő tanulmány, a *Zöld Charta*, amelyet a Văcăroiu-kormány rendelt meg a dán Ramboll Csoporttól és a PHARIE finanszírozott. Az országban nyolc fejlesztési makrorégió kialakítását javasoló munkával szemben több szakmai észrevétel fogalmazódott meg: nem veszi figyelembe a helyi-térségi hagyományokat, az infrastruktúra szerepét a vonzási övezetek kialakításában; nincs tekintettel arra az elvre, hogy a fejlesztési régió „húzóereje” a térségi köz-

---

⁶ A Kárpátok és a DKMT eurorégiók előkészítése során a helyi politika megelőzte az országost. Időközben a parlament a hatályos törvényeket régióalapítás szempontjából értelmezte, illetve a központi kontroll intézményét is kialakította: minden eurorégiós tervet a kormánynak láttomoznia kell. A Felső-Prut régió esetében a kormány kifogásait több éven át nem sikerült rendezni.

pont. A kritika igazi sajtóvisszhangot nem kapott, a tervezett régióhatárokat a regionális fejlesztés kérdését szabályozó törvény (150/1998) a *Zöld Charta* alapján jelölte ki.⁷ A makrorégiót alkotó megyék közgyűlési határozat alapján társulnak egymással. Ezt az igent Brassó közgyűlése nem szavazta meg, Maros megye is bizonyos kifogásokat fogalmazott meg.

1996-tól kezdődően Románia számára is elérhetővé váltak a regionális politika támogatását célzó uniós alapok, területi irodák jöttek létre – Temesvár: *Écos Ouverture*, Arad: PHARE CBC, Szatmár: PHARE Credo. Új együttműködési lehetőségek nyílnak meg, a pénzért pályázni kell. A benyújtott pályázatok kötelező kormányzati véleményezését kihasználva 1999-ben a kormány román-magyar határmenti (PHARE CBC) támogatásra terjesztette elő⁸ nem határmenti megye (Máramaros) pályázatát, s nem támogatta a közös pályázatot benyújtó Temes és Csongrád tervezetét.

1996-tól kezdődően mind több megye válik előbb az Európai Régiók Egyesületének majd az Európa Tanács testületeként működő Helyhatóságok Kongresszusának a tagjává. Egyik-másik helyi politikus – megyei közgyűlési elnök, nagyváros polgármestere – ezen intézmények tevékenységében nemzetközi szerephez jut, részt vállal a regionalizmus ügyének szolgálatában Romániától keletre.

Az elemzés szempontjai

Jelen elemzésünk egy átfogó kutatás része, amely külön vizsgálja egyrészt a politikai elit regionalizmus-képét és szerepelképzeléseit, másrészt a közvélemény alakulását. A közvéleményt a sajtó jelentős mértékben alakítja, kérdés tehát, a regionalizmussal kapcsolatosan mit tartottak fontosnak bemutatni helyi és országos lapok, és ezt miként tet-

---

⁷ Kísért a gondolat, hogy etnikai tényezők is közrejátszottak a régióhatárok kialakításában, ugyanis a történelmi tájegységek mentén építkezve olyan régiókat is létre kellett volna hozni, ahol a magyar kisebbség jelenléte a fővárosban „elfogadottnál” nagyobb lett volna.

⁸ A helyi politika felelősei nyilvánosan utasították vissza a hatásköri túllépést, mindhiába, a kormány akaratát érvényesítette.

ték. Ugyanakkor a kérdéskör lakossági percepcióját közvéleménykutatás keretében vizsgáltuk.

Mivel lehetetlen olyan tartalomelemzéses vizsgálatot lefolytatni, amely mindazon információs ingerekből, amelyek bizonyos időintervallumban bizonyos közösséghez eljutnak, tökéletesen reprezentatív mintát vesz,⁹ illetve mivel az elérhető és vizsgálható anyag mennyisége hatalmas, általában az indikátor-stratégia mellett szokás dönteni. Valószínűsíthető, hogy az egyes - helyi - lapok témakézlelése a kiválasztott kérdésben bizonyos határok között megfelel a téma általános kezelésének. A sajtóosságok az illető lap politikai profilja – jobb- avagy baloldali, hatalompárti illetve ellenzéki – szerint értelmezhetőek.

A Temes és Csongrád megyékre kiterjedő régió-kutatás romániai oldalon négy lap anyagait vizsgálta. Ezek közül három helyi: a relációt kiemelten kezelő magyar lap (1995-ig *Temesvári Új Szó* címmel napilap, azóta *Heti Új Szó*-ként hetilap), egy 1996-ig hatalompárti, majd erősen baloldali napilap (*Renăsterea bănăţeană*) és a kezdetben karakteresen ellenzéki, majd jobboldali napilap (*Timişoara*). Az országos lapok közül egy végig jelentős országos napilap (*Adevărul*) anyagait elemeztük.

A téma adott: regionalizmus és minden vele kapcsolatos, erre utaló politikai-gazdasági-kulturális-civil esemény.

A vizsgált időszak: 1992. október 1. – 1998. szeptember 30. Indoklás: 1992 novemberében hozták létre a térség első eurorégióját, illetve 1992 őszén írták alá Temes és Csongrád megyék testvér-protokollumát; 1998 októbere a kutatás kezdete.

Az elemzési alapegység a *cikk*: hír, tudósítás, (vezér)cikk, interjú, jegyzet, elemző írás. A műfaji besorolást némileg megnehezíti a helyi sajtó „színtelensége”. A helyi román sajtó szakmaisága vita tárgya,¹⁰ mindenekelőtt, mert *eltűnt az egyéni hang*. Ez az újságírói véleményt hordozó *cikkek megritkulását*, eltűnését jelenti. A vezércikk is ritka, van lap, ahol nem művelik. Mintha az újságíró nem érdekelné, semmi nem ösztökölné arra, hogy saját véleményét közölje az olvasóval. Eluralkodik a hír és a tudósítás műfaja. Ez a sajtó ugyanakkor „töredezett” is válik azáltal, hogy egyetlen esemény olykor egyazon lapban több írást eredményez. Sajtótájékoztatók, önkormányzati ülések után nem az *egész ese-*

---

⁹ Lásd: E. Babbic: *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*, Budapest, 1998. 345-372.

¹⁰ Lásd: N. Tolcea: *Profesiunea de jurnalist nu există*, In: *Prima oră*, 1999. aug. 26.

menyiről közölnek a helyi lapok beszámolót, hanem tematikai bontásban írnak az arra érdekesített kérdéskörökről, olykor napok múltán. Az írásokról – kódoláskor – nehéz eldönteni, hogy a két-három nappal azelőtti ülésről közölt szöveg, ilyen körülmények között, hír avagy tudósítás, talán újságírói reflexiót nem tartalmazó cikk.

Az illusztráció léte és mibenléte is kérdéseket ébreszt: szinte minden írás mellé odakerül azon személy fotója, akitől vagy akiről a szöveg származik illetve szól. Amikor napi gyakorlat, hogy már egy hosszabb hír mellé is fénykép kerül, akkor ez az írás rangját nem emeli, információ-többletet sem jelent – hanem sablon. Vizsgálatunk emiatt az illusztrációkat nem elemzi, továbbá azért sem, mert egy szerény vidéki kiscsebségi hetilap és egy vezető országos román napilap illusztráció-politikája teljesen eltérő.

A sajtóközlés hatáselemzésekor az egyik vizsgált változó az írások által elfoglalt, négyzetcentiméterben mért lapfelület. Erről lemondtunk, ezen mennyiségi elv alkalmazását helytelennek tartjuk olyan esetben, amikor az egyes lapok össz-lapfelülete közötti különbség jelentős: a *Temesvári Új Szó* napilapként négy A3-as oldalon jelent meg; a *Renasterea* kezdetben 12, később voltak 20 A3-as oldalt tartalmazó lapszámai is, átlagban 16 oldallal számolhatunk. A *Timișoara* a kezdeti 4 oldalról hamar eljutott a 8-ig, majd 12-ig, végül a mai 16-ig – 12 oldalas átlaggal lehetne számolni. Ez hetente 96 oldalt jelent a *Renasterea* és 72 oldalt a *Timișoara* esetében. Ehhez kellene valamiként viszonyítani az *Új Szó* napilapkori heti 24, hetilapkori 14 oldalát. Az *Adevărul* lapfelülete a helyi román napilapokénál is lényegesen nagyobb – 10 és 12 A2-es oldal, vagyis átlagosan napi 40, hetente 240 A4-es oldalnyi. A látszólagos összemérhetetlenség miatt fordítottunk a kérdésem: nem azt vizsgáltuk, mekkora lapfelületen kínált a lap információt, hanem azt, hogy mennyire tekintette fontosnak a témát, vagyis mennyi helyet szentelt neki. Az egyes lapok szerkesztési gyakorlata alapján jelöltük ki a három kategóriát: *rövid, átlagos és hosszú* írás.

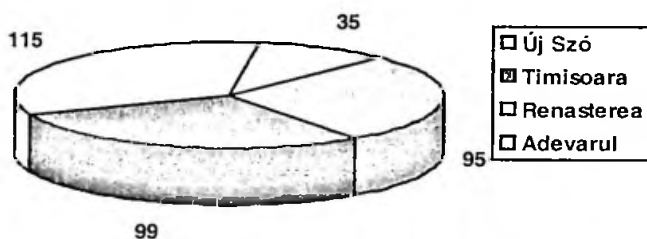
Külön összesítettük, az egyes lapokban hol jelentek meg az írások: első oldalon, híroldalon avagy tematikus oldalon. Az első oldalt általában minden olvasó átfutja, ha nem is olvas el minden itteni írást, a tematikus oldalt viszont csak azok olvassák el rendszeresen, akiket az illető téma érdekel.

Vizsgáltuk még a szerzői hozzáállást, a témakezelést három kategóriába soroltuk: pozitív, semleges, negatív. A szerzői hozzáállás kérdését a hírek és tudósítások esetében feltenni indokolatlan, miközben cikkek, interjúk, jegyzetek és elemző írások esetében indokolt.

Előjáróban még annyit: a kutatást nem szűkítettük le a regionalizmus helyi vagy országos eseményeivel kapcsolatos közlések vizsgálatára, a feldolgozott anyagba beválogattunk minden, a határon túli együttműködést, európai integrációt érintő írást, ugyanis ezek is a korábbi politikai bezártság ellen, vagyis a regionalizmus irányában hatnak.

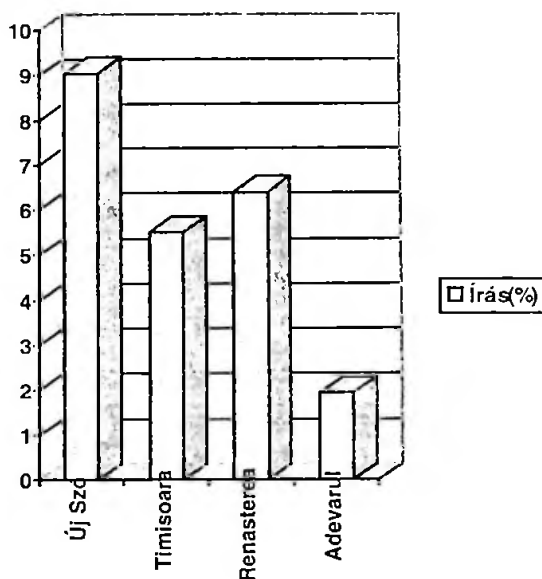
Közlemények: műfaji és időbeni megoszlás

A négy lapban hat év alatt összesen 344 regionalizmussal és határmenti együttműködéssel kapcsolatos írást találtunk. A vizsgált időszakban a négy újságnak – napilap esetében évente kb. 300, a hetilap 52 megjelenését véve alapul – mintegy 6450 lapszáma jelent meg, ami azt jelenti, hogy átlagban minden 20. lapszámban foglalkoztak a kérdéses témával. Az egyes lapok között a téma iránti érdeklődést illetően jelentős eltérések vannak, miként az alábbi *1. számú diagram* mutatja:

1. sz. diagram: *Közlések megoszlása*

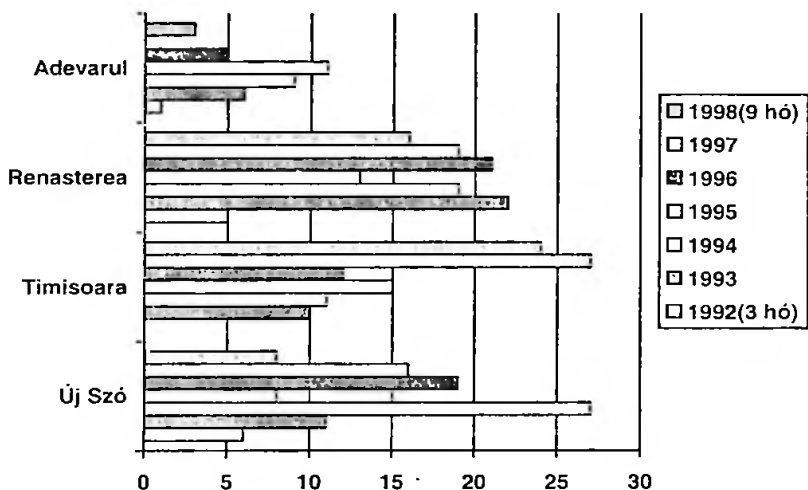
A valós érdeklődés mértékét kapjuk meg, ha a megjelent írások számát arányítjuk az egyes újságok hat év alatti összlapszámához: a lapszámok hány százalékában van jelen a témakör. Lásd a *2. sz. diagramot*.

2. sz. diagram: *Érdeklődés (1)*

Az érdeklődés időbeni megoszlása jelentős ingadozásokat mutat (3. sz. diagram) - a közölt írások számát vettük alapul. Észrevehető, hogy az egyes lapok érdeklődési csúcsai más-más évben jelentkeznek, vagyis az eltérő szellemű lapok, miként várható volt, eltérő mértékben foglalkoznak a közélet ugyanazon eseményeivel. A *Renașterea* 1993-94-es csúcsa a gazdasági jellegű társulások tervének illetve a DKMT előkészítésének idejére esik: az írások többsége az akkori kormány negatív álláspontjára helyezkedve tárgyalta a kérdéskört. A *Timișoara* közlés-csúcsa 1996 utáni, vagyis zömmel megvalósuló folyamatokat taglaló írásokat jelent.

A legtöbb írás (66) 1994-ben jelent meg, az *Új Szó* 27-es közlési rekordjának köszönhetően. 1996-tól érezhetően felértékelődik a téma (1996: 57, 1997: 62 és 1998-ban 9 hónap alatt 51 közlés). Az *Új Szó* esetében az 1995-ös visszaesést részben a napilapról a hetilapra való áttérés okozta.

3. sz. diagram: *Érdeklődés (2)*

Az írások műfaji megoszlását az alábbi, 1. sz. táblázatban foglaltuk össze:

Írások	Hír	Tudósítás	Cikk	Jegyzet	Interjú	Elemző	Összesen
Új Szó	25	37	8	7	18	0	95
Timișoara	43	39	16	0	1	0	99
Renasterea	61	25	20	0	8	1	115
Adevărul	14	14	6	1	0	0	35
Összesen	143	115	50	8	27	1	344

1. sz. táblázat: *Műfaji megoszlás (1)*

A hír és a tudósítás a napi újságírói feladatok legegyszerűbb és legkevésbé szakmai teljesítését jelenti a konkurenciális piacon: az összes írás 75 százaléka tartozik ide. Az *Új Szó* és a *Renasterea* viszonylag sok interjút közölt: a magyar lap a politika eseményeit előszeretettel mutatja be valamilyen résztvevő vagy érdekelt megszólaltatásával, az utóbbi pedig kb. három éven át első oldalas interjúkat közölt, amikor „jól jött” minden téma és személy. Az egyéni véleményt cikkek, jegyzet-

tek, elemző írások jelenítik meg és segítenek eligazodni rendkívüli kérdésekben.

Szférák és érdekek

A feldolgozás során *szférával* jelöltük az átfogó témakört (lásd: 2. sz. táblázat) és külön megnéztük, milyen *érdeket* jelenít meg egy-egy írás. Mindkét kategória esetében egyazon írás, természetesen, több rovatba is besorolható, a helyzetnek megfelelően. Bár az is vizsgálható, hogy mely területeket nem jelenítik meg az egyes írások, úgy ítéltük meg, nincs akkora információs hozadéka a negatív összesítésnek, hogy külön szerepeltessük.

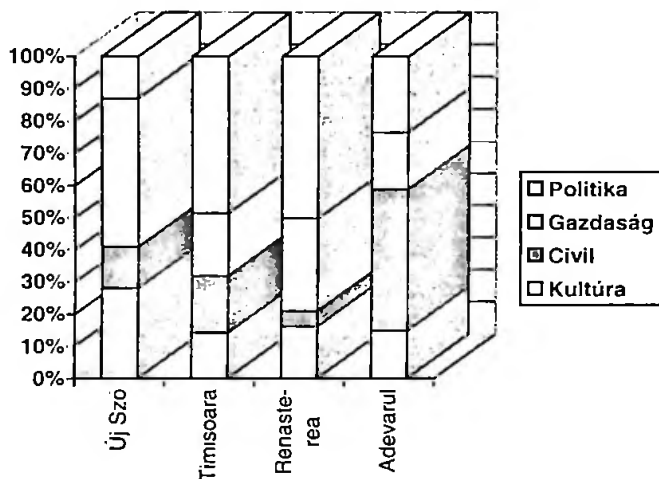
Szféra	Politika	Gazdaság	Civil	Kultúra
Új Szó	40	27	13	17
Timișoara	69	10	15	6
Renașterea	67	29	5	17
Adevărul	15	6	10	4
Összesen	191	72	43	44

2. sz. táblázat: *Tematika (1)*

Az érdekekre vonatkozó összesített adatsor különbözik az előbitől (politika: 148; gazdaság: 115; civil: 55, kultúra: 72), a százalékos összesítés a 3. sz. diagramot eredményezi.

A szféra és az érdek nem tevődik teljesen egymásra, sok alkalommal politikai jellegű esemény gazdasági, kulturális vagy éppenséggel civil folyamatot, együttműködést készít elő. Miként a diagram mutatja, a politikai megjelenítés a helyi román napilapok sajátja, ami nem függ a lapgazda ideológiai beállítottságától avagy hatalompártiságától/ellenzékiiségétől. Az országos román napilap külön esetet képvisel: Ion Iliescu korábbi államfő belépése a pécsi székhelyű Magyar-Román Baráti Társaság tagjai közé, illetve az egyik vándorgyűlésen való részvétele olyan hírértékkel bírtak az *Adevărul* számára, hogy egymás után több írásban is foglalkoztak a kérdéssel. Ezen írások, a témakörre vonatkozó

alacsony közlésszám miatt, a civil téma felértékelődését mutatják a lap számára.

4. sz. diagram: *Tematika (2)*

A román média által közvetített információk és jelzések szerint a regionalizmus és a határmenti együttműködés kérdéseiben a magyarok – akár Magyarország polgáraitól, akár Romániában élő kisebbségekről van szó – számára leginkább a politikai, másodsorban a kulturális érdekek fontosak, minden más ezek után következnek. A temesvári magyar lap írásainak tematikai elemzése viszont mást mutat: első helyen a gazdasági érdek áll, ezt a művelődés követi, miközben a politikai és a civil érdek a másik kettőnél lényegesen kisebb, azonos közlés-számmal a harmadik-negyedik helyre került. Az eltérő témakezelés magyarázata, hogy az együttműködés és regionalizmus kérdésében többségi (román) oldalon nem a *saját érdek*, hanem a másik, kisebbségi fél létével-érdekeivel kapcsolatos *vélt veszély* a fontos. És mivel Budapest hallatja a hangját a határon túli magyar közösségek érdekében, amit Bukarest sokkal kevésbé vállal a kisebbségi románokért, érdekképviselői aránytalanság jön létre, amire a sajtó nem a mind általánosabbá váló európai kisebbségvédelmi gyakorlat ismertetésével, és a román kormányzati

felelősségvállalás számon kérésével, hanem a rosszul értelmezett nemzeti érdekek jegyében a vélt veszély jelzésével válaszol.

Ezen elv érvényességét bizonyítja a negatív újságírói hozzáállást kiváltó témák jegyzéke. Újságírói fenntartást a következő témákkal kapcsolatosan figyeltünk meg: a Baden-Württemberg német tartománnyal kialakítandó gazdasági együttműködés, az Európai Régiók Egyesületébe való belépés, a Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió és a Bánsági Gazdasági Egyesülés kialakításának tervezetei. Jellemző, hogy Bánság három történelmi megyéjének – Arad, Temes, Krassó-Szörény – gazdasági összefogása ellen 1994-95-ben keményen fellépett a központi hatalom, s ezt a hatalompárti helyi sajtó (a *Renașterea*) olyannyira támogatta, hogy e kérdésnek szentelte a vizsgált hat esztendő egyetlen – elítélő – elemző írását. A fejlesztési régiók kialakítását előkészítő *Zöld Charta* megjelenése szintén negatív reakciót váltott ki a lap részéről, lévén az egységes nemzeti állam ellenében ható mozgás.

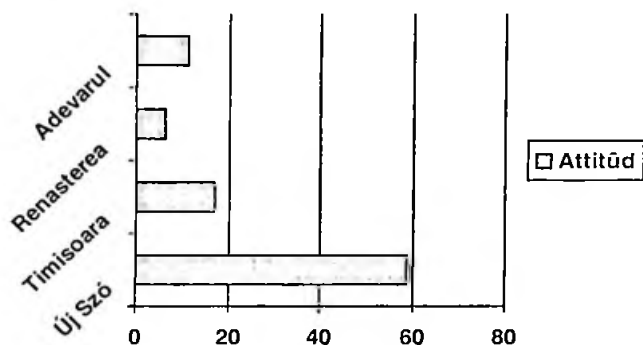
Megállapítható: valamennyi újságírói nemtetszést kiváltó kérdés a továbbiakban pozitívan alakult: a *Zöld Charta* előirányzatai megvalósultak, miáltal létrejött – az idézett három mellett Hunyad megye részvételével – a nyugati fejlesztési régió, amely lényegében a három bánsági megye tervezett gazdasági egyesülésének a megvalósulása. Az Európai Régiók Egyesületébe a bánsági megyék beléptek, szakbizottságok szintjén több programba bekapcsolódtak. A Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégió létrejött és Baden-Württemberg tartomány sem fordított hátat Bánságnak a politikai vakság okán kialakult helyzet miatt.

A szerzői hozzáállás statisztikáját az alábbi, 3. sz. táblázatban foglaltuk össze:

Szerzői attitűd	Pozitív	Semleges	Negatív
Új Szó	56	38	1
Timișoara	17	80	1
Renașterea	7	105	3
Adevărul	4	29	2
Összesen	84	252	7

3. sz. táblázat: Újságírói attitűd (1)

Mivel hír és tudósítás esetében nagyon nehéz az újságírói hozzáállásra következtetni – az esetleges jelzők pedig éppenséggel zavaróak lehetnek –, s mert a semleges hangvételű írások száma nagyjából meg-egyezik a hírek-tudósítások számának összegével (252:258), az alábbi-akban a pozitív hozzáállás százalékos arányainak a bemutatásával kí-vánjuk árnyalni a képet.

5. sz. diagram: *Újságírói attitűd (2)*

Megfigyelhető, hogy az európai trendek és intézmények iránti legnagyobb nyitottság a kisebbségi sajtóra jellemző, jóval kisebb az ellenzéki beállítottságú román lap esetében, és minimális a – a kommunista elit második vonalát képviselő, Iliescu nevével fémjelzett – hatalmat támogató többségi lap esetében.¹¹

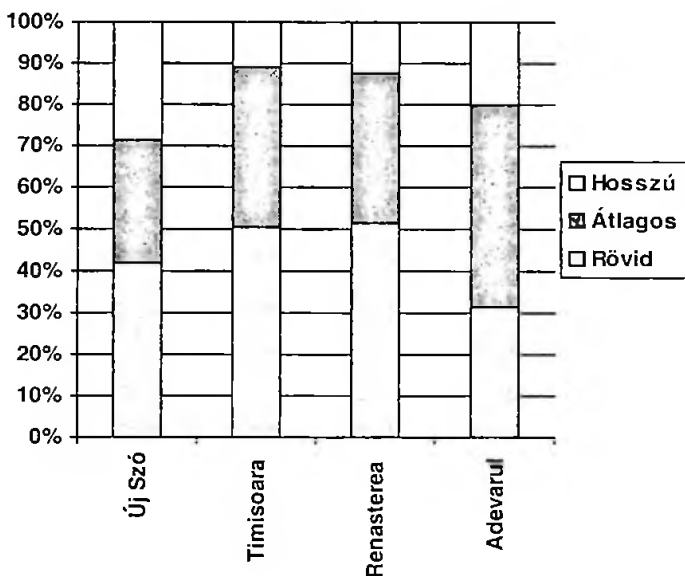
Terjedelem és hely a lapban

A vizsgált lapokban a rövid és közepes terjedelmű írások vannak túlsúlyban, még a központi napilap sem szentel hosszabb írásokat csak a valamiért szenzációs illetve az „éles” témáknak. A regionalizmus azonban nem éles téma, bár áttételesen kapcsolódik a nemzeti szuveren-

¹¹ Az ellenzéki-ség-hatalompártolás minősítés az Iliescu nevével fémjelzett időszakra vonatkozik. A vizsgálat anyagainak több mint kétharmada – miként kimutattuk – 1996-ig jelent meg, az Iliescu-kor és az ezt követő időszak nem lehetnek jelen azonos súllyal a mintában.

nitás kérdésköréhez. A határmenti együttműködés pedig éppenséggel azon témák közé tartozik, amelyeket a politika látszólag akkor is „támogatott”, ha ez irányban a gyakorlatban semmit nem tett. Egy ilyen téma többnyire nem kap kiemelt terjedelmű taglalást.

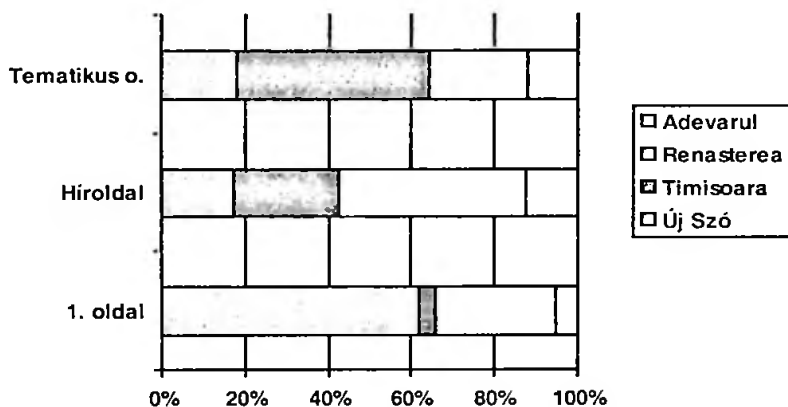
Az írásokat, miként a módszertani észrevételeknél már jeleztük, rövid-átlagos-hosszú kategóriákba soroltuk. Az eredményt az alábbi, 6. sz. diagram szemlélteti:

6. sz. diagram: *Terjedelem*

Lényeges különbségek nincsenek; bár az *Új Szó*val kapcsolatosan újfent megfigyelhető, hogy a témakör számára fontosabb, mint a többi újság esetében. A két helyi román napilap szinte hajszálra azonos adatai jelzik, hogy egy lap bal- és a jobboldali politikai beállítottsága, illetve a hatalompártolás-ellenzékiesség a kérdés fontosságát illetően nem releváns.

Függetlenül attól, hogy az egyes lapok milyen szerkesztői koncepció szerint készülnek, az első oldalas írásra többen figyelnek fel, mint a laprestben lévőre. A híroldalt általában érdeklődés kíséri, itt viszont terjedelmi-műfaji szempontok szabnak gátat.

7. sz. diagram: *Hely a lapban*

A *Renasterea* szerkesztői koncepciójából következően hírek, rövid írások is kerülnek az 1. oldalra, ezzel magyarázható témánknak a másik két román lapnál nagyobb első oldalas jelenléte. Érdekes, hogy a tematikát inkább támogató *Timișoara* közléseit kevésbé emeli ki, helyezi előtérbe, mint az inkább negatív hozzáállású *Renasterea*. Ez bizonyos fókig azzal is magyarázható, hogy a negatív üzenetet hordozó írás a sajtóban gyakran előkelőbb helyre kerül, mint a pozitív. Esetünkben minden bizonnyal azt is figyelembe kell venni, hogy a nemzet és a szuverenitás kérdéseiben miként nyilvánul meg a sajtó. A nyilvánvalóan nemzetféltő „kimegy” az első oldalra. Akik sajtókoncepciójukat nem a nemzetféltésre építik, valahol a laptestben helyezik el közlendőjüket. A nemzetet utóbbi is félti, de másként, kevésbé agresszívan. A nemzet féltése olyan kérdés, amelyre vonatkozóan a román nyelvű sajtóban megvan a – hallgatóságos – összhang.

Az együttműködés kérdését illetően – a regionalizmus más eset – két fő diskurzus-modell alakul ki. A többségi – elvben támogató, a gyakorlatban kritikai élű – *objektívnek* tűnik, hisz a „tények” igazságára támaszkodik. A kisebbségi témakezelés *érvelő*, s ilyenként érdekeket jelenít meg. Az valóban tagadhatatlan: a kisebbségnek az anyanemzetével való jó kapcsolat nagyobb érdeke, mint a többség számára a jószomszédi viszony. Ebből származik az első aránytalanság. A második a többségi

és kisebbségi média státusa közötti különbségből fakad. A kisebbségi sajtót szinte kizárólag az illető kisebbség olvassa, a többségi sajtó olvasóinak etnikai összetétele alig különbözik a lakosság etnikai összetételétől.¹² Az egymás mellett élő etnikai közösségek a média szempontjából akkor sem szimmetrikusak, ha a két helyi közösség nagyjából egyenlő nagyságú: a többség nem ismeri oly mértékben a kisebbség nyelvét, mint fordítva.¹³

Maga a többségi média a kisebbségek ügyében nem egységes: kétféle témakezelés alakul ki a kisebbségekkel kapcsolatos, jelesül a magyar vonatkozású kérdésekben. Az egyik tényközlő, keveset ír a kisebbségekről, többnyire nem saját szerzőktől. A másik a nemzetföltő és központosított hatalomgyakorlást elfogadó sajtó gyakorlata: bár bizonyos kérdésekben nem támadhat – a határmenti kapcsolatok elmélyítését, javítását tagadva nehéz demokratikusnak tűnni –, létrehozhat a lapszámban, illetve az együttműködést taglaló lapszám utániakban magyarellenes hangulatot. A *Renasterea* „szolgálatos” helyi ellenség¹⁴ konstituálásával jeleníti meg – úgymond hitelesen – a magyar veszélyt. Erre magyar oldalról nincs válaszlehetőség: helyreigazítással lehet próbálkozni, de a hatása vitatható; az sem megoldás, ha magyar orgánium válaszképpen jelzi, országosan van olyan román parlamenti párt, amelynek programja sovén és fasiszta. Az egyik egy helyi ügy, a helyi közösségek közötti kapcsolatra hat ki, a másik elvi kérdéssé szublimálódik, amellyel a közember napi gondjai között alig törődik. Előbbi kihat az elvben jónak mondott – határmenti román-magyar kapcsolat alakulására, utóbbi nem.

---

¹² Az anyanyelvéhez alig kötődő, anyanyelvi sajtót nem „fogyasztó” kisebbségi önmagát etnikai tükörben látja: mindinkább olyannak érzékeli, amilyennek a többségi média mutatja. Ez akkor is torzít, ha az illető média nem kisebbség-ellenes. Lásd: *Albert F. Bodó B.-Papp A.: Peremlét és megmaradás*, Temesvár, 1997.

¹³ Ezt főleg az azonosság/másság vizsgálatok során kell figyelembe venni. Lásd: *Bodó Z. - M. Cosmeanu - Mátéffy Cs. - P. Mărginean: Alter/Ego în gumeleșean*, In: *Alter*, 1995/1.

¹⁴ A helyi vezető magyar politikusok – Bárányi Ferenc, Bodó Barna, Borbély Imre, Toró T. Tibor – az idők során valamennyien kerültek helyi főellenség szerepkörbe a *Renasterea*-ban. Ha egy magyar politikus kijelenti, a kisebbségi kérdés nincs megoldva Romániában, bizonyosra vehető, ellenségnek minősíti egy vagy több fórum.

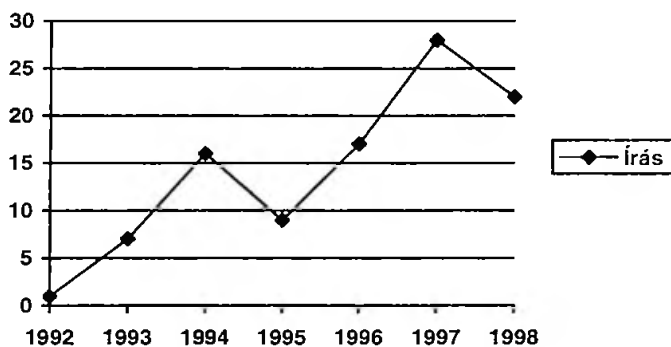
Együttműködés, regionalizmus

Vizsgálatunk során a regionalizmussal kapcsolatos írások mellett katalogizáltunk minden olyat, amely a határmenti együttműködéssel illetve a regionalizmus kérdésköréhez valamiként kapcsolódó kérdéssel foglalkozott. Az írásokat három csoportba soroltuk: együttműködést ragláló, a regionalizmusra utaló, a regionalizmussal foglalkozó. Összesítő táblázatunk:

Tematika	Együttműködés	Utalás régióra	Regionalizmus
Új Szó	74	9	12
Timișoara	55	13	31
Renașterea	53	13	49
Adevărul	25	2	8
Összesen	207	37	100

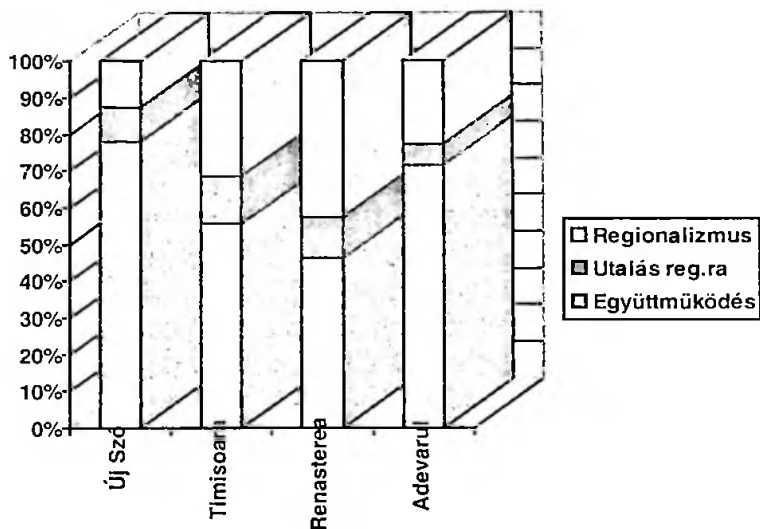
4. sz. táblázat: *Tematika*

A 100 írás hat év alatt kevés, hiszen időközben elkezdődött az uniós integráció előkészítése, ami bevallottan a jelenlegi politika egyik legfontosabb prioritását képezi. Az integráció, illetve a régiópolitika számára létrehozott pénzügyi alapok léte indokolná az alapos és folyamatos média-odafigyelést a kérdéskörre. Az eltelt hat év során az odafigyelés mértéke, a politika függvényében, jelentősen változott, éspedig:

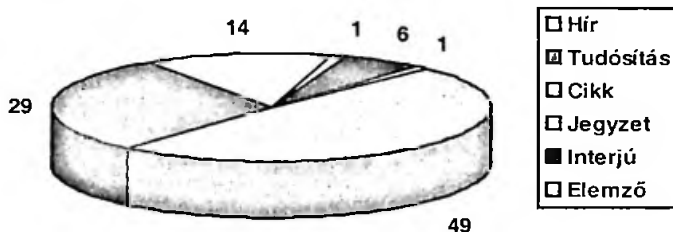
1. sz. grafikon: *Regionalizmus (1)*

Az 1994-es csúcs országosan a Kárpátok Eurorégió körüli, helyben pedig a Bánsági Gazdasági Régió tervezetével kapcsolatosan alakult ki, 1996-tól kezdődően pedig a szabad utat kapott regionalizmus hozza az eseményeket. Különben az egyes lapok odafigyelés-indexe (az összközlés-szám és a régiós írások) aránya nagyon különböző, az *Új Szó*-é a legalacsonyabb:

8. sz. diagram: *Érdeklődés (3)*

Az érdeklődés mértékét az is jelzi, milyen műfajú közlések látnak napvilágot. Az alábbi, *9. sz. diagram* a regionalizmussal kapcsolatos írások műfaji megoszlását jeleníti meg. A hírek és a tudósítások aránya a regionalizmust taglaló írások között nem sokkal, de nagyobb, mint az egész mintában: 78 százalék a 75-höz viszonyítva. Ugyanakkor jelzés értékű, hogy az egyetlen elemző írás (*Renasterea*) a regionalizmussal foglalkozik – elutasítóan. Interjút csak az *Új Szó* és a *Renasterea* közölt a kérdéskörrel.

9. sz. diagram: *Műfaji megoszlás (2)*

A regionalizmussal foglalkozó írások esetében is elkészíthetjük azokat az elemzéseket, amelyeket az egész mintára vonatkozóan elvégeztünk. De mivel az elemszám viszonylag kicsi, a különböző bontások esetében már egyetlen írás is befolyásolja az eredményt, csökken az állítások megbízhatósága. Ezért csak egyetlen jellemzőre térünk még ki: a negatív újságírói hozzáállásra. Az összesen 7 tagadó hangvétellű írás közül 5 a regionalizmussal kapcsolatos. Ezek közül három jelent meg a *Renașterea*-ban, egy-egy a *Timișoara*-ban és az *Adevărul*-ban.

Következtetések

Elemzésünk során az alábbi következtetésekre jutottunk:

- A regionalizmus a sajtó számára nem éles kérdés, fontossá akkor válik, ha külön belpolitikai töltete van. A román sajtó számára a regionalizmus nem vált politikai vízválasztóvá, helyi ellenzéki és hatalompárti lap témakezelése között nincs lényegi különbség.
- A kisebbségi orgánum a térségi együttműködés kérdése iránt a többségi lapoknál lényegesen jobban érdeklődik, korunk meghatározó politikai jelensége, a regionalizmus iránt viszont, első sorban nemzetféltésből, a román sajtó mutat nagyobb érdeklődést.
- A sajtó – mindenekelőtt a vidéki román média – *titlerögző* szerepre vállalkozik, bár már nem a totalitarizmus utasításos sajtó-

ja, de távol áll a véleményalkotást elősegítő sajtótól is, amelyben az alaphangot az újságírói véleményt hordozó műfajok adják meg. Ezek a műfajok alig léteznek a vizsgált sajtóban, mely emiatt színtelen, a hírek-tudósítások túltengése miatt pedig töredezett. A jelzett helyzet okán a sajtó a regionalizmus ügyét igen keveset vitte előre.

- A regionalizmus-nemzetállam fogalompár szellemi búvőköréből kilépni nem tudó/akaró sajtó a regionalizmus jelenségét, nemzetföltésében, nem is igyekszik megfelelően értelmezni és beépíteni az új Európáról kialakítandó képbe, hanem „lebegtetni”, a lényegi kérdésekről nem alakul ki a különben szükséges és esedékes társadalmi diskurzus.
- A sajtó a regionalizmus vonatkozásában nem bizonyult „tudós jósnak”, minden kifogásolt vagy ellenzett folyamat/jelenség alig pár év alatt kialakult/megvalósult. Ennek ellenére a sajtó általános hitele növekedőben - a hatalomgyakorlás módja által indukált belpolitikai szerepe következtében.

Ifj. Toró Tibor

A DKMT Eurorégió reprezentációja a médiában

1. Bevezető

A Duna-Körös-Maros-Tisza Regionális Együttműködés 1997. november 21-én alakult a magyarországi Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyék, a romániai Arad, Krassó-Szörény, Hunyad és Temes megyék, illetve a Vajdasági Autonóm Tartomány részvételével. Létrejöttének fő célja a három ország megyéinek többsikű együttműködésének támogatása.

A DKMT Eurorégió komplex intézményrendszerrel rendelkezik. Legfőbb döntéshozó szerve a Közgyűlés, amely évente májusban, a DKMT Eurorégió Napján a magyar-román-szerb hármashatárnál lévő Hármashatár (Triplex Confinium) emlékműhöz közeli településen ülészik. Két közgyűlés között az Eurorégió ügyeit a soros Elnökség illetve a DKMT Titkársága intézi. A Titkárságnak három – egy-egy magyar, román és szerb – tagja van. A fent említett intézmények mellett az együttműködést segíti elő a 2003-ban megalapított Duna-Körös-Maros-Tisza Eurorégiós Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Társaság, illetve az együttműködés különböző szakmai területein működő munkacsoportok.¹

Az Eurorégió honlapját megvizsgálva, arra következtethetünk, hogy a 2007-es évben a DKMT négy fontos programot futtatott, melyek a következők: ERIC – Eurorégiós Információs Centrum, Egész-

---

¹ A DKMT Eurorégió működésének részletes leírását lásd a <http://www.dkmt.net/> honlapon.

ségbiztosítás határok nélkül, Akciócsoport felállítása az árvízi kihívások közös kezelése érdekében, „Határtalan Európa”. Emellett két fontos eseménynek lehettünk tanúi: a DKMT Eurorégió Napja alkalmából rendezett tisztújító közgyűlésnek és ünnepségnek, illetve a november 21-én ünnepelt tízéves DKMT-évfordulónak és az ennek kapcsán rendezett ünnepségeknek.

A következő dolgozat célja a DKMT Eurorégió 2007-es média-reprezentációjának elemzése. Románia és Magyarország regionális érdekeltsgű, illetve fontosabb országos napilapjait vizsgálva a következő kérdésekre szeretnénk választ kapni: Melyek azok az események, amelyek helyet kapnak a sajtó hasábjain? Milyen terjedelmű és típusú cikkek születnek? Milyen képet kap az olvasó a sajtóban megjelentekről? Kik az Eurorégió legfontosabb szereplői? És nem utolsósorban melyek azok a kritériumok, amelyek befolyásolják a sajtó-anyagok összeállítását, illetve az eseményekről való tudósítást a honlapon ismertetett programok és események kapcsán?

2. A módszertan rövid bemutatása

Annak érdekében, hogy minél átfogóbb képet kapjunk a DKMT Eurorégió működésének reprezentációjáról, tíz újság anyagait vizsgáltuk meg. Ebből hat regionális, vagy helyi érdekeltsgű lap – a székhely függvényében megyénként 1-1: *Observatorul de Arad* – Arad megye, *24 de Ore* – Krassó-Szörény megye, *Agenda Zilei* – Temes megye, *Délmagyarország* – Csongrád megye és *Békés Megyei Hírlap* – Békés megye; illetve a Románia nyugati részén megjelenő egyetlen magyar nyelvű napilap, a *Nyugati Jelen*. A további négy országos megjelenésű lap: Romániából az *Evenimentul Zilei* és a *România Liberă*, Magyarországról pedig a *Népszabadság* és a *Magyar Nemzet*.

Az országos napilapok vizsgálása azért vált szükségessé, hogy megállapítható legyen az országos érdekeltsgű és regionális érdekeltsgű lapok reprezentációja közötti különbség, illetve kritériumrendszer.

Mint már említettük az előzőekben is, a vizsgált időintervallum a teljes 2007-es év, a cikkeket az újságok honlapjairól gyűjtöttük le, min-

den esetben a „DKMT”, „eurorégió” vagy „Duna” kulcsszó² alapján kerestünk a rendelkezésünkre álló archívumokban.³ Az *Agenda Zilei* napilap esetében – az online archívum hiányában – az újság papíron megjelenő változatából válogattuk a kutatásba résztvevő cikkeket.⁴

Az elemzésben használt módszertan a tartalomelemzés. Klaus Krippendorff szerint a tartalomelemzés „olyan kutatási technika, amelynek segítségével adatokból kontextusaiakra vonatkozóan megismételhető és érvényes következtetéseket vonhatunk le” (Krippendorff 1995: 22). A munkamódszer szempontjából az elemzésnek két fontos fázisát különböztethetjük meg: 1. a kódolás, amikor is „a szöveg szimbólumait, szavait előre megállapított kategóriákhoz soroljuk” és 2. az **interpretáció**, „az első szakaszban nyert eredmények értelmezése, magyarázata, a mélyebb és így rejtett összefüggések feltárása és kikövetkeztetése” (Antal 1976: 20).

A jelen kutatásban, egyrészt téma szerint külön választottuk a szövegrészeket,⁵ másrészt pedig, megpróbáltuk elkülöníteni a különböző esemény-típusokat és keret-témán belüli jellemzőket. Míg az első kódolás a vezértémák meghatározására, illetve a cikkek és megszólalások általános jellemzése szempontjából fontos, addig a másik kettő arra hivatott, hogy megfigyelhetővé tegye azt, hogy hogyan jelenik meg az illető esemény a médiában.

A keresés eredményeként 104 cikk állt rendelkezésünkre, melyeket az érintett téma és tartalom szerint 143 megszólalásra bontottunk. Az így kvantifikált eredményeket kétféleképpen elemeztük: egyrészt, statisztikai vizsgálatot készítettünk – milyen sűrű a megjelenés, kik a szereplők, milyen terjedelmű cikkek születtek, havi bontásban hány és milyen típusú cikkek jelennek meg, stb. –, másrészt pedig esemény-centrikus vizsgálatot végeztünk, a különböző – fent már említett események média-reprezentációjának kritériumairól.

---

² Természetesen, a román nyelvű lapokban a kulcsszavak román megfelelőjét használtuk: „DKMT”, „euroregiune”, illetve „Dunăre”.

³ Amennyiben egyes cikkek nem szerepeltek az vizsgált újságok archívumaiban, nem állt rendelkezésünkre bevilágítani a vizsgált anyagok közé.

⁴ Ízúton köszönetet szeretnék mondani Domschy Edithnek, a Szórvány Alapítvány munkatársának, illetve Iarger Tímeának, az Integratio Alapítvány munkatársának az adatgyűjtésben nyújtott segítségükért.

⁵ A szövegrészeknek nincs előre megadott hosszuk, témától függően fél mondatról több mondatos bekezdésekig terjedhetnek.

3. Az adatok statisztikai elemzése

Előfordulás

Amint már említettük, elemzésünk alapját 104 cikk képezi, a területi lefedettség megoszlása a következő:

1. táblázat: A lefedettség országos megoszlása

Count		ország		Összesen
		Magyarország	Románia	
lefedettség	országos	25	15	40
	Arad	0	11	11
	Temes	0	18	18
	Békés	1	0	1
	regionális	7	27	34
Összesen		33	71	104

A DKMT Eurorégióról szóló cikkek 69%-a romániai lapokban jelent meg. Továbbá megállapíthatjuk, hogy a cikkek 62%-a helyi vagy regionális lapokban jelent meg. Összehasonlítva romániai és magyarországi helyi és regionális, illetve országos lapok DKMT-ről szóló – vagy az eurorégióról említést tevő – cikkek arányát, teljesen ellentétes képet kapunk: míg a magyarországi lapokban a cikkek 75%-a az országos lapokban jelenik meg, addig ez az arány a romániai lapoknál csak 21%.

2. táblázat: A cikkek újság szerinti eloszlása

	Megjelenés	Százalék
Népszabadság	22	21.2
Romania Libera	1	1.0
Observatorul de Arad	11	10.6
Nyugati Jelen	20	19.2
Békés Megyei Hírlap	1	1.0
Magyar Nemzet	3	2.9
Evenimentul Zilei	14	13.5
Délmagyarország	7	6.7
Agenda Zilei	18	17.3
24 de Ore	7	6.7
Total	104	100.0

Megvizsgálva a cikkek újság szerinti megjelenését, számszerűleg a legtöbb cikk a *Népszabadságban* jelent meg.⁶ Ezt szorosán követi a *Nyugati Jelen* és az *Agenda Zilei*. Összehasonlítva a *Jelenben* megjelent cikkek számát egyéb regionális lapok – *24 de Ore*, *Délmagyarország* – cikkszámával, arra a következtetésre juthatunk, hogy a romániai magyar újságírók nagyobb hangsúlyt fektetnek a regionális együttműködésről való tudósításra, mint a anyaországi vagy román kollégáik. Hasonlóképpen, az *Agenda Zilei*-ben megjelent cikkek száma arra enged következtetni, hogy a Temes megyei lap sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonít a DKMT Eurorégió híreinek, mint bármelyik helyi vagy regionális lap.

3. táblázat: A cikkek havi bontása az ország függvényében

Count		ország		Összesen
		Magyarország	Románia	
hónap	Január	6	3	9
	Február	0	9	9
	Március	1	6	7
	Április	1	4	5
	Május	2	6	8
	Június	4	13	17
	Július	2	5	7
	Augusztus	2	2	4
	Szeptember	6	3	9
	Október	2	3	5
	November	7	15	22
	December	0	2	2
	Összesen	33	71	104

Számszerűsítve a cikkek havi megjelenését, arra lehetünk figyelmesek, hogy a DKMT Eurorégiót érintő cikkek két hónapban – júniusban és novemberben – adják az összes cikk közel 20-20 százalékát. Ugyanakkor, Romániában fontos hónapnak számít a február is, hiszen ekkor jelent meg a romániai cikkek közel 13%-a.

⁶ A *Népszabadság* rendelkezik egy mutációs regionális oldallal, amely a hét hat napján más-más régió híreit közli. Feltehetőleg a cikkek jelentős része a megfelelő – heti rendszerességgel megjelenő regionális oldalon található.

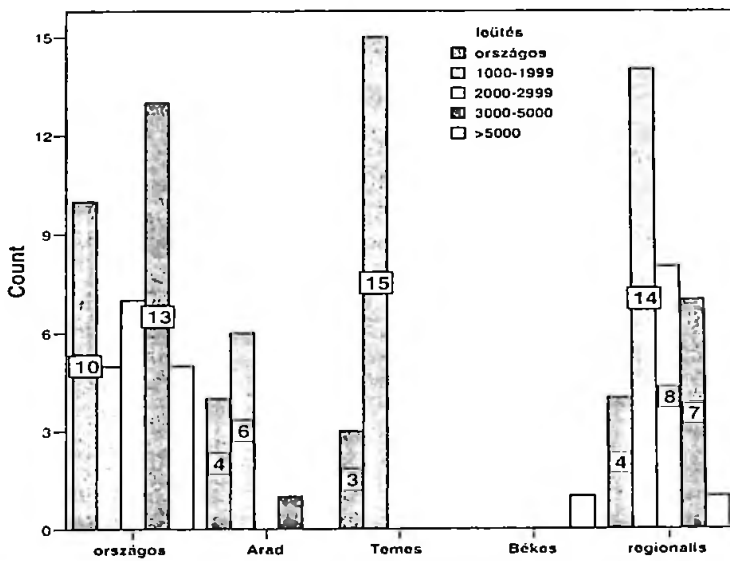
Terjedelem

A cikkeket a terjedelmük függvényében öt intervallumba soroltuk, melyeknek alapját a leütés képezi.

4. táblázat: A cikkek eloszlása a leütés függvényében

	Megjelenés	Százalék	Összesítés
<1000	21	20.2	20.2
1000-1999	40	38.5	58.7
2000-2999	15	14.4	73.1
3000-5000	21	20.2	93.3
>5000	7	6.7	100.0
Összesen	104	100.0	

Amint láthatjuk, a DKMT Eurorégióval foglalkozó cikkek 58%-a 2000 leütés alatt van, más szóval a legtöbb írás a *bír*, illetve *tudósítás* kategóriába illik bele.

1. ábra: A cikkek leütési száma, lefedettség szerinti elosztásban

Ugyanakkor, megvizsgálva a lefedettség szerinti eloszlást, az alábbi következtetéseket vonhatjuk le (1. ábra):

- az országos lapok inkább rövid híreket, vagy hosszabb riportokat közöltek inkább a témából – míg a magyarországi országos lapoknál a hosszabb riportok, addig a romániai lapoknál a rövid hírek vannak erőteljesebben jelen;
- a regionális és helyi lapokra inkább a rövid hírek és tudósítások jellemzőek – kiemelt ebből a szempontból a Temes megyében megjelenő *Agenda Zilei* és az Arad megyei *Observatorul de Arad*.

3. Az adatok média-reprezentációs elemzése

Az elemzés második felében nem magukkal a cikkekkkel, hanem ezek megszólalásra bontott részleteivel foglalkozunk. Ez azért szükséges, mert egy cikk több témát, megközelítést, vagy szereplőt tartalmaz, amely szükségessé teszi az elemzésben különböző entitásként való részvételüket. Először bemutatjuk a témákat és a szereplőket általános vonatkoztatásban, majd a fejezet második részében kiemelten foglalkozunk egyes eseményekkel és témákkal.

Mielőtt rátérnénk a témák és szereplők elemzésére, fontos megemlíteni, hogy a DKMT összességében egyetlen újságban sem nyújt egész éves lefedettséget. Más szóval, nincs egyetlen újság sem, amelyik a 2007-es év folyamán havi rendszerességgel közölt volna cikket az Eurorégió működéséről. Továbbá, mindössze három újság mutat – *Népszabadság*, *Nyugati Jelen* és az *Observatorul de Arad* – kétharmados lefedettséget. Ugyanakkor, említésre méltó, hogy a fentebb említett *Népszabadság*ot leszámítva a magyarországi lapok mindegyike legjobb esetben évi két hónapban foglalkozik a DKMT eseményeivel.

Témák és események

A tematika elemzés első részeként bemutatjuk, hogy melyek azok a keret-témák, amelyek a megszólalásokat szabályozzák anélkül, hogy összehasonlítanánk a DKMT esemény-naptárával, vagy havi lebontásban vizsgálnánk.

5. táblázat: A megszólalások tematikus bontása ország szerint

Count	ország		Összesen
	Magyarország	Románia	
politika	2	17	19
egészségügy	6	7	13
turizmus	11	11	22
sajtó	2	1	3
információ	4	5	9
szállítás/út	4	5	9
kilépés	2	1	3
történelem	2	0	2
DKMT nap/megemlékezés	3	6	9
sport	5	3	8
oktatás/ludomány	1	1	2
kutúra	0	5	5
gazdaság	4	19	23
katasztrófa-védelem	0	12	12
vízum-kérdés	0	1	1
ifjúság	0	1	1
környezetvédelem	0	2	2
Összesen	46	97	143

A táblázatból láthatjuk, a DKMT-vel kapcsolatos legfontosabb megszólalások gazdasági és turisztikai jellegűek. Ezeket követik a politikai, egészségügyi és katasztrófavédelmi bejegyzések. Az országos bontást megvizsgálva, észrevehető, hogy Romániában kiemelt fontossággal bírnak a politikai, katasztrófavédelmi és gazdasági bejegyzések, míg a turizmussal kapcsolatos megszólalások mindkét országban egyenlő sajttóval bírnak.

5b. táblázat: A témák DKMT-hez kapcsolódása

	Megjelenés	Százalék
együttműködés	89	62.2
belföldi-külföldi	4	2.8
DKMT mellékes	26	18.2
bírálat	5	3.5
rendezvény részvétel	19	13.3
Összesen	143	100.0

A megjelenő témák kategorizálása mellett, fontos kódolási szempont volt a témák DKMT-hez való kapcsolódása is. Míg a megszólalások kb. 60%-a a fent említett témán belül az együttműködést hangsúlyozza, addig 26 megszólalás esetében a DKMT mint mellékes tényező szerepel.⁷ A fent említett kapcsolódás mellett, a megszólalások 13%-ában a DKMT, illetve a fent említett témákkal kapcsolatos rendezvényrészvételről van szó. Továbbá, elenyésző arányban találkozhatunk a DKMT bírálatával is.

A szereplők megjelenítése

A DKMT Eurorégióval kapcsolatos megszólalások másik fontos jellemzője a résztvevők, illetve döntéshozók nevesítése, illetve pontos idézése. Amint a következő táblázat mutatja, a megszólalások 64%-a köthető névhez és 36%-ban pontosan adják vissza a szereplő szavait. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy ez a nevesített megszólalások 58%-át fedi le.

6. táblázat: A szereplők név szerinti megjelenítése és idézése

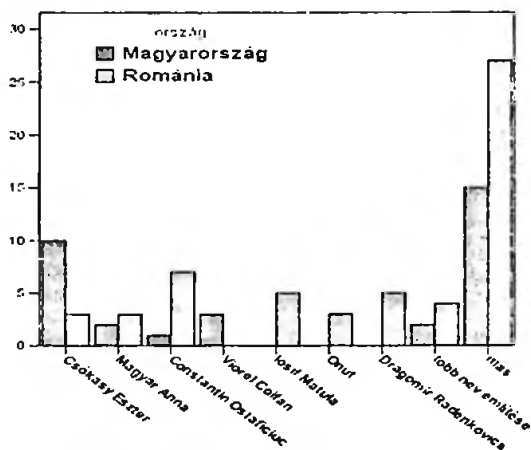
Count		idézet		Összesen
		nincs	van	
név	nincs	52	0	52
	van	38	53	91
Összesen		90	53	143

Továbbá észrevehetjük, hogy mindössze hét olyan szereplő van, aki több mint három megszólalással szerepel a lapokban:

⁷ Itt főleg olyan szövegekről van szó, ahol a DKMT a megszólaló státusának jellemzőeként szerepel, illetve ahol a téma az eurorégió programjai vagy eseményei kapcsán kerül napirendre, de egy tágabb problémára utal.

7. táblázat: A legfontosabb nevesített megszólalók

	Megjelenés	Százalék
Csókásy Eszter	13	14.4
Magyar Anna	5	5.6
Constantin Ostaficiuc	8	8.9
Viorel Coifan	3	3.3
Iosif Matula	5	5.6
Onut	3	3.3
Dragomir Radenkovics	5	5.6
több név említése	6	6.7
más	42	46.7
Összesen	90	100.0

2. ábra: A legfontosabb szereplők országos bontásban

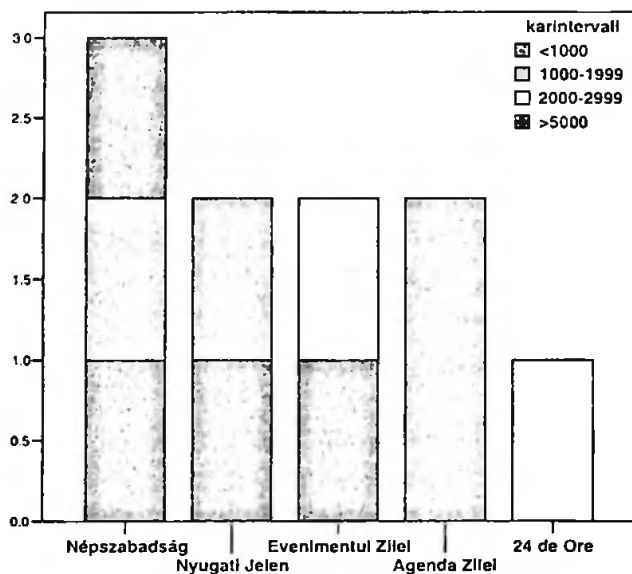
Csókásy Eszter a Duna-Körös-Maros-Tisza Euro régiós Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Társaság ügyvezetője. Őt követi Constantin Ostaficiuc, az Euro régió 2007-es soros elnöke, Magyar Anna az Euro régió 2008-as soros elnöke, Iosif Matula az Arad Megyei Tanács elnöke és Dragomir Radenkovics, 2007-ben kinevezett szerb konzul. Ugyanakkor megfigyelve a szereplők ország szerinti bontását (2. ábra), arra a következtetésre jutunk, hogy annak ellenére, hogy euró régiós együtt-

működésről van szó, a megszólaltatott szereplők állampolgársága a legtöbb esetben megegyeznek a lap olvasóinak állampolgáraival. Más szóval, míg Csókásy Eszter megszólalásai nagyrészt magyarországi lapokban jelenik meg, addig Ostaficiuc, Matula és Onut neve majdhogynem csak a romániai lapok hasábjain olvasható.

Témák és események médiareprezentációja

A következő alfejezetben megvizsgáljuk, hogy egyes konkrét események és programok hogyan jelennek meg a sajtóban.

1. **A DKMT Eurorégió Napja** – a rendezvény 2007-ben június 2-ára esett, amelyet hagyományosan a határnyitás a Hármaskőnél, illetve Hármashatár Találkozó követett. A vizsgált lapok közül a rendezvényről 5 újság tudósít – a *Népszabadság* és az *Evenimentul Zilei* országos szinten, illetve a *Nyugati Jelen* és az *Agenda Zilei* és *24 de Ore* regionális szinten.

3. ábra: A DKMT-Napról megjelent cikkek száma

Amint a mellékelt ábra is mutatja, a fent említett újságokban tíz cikk jelent meg, amelyből három rövid hír, négy tudósítás, három pedig hosszabb riport.

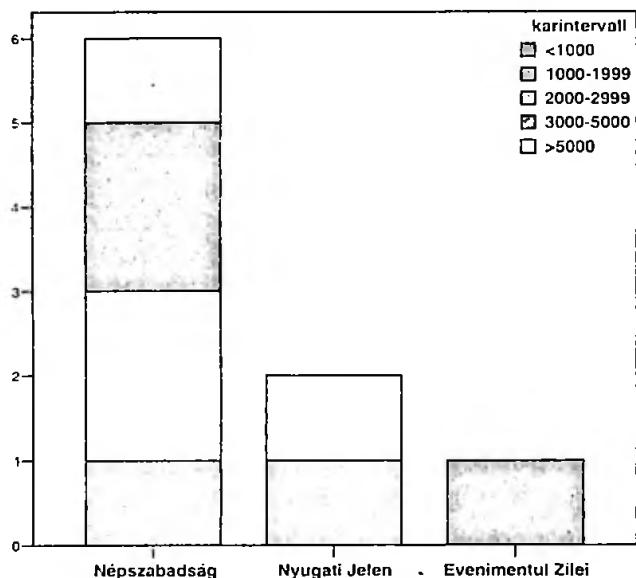
A kilenc cikkben belül 15 megszólalást különíthetünk el, amelyek több téma köré csoportosulnak. A legfontosabb ezek közül a DKMT Eurorégió Napjának ünneplése, illetve a hármashatár megnyitása, amelyről mind az öt újság, mint konkrét együttműködési eseményről tudósít. Emellett, az újságok egy része hivatkozik a DKMT Közgyűlésről és választásról is, hangsúlyt fordítva a közlekedéssel, gazdasági együttműködéssel és katasztrófavédelemmel kapcsolatos stratégiai megbeszélésekre és jövőbeli tervekre, illetve az ünnepség keretén belül zajló kulturális rendezvényekre. Továbbá két újság – az *Evenimentul Zilei* és az *Agenda Zilei* – említést tesz a leköszönő elnökség által felmutatott konkrét eredményekre is, mint az ERIC névre hallgató Eurorégiós Információs Központ.

8. táblázat: A legfontosabb szereplők megszólalásának aránya, a megszólaltatás függvényében

Count		Idézet		Összesen
		nincs	van	
Szereplő	Magyar Anna	1	2	3
	Constantin Ostaficiuc	2	3	5
	más	1	1	2
Összesen		4	6	10

Amint a 8. táblázat mutatja, DKMT Eurorégió Napja alkalmával megrendezett rendezvény- és ülésorozat két legfontosabb szereplője Magyar Anna, jelenlegi DKMT-elnök és Constantin Ostaficiuc májusban leköszönt elnök. A szereplőkről végzett általános elemzéshez hasonlóan itt is kimutatható a megszólaló megválasztásának nemzeti alapja. Míg a magyar lapokban Constantin Ostaficiuc egyáltalán nem szerepel, addig Magyar Annát csak az *Agenda Zilei* szólaltatja meg.

2. A DKMT Eurorégió fennállásának tizedik évfordulója – 2007. november 21-én ünnepelte a DKMT Eurorégió fennállásának tízéves évfordulóját. Az évfordulóval kapcsolatos ünnepséget Temesváron tartották. Az eseményről a vizsgált lapok közül mindössze három tudósított – a *Népszabadság* és az *Evenimentul Zilei* országos szinten, illetve a *Nyugati Jelen* lokálisan.

4. ábra: Az Évfordulóról megjelent cikkek száma

Amint a mellékelt ábra is mutatja, a három újságban kilenc cikk jelent meg, a legtöbb és legterjedelmesebb cikkeket a *Népszabadság* közölte, a *Nyugati Jelen* két cikket – egy-egy tudósítás és riport –, az *Evenimentul Zilei* egy rövid hírt publikált.

A kilenc cikkben belül 14 megszólalást különíthetünk el, amelyek több téma köré csoportosulnak. Az összes újság említést tesz a DKMT évfordulójáról, illetve a rendezvény kapcsán létrejött gazdasági megbeszélésekről. Emellett a *Népszabadság* említést tesz az elhangzott közlekedési és politikai együttműködési tervekről is.

9. táblázat: A legfontosabb szereplők megszólalásának aránya, a megszólaltatás függvényében

Count		idézet		Összesen
		nincs	van	
Szereplők	Magyar Anna	2	0	2
	Viorel Coifan	0	3	3
	több név említése	1	0	1
	más	2	1	3
Összesen		5	4	9

Az egyik legtöbbet megszólaltatott személy, az előző eseményhez hasonlóan Magyar Anna. Továbbá a romániai újságok által mutatott alacsony érdeklődés miatt, a román szereplők közül csak Viorel Coifan szerepel, mint a DKMT Eurorégió alapító tagja.

3. **Egészségbiztosítás határok nélkül program** – a program lényege, hogy a Meuse-Rhine Eurorégióhoz hasonlóan, a DKMT Eurorégióban is megvalósuljon a betegek, egészségügyi szolgáltatások szabad áramlása, a határon átnyúló betegellátás, illetve egészségügyi biztosítás megteremtésével.

A programról négy újság közöl anyagokat, összesen 8 cikk jelenik meg a *Népszabadság*, a *Magyar Nemzet*, a *Délmagyarország* és az *Agenda Zilei* hasábjain.

10. táblázat: A megjelent cikkek az újság és a hónap függvényében

Count		Hónap					Összesen
		Január	Február	Április	Szeptember	November	
Újság	Népszabadság	1	0	0	2	0	3
	Magyar Nemzet	0	0	0	1	0	1
	Délmagyarország	0	0	0	1	0	1
	Agenda Zilei	0	1	1	0	1	3
Összesen		1	1	1	4	1	8

Összehasonlítva a romániai és a magyarországi anyagok megjelenési időpontját, arra a következtetésre jutunk, hogy a tudósítások a program nem ugyanazon eseményeiről szólnak. Míg a magyar lapok januárban és szeptemberben közölnek anyagokat, addig a romániai lap februárban, áprilisban és novemberben. Ez arra enged következtetni, hogy a szereplők megszólaltatásánál kimutatott nemzeti törésvonal a DKMT programjaira is kihat. Más szóval, nagy valószínűség szerint a magyarországi lapok csak a Magyarországon megszervezett eseményekről, míg a romániai lapok csak a Romániában rendezett eseményekről tudósítanak.

Tartalmuk szerint vizsgálva a megszólalásokat, majdhogynem teljesen a határon átnyúló TB-kártya, illetve kórházi ellátással kapcsolatos jövőbeli tervekről szólnak, nem tudósítva az eddigi konkrét eseményekről. Ebből következőleg, az olvasó nem értesülhet a kézzelfogható

eredményekről, csak a jövőbeli tervekről és stratégiákról. Ugyanakkor, visszatérve a 10. táblázatban bemutatott havi bontásra, világossá válik, hogy – annak ellenére, hogy egy majdnem két évig tartó programról van szó – az olvasó csak elszórtan kap információt a DKMT Egészségbiztosítás határok nélkül programjáról.

11. táblázat: Az egészségbiztosítás program szereplői

Count		Idézet		Összesen
		nincs	van	
Szereplők	Csókásy Eszter	2	5	7
	más	1	1	2
Összesen		3	6	9

Az egészségbiztosítási program szereplői közül a legfontosabb Csókásy Eszter, aki az újságok nagy részében egyedüli személyként nevesített a témában. Ugyanakkor, mint ahogy a mellékelt táblázat mutatja, az esetek nagy részében a szereplő saját szavai jelennek meg az újságok hasábjain.

4. **Határtalan Európa program** – a program lényege a DKMT Eurorégió közös turisztikai stratégiájának kidolgozása, illetve tematikus határon átnyúló turisztikai útvonalak kidolgozása és promoválása.

A programmal kapcsolatban hat újság közöl anyagokat – Magyarországról a *Népszabadság* és a *Délmagyarország*, Romániából pedig az *Agenda Zilei*, *Evenimentul Zilei*, *Observatorul de Arad* és a *Nyugati Jelen*.

12. táblázat: A cikkek újság és hónap szerinti bontása

Count	Hónap						Összesen
	Március	Június	Július	Augusztus	Október	November	
Népszabadság	0	0	2	2	2	0	6
Observatorul de Arad	1	0	0	0	0	0	1
Nyugati Jelen	0	0	1	0	0	0	1
Evenimentul Zilei	0	1	0	0	1	0	2
Délmagyarország	0	0	0	0	0	1	1
Agenda Zilei	1	0	0	0	0	1	2
Összesen	2	1	3	2	3	2	13

Összehasonlítva a turisztikai programmal kapcsolatos cikkek havi megosztását a feljebb tárgyalt egészségügyi cikkek megoszlásával, arra a

következtetésre juthatunk, hogy az egészségügyi programmal ellentétben, ezen program – legalábbis a sajtóban való reprezentáció tekintetében – valamilyen szinten megvalósította a határon átnyúló együttműködést, hiszen időrendi sorrendben nem különíthetőek el a romániai és a magyarországi közlések.

Tartalmi szempontból vizsgálva az anyagokat, az előző témához hasonlóan a megszólalások nagy része jövőbeli tervekről szól, hangsúlyosabban csak a Népszabadság hasábjain találkozunk konkrét programok bemutatásával. Emellett, megállapíthatjuk, hogy az összes megszólalás fő jellemzője az együttműködés hangsúlyozása, illetve pár esetben a DKMT, mint mellékes tényező jelenik meg. Továbbá, a DKMT Eurorégió Határtalan Európa programja – a fentebb említett egészségügyi programhoz hasonlóan – csak elszórtan jelenik meg a vizsgált sajtóban, nem biztosítva állandó sajtó-teret a programnak.

A turisztikai programnak nincs kimondott főszereplője, hiszen a megszólalások több mint fele nem hivatkozik egyetlen szereplőre sem. Az éves bontásból ismert szereplők közül hangsúlyosabban Csókásy Eszter és Aurelian Onut jelenik meg/szólal meg a programmal kapcsolatban.

4. Következtetések

Vizsgálódásunk kimutatta, hogy a DKMT Eurorégió nincs a legértelmezesebben jelen a romániai és magyarországi médiában, hiszen mindössze három lapban tud fenntartani kétharmados havi jelenlétet. Ugyanakkor, összehasonlítva a regionális és országos írott média-reprezentációját, a két országban különböző képet kapunk. Míg Magyarországon az országos napilapok azok, amelyek figyelemmel kísérik az eurorégiós tevékenységeket, addig Romániában a helyi lapok vesznek részt a DKMT-rendezvények tudósításában. Sajátos pozícióban van ebből a szempontból a Nyugati Jelen, hiszen a régió egyetlen romániai magyar napilapjaként, kiemelten foglalkozik a román-magyar együttműködés kérdéseivel, tehát a DKMT eseményeivel is.

Terjedelem szempontjából hasonló különbség érzékelhető a helyi/regionális, illetve országos lapok között. Míg ez utóbbiak rövid híreket, illetve hosszabb hangvételű riportokat publikálnak, addig a helyi

és regionális lapok az 1000–2000 leütésnyi tudósításokra, vagy a még rövidebb hírekre szorítkoznak. Tematikai szempontból az írások legtöbbször gazdasági, turisztikai és politikai témákkal foglalkozik, míg tartalmi szempontból a potenciális együttműködésre és jövőbeli tervekre fektetik a hangsúlyt.

Az esemény- és program-centrikus elemzések kimutatják, hogy az általánosan megállapított reprezentációs trend ezekre is érvényes. Egyrészt, a bemutatott események – DKMT Nap, DKMT-évforduló – média-reprezentációja, illetve a megszólaltatott szereplők kiválasztása, arra enged következtetni, hogy az újságok hajlamosak nemzeti kritérium alapján megválasztani azokat a szereplőket, amelyeket megszólaltatnak (a fontosabb magyarországi szereplők – Magyar Anna, Csókásy Eszter – szinte kizárólag a magyar médiában, míg a romániai szereplők – Constantin Ostaficiuc, Iosif Matula és Aurelian Onut – csak a román médiában szólalnak meg). Továbbá, megvizsgálva a fent említett események megye szerinti reprezentációját, világossá válik, hogy az Arad és Krassó-Szörény megyei lapok kevesebb hangsúlyt fordítanak – vagy egyáltalán nem foglalkoznak – a más megyében történő eurorégiós eseményekkel. Hasonló eredményt mutatnak – más kisebb médialefedettséggel rendelkező általunk nem tárgyalt – események, mint például a júniusban megrendezésre került légikatasztrófa-védelmi bemutató, vagy a januárban megrendezett szegedi DKMT sportrendezvények. Ide sorolhatjuk a Békés megye kilépéséről szóló hírt is, amelyről a magyar újságok részletesen tudósítottak, de a román médiában említésre sem került.

Az esemény-centrikus elemzés következtetéseihez hasonlóakat vonhatunk le a DKMT közös egészségügyi és turisztikai programjának elemzése kapcsán. (A DKMT másik két programjának a sajtóban való jelenléte nem érte el az érvényesen következtetések levonásához szükséges szintet.) Mind a szereplő válogatásban, mind a program eseményeiről való tudósításban érzékelhető egy nemzeti törésvonal: az egészségügyi program kapcsán világosan kimutatható, hogy a romániai és a magyarországi lapok az időrendi különbségből kiindulva, nem ugyanazon eseményekről tudósítanak. Ugyanakkor, a programok nem jelennek meg rendszeresen a vizsgált médiában, ezzel aláhúzva esemény-centrikus mivoltukat.

Végszóként elmondható, hogy a vizsgált sajtó nem érzékeli és – ennél fontosabban – nem érzékelteti közös entitásként a DKMT Euro-régiót, hiszen tudósításaikban a legtöbb esetben megtartják mind a nemzeti, mind belső adminisztrációs határvonalait.

Bibliográfia

- Antal László 1976: *A tartalomelemzés alapjai*. Budapest: Magvető.
- Krippendorff, Klaus 1995: *A tartalomelemzés módszertanának alapjai*. Budapest: Balassi.
- Toró Tibor: 2004: Erdélyi Törésvonalak – a romániai magyar politika megjelenése a magyarországi sajtóban” In: *Magyar Kisebbség* 4 sz. 305–338
- Toró Tibor: 2006: A Bolyai-ügy – elemzés az önálló állami magyar egyetem visszaállításával kapcsolatos mozgalom megjelenéséről a román sajtóban In: *Erdélyi Múzeum* 1-2 sz.
- Toró Tibor 2006: A *Kis-MÁÉRT* a magyar nyelvű sajtóban In: *Regio* 3. sz. 81–96.

În căutarea regiunii

Disponem noi, bănățenii, într-o lume dominată de căutarea unor structuri capabile să ofere cadru prielnic privind gestionarea provocărilor globale ale prezentului, de un cadru oferit generos de istorie. Puține cazuri sunt, în această Europă dornică de soluții viabile, când trecutul și interpretările sale contemporane converg spre un cadru – aproape – perfect pentru abordarea unor dileme actuale, dar și pentru proiecte regionale ale prezentului și viitorului apropiat. Banatul, negreșit, se numără printre acestea.

Se știa acest lucru, semnatarii actului constitutiv al Euroregiunii Dunăre-Criș-Mureș-Tisa erau conștienți, în acea zi de noiembrie 1997, că există aici o tradiție comună, asumată de o parte și de alta a graniței deopotrivă, care poate constitui o bază ideală pentru cooperările transfrontaliere.

La 10 ani de la constituire, DKMT-ul, cum poreclim euroregiunea în iureșul cotidian, deci DKMT-ul parcă nu este o componentă vic a căutărilor actuale de răspunsuri. Ideea în sine nu poate fi compromișă, din moment ce în noua noastră casă, numită Uniunea Europeană, procesul de creare și exploatare a unor astfel de structuri de colaborare este o practică vic. Totuși, se întâmplă ceva în legătură cu DKMT dacă la aniversarea de 10 ani de existență nu au participat toți președinții de consilii constitutive. Mai mult, dintre județele fondatoare de partea ungară unul, județul Békés, a decis, nu demult, să renunțe la această formă de colaborare.

Fundația Diaspora, un atelier cultural-științific care își propune studiul fenomenelor legate de regionalism, a realizat pe parcursul anilor mai multe cercetări privind relațiile transfrontaliere, atașamentul localnicilor față de valorile bănățene. Aceste abordări, acum 10 ani, erau singulare, aruncau un spot de lumină spre situații și contexte care, pentru guvernarea prinși în marile provocări ale tranziției, erau neimport-

tante. În anii care au dus la constituirea DKMT-ului, eram observatori fideli ai modului cum elita politică locală relaționează cooperarea transfrontalieră, dacă are în vedere, în planurile sale, dimensiunea unei vecinătăți cu valențe istorice. Studiile rezultate din această preocupare a noastră devin, din nou, interesante, într-o situație când, pare-se, este nevoie de o redefinire a contextului cooperării regionale.

Din acest motiv am reluat, la 10 ani diferență, o temă de cercetare de atunci, și am realizat în 2008 o analiză de presă privind prezența cooperării transfrontaliere în mass-media scrisă, locală și centrală.

Volumul de față oferă, astfel, lucrări de analiză privind contextul și realizarea cooperării transfrontaliere în acest spațiu, numit Banat. Cum se procedează în astfel de cazuri, cercetările axate pe anumite teme concrete – atașamentul față de local-regional-național; relațiile interetnice; ideea cooperării regionale și sfera publică; regionalismul și elita politică locală; regionalismul și presa scrisă – sunt prefațate, în volum, de câteva abordări teoretice ale problematicii regionale, cu scopul vădit de a oferi un cadru interpretativ teoretic privind fenomenele abordate.

Chiar dacă cercetările noastre arată un anumit dezinteres față de teme și proiecte regionale, cei care am realizat acest volum suntem convinși că, în construcția viitorului nostru, în provincia istorică Banat, regionalismul trebuie să-și găsească un loc aparte.

Bodó Barna

A regionalizmus kezd polgárjogot nyerni a romániai közgondolkodásban. Érdeemes volna alaposabban elemezni, egy ilyen állítás mögött mi a pontos tartalom, hol, kik és miként foglalkoznak a regionalizmus kérdésével. Taxatív számbavétel hiányában nehéz elhárítani a veszélyt: mi is úszunk az árral. Beszélünk a regionalizmusról, mert divat, mert ez eladható szakmai és politikai piacokon. A politika lassan tíz esztendeje tartja napirenden a kérdést. De már a megjelenés és annak kontextusa is jelzés értékű. Történt pedig, hogy valamikor 1993-ban, talán 1994-ben az a Văcăroiu-kormány, amely miközben mint eredendő bűntől óvta a megyéket a regionalizmustól – a Kárpátok Euro-régió létrejöttére utalok, amikor Szatmár és Máramaros megyéink előljáróit leváltással fenyegette meg a kormány illetékese, amiért képesek voltak aláírni az eurorégió létrehozására vonatkozó szándéknyilatkozatot, s ahonnan a központi akarat visszaléptette a két megye akkori vezetését –, szóval ezenközben az európai politika illemszabályainak megfelelően a dán Ramboll intézettől megrendelte, európai pénzen (ezt különben jól tette) azt a tanulmányt, amelyet azóta is a romániai regionális fejlesztés Zöld Könyveként emlegetnek a kérdéskör iránt érdeklődők. A jó román politikai gyakorlat ezen példáján el lehet merengeni, persze amennyiben a folyamat jellege érdekel minket.

Bodó Barna

SZÓRVÁNY
ALAPÍTVÁNY